

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปีที่ 14 ฉบับเดือนมกราคม-ธันวาคม 2554 ISSN 0859-2055

บทความวิจัย

การศึกษาการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสร้างแผนการจัดการขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

: กัลยาณี กุลชัย และพีรชัย กุลชัย

การพัฒนาแบบจำลองเชิงบูรณาการระบบฐานข้อมูลอาคารสถานที่กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

กรณีศึกษา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

: ชัชวาล จิรพงษ์ศิริ สุรภี อิงดากุล และศิริบุษ เทียนรุ่งโรจน์

การวิเคราะห์ประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตงานบริการงานทะเบียนราษฎรของสำนักงานเขตในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

: ธนกร ไสภณวิทย์ และรัชพันธ์ุ์ เซยจิตร์

การประเมินพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี

: อีระพงศ์ ทองคำ วิชัย พันธนะศิริญ และชาลี นาวานุเคราะห์

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครูสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

: เนตรรุ่ง อยู่เจริญ ชุติรี วงศ์รัตน์ และส. วาสนา ประवालพุกขย์

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกร กรณีศึกษาบ้านบ่อหิน ตำบลตะพง

อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

: เลิศฤทธิ์ ทรัพย์เฉลิม

การประเมินศักยภาพสถานที่พักผ่อนบนเกาะช้าง อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

: สุกุลกานต์ ดดีวัฒน์ สุขจิรวรรณ พีรศักดิ์โสภณ และชาญวิทย์ เทียมบุญประเสริฐ

บนเส้นทางของการเป็นฟุตบอลแฟรนไชส์: ศึกษากรณีสโมสร เมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด

: สายชล ปัญญาชิต และปรีชา ดุวินทร์พันธุ์

พื้นที่ว่างของการให้บริการขนส่งสาธารณะในกรุงเทพมหานคร

: สุชาติพงษ์ ชวนะเวสสกุล

การวิเคราะห์การชะล้างพังทลายของดิน โดยใช้สมการสูญเสียดินสากล (USLE)

เพื่อประเมินการสูญเสียดินอาหารพืชในลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน

: เสวต ประกายรุ่งโรจน์ วิชัย พันธนะศิริญ และชาลี นาวานุเคราะห์

ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จต่อการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาเจ้าหน้าที่ดับเพลิง 1

สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

: อภิชาติ จันทะสิงห์ สุชาติ ผิวงาม และประพิร์ อภิชาติสกล

บทความวิชาการ

เต็มอย่างเกลือสมุทร: การผลิตเกลือด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน

: จารุวรรณ ชำเพชร

การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับองค์กร

: ธนกร บุญพันธ์ุ์

การวิจัยปฏิบัติการในงานพัฒนาชุมชน

: พัชรี ศรีสังข์

ความรุนแรงต่อสตรีในชุมชนเมือง

: ทศรัตน์ มาประณีต

Journal of Social Sciences
Srinakharinwirot University

Volume 14 January-December 2011

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Journal of Social Sciences Srinakharinwirot University

ปีที่ 14 ฉบับเดือนมกราคม-ธันวาคม 2554 Vol. 14 January-December 2011 ISSN 0859-2055

ข้อมูลทั่วไปของวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วารสารทางวิชาการของคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำหนดออกปีละ 1 ฉบับ มีผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณากลั่นกรองบทความวิจัย และบทความวิชาการผ่านการพิจารณาคุณภาพโดยบรรณาธิการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนคณาจารย์ นักวิชาการ และนิสิตคณะสังคมศาสตร์ รวมถึงผู้สนใจทั่วไปได้เผยแพร่ผลงานวิชาการ
2. เพื่อสร้างสรรค์ พัฒนา และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางวิชาการและวิทยาการวิจัยใหม่ ๆ ทางด้านสังคมศาสตร์

ข้อมูลการติดต่อ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 ซอยสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110
โทร. 0-2258-4116 กด 114 Email: journal_social@yahoo.com

สถานที่พิมพ์

ชินอักษรการพิมพ์
427/19 ถ.ประชาราษฎร์ 2 แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ
กรุงเทพฯ 10800 โทร. 0-2585-2214 และ 0-2912-7895
นายสมชาย ชินรักษา ผู้พิมพ์-ผู้โฆษณา

ผู้ออกแบบปก

นายทองศักดิ์ บุญโสม

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยินดีรับผลงานวิชาการเพื่อพิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ลงในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในผลงานฯ เป็นของผู้เขียน ผู้ใดที่จะนำผลงานฯ ไปเผยแพร่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

ผู้ทรงคุณวุฒิ

รองศาสตราจารย์ ดร.นพดล สหชัยเสรี

รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรี ศรีสังข์

รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญแข ศิริวรรณ

รองศาสตราจารย์วิวัฒน์ อุดมปิติทรัพย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา หมั่นเก็บ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสวตฉัตร ศรีสุรัตน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กัลยาณี กุลชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรรววรรณ ข้าเพชร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์น้อม งามนิสัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พีรชัย กุลชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชумаภรณ์ ชันธศิริ

อาจารย์ ดร.จักรกริช สังขมณี

อาจารย์ ดร.เพ็ชรรัตน์ ไสยสมบัติ

อาจารย์ ดร.สุธาทิพย์ ขวณะเวสสกุล

ดร.จรรยา สิงห์ทอง

อาจารย์ธีรเวทย์ ลิ้มโกมลวิลาส

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สถาบันอาศรมศิลป์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงาน กศน.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติมา สังข์เกษม

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวิวัฒน์

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิเทศสัมพันธ์

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หทัยรัตน์ มาประณีต

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์สัญญาชัย สุวังบุตร

Associate Professor Dr. Daphne E. Pedersen

อาจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ ชัยนตราคม

อาจารย์ ดร.มรกต ไมยเออร์

อาจารย์ ดร.ธันนิกันต์ ชัยนตราคม

ศาสตราจารย์อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริพร เกียรติไกรเพชร

อาจารย์ ดร.ธัญมิ อติเวทิน

อาจารย์สุรียพร นิพิฐวิทยา

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางกษวรรณ กฤษณคุปต์

นางเบญจมาศ เขมาศักดาธรรม์

นายทองศักดิ์ บุญโสม

บรรณานุกรม

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนคณาจารย์ นักวิชาการ และนิสิตคณะสังคมศาสตร์ รวมถึงผู้สนใจทั่วไปได้เผยแพร่ผลงานวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์เป็นปีที่ 14 แล้ว ผลงานวิชาการในฉบับนี้ประกอบด้วยบทความวิจัย 11 เรื่อง และบทความวิชาการ 4 เรื่อง ที่มีความหลากหลายในองค์ความรู้ด้านสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์สะท้อนถึงการพัฒนาประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านภูมิศาสตร์ มนุษยวิทยา สังคมวิทยา การวิจัยและการศึกษา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ เกษตรกรรม รวมถึงการท่องเที่ยวชุมชน นอกจากนี้กองบรรณานุกรมยังได้รวบรวมรายชื่อโครงการวิจัยของคณะสังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2551-2554 อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจต่อไป

กองบรรณานุกรมขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เขียนบทความทุกท่านที่มีส่วนสนับสนุนในการจัดพิมพ์วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี 2554 ให้เสร็จสมบูรณ์อย่างมีคุณภาพ และขอเชิญชวนคณาจารย์ นักวิชาการ และนิสิตนักศึกษา รวมถึงผู้สนใจทั่วไปส่งบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในฉบับต่อไป

สารบัญ

หน้า

บรรณาธิการแถลง

บทความวิจัย

- การศึกษาการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสร้างแผนการจัดการขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ 1
กัลยาณี กุลชัย และพีรชัย กุลชัย
- การพัฒนาแบบจำลองเชิงบูรณาการระบบฐานข้อมูลอาคารสถานที่กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ กรณีศึกษา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 11
ชัชวาล จิรพงศ์สิทธิ์ สุรภี อิงคากุล และศิรินุช เทียนรุ่งโรจน์
- การวิเคราะห์ประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตงานบริการงานทะเบียนราษฎรของสำนักงานเขตในพื้นที่กรุงเทพมหานคร 21
ธนกร ไสภณวิทย์ และรัชพันธ์์ เซยจิตร
- การประเมินพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี 32
ธีระพงศ์ ทองคำ วิชัย พันธนะหิรัญ และชาติ นาวานุเคราะห์
- ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครูสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร เนตรรุ่ง อยู่เจริญ ชูศรี วงศ์รัตนะ และศ. วาสนา ประवालพฤษ์ 43
- กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกร กรณีศึกษาบ้านบ่อหิน ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เลิศฤทธิ์ ทวีพย์เฉลิม 54
- การประเมินศักยภาพสถานที่พักแรมบนเกาะช้าง อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 62
สฤลกานต์ คติวัฒน์ สุทธิวรรณ พีรศักดิ์โสภณ และชาญวิทย์ เทียมบุญประเสริฐ

	หน้า
<p>บนเส้นทางของการเป็นฟุตบอลแฟนคลับ: ศึกษากรณีสโมสร เมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด สายชล ปัญญชิต และปรีชา คุณินทร์พันธุ์</p>	73
<p>พื้นที่ว่างของการให้บริการขนส่งสาธารณะในกรุงเทพมหานคร สุธาทิพย์ ชวนะเวสสกุล</p>	84
<p>การวิเคราะห์การชะล้างพังทลายของดิน โดยใช้สมการสูญเสียดินสากล (USLE) เพื่อประเมินการสูญเสียดินจากอาหารพืชในลุ่มน้ำ ห้วยแม่ประจัน เสวต ประกายรุ่งรัมย์ วิชัย พันธนะหิรัญ และชาลี นาวานุเคราะห์</p>	92
<p>ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จต่อการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ: กรณีศึกษา เจ้าหน้าที่ดับเพลิง 1 สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย อภิชาติ จันทะสิงห์ สุชาติ ผิวงาม และประพีร์ อภิชาติสกุล</p>	104
<p>บทความวิชาการ เค็มอย่างเกลือสมุทร: การผลิตเกลือด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน จารุวรรณ ชำเพชร</p>	116
<p>การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับองค์กร ธนกร บุญพันธ์</p>	121
<p>การวิจัยปฏิบัติการในงานพัฒนาชุมชน พัชรี ศรีสังข์</p>	128
<p>ความรุนแรงต่อสตรีในชุมชนเมือง นัทย์รัตน์ มาประณีต</p>	134
<p>รายชื่อโครงการวิจัยของคณะสังคมศาสตร์ ปีงบประมาณ 2551-2554</p>	143
<p>รายละเอียดการส่งผลงานวิชาการลงตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ</p>	150

การศึกษาการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสร้างแผนการจัดการ
ขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชน
ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

Study on Affect on Community Based Tourism to Make Carrying Capacity
Planning From Community, Bang Nampheung Sub-District,
Phrapradaeng District, Samut Prakan Province

กัลยาณี กุลชัย* พีรชัย กุลชัย**

Kallayanee Kullachai and Peerachai Kullachai

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีหลักพื้นฐานของแนวคิดที่จะหาดัชนีกำหนดขีดความสามารถด้วยตัวชุมชนเอง ผู้วิจัยได้ศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อนำมาสร้างดัชนี โดยใช้ กระบวนการประชุมกลุ่มย่อย 2 กลุ่มคือ กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางน้ำผึ้งกับกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการศึกษาผลการศึกษผลกระทบที่มีมากที่สุดได้แก่ พื้นที่ ลานจอดรถไม่เพียงพอ ร้อยละ 77.2 รองลงมาคือปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 76.1 สำหรับ ผลกระทบทางบวกที่มีมากที่สุดคือ การท่องเที่ยวตลาดน้ำ ทำให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นร้อยละ 94.3 ทำให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมเพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว เกิดโครงการพัฒนาเพิ่มขึ้นในพื้นที่ และมีชื่อเสียงเพิ่มมากขึ้นเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ซึ่งผลของการวิจัยจะนำไปใช้ในการกำหนดดัชนี เพื่อหาขีดความสามารถในการรองรับของนักท่องเที่ยว และนำไปสร้างแผนการจัดการโดยชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: ขีดความสามารถในการรองรับ การท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

This research has been based on a basic concept of the capable indicator community itself. The researcher has studied the community tourism impact to create an indicator participatory conference with two small group meeting. The first one has been by the people who live in Bang Nampheung District and the second with the community leadership one. By using questionnaires to collect the data which pointed out that, the most impact about 77.2. There were not enough car parks. The next impact was the increase of the waste about 76.1 percent. The most positive impact was the floating market tourism which made the economic community better 94.3 percent. This is the reason that the dweller in this community has increased in supplementary

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาพัฒนาการเกษตรและการจัดการทรัพยากร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

careers form the tourism. Moreover, these will be developing project in the area and very famous for the public. The result of this research will be used for identifying the ability indicator to accommodate tourists and to create the project management for the community.

Keywords: Carrying Capacity, Community Based Tourism

บทนำ

ตำบลบางน้ำผึ้ง มีเนื้อที่ประมาณ 6.2 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางตอนล่างของกรุงเทพมหานคร ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้ดินบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุ และสารอาหารที่มีประโยชน์ต่อพืชผล เป็นพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ตำบลบางน้ำผึ้ง ตั้งอยู่ในเขตกระเพาะหมูซึ่งแต่ก่อนชาวบ้านเรียกบริเวณนี้ว่า "คุ้งข้าวเหนียวนูด" ต่อมาได้ เปลี่ยนชื่อใหม่ เป็นกระเพาะหมู (บางกะเจ้า) สำหรับโครงการตามพระราชบัญญัติผังเมืองสมุทรปราการ จัดให้เป็นพื้นที่ ประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ได้รับการอนุรักษ์ให้เป็นพื้นที่สีเขียว หรือ เป็นปอดของคนกรุงเทพฯ ด้วยสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ตำบล บางน้ำผึ้งได้รับการคาดหวังว่าจะเป็นพื้นที่สีเขียวที่มีความเหมาะสมและมีโอกาสที่จะได้รับการพัฒนา ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอนาคต

พื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้งบางส่วนในปัจจุบันยังคงสภาพสวนผลไม้ดั้งเดิม จากการที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีลำคลองไหลผ่าน 6 สาย ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตร จำนวนหมู่บ้านมี 11 หมู่บ้าน จำนวนประชากรมีทั้งสิ้น 4,848 คน เป็นชาย 1,305 คน เป็นหญิง 2,543 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 1,400 คน / ตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือน ทั้งสิ้น 1,286 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมและสถานประกอบการ นอกพื้นที่ (ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท. 2547)

การท่องเที่ยวในชุมชนของตำบลบางน้ำผึ้งเริ่มต้นจากในปี 2543 ตำบลบางน้ำผึ้งได้เป็นพื้นที่ อบรม และทำวิจัยของหน่วยงานต่างๆ ทั้งราชการและมหาวิทยาลัย จึงต้องมีการจัดที่พักเพื่อรับรอง เจ้าหน้าที่ คณะทำงานวิจัยต่างๆ ในช่วงแรกได้ใช้บ้านของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 หรือเรือนไทยโบราณ ซึ่งการรับรองแบบที่น้องสร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือนจนได้รับคำแนะนำจากผู้ที่มาพักและหน่วยงานราชการ ให้ทำโฮมสเตย์ แต่ก็ยังมีได้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มโฮมสเตย์อย่างชัดเจน จนถึงที่ 28 กุมภาพันธ์ 2547 ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งได้ริเริ่มจัดทำตลาดน้ำบางน้ำผึ้งขึ้น เพื่อเป็นการแก้ไข ปัญหาด้านเศรษฐกิจให้กับประชาชนในพื้นที่โดยเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนำอัญญาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทาง จนตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง มีชื่อเสียง จึงมีแนวคิดในการขยายกรอบการดำเนินงานเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางนิเวศ เริ่มมีนักท่องเที่ยวสนใจที่จะพักค้างคืนในตำบลบางน้ำผึ้ง นายสำเนา รัชมิตต์ นายก องค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกับ นางอารณี พานทอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 ได้รวบรวมสมาชิกใน การจัดทำบ้านพักโฮมสเตย์ได้จำนวน 7 หลัง และในปี 2549 ได้ผ่านการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ปัจจุบันมี 9 หลัง มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าพักตั้งแต่ปี 2551 จนถึงเดือนมิถุนายน 2553 มีจำนวน 3,030 คน

จากการที่บางน้ำผึ้งได้มีการขยายตัวของนักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนได้เริ่มคิดถึงขีดความสามารถที่จะรองรับการท่องเที่ยว จะสามารถรองรับไปได้อีกนานเท่าใด และถ้ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาในปริมาณที่มากจะมีการจัดการกับการท่องเที่ยวได้อย่างไร โดยการชักชวนของคณะผู้วิจัยใน

การเข้าไปชักชวนให้นักวิจัยของท้องถิ่นได้ทำงานวิจัยโดยหลักการที่ว่า "คนบางน้ำผึ้งทำงานวิจัยเพื่อหาคำตอบในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนของคนบางน้ำผึ้ง" โดยนำเสนองานวิจัยเรื่องขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อสถาบันท่องเที่ยว โดยชุมชน และได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ 2 ปี โดยในปีแรกจะเป็นกระบวนการในการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐาน กระบวนการประชุมกลุ่มชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลบางน้ำผึ้ง และนำไปพัฒนาจัดตั้งวิถีด และวิธีการประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบางน้ำผึ้ง และนำมาประเมินขีดความสามารถในการรองรับตามตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นโดยชุมชนบางน้ำผึ้ง เพื่อนำมาสร้างแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากนั้นปีที่ 2 จะนำไปใช้ในการปฏิบัติ จริงโดยการคัดเลือกแผนท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อตอบใจวิทยวิจัยที่ว่า "การจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการควรเป็นอย่างไร"

ในการนำเสนอในบทความวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยดังกล่าว ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ทำการวิจัยขั้นต้นสำหรับการค้นหาคำตอบของขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการหาคำตอบในส่วนของผลกระทบที่ได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลบางน้ำผึ้ง

วัตถุประสงค์งานวิจัย

เพื่อศึกษาผลกระทบและข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (Community Based Ecotourism) เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่มุ่งรักษาคุณภาพและรักษาสีเขียวแวดล้อมให้คงเอกลักษณ์ สุนทรียภาพของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีแนวคิดตรงข้ามกับแนวคิดที่มุ่งรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก เพื่อสร้างรายได้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนเข้ามามีบทบาทในการเป็นเจ้าของและบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์ท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนที่ชุมชนสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวและจัดการดูแลรักษาให้เกิดความยั่งยืนของสังคม วัฒนธรรม และชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว (ดรชนิ เอมพันธ์ 2545; พจนา สอนศรี, 2546) มีลักษณะที่สำคัญคือ ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว และเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว และเป็นการทำให้คนต่างถิ่นมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนเจ้าภาพ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทั้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน และระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง นำไปสู่การพัฒนาชุมชนสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพิ่มความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นของคนในชุมชน เกิดการอนุรักษ์หรือพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยอาจมีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจต่อกลุ่มในชุมชนหรือทั้งชุมชน (ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย, 2551) ตลาดของการท่องเที่ยวชุมชน

เป็นกลุ่มเฉพาะ (Niche market) มีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจเฉพาะ ต้องการทราบหรือท่องเที่ยววิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน โดยมีจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวชุมชนมักจะเริ่มต้นจาก

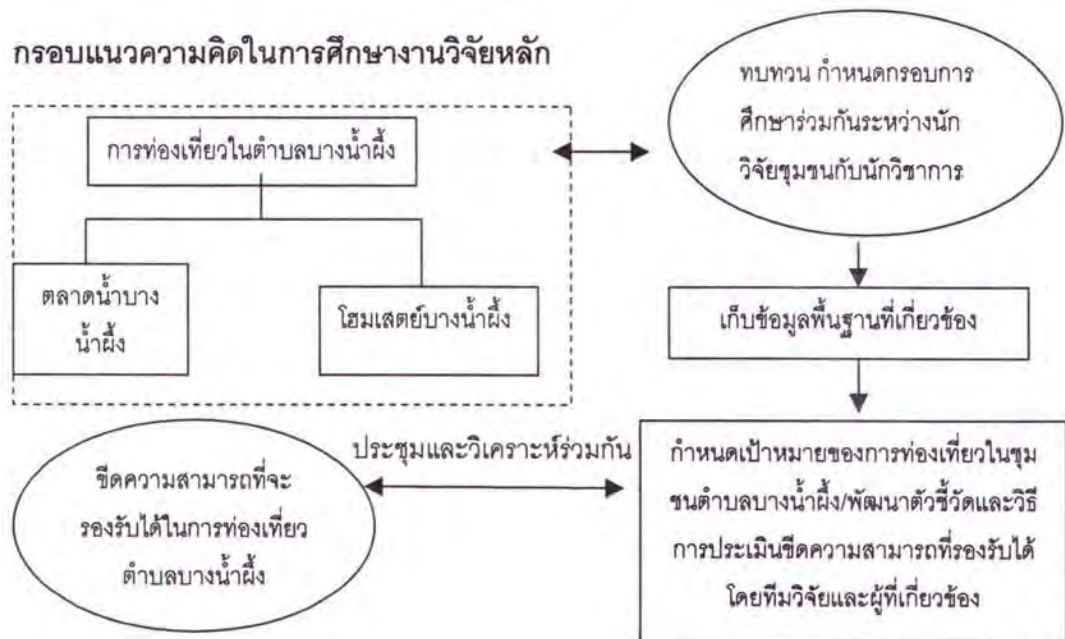
1. เริ่มต้นจากงานพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ด้านต่าง ๆ เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์สืบสานประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น พัฒนาอาชีพ การรักษาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แก้ไขปัญหาชุมชน เป็นต้น และเมื่อประสบความสำเร็จ จึงทำให้มีผู้มาศึกษาดูงานมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการให้บริการแก่ผู้มาเยี่ยมเยือนมากขึ้น เช่น มีการให้บริการที่พักโฮมสเตย์ อาหาร วิทยากรชุมชนในการให้ความรู้ เป็นต้น ดังนั้น จึงกลายเป็นการพัฒนาต่อยอดในด้านการท่องเที่ยวในชุมชนในที่สุด
2. เริ่มจากการที่ชุมชนอยู่ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง ทำให้มีผู้มาเที่ยวในพื้นที่อยู่แล้ว ชุมชนจึงใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ในการพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **การจัดเวทีชุมชน** จำนวน 2 ครั้ง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง ซึ่งสร้างจากการสร้างแบบสอบถามโดยผู้วิจัยและชุมชน สร้างแนวคำถามเพื่อศึกษาผลกระทบที่ได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลบางน้ำผึ้ง จากการประชุมกลุ่มย่อยในกลุ่มนักวิจัยชุมชน และนักวิจัยสรุปออกมาเป็นข้อคำถามที่ต้องการทราบ จากจำนวนคนในชุมชน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประชาชนในตำบลบางน้ำผึ้ง ที่มารับฟังรายละเอียดของโครงการวิจัยจากการประชุมครั้งที่ 1 ในวันที่ 5 มกราคม 2554 โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 65 คน และจากการประชุมครั้งที่ 2 สำหรับกลุ่มผู้นำชุมชนในการประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งในวันที่ 27 มกราคม 2554 จำนวน 27 คน รวมทั้งหมด 92 ตัวอย่าง
2. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** จากการตอบแบบสอบถามของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสองกลุ่ม และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอข้อมูลในรูปตารางร้อยละ

กรอบแนวความคิดในการศึกษางานวิจัยหลัก

ผลการวิจัย

1. รูปแบบของการท่องเที่ยวชุมชนบางน้ำผึ้ง

รูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งนั้นเริ่มจากการที่มีการสร้างที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อรองรับ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ คณะทำงานงานวิจัย ภายหลังจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งได้สร้างตลาดน้ำบางน้ำผึ้งขึ้น ทำให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนบางน้ำผึ้ง 2 ลักษณะคือ การท่องเที่ยวชุมชนแบบโฮมสเตย์ มีจำนวนบ้านที่เปิดรับนักท่องเที่ยวจำนวน 10 หลังแต่ผ่านการประเมินจำนวน 9 หลังสามารถรับนักท่องเที่ยวได้จำนวน 80 คนแต่สามารถรองรับได้สูงสุดไม่เกิน 120 คน และการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง โดยมีกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยวชุมชนดังนี้

1.1 ในตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง มีการจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น สินค้าที่ทำมาจากลูกตีนเป็ด ฐูปหอม อาหารท้องถิ่นภาคกลาง เป็นต้น

1.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน เป็นการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านหรือชุมชนดำเนินการเอง โดยการกำหนดเส้นทางหรือกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมเส้นทางจักรยานระหว่างหมู่บ้านต่างๆ ในเขตบางน้ำผึ้ง กิจกรรมล่องเรือชมหิ่งห้อยในเวลากลางคืนริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นต้น

1.3 กิจกรรมการพักผ่อนในหมู่บ้าน มีการจัดกิจกรรมพักแบบโฮมสเตย์ เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำเจ้าพระยาโดยจัดที่พักกับชุมชนมีจำนวน 9 หลัง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวน 80-100 คน และทำการรับนักท่องเที่ยวเฉพาะวันเสาร์และวันอาทิตย์ ซึ่งจะตรงกับกิจกรรมของชุมชนนั้นคือ ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง

2. ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน

สำหรับทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน สามารถแบ่งได้เป็น ธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และประวัติศาสตร์ มีลักษณะดังนี้

2.1 ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ปากจากหิ่งห้อย เป็นต้น

2.2 ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นสิ่งที่ชุมชนได้สร้างขึ้นมาหรือมีผู้สร้างขึ้นมาเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น เส้นทางจักรยานท่องเที่ยวในเขตบางน้ำผึ้ง เป็นต้น

2.3 ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมามีเอกลักษณ์ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ฯลฯ

ผลกระทบต่อชุมชนจากการท่องเที่ยว

จากการประชุมกลุ่มย่อยโดยประชุมประเด็นปัญหาเรื่อง ผลกระทบและปัญหาจากการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลบางน้ำผึ้งและจากการใช้แบบสอบถามเรื่องผลกระทบ พบว่า

1. **ด้านกายภาพ** ในส่วนของตลาดน้ำมีการจัดทำสถานที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในตลาดน้ำหลังจากเปิดการท่องเที่ยวในปี 2549 พบปัญหาในเรื่องที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวมาเป็นจำนวนมากทำให้ที่จอดรถไม่เพียงพอต้องมีการนำรถไปจอดตามถนนที่เข้ามาสู่ตลาดน้ำซึ่งทำให้เกิดปัญหากีดขวางทางจราจรประกอบกับบริเวณถนนมีความคับแคบจากปี 2549-2551 ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งจึงได้จัดสถานที่จอดรถเพิ่มขึ้นเป็น 6 สถานที่ที่สามารถจอดรถได้จำนวน 520 คันได้แก่ (1) ลานจอดรถบริเวณโรงเรียนวัดบางน้ำผึ้งใน จำนวน 50 คัน (2) ลานวัดบางน้ำผึ้งใน จำนวน 30 คัน (3) ลานบ้านลุงจิต จำนวน 30 คัน (4) ลานจอดรถลานใหญ่ จำนวน 180 คัน

(5) ลานริมคลองหมู่ที่ 4 จำนวน 130 คัน และ (6) ลานริมคลองหมู่ที่ 4 (ลาน 2) จำนวน 100 คัน กรณีที่ลานจอดรถเต็ม จะนำรถไปจอดที่บริเวณริมถนนไปทางท่าตาเลื่อน โดยมีรถบริการรับ-ส่งนักท่องเที่ยว สามารถจอดรถได้ประมาณ 100 คัน และจัดเจ้าหน้าที่อาสาสมัครต่างๆ มาดูแลควบคุมการจราจรในบริเวณที่จอดรถและทางเข้าตลาดน้ำ อีกทั้งยังติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อดูแลเรื่องความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

ในด้านที่จอดรถสำหรับกลุ่มโฮมสเตย์บางน้ำผึ้ง นั้น มีข้อจำกัดทางด้านที่จอดรถคือ ไม่สามารถนำรถยนต์เข้ามาจอดในบริเวณบ้านพักได้ สถานที่จอดรถต้องใช้สถานที่ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดไว้ให้ เนื่องจากระเบียบของโฮมสเตย์จะรับนักท่องเที่ยวในวันศุกร์และวันเสาร์เท่านั้นและนักท่องเที่ยวจะต้องติดต่อล่วงหน้า แต่ก็มี ความกังวลในเรื่องความปลอดภัยในทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวที่จอดรถไว้ภายนอก

ในส่วนของห้องน้ำที่ตลาดน้ำบางน้ำผึ้งมี 3 จุด ได้แก่ (1) ที่สถานีอนามัยบางน้ำผึ้ง (2) ที่องค์การบริหารส่วนตำบล และ(3) ที่สวนสาธารณะของตำบล ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนไม่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในช่วงวันเสาร์อาทิตย์

เมื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนและผู้นำชุมชนจากการประชุม ทั้งสองครั้งพบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 83.7 คิดว่าไม่มีผลกระทบด้านการขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ นอกนั้นคิดว่ามีผลกระทบคือมีพื้นที่ลานจอดรถไม่เพียงพอ ร้อยละ 77.2 มีผลกระทบทำให้การจราจรติดขัดร้อยละ 69.6 และสำหรับผลกระทบด้านกายภาพอื่นๆ คิดว่าควรหาที่จอดรถเพิ่ม หากทางตัดถนนเข้าสู่พื้นที่โฮมสเตย์ อีกทั้งพื้นที่ตลาดคับแคบจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ดังตาราง 1

ตาราง 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบด้านกายภาพที่ได้รับจากการท่องเที่ยวชุมชน

ผลกระทบด้านกายภาพ	ผลกระทบ*			
	ไม่มี		มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การจราจรติดขัดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว	28	30.4	64	69.6
พื้นที่ลานจอดรถไม่เพียงพอ	21	22.8	71	77.2
การขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้	77	83.7	15	16.3
ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบด้านอื่นๆ	2	22.2	7	77.8

หมายเหตุ: *การคำนวณค่าร้อยละเฉพาะผู้ที่ตอบแบบสอบถาม

2. ด้านสังคม ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัด แต่มีสัญญาณที่น่ากังวลสำหรับผู้คนในชุมชน เนื่องจากในสังคมของตำบลบางน้ำผึ้งเป็นชุมชนที่ผู้คนรู้จักกันเป็นอย่างดีและมีลักษณะเป็นเครือญาติ แต่ปัจจุบันมีผู้ที่ไม่ใช่คนดั้งเดิมพื้นที่เข้ามาพักอาศัยมากขึ้น อาจส่งผลไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมต่างๆ ในชุมชนที่จะเลือนหายไป จากความกังวลใจและความตระหนักสิ่งนี้ทางกลุ่มท่องเที่ยวจึงพยายามดึงกลุ่มเยาวชนให้เข้ามามีบทบาทในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนให้มากขึ้น เมื่อสอบถามเรื่องผลกระทบทางสังคมพบว่า ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามีผลกระทบทางบวก นั่นคือ มีโครงการพัฒนาเพิ่มขึ้น ร้อยละ 93.0 ทำให้ท้องถิ่นมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ร้อยละ 90.8 ถนนหนทาง ระบบสาธารณูปโภคดีขึ้น ร้อยละ 86.0 การท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเดิม ร้อยละ 77.0 สำหรับผลกระทบทางลบ

ที่มีมากที่สุดได้แก่ ให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในครัวเรือนลดลงร้อยละ 47.1 ทำให้วัฒนธรรมในชุมชนเปลี่ยนแปลงเร็ว ร้อยละ 46.0 และทำให้ยาเสพติดในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 21.8 (ตาราง 2) เมื่อพิจารณาข้อคิดเห็นด้านอื่นๆ พบว่า มีความคิดเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือมอเตอร์ไซด์รับจ้างที่เร็วเพื่อแข่งนักท่องเที่ยว มีจลาจล การลักขโมยเพิ่มมากขึ้น นักท่องเที่ยวไร้มารยาท สำหรับผลกระทบทางบวกในด้านความคิดเห็นอื่นๆ พบว่า การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนบางน้ำผึ้งมีชื่อเสียงมากยิ่งขึ้น และมีการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี เดิมให้คืนกลับมา

เมื่อสอบถามผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นผลกระทบทางบวก นั่นคือ การท่องเที่ยวในตลาดน้ำทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น ทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 94.3 ทำให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมเพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวร้อยละ 93.1 ทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวร้อยละ 90.8 และมีผลกระทบทางลบทำให้ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้นจากการซื้อของแพงขึ้นร้อยละ 52.9 เมื่อสอบถามข้อคิดเห็นอื่นๆ นั่นคือทำให้เศรษฐกิจดีขึ้นชุมชน ไม่เหงา มีความสุขมากขึ้น และอยากให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเพื่อเศรษฐกิจของชุมชนบางน้ำผึ้งจะได้ดีขึ้น จากการขายสินค้าที่ผลิตมาจำหน่ายได้ในชุมชน ดังตาราง 2

ตาราง 2 ผลกระทบด้านสังคม และเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวชุมชน

ผลกระทบด้านสังคม	ผลกระทบ			
	ไม่มี		มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
นักท่องเที่ยวลู่ร่ำความเป็นส่วนตัว	72	82.8	15	17.2
ท้องถิ่นมีชื่อเสียงทำให้ผู้คนทั่วไปรู้จัก	8	9.2	79	90.8
ถนนหนทางระบบสาธารณูปโภคพัฒนาเพิ่มขึ้น	12	14.0	74	86.0
มีโครงการพัฒนาเพิ่มขึ้น	6	7.0	80	93.0
การท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเดิม	20	23.0	67	77.0
ทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป	47	54.0	40	46.0
ทำให้สถานบริการ (ผับ บาร์) เพิ่มขึ้นส่งผลให้คนในชุมชนเที่ยวเตร่เพิ่มขึ้น	80	93.0	6	7.0
ทำให้เกิดปัญหายาเสพติดในชุมชนเพิ่มขึ้น	68	78.2	19	21.8
ให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในครัวเรือนเพิ่มขึ้น	46	52.9	41	47.1
ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว	8	9.2	79	90.8
คนในชุมชนมีอาชีพเสริมเพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว	6	6.9	81	93.1
การท่องเที่ยวในตลาดน้ำทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น	5	5.7	82	94.3
การท่องเที่ยวทำให้ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของท่านเพิ่มขึ้นจากการซื้อของแพงขึ้น	46	52.9	41	47.1

หมายเหตุ: *การคำนวณค่าร้อยละเฉพาะผู้ที่ตอบแบบสอบถาม

3. **ด้านสิ่งแวดล้อม** มีการจัดการใน 2 ส่วนหลักได้แก่ การจัดการขยะ และน้ำเสีย ในด้านการจัดการขยะ ขยะที่เกิดขึ้นเกิดจาก 2 ส่วนคือ การผลิตของชุมชนและนักท่องเที่ยว ในส่วนของชุมชนไม่มีปัญหาเนื่องจากการจัดการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลยังสามารถบริหารจัดการได้ แต่ในส่วนของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวตลาดน้ำมีปริมาณมาก ถึงแม้จะมีมาตรการในการจัดแยกขยะ ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีการรณรงค์กับเยาวชนและผู้ค้าที่เข้ามาขายของในตลาดน้ำ แต่ก็ยังมีปริมาณขยะที่ต้องนำไปฝังกลบที่บ้านแพรกษา ซึ่งคาดว่าในอีกประมาณ 5 ปี ที่ฝังกลบขยะจะไม่สามารถรองรับได้ต้องหาสถานที่ใหม่ในการรองรับหรือหาวิธีการในการจัดการต่อไป

ในด้านน้ำเสียเนื่องจากพื้นที่อยู่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาจะมีปัญหาเมื่อมีฝนตกลงมาทำให้เกิดการท่วมขัง ทำให้เกิดน้ำเน่าเสีย และมีปัญหาด้านน้ำเค็มรุกเข้ามาในพื้นที่ซึ่งส่งผลกระทบต่อต้นไม้ในพื้นที่และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ปัญหานี้ยังหาแนวทางแก้ไขอยู่อย่างต่อเนื่อง

เมื่อสอบถามความคิดเห็นพบว่า ผลกระทบทางลบที่มีมากที่สุดได้แก่ ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นในชุมชนจากนักท่องเที่ยวร้อยละ 76.1 น้ำเสียเพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวร้อยละ 55.4 เสียงดังเพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวร้อยละ 52.21 อากาศเสียเพิ่มขึ้น ร้อยละ 44.6 ทำให้สัตว์ป่าลดปริมาณลงร้อยละ 28.3 ทำให้พื้นที่สีเขียวลดลงร้อยละ 19.6 เมื่อสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติมพบว่าผลกระทบที่พบด้านสิ่งแวดล้อมคือ นักท่องเที่ยวทิ้งขวดและขยะลงแม่น้ำลำคลองอยากให้องค์การบริหารส่วนตำบล มีกฎระเบียบ ที่เข้มงวดขึ้นในด้านขยะและน้ำเสียกับชุมชน (ตาราง 3)

ตาราง 3 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวชุมชน

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม	ผลกระทบ			
	ไม่มี		มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นจากนักท่องเที่ยว	22	23.9	70	76.1
เสียงดังที่เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมท่องเที่ยว	44	47.8	48	52.2
อากาศเสียเพิ่มขึ้น	50	54.3	41	44.6
น้ำเสียเพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว	40	43.5	51	55.4
ทำให้สภาพป่าชายเลน ป่าพรุเสื่อมสภาพจากการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว	69	75.0	23	25.0
ทำให้ความเป็นพื้นที่สีเขียวหมดไป	74	80.4	18	19.6
ทำให้สัตว์ป่า เช่น ตะกวด นก ฯลฯ ลดปริมาณลง	66	71.7	26	28.3
ความคิดเห็นอื่น ๆ	0	0.0	2	100.0

หมายเหตุ: *การคำนวณค่าร้อยละเฉพาะผู้ที่ตอบแบบสอบถาม

4. **ด้านนันทนาการและการท่องเที่ยว** กิจกรรมที่รองรับการท่องเที่ยวนอกจากตลาดน้ำที่นักท่องเที่ยวมักจะมาท่องเที่ยวแบบไปกลับใน 1 วัน และยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ ได้แก่ กิจกรรมการนั่งเรือดูหนังห้อยตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งก็ประสบปัญหาการทิ้งน้ำมันของทางเรือขนส่งสินค้า ทำให้ปริมาณน้ำเสียลดน้อยลง บางครั้งก็ไม่มีให้นักท่องเที่ยวชม จึงต้องปรับปรุงแผนการท่องเที่ยว

เป็นการนั่งเรือชมธรรมชาติ กิจกรรมการศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในตำบล ด้านการค้าขาย การทำอาหาร ผลิตภัณฑ์ต่างและสมุนไพร ให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม แต่ต้องมีการประสานงานมาก่อน มีกิจกรรมปลูกป่าและเที่ยวชมสวนป่านุรักษ์ กิจกรรมพายเรือที่ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง

จากการประเมินของของชุมชน พบว่ากิจกรรมนันทนาการและการท่องเที่ยวยังมีไม่มาก ไม่หลากหลาย จึงควรมีการพัฒนาให้มีปริมาณที่เพิ่มขึ้นโดยคำนึงถึงทรัพยากรและขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในสวนบุคลากรทางการท่องเที่ยวยังมีปริมาณไม่เพียงพอและบางสวนก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจซึ่งทางกลุ่มที่จัดการท่องเที่ยวได้พยายามแก้ไขโดยการจัดอบรมการเป็น เจ้าบ้านที่ดีให้กับกลุ่มเยาวชนของตำบลบางน้ำผึ้ง

เมื่อพิจารณาจากข้อเสนอแนะพบว่า มีความคิดเห็นว่าจะมีการเพิ่มขึ้นของกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น การดูนก ซึ่งปัจจุบันพบว่ามีเพิ่มขึ้นของปริมาณนก ควรมีการจัดการท่องเที่ยวที่ดี และควรทำทำป้ายบอกทาง ควรกระจายการท่องเที่ยวให้ทั่วเกาะบางกระเจ้า สร้างกฎกติกาชุมชนที่เข้าใจให้มากขึ้น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การท่องเที่ยวในชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง มี 2 ประเภท คือ การท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้ำผึ้งกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนจากการท่องเที่ยวทั้งสองประเภทแบ่งเป็นผลกระทบทางลบ ที่มีมากที่สุดคือพื้นที่ลานจอดรถไม่เพียงพอ และการจราจรที่ติดขัด เนื่องมาจากปริมาณรถของนักท่องเที่ยวที่เข้าสู่พื้นที่ท่องเที่ยว อีกปัญหาหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์คือไม่มีที่จอดรถให้ ถนนไม่เข้าถึงตัวบ้านพักเลย ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สะดวกกับปัญหาที่กำลังมีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นคือ ปัญหาปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น ปัญหาน้ำเสียซึ่งทางชุมชนต้องกำหนดขีดความสามารถในการรองรับเพื่อนำไปสู่การสร้างแผนการจัดการโดยชุมชน และไม่เกิดปัญหาขึ้นได้ในอนาคต สำหรับผลกระทบทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่จะเป็นผลกระทบทางบวก พบว่าการท่องเที่ยวในตลาดน้ำทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น ทำให้คนในชุมชนมี อาชีพเสริม และมีรายได้เพิ่มขึ้น มีความคิดเห็นว่าการทำให้ชุมชนมีชื่อเสียง แต่ก็มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยว จะทำให้ค่าครองชีพในชุมชนสูงขึ้น จากการที่จะต้องซื้อของแพงยิ่งขึ้น อีกทั้งต้องมีมาตรการในการควบคุมรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ที่มักจะวิ่งเร็วขึ้นเพื่อแย่งนักท่องเที่ยว ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำไปประชุม กลุ่มย่อยในกระบวนการเพื่อสร้างดัชนีชี้วัดขีดความสามารถที่จะรองรับได้ และนำมาสร้างแผนการจัดการ ต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ควรมีการจัดการการจราจรในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากในช่วงเวลา 11.00-14.00 น. เนื่องจากพื้นที่ถนนนั้นแคบทำให้การจราจรเกิดปัญหาขึ้นได้
2. ควรจัดสถานที่จอดรถให้เพียงพอต่อปริมาณรถของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสู่พื้นที่ ในส่วนของการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์บางน้ำผึ้ง ควรจัดสถานที่จอดรถให้กับนักท่องเที่ยว ที่มาพักค้างโฮมสเตย์
3. ควรมีการให้ความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อมกับ พ่อค้าแม่ค้าในตลาดบางน้ำผึ้ง เพื่อสร้างความตระหนักในการลดปริมาณขยะ ลดการทิ้งสิ่งของลงลำคลองที่จะทำให้น้ำเน่าเสียได้

4. สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องจากการมาท่องเที่ยวตลาดน้ำและการพักโฮมสเตย์ จะทำให้เกิดกิจกรรมนันทนาการที่เป็นทางเลือกสำหรับการท่องเที่ยวชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- ดร.ชนิเอมพันธ์. (2544). เอกสารประกอบคำบรรยายวิชา การจัดการวางแผนการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ.
- พจนานวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook). โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ กรุงเทพฯ.
- ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท. (2547). ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. กรมพัฒนาชุมชน กรุงเทพฯ.
- ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย (ACTPPR). (2551). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวด้าน Hospitality Management. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอต่อ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

การพัฒนาแบบจำลองเชิงบูรณาการระบบฐานข้อมูลอาคารสถานที่กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์กรณีศึกษา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

A Development of an Integrated Model of Building Database System with the Geographic Information System Case Study:
Srinakharinwirot University

ชัชวาล จีรพงษ์สิทธิ์* สุรวี อิงคากุล** และศิรินุช เทียนรุ่งโรจน์***

Chatchawan Jirapongsit, Surapee Engkagul, and Sirinoot Teanrungronj

บทคัดย่อ

การพัฒนาแบบจำลองเชิงบูรณาการระบบฐานข้อมูลอาคารสถานที่กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ พัฒนาระบบบนพื้นฐานของโปรแกรม Minnesota Mapserver โดยเชื่อมต่อเข้ากับฐานข้อมูลมายเอสคิวแอล (MySQL) และใช้โปรแกรมภาษาพีเอชพี (PHP) และจาวาแอปเพลท (Java Applet) เพื่อใช้ในการแสดงผลและการกำหนดเงื่อนไขการต่อเชื่อมฐานข้อมูล

การพัฒนาแบบจำลองเริ่มต้นตั้งแต่เก็บรวบรวมข้อมูลและการนำเข้าข้อมูลเชิงพื้นที่ข้อมูลเชิงบรรยายและฐานข้อมูลของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อสร้างแบบจำลองเชิงบูรณาการที่เชื่อมต่อระหว่างข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์กับฐานข้อมูลมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นแนวทางการประยุกต์แบบจำลองที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ภายในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งในการพัฒนาระบบเชิงบูรณาการนั้น จึงมีการเพิ่มแบบสอบถามเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน และ F-Test ที่ระดับนัย 0.05

ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาแบบจำลองเชิงบูรณาการระบบฐานข้อมูล อาคาร สถานที่กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นสามารถนำเสนอข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ร่วมกับฐานข้อมูลมหาวิทยาลัยที่สามารถค้นหาข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การค้นหาข้อมูลเชิงพื้นที่และข้อมูลเชิงบรรยายจากอาคารสถานที่ และการค้นหาข้อมูลเชิงพื้นที่และข้อมูลเชิงบรรยายจากลักษณะของสถานที่ นอกจากนี้แบบจำลองเชิงบูรณาการระบบฐานข้อมูลอาคารสถานที่กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองต่อการใช้งานของผู้ใช้งานในด้านต่างๆ ระดับมากทั้งสิ้น ได้แก่ ด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความรวดเร็วในการสืบค้นข้อมูล ความสะดวกต่อการใช้งาน และวิธีการสืบค้นข้อมูล และความพึงพอใจในแต่ละกลุ่มผู้ใช้งาน ได้แก่ กลุ่มบุคคลทั่วไป กลุ่มนิสิต กลุ่มบุคลากรสายวิชาการ (อาจารย์) และกลุ่มบุคลากรสายสนับสนุน มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันเมื่อทดสอบด้วย F-Test ที่ระดับนัย 0.05

คำสำคัญ: การบูรณาการระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ แบบจำลอง ฐานข้อมูล

* นิสิตปริญญาโท สาขาภูมิศาสตร์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

** รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. และผู้อำนวยการสำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

Abstract

This study developed an Integrated Model of Building Database System with the Geographic Information System by integrating several programs such as Minnesota Mapserver Program, Database Management System with MySQL, PHP program and Java Applet to serve an information retrieval. The model composed of a creating, collecting and connecting module between Geographic Information System and building a database of Srinakharinwirot University. This study would be investigated the efficiency of the model and the appreciation of the model by people, students and staffs of Srinakharinwirot University.

The results of this study found that the Integrated Model of Building Database System with the Geographic Information System was a high efficiency. The statistics of appreciation showed high level of appreciation and expressed no difference between users with F-test at the 0.05 level of significance.

Keyword: Integrated Geographic Information System, GIS Model, Database, Mapserver

บทนำ

ข้อมูลต่างๆ มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันและทุกคนได้รับข้อมูลอยู่ตลอดเวลา ข้อมูลที่ผ่านเข้ามาโดยสื่อหลายประเภท ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุโทรทัศน์ และสื่อทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งโลกปัจจุบันเทคโนโลยีในการสื่อสารติดต่อกันเพื่อข้อมูล แต่ข้อมูลส่วนมากเป็นข้อมูลที่ไม่มีการจัดสรร หรือจัดการให้เป็นระบบระเบียบ การใช้ข้อมูลที่ไม่ได้มีการจัดการเหล่านี้ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปได้ยากลำบาก และใช้เวลามากในการสืบค้นข้อมูล ต่อมาจึงมีการจัดการข้อมูล การจัดการข้อมูลเป็นไปตามยุคตามสมัยและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปในแต่ละยุค การจัดการข้อมูลได้ริเริ่มมาจากการบันทึกข้อมูลซึ่งอาจเป็นการบันทึกข้อมูลลงในกระดาษ สมุด เพื่อบันทึกข้อมูลช่วยในการจดจำ ต่อมาเมื่อข้อมูลมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ก็มีการพัฒนารูปแบบการจัดเก็บข้อมูลให้มีระบบระเบียบมากขึ้น มีการบันทึกข้อมูลลงในแฟ้มเอกสารต่างๆ ที่จัดไว้เป็นหมวดหมู่มีการจัดทำสารบัญ และมีอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บเอกสารให้เกิดความปลอดภัยยิ่งขึ้น และค้นหาข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น (โอบาส เอ็มสิริวงศ์. 2551: 13) ซึ่งการจัดการข้อมูลให้เป็นระบบระเบียบนั้นภายหลังมีการใช้คอมพิวเตอร์ในการช่วยจัดการข้อมูลที่มีจำนวนมากนี้ให้เป็นระบบระเบียบมากยิ่งขึ้น ประโยชน์ที่เห็นได้ชัดจากการมีระบบสารสนเทศ คือมีความรวดเร็วและถูกต้องในการวิเคราะห์ข้อมูล เพราะคอมพิวเตอร์สามารถประมวลผล และคำนวณข้อมูลได้รวดเร็วกว่ามนุษย์หลายเท่า ส่งผลให้การวิเคราะห์ข้อมูลและการบริหาร เป็นไปได้อย่างคล่องตัว ขณะเดียวกันเทคโนโลยีข่าวสารและการเชื่อมต่อข้อมูลระหว่างเครื่องคอมพิวเตอร์ได้มีการพัฒนา อย่างเป็นระบบและครอบคลุมกันทั่วโลกภายใต้ระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) เป็นระบบเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญมากเพราะเชื่อมต่อเข้าด้วยกันภายใต้มาตรฐานเดียวกันจนเป็นสังคมเครือข่ายขนาดใหญ่ (สุรศักดิ์ สงวนพงษ์. 2538: 2) สมาชิกของเครือข่ายเหล่านี้สามารถติดต่อถึงกันได้อย่างรวดเร็ว อินเทอร์เน็ตจึงเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยกว่าสื่ออื่นๆ เป็นแหล่งรวบรวมและให้บริการข้อมูลที่ใหญ่ที่สุดในโลก (อำนาจ ญาญจนภิญโญ. 2543: 3)

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System) ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ (Spatial) ซึ่งในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มีนักวิจัยจำนวนมากประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์นี้เพื่อช่วยตัดสินใจในการใช้พื้นที่ ทำให้พื้นที่เหล่านั้นมีความเหมาะสม

กับการใช้งานมากยิ่งขึ้น เช่น การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์สำหรับการวิเคราะห์เพื่อกำหนดเขตพื้นที่เหมาะสมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเล (เผ่าพงศ์ นิติเกษตรสุนทร. 2549: 1) การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการประเมินความเหมาะสมของที่ดินสำหรับการปลูกหม่อน (คณิต พ่วงทอง. 2550: 1) เป็นต้น

การเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ในปัจจุบันมีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยส่วนมากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ใช้ในการจัดการพื้นที่ขนาดใหญ่ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยต่างๆ ที่ศึกษาในพื้นที่ขนาดใหญ่ หรือศึกษาในระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ หรือตำบล เช่น การวิเคราะห์หาพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินถล่ม วิเคราะห์เรื่องพื้นที่ประสบภัยจากคลื่นยักษ์สึนามิ วิเคราะห์เรื่องพื้นที่ การขยายตัวของเขตเมือง เป็นต้น ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ก็ยังไม่นิยมใช้วิเคราะห์กับพื้นที่ขนาดเล็ก ซึ่งอาจจะเป็นเพราะพื้นที่ขนาดเล็กไม่จำเป็นในการจัดการหรือวิเคราะห์ใดๆ มากนัก หรืออาจจะมีข้อมูลไม่มากพอในการวิเคราะห์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ข้อมูลในพื้นที่ต่างๆ มีความสลับซับซ้อนมากแตกต่างกันไป เพียงแต่ในพื้นที่ซึ่งมีขนาดเล็กนั้นเป็นข้อมูลที่เราสามารถมองเห็นได้ง่ายกว่าพื้นที่ขนาดใหญ่ แต่ปริมาณข้อมูลก็มีมาก ต้องการเครื่องมือในการช่วยในการวิเคราะห์พื้นที่ หรือเครื่องมือในการจัดสรร เช่นกัน

การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นในประเด็นของการพัฒนารูปแบบ และวิธีการในการนำเสนอข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ รวมถึงวิธีในการสืบค้นข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อการสืบค้นข้อมูลในพื้นที่ขนาดเล็ก การพัฒนาระบบแบบจำลองเพื่อการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและจัดสรรพื้นที่ในบริเวณต่างๆ ของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่ในการวางแผนพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเทคโนโลยีการสืบค้นข้อมูลเชิงพื้นที่ ซึ่งเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. เพื่อสร้างแบบจำลองเชิงบูรณาการที่ เชื่อมต่อระหว่างข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์กับฐานข้อมูลมหาวิทยาลัย
3. เพื่อเป็นแนวทางการประยุกต์แบบจำลองระบบ สารสนเทศภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. เพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์แบบจำลองระบบ สารสนเทศภูมิศาสตร์ในการบริหารพื้นที่อื่นๆ

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการศึกษาประกอบด้วยการบูรณาการระบบโปรแกรมสองระบบเข้าด้วยกัน ได้แก่ ระบบโปรแกรมจัดการข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ และระบบโปรแกรมบริหารข้อมูลลักษณะสัมพันธ์ที่สามารถกำหนดเงื่อนไขได้ ระบบจัดการข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ได้พัฒนามาบนพื้นฐานของโปรแกรม Minnesota Mapserver (MapServer. 2008: Online) และมีการพัฒนาโปรแกรมให้สามารถแสดงผลตัวอักษรภาษาไทย ส่วนข้อมูลลักษณะสัมพันธ์ได้พัฒนามาบนฐานข้อมูลมายเอสคิวเอล (MySQL. 2009: Online) เพื่อให้มีสมรรถนะที่จะใช้ระบบโปรแกรมภาษาพีเอชพี (PHP.NET. 2008: Online) และจาวาแอปเพลท (Java Applet) ควบคุมการแสดงผล การกำหนดเงื่อนไข การต่อเชื่อมข้อมูลกับรูปภาพนอกจากนี้สามารถผนวกกับข้อมูลอื่นๆ อาทิ รูปภาพและคำอธิบายต่างๆ ที่เป็นข้อความ แบบมิตติสัมพันธ์ ในการศึกษา

ครั้งนี้ได้ใช้ข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ของบริเวณมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในการทดสอบ

1. ขอบเขตในการวิจัย

1.1 เพื่อสร้างแบบจำลองการสืบค้นอาคารสถานที่ภายในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยแบ่งตามประเภทของอาคารสถานที่และอาคารที่ใช้ตามฐานข้อมูลของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

1.2 ใช้ข้อมูลในระบบฐานข้อมูลอาคารสถานที่ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปี 2552

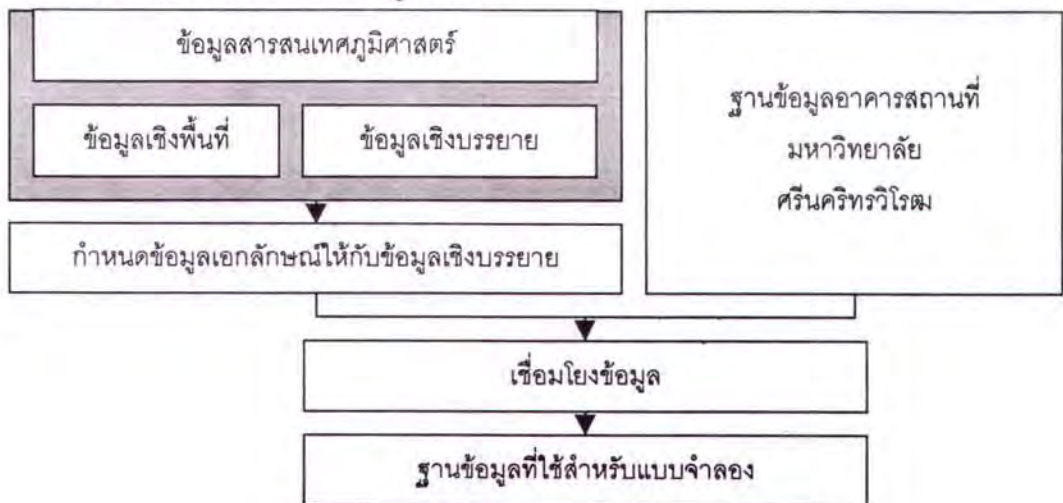
1.3 อาคารสถานที่สำหรับการวิจัย ได้แก่ อาคารที่มีการเก็บรวบรวมในฐานข้อมูลของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทั้งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และ องค์กรฯ

2. การสร้างฐานข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้แสดงประกอบด้วยข้อมูลหลายชนิดที่จะต้องทำการรวบรวม ประกอบด้วย ข้อมูลเชิงพื้นที่ และข้อมูลเชิงบรรยายที่เกี่ยวข้องตลอดจนข้อมูลที่เป็นรูปภาพ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานรัฐที่ได้มีการจัดเก็บข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ฐานข้อมูลกลางข้อมูล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ข้อมูลตารางรหัสห้องเรียนและคุณสมบัติของห้องเรียน ข้อมูลตารางรหัสวิชาเรียน ตำแหน่งที่ตั้งของอาคาร ร่วมกับข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม และข้อมูลแผนที่ (Spatial Data) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และข้อมูลแผนผังอาคารต่างๆ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องค์กรฯ นำเข้าให้อยู่ในรูปของ SHAPEFILE โดยการวาดภาพจากหน้าจอ (Head up & Digitizing)

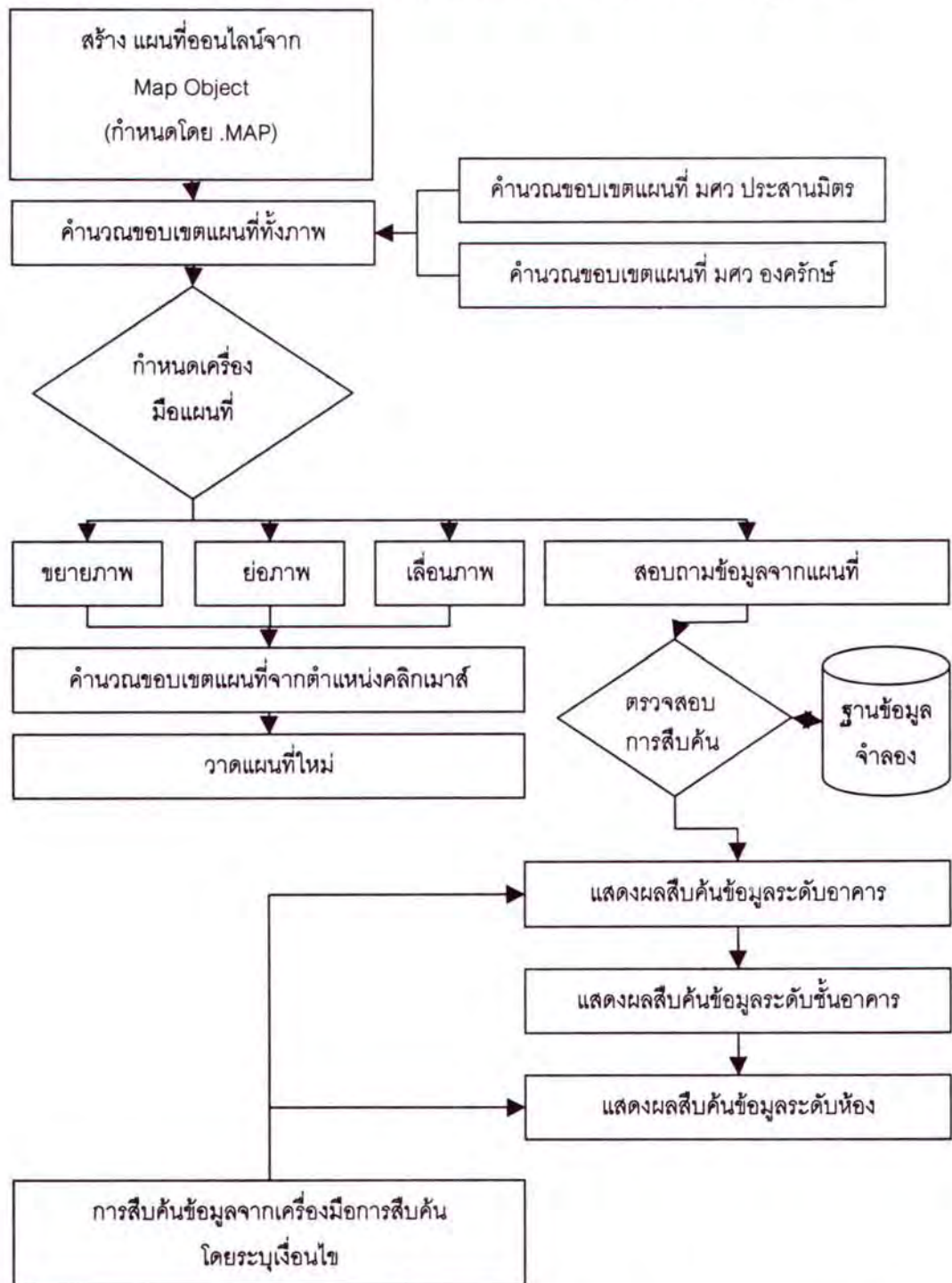
3. การบริหารข้อมูลบนเครื่องแม่ข่ายและการพัฒนาระบบสืบค้น

เนื่องจากระบบถูกออกแบบในการเผยแพร่ข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ตจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับระบบโปรแกรมพื้นฐานในระบบอินเทอร์เน็ตประกอบด้วย การติดตั้งระบบโปรแกรมเพื่อบริหารระบบเครือข่าย การติดตั้งระบบโปรแกรม Minnesota Mapserver เพื่อบริหารการแสดงผลข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์บนฐานของระบบอินเทอร์เน็ต การพัฒนาการสืบค้นสารสนเทศภูมิศาสตร์ มีการพัฒนาโดยการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างฐานข้อมูลกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อให้ข้อมูลทั้งสองส่วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน การเชื่อมโยงข้อมูลนี้เชื่อมโยงโดยการกำหนดข้อมูลเอกลักษณ์ให้กับข้อมูลเชิงบรรยายในส่วนของข้อมูล สารสนเทศภูมิศาสตร์ให้ตรงกับฐานข้อมูลของอาคารสถานที่ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดังรูปภาพ 1

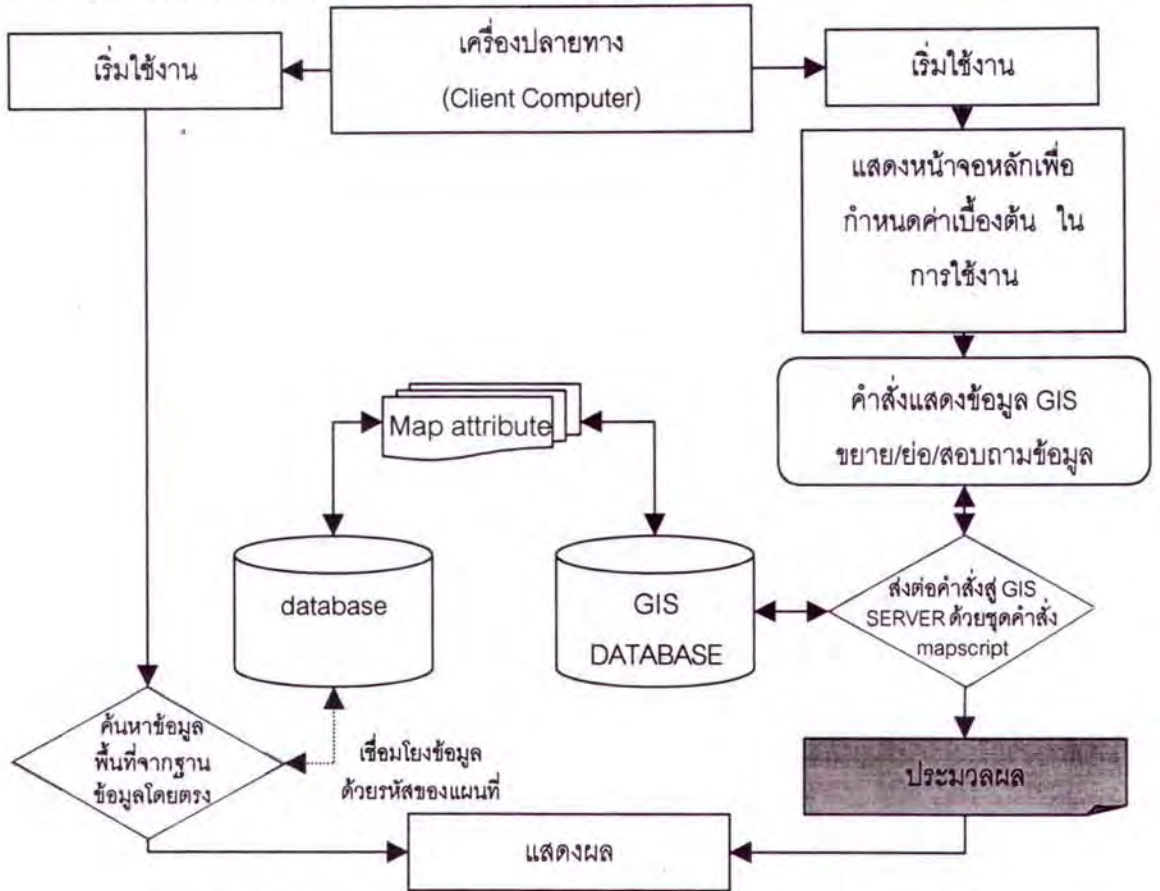
รูปภาพ 1 การเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์

หลังจากที่ข้อมูลมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันแล้วจึงสร้างเครื่องมือในการแสดงผลข้อมูลแผนที่ และระบบสืบค้นข้อมูล การสอบถามข้อมูลที่สามารถเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลอาคาร สถานที่ซึ่งจำลองมาจาก ฐานข้อมูลหลักจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีขั้นตอนในการพัฒนาดังแสดงในรูปภาพ 2

รูปภาพ 2 ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือในการแสดงผลข้อมูลแผนที่และระบบสืบค้นข้อมูล

ขั้นตอนการทำงานของระบบสืบค้นข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ซึ่งสามารถสืบค้นได้ด้วยสองวิธี ได้แก่ การสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลโดยตรง และการสืบค้นข้อมูลจากแผนที่ซึ่งการสืบค้นจากแผนที่นั้นแผนที่จะเชื่อมข้อมูลระหว่างฐานข้อมูลกับรหัสของชั้นข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์อาคารสถานที่ จากนั้นจะประมวลผลแล้วจึงแสดงข้อมูลการสืบค้น ดังรูปภาพ 3

รูปภาพ 3 ขั้นตอนการทำงานของระบบสืบค้นข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์

4. การตรวจสอบและวัดประสิทธิภาพแบบจำลอง

การพัฒนาแบบจำลองเชิงบูรณาการระบบฐานข้อมูลอาคารสถานที่กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบประสิทธิภาพจากผู้เชี่ยวชาญและตรวจวัดความพึงพอใจของผู้ใช้งาน โดยแบ่งกลุ่มของผู้ใช้งานออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ บุคคลทั่วไป นิสิต บุคลากรสายวิชาการ และบุคลากรสายสนับสนุน ซึ่งวัดความแตกต่างในระดับของความพึงพอใจในแต่ละกลุ่มผู้ใช้งานว่ามีความพึงพอใจเพียงใดและแตกต่างกันหรือไม่ โดยใช้สถิติเบื้องต้นและสถิติ F-Test ที่ระดับนัย 0.05 ดังสมการ (กานดา พูนลาภทวี. 2530: 169-200)

$$\sigma_i^2 = \frac{\sum_j (y_{ij} - \bar{y}_j)^2}{(n_j - 1)} = \frac{SS_j}{df_j} = s_j^2$$

การวัดความพึงพอใจของผู้ใช้งานครั้งนี้วัดใน 4 ด้านได้แก่ ด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความรวดเร็วในการสืบค้นข้อมูล ความสะดวกต่อการใช้งาน และด้านวิธีการสืบค้นข้อมูล

5. เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย

5.1 อุปกรณ์ ประกอบด้วย (1) เครื่องคอมพิวเตอร์ รุ่น Pentium 4 ใช้เป็นเครื่องจำลองเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (2) เครื่องกราดภาพ (Scanner) และ (3) กล้องดิจิทัล (Digital Camera)

5.2 โปรแกรม

5.2.1 ฐานข้อมูล MySQL

5.2.2 โปรแกรม ARCGIS 8.3

5.2.3 โปรแกรม SPSS 17.0.0

5.2.4 โปรแกรม MAPINFO 6.0

5.2.5 โปรแกรมอาปาเช่ (Apache)

5.2.6 โปรแกรม PHP สำหรับการเขียนโปรแกรมเพื่อแสดงผลและการจัดการข้อมูล

5.2.7 โปรแกรมจาวารันไทม์ (Java Runtime) ใช้สำหรับแสดงผล

5.2.8 เว็บเบราว์เซอร์

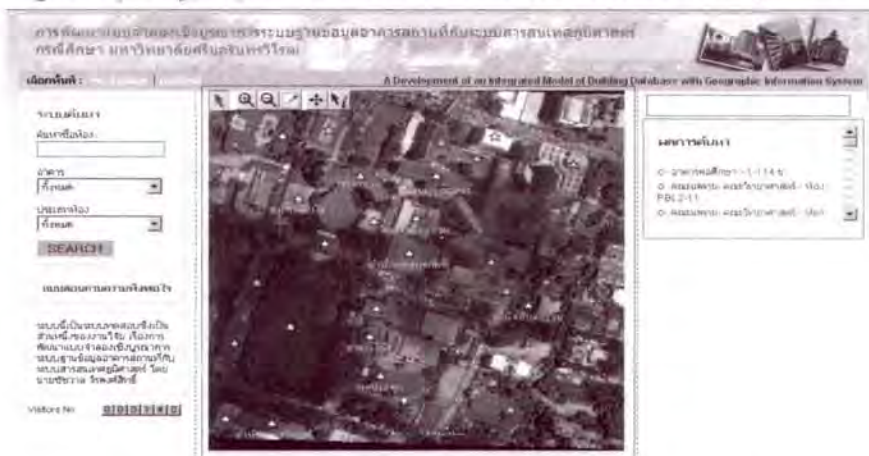
ผลการวิจัย

1. ตัวอย่างการใช้แบบจำลองเชิงบูรณาการฐานข้อมูลอาคารสถานที่กับระบบสารสนเทศ ภูมิศาสตร์

จากนี้จะแสดงถึงตัวอย่างการใช้งานแบบจำลองเชิงบูรณาการ ที่มีการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างฐานข้อมูลกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ โดยวิธีการค้นหาข้อมูลจากฐานข้อมูล และ วิธีการเลือกข้อมูลจากจุดที่แสดงบนแผนที่

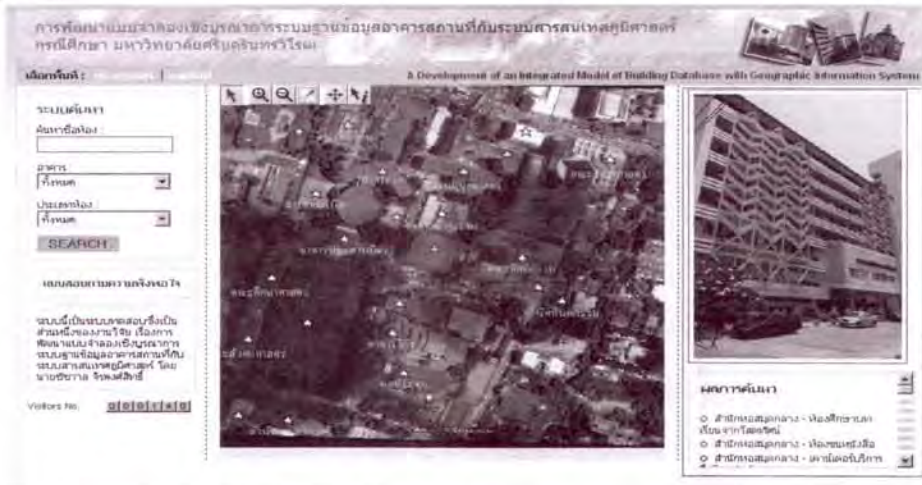
1.1 วิธีที่ 1 การค้นหาข้อมูลจากฐานข้อมูลโดยตรง การค้นหาข้อมูลจากฐานข้อมูลโดยตรงสามารถค้นหาข้อมูลจากเครื่องมือทางด้านซ้ายมือของหน้าจอโดยลักษณะของอาคารสถานที่ 3 ลักษณะคือ

1.1.1 ค้นหาตามชื่อห้อง วิธีการค้นหาตามชื่อห้องทำได้โดยการป้อนคำสำคัญลงในช่องว่างระบบจะค้นหาข้อมูลในฐานข้อมูลที่มีค่าใกล้เคียงกับชื่อของห้อง เช่น หากต้องการค้นหาห้องที่มีเลขกำกับชื่อห้องว่า "11" ระบบจะทำการค้นหาชื่อห้องทั้งหมดในฐานข้อมูลที่มีเลข 11 และแสดงผลรายชื่อของห้องทั้งหมดทางด้านขวา และแสดงจุดสีเหลืองที่ตำแหน่งอาคารที่อยู่ในอาคารมีเลข 11 ดังรูปภาพ 4

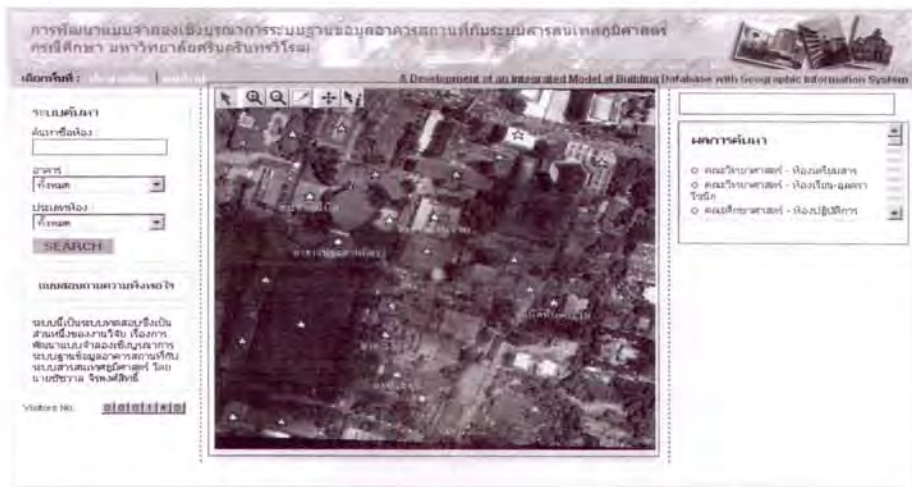
รูปภาพ 4 การค้นหาตามชื่อห้องด้วยการค้นหาตามคำสำคัญ

1.1.2 ค้นหาอาคาร วิธีการค้นหาตามอาคาร ทำได้โดยการเลือกรายชื่อของอาคารในช่องค้นหาอาคาร เมื่อทำการเลือกอาคารแล้วจุดอาคารที่ถูกเลือกจะแสดงเป็นสี่เหลี่ยม และแสดงรายชื่อของอาคารทางด้านขวาของหน้าจอ เช่น หากต้องการค้นหาสำนักหอสมุดว่าอยู่ตำแหน่งใดในแผนที่ เลือกสำนักหอสมุดกลางในช่องอาคารทางด้านซ้ายมือ แผนที่ก็จะแสดงจุดตำแหน่งของสำนักหอสมุดกลางเป็นสี่เหลี่ยม แสดงรูปและรายชื่อของห้องภายในสำนักหอสมุดกลางทางด้านขวามือของหน้าจอ ดังรูปภาพ 5

รูปภาพ 5 วิธีการค้นหาตามอาคาร

1.1.3 ค้นหาตามประเภทห้อง วิธีการค้นหาตามประเภท ห้องทำได้โดยการเลือกประเภทของห้องซึ่งแสดงลักษณะประเภทห้องทั้งหมดภายในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อทำการเลือกประเภทห้องแล้วระบบจะทำการค้นหาข้อมูลประเภทของห้องในฐานข้อมูล และแสดงผลรายชื่อของห้องทั้งหมดทางด้านขวา และแสดงจุดสี่เหลี่ยมที่ตำแหน่งอาคารที่มีห้องประเภทนั้นๆ อยู่ภายในอาคาร เช่น ห้องต้องการค้นหาห้องประเภทห้องปฏิบัติการ หลังจากการค้นหาข้อมูล อาคารที่มีห้องประเภทห้องปฏิบัติการอยู่จะแสดงจุดสี่เหลี่ยมบนแผนที่ และรายชื่อห้องของและชื่ออาคารทางด้านขวา ดังรูปภาพ 6

รูปภาพ 6 วิธีการค้นหาตามประเภทห้อง

1.2 วิธีที่ 2 การค้นหาข้อมูลจากแผนที่

การสอบถามข้อมูลนี้ทำโดยการคลิกที่ปุ่ม แล้วเลือกภาพอาคารที่ต้องการสอบถามข้อมูล โดยการลากเป็นกรอบสี่เหลี่ยมครอบคลุมจุดที่ตั้งอาคาร เมื่อเลือกที่อาคารจะแสดงข้อมูลของอาคารที่เลือกจุดที่เลือกจะแสดงเป็นสี่เหลี่ยม และจะแสดงรายละเอียดภายในของอาคารว่ามีห้องใดภายในอาคารทางด้านขวา เช่น หากต้องการเลือกรายชื่อข้อมูลของอาคารเรียนรวม (อาคาร 14) คลิกเลือกที่ปุ่ม แล้วทำการลากกรอบสี่เหลี่ยมคลุมจุดอาคารเรียนรวม หลังจากการเลือกข้อมูลของอาคารเรียนรวม จะแสดง ทางด้านขวาโดยแสดงรูปภาพของอาคารทางด้านบน แสดงรายชื่อห้องภายในอาคาร ด้านล่าง และจุดใน แผนที่ จะเปลี่ยนเป็นสี่เหลี่ยม ดังรูปภาพ 7

รูปภาพ 7 วิธีการค้นหาข้อมูลจากแผนที่

2. ผลการตรวจวัดประสิทธิภาพและความพึงพอใจ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ นอกจากจะพัฒนาแบบจำลองเชิงบูรณาการระบบฐานข้อมูลอาคารสถานที่กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ได้ตรวจสอบประสิทธิภาพจากผู้เชี่ยวชาญ และตรวจวัดความพึงพอใจของผู้ใช้งานโดยแบ่งกลุ่มของผู้ใช้งานออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ บุคคลทั่วไป นิสิต บุคลากรสายวิชาการ และบุคลากรสายสนับสนุน ซึ่งวัดความแตกต่างในระดับของความพึงใจในแต่ละกลุ่มผู้ใช้งานว่ามีความพึงพอใจเพียงใด และความพึงพอใจในแต่ละด้านแตกต่างกันหรือไม่ซึ่ง ได้แก่ ด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความรวดเร็วในการสืบค้นข้อมูล ความสะดวกต่อการใช้งาน และด้านวิธีการสืบค้นข้อมูล โดยใช้สถิติเบื้องต้นและสถิติ F-Test ที่ระดับนัยสำคัญ .05

จากการวัดความพึงพอใจจำนวน 106 คน ผู้ใช้งานระบบสืบค้นข้อมูล สารสนเทศภูมิศาสตร์ของพื้นที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากในทุกด้าน ได้แก่ ด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความรวดเร็วในการสืบค้นข้อมูล ความสะดวกต่อการใช้งาน และด้านวิธีการสืบค้นข้อมูล และจากการตรวจสอบความแตกต่างในระดับความพึงพอใจในการใช้งานแบบจำลองเชิงบูรณาการ ฐานข้อมูลอาคารสถานที่กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์นั้นพบว่า ผู้ใช้งานระบบในแต่ละกลุ่มผู้ใช้งานมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันในทุกๆ ด้าน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาแบบจำลองเชิงบูรณาการฐานข้อมูล อาคารสถานที่กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เป็นการพัฒนาจากโอเพนซอร์สที่เรียกว่า Minnesota Mapserver ร่วมกับ Mapscript ซึ่งไม่มีลิขสิทธิ์ในการใช้งาน และทำการพัฒนาแบบจำลองโดยทำการเชื่อมโยงฐานข้อมูลอาคารสถานที่ เก็บฐานข้อมูลบนฐานข้อมูล

มายเอสคิวแอลแบบจำลองนี้สามารถสืบค้นข้อมูลอาคารสถานที่ผ่านวิธีการสองวิธีการ ได้แก่ การสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลโดยตรง และการสืบค้นข้อมูลจากแผนที่ การสืบค้นข้อมูลทั้งสองประเภทนี้มีการเชื่อมโยงและทำงานร่วมกันโดยเชื่อมโยงจากระบบเอกลักษณ์ (Unique Data) นอกจากนี้แบบจำลองเชิงบูรณาการได้มีการพัฒนาเครื่องมือต่างๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในการแสดงผลแผนที่ เครื่องมือการใช้แผนที่กำหนดการใช้งานผ่านจาวาแอปเปอเรทซึ่งแปลคำสั่ง จากการวัดจุดภาพบนหน้าจอเปรียบเทียบกับค่าขอบเขตของแผนที่ที่กำหนดจาก xxx.MAP และ MAP Object แล้วนำไปคำนวณเพื่อวาดแผนที่ใหม่อีกครั้ง เครื่องมือเหล่านี้ได้แก่ เครื่องมือขยายแผนที่ เครื่องมือย่อแผนที่ เครื่องมือเลื่อนภาพแผนที่

ในด้านของการตรวจวัดประสิทธิภาพและความพึงพอใจในกลุ่มผู้ใช้งานระบบ สืบค้นข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ของพื้นที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันโดยคิดจาก F-Test ที่ระดับนัย 0.05 ในปัจจัยทุกปัจจัย ที่มีผลต่อความพึงพอใจของกลุ่มบุคคลทั่วไป กลุ่มนิสิต กลุ่มบุคลากรสายวิชาการ และกลุ่มบุคลากรสายสนับสนุน มีความพึงพอใจในแบบจำลอง เชิงบูรณาการฐานข้อมูลอาคารสถานที่กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูล ด้านความรวดเร็วในการสืบค้นข้อมูล ด้านความสะดวกต่อการใช้งาน และด้านวิธีการสืบค้นข้อมูลสรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการใช้งานแบบจำลองเชิงบูรณาการฐานข้อมูลอาคารสถานที่กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ นั้นมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันในทุกๆ ด้าน

เอกสารอ้างอิง

- กานดา พูนภาลทวี. (2530). **สถิติเพื่อการวิจัย**. กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์เซ็นเตอร์การพิมพ์.
- คณิต พ่วงทอง. (2550). **การใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการประเมินความเหมาะสมของที่ดินสำหรับการปลูกหม่อน อำเภอลำดวน จังหวัดเพชรบุรี**. วิทยานิพนธ์ วท.ม (ภูมิศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชัชวาล ศุภเกษม. (2547). **อินเทอร์เน็ตทำงานอย่างไร How The Internet Works**. กรุงเทพฯ.
- ทวีศักดิ์ นาคม่วง. (2547). **ระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support Systems)**. กรุงเทพฯ.
- เผ่าพงศ์ นิติเกษตรสุนทร. (2549) **การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อกำหนดเขตพื้นที่เหมาะสมกับกิจกรรมทางทะเล บริเวณเกาะล้าน จังหวัดชลบุรี**. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (ภูมิศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุรศักดิ์ สงวนพงษ์. (2538). **คู่มืออินเทอร์เน็ต**. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- สงกรานต์ ทองสว่าง. (2546). **MySQL ระบบฐานข้อมูลสำหรับอินเทอร์เน็ต**. กรุงเทพฯ
- โอบาส เอี่ยมสิริวงศ์. (2551). **ระบบฐานข้อมูล Database Systems**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- อำนาจ กาญจนภิญโญ. (2543). **การพัฒนาระบบในการจัดเก็บและสืบค้นสารสนเทศวิถีทัศน์ของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ผ่านอินเทอร์เน็ต**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- Burrough, Peter A.. (1998). **Principle of Geographical Information Systems**. New York, USA.
- Gralla, Preston. and Troller, Michael. (2004). **How Intranets Work (How it Works)**. (7th ed.). United Kingdom: Pearson Education.
- MapServer. (2008). **Documentation**. Retrieved June 21, 2008, from <http://mapserver.gis.umn.edu/>
- MySQL. (2008). **The World's Most Popular Open Source Database**. Retrieved July 17, 2008, from <http://www.mysql.com/>
- PHP. NET. (2008). **Hypertext Preprocessor**. Retrieved Aug 10, 2008, from <http://www.php.net/>

การวิเคราะห์ประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตงานบริการงานทะเบียนราษฎร ของสำนักงานเขตในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

An Analysis of Technical Efficiency to Production of
the Office of Registration Services in Bangkok Province

ธนกร ไสภณวิทย์* และรัชพันธุ์ เชยจิตร**

Thanakorn Soponvit and Ratchaporn Choiejit

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาประสิทธิภาพ ทางเทคนิคการผลิตงานบริการงานทะเบียนราษฎร ของสำนักงานเขตทั้ง 30 เขต ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และปัจจัยที่มีผลต่อความไม่มีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีวัดประสิทธิภาพแบบ Stochastic Frontier และสมการการผลิตแบบ Cobb-Douglas ใช้ข้อมูล ภาคตัดขวางปี พ.ศ. 2551

ผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความไม่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ปัจจัยจำนวนงาน ที่ข้อความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นของรัฐ ปัจจัยจำนวนงานทะเบียนราษฎรของแรงงานต่างด้าว และปัจจัย จำนวนเครื่องพิมพ์เอกสารชนิดเลเซอร์ที่ขาดแคลน ค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคของทั้งกลุ่มตัวอย่าง อยู่ที่ร้อยละ 84.54 สำนักงานเขตบางรักมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ที่ ร้อยละ 94.06 สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์มี ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดอยู่ที่ ร้อยละ 31.92 เมื่อวัดตามกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ น้อยมีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคอยู่ที่ร้อยละ 86.94 โดยสำนักงานเขตหนองแขมเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ที่ ร้อยละ 92.51 และสำนักงานเขตทวีวัฒนาเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ที่ร้อยละ 81.38 กลุ่มความหนาแน่นของประชากร ต่อพื้นที่ปานกลางมีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคอยู่ที่ร้อยละ 84.19 โดยสำนักงานเขตลาดพร้าว เฉลี่ยอยู่สูงที่สุดที่ร้อยละ 90.94 และสำนักงานเขตภาษีเจริญเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ที่ร้อยละ 71.04 และ กลุ่มความ หนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่มากมีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคอยู่ที่ร้อยละ 82.5 โดย สำนักงานเขต บางรักเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ที่ร้อยละ 94.06 และสำนักงานเขตสัมพันธวงศ์เฉลี่ยต่ำสุดอยู่ที่ร้อยละ 31.92

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพทางเทคนิค Stochastic Frontier Analysis งานทะเบียนราษฎร

Abstract

The aims of this study were to measure technical efficiency of work performance of the Service Registration Unit from 30 districts in Bangkok and to explore factors affecting technical inefficiency. The technical efficiency was measured by Stochastic Frontier Analysis (SFA) using Cobb-Douglas model and cross sectional data in 2008.

* นิสิตปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์การจัดการ สำนักวิชาเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

** อาจารย์ ดร. ประจำสาขาเศรษฐศาสตร์การจัดการ สำนักวิชาเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

The study found that factors influencing the inefficiency of work performance are the quantity of work by other governmental agencies, the quantity of registered foreign workers and the lack of laser printers. The average technical efficiency of the whole sample was 84.54%. The highest average technical productivity was found at Bang Rak District (94.06%), whereas the lowest was found at Samphanthawong District (31.92%). For the lower density sample group, the average technical efficiency is 86.94 %. The highest average technical productivity is found at The Nongkhaem District (92.51%) while the lowest average technical productivity is found at the Taweewattana District (81.38%). For the medium density sample group, the average technical efficiency was 84.19%. The highest average technical productivity was found at Ladprao District (90.94 %) while lowest was found at Pasicharoen District (71.04%). For the high density sample group, the average technical efficiency was 82.5 %. The highest average technical productivity is found at Bang Rak District (94.06 %) while the lowest was found at Samphanthawong District (31.92 %).

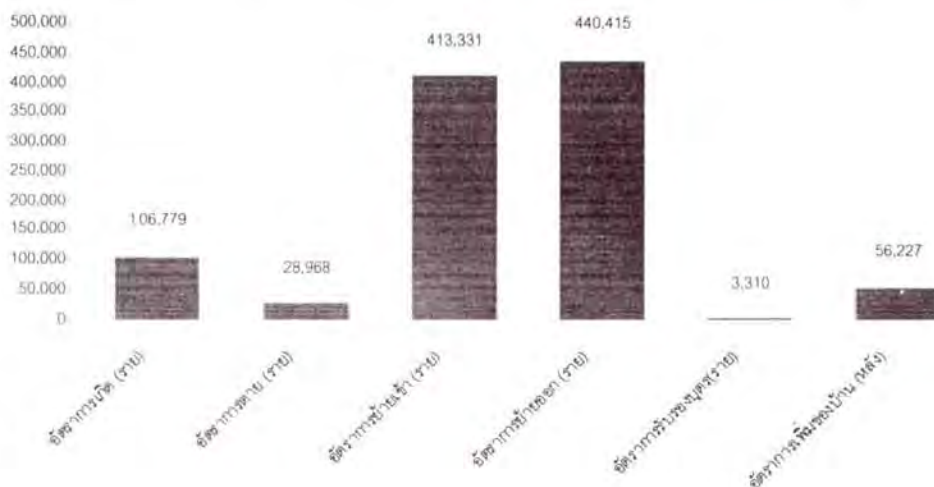
Keywords: Technical Efficiency, Stochastic Frontier Analysis, Service Registration District

บทนำ

ทะเบียนราษฎรจัดทำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเอกสารทางกฎหมาย (Legal Document) เพื่อเป็นเอกสารใช้ประโยชน์ในการรักษาสิทธิและหน้าที่ของราษฎร ซึ่งต้องรักษาไว้ตลอดไป เมื่อมีการจดทะเบียนและเพื่อเป็นข้อมูลทางสถิติ การให้บริการงานด้านทะเบียนราษฎรประกอบด้วยงานการรับรอง การแจ้งเกิด การแจ้งตาย การแจ้งย้ายที่อยู่ การแจ้งเกี่ยวกับบ้านและทะเบียนบ้านการแจ้งเพิ่มชื่อ และรายการบุคคลในทะเบียนบ้าน การแจ้งจำหน่ายชื่อและรายการบุคคลออกจากทะเบียนบ้าน การแจ้งการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรายการเอกสารการทะเบียนราษฎร การแจ้งขอตรวจคัดและรับรองสำเนาทะเบียนบ้าน ทะเบียนเกิด หรือทะเบียนคนตาย การแจ้งรับรองบุตร การแจ้งและรับรองหรือแก้ไขสัญชาติ (คู่มือการปฏิบัติงานทะเบียนราษฎร. 2549: 3-9)

ปัจจุบันทางกรุงเทพมหานครได้ให้ความรับผิดชอบอยู่ที่ฝ่ายงานทะเบียนราษฎรในแต่ละสำนักงานเขต ทั้ง 50 เขต การจัดสรรบุคลากรและอุปกรณ์เพื่อให้บริการด้านงานทะเบียนจำเป็นต้องมีอย่างเพียงพอ ต่อการให้บริการทั้งจากประชาชนและหน่วยงานรัฐที่ร้องขอให้ฝ่ายทะเบียนช่วยเหลือ

ด้วยจำนวนอัตราการเกิด อัตราการตาย อัตราการย้ายเข้า-ย้ายออก อัตราการรับรองบุตร และอัตราการเพิ่มของบ้าน สะท้อนให้เห็นถึงอุปสงค์ต่อการให้บริการของงานทะเบียนราษฎรที่เพิ่มขึ้นและมากที่สุดในประเทศไทย การปรับปรุงให้ทันต่อการให้บริการจึงเกิดปัญหาการขาดแคลน ในบุคลากรและทรัพยากรในการให้บริการของแต่ละสำนักงานเขต ด้วยเหตุดังกล่าวปัญหาการจัดสรรทรัพยากรให้มีความเหมาะสมและปัญหาเรื่องศักยภาพการ ปฏิบัติงานของบุคลากรจึงเป็นปัญหาหลักในการสร้างประสิทธิภาพการทำงานของ งานทะเบียนราษฎรเพื่อรองรับการให้บริการของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวัดประสิทธิภาพทางเทคนิคของการผลิตงานบริการงานทะเบียนราษฎรของสำนักงานเขต ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยทำการวัดประสิทธิภาพทางเทคนิคของการให้บริการของแต่ละสำนักงานเขต และปัจจัยในการให้บริการของสำนักงานเขตและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อความไม่มีประสิทธิภาพ ของการให้บริการในแต่ละสำนักงานเขตทั้ง 30 เขต

รูปภาพ 1 อัตราการแจ้งเกิด-ตาย การย้ายเข้า-ออก การรับรองบุตร และอัตราการเพิ่มของบ้าน ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2551
ที่มา: ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร. (2552; ออนไลน์).

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาระดับความมีประสิทธิภาพทางเทคนิคของการผลิตงานบริการงานทะเบียนราษฎรของสำนักงานเขต ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความไม่มีประสิทธิภาพในการผลิตงานบริการงานทะเบียนราษฎรของสำนักงานเขต ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวัดประสิทธิภาพทางเทคนิคของการผลิตงานบริการงานทะเบียนราษฎร เป็นการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้ใช้แบบจำลองทางสถิติแบบพารามิเตอร์ โดยใช้วิธี Stochastic Frontier Analysis และสมการการผลิตแบบ Cobb-Douglas เพื่อหาประสิทธิภาพของการผลิตงานบริการงานทะเบียนราษฎร ทั้ง 30 สำนักงานเขต และใช้วิธี Maximum Likelihood หาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคของการทำงานในฝ่ายทะเบียนราษฎรทั้ง 30 สำนักงานเขต

1. กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ คือ กลุ่มงานทะเบียนราษฎร ฝ่ายงานทะเบียน แผนงานบริหารงานปกครองและทะเบียนทั้งสำนักงานเขต 50 เขต ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2551 และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มงานทะเบียนราษฎร ฝ่ายงานทะเบียน แผนงานบริหารงานปกครองและทะเบียนสำนักงานเขต 30 เขต ที่จำแนกตามความหนาแน่นของประชากรต่อที่อยู่อาศัย ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามเปอร์เซ็นต์ไทม์ ที่ 33.33 สามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกได้เป็น 3 กลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่มที่ 1

กลุ่มสำนักงานเขตที่มีความหนาแน่นต่อประชากรน้อยมีจำนวน 10 เขต ได้แก่ เขตบางขุนเทียน เขตทวีวัฒนา เขตบางบอน เขตสะพานสูง เขตคันนายาว เขตตลิ่งชัน เขตหนองแขม เขตบางแค เขตบางเขน และ เขตดอนเมือง กลุ่มที่ 2 กลุ่มสำนักงานเขตที่มีความหนาแน่นต่อประชากรปานกลางมีจำนวน 10 เขต ได้แก่ เขตสวนหลวง เขตหลักสี่ เขตห้วยขวาง เขตบางกะปิ เขตลาดพร้าว เขตวังทองหลาง เขตพระโขนง เขตปทุมวัน เขตภาษีเจริญ และเขตพญาไท และกลุ่มที่ 3 กลุ่มสำนักงานเขตที่มีความหนาแน่นต่อประชากรมากมีจำนวน 10 เขต ได้แก่ เขตบางรัก เขตคลองเตย เขตบางพลัด เขตสาทร เขตพระนคร เขตบางซื่อ เขตคลองสาน เขตธนบุรี เขตสัมพันธวงศ์ และเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นข้อมูลรายเดือนของงานทะเบียนราษฎร ฝ่ายงานทะเบียนของทั้ง 30 สำนักงานเขต ตั้งแต่เดือน มกราคม 2551 ถึง ธันวาคม 2551 โดยได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 360 งาน

2. ตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย

2.1 ตัวแปรด้านผลผลิตงานบริการงานทะเบียนราษฎร คือ จำนวนงานบริการที่ให้บริการแก่ประชาชน

2.2 ตัวแปรที่ใช้ในการผลิต ประกอบด้วย

2.2.1 อุปกรณ์สำนักงาน ได้แก่ คอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องพิมพ์เอกสาร

2.2.2 แรงงาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่งานทะเบียนราษฎร

2.2.3 ประชากร ได้แก่ ประชาชนมีทะเบียนราษฎรในเขตนั้นๆ

2.3 ตัวแปรที่อธิบายความไม่มีประสิทธิภาพทางเทคนิค

2.3.1 การขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นของรัฐ

2.3.2 จำนวนงานจดทะเบียนของแรงงานต่างด้าว

2.3.3 จำนวนเครื่องพิมพ์เอกสารชนิดเลเซอร์ที่ขาดแคลน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้คือ หนังสือขออนุเคราะห์ข้อมูลจากทางมหาวิทยาลัย เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาซึ่ง ประกอบด้วย 1.ข้อมูลในส่วนปัจจัยที่ใช้ในการผลิตได้แก่ ปัจจัยบุคลากร ปัจจัยคอมพิวเตอร์ ปัจจัย เครื่องถ่ายเอกสาร ปัจจัยเครื่องพิมพ์เอกสาร ปัจจัยประชาชน 2.ข้อมูลในส่วนปัจจัยที่อธิบาย ความไม่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ปัจจัยจำนวนงานขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นขอภาครัฐจำนวนงานทะเบียนราษฎรของบุคคลต่างด้าว จำนวนเครื่องพิมพ์เอกสารชนิดเลเซอร์ที่ขาดแคลน

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลตัวแปรต่างๆที่ใช้ในการประมาณค่า

การศึกษาค้างนี้ ใช้ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มงานทะเบียนราษฎรของฝ่ายทะเบียน 30 สำนักงานเขต โดยทำการเก็บข้อมูลรายเดือนประจำปี 2551 ทำให้มีข้อมูลในการศึกษาในครั้งนี้จำนวน 360 ข้อมูล สามารถสรุปข้อมูลตัวแปรต่างๆ โดยแบ่งตามกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้ดังนี้

ตาราง 1 สรุปข้อมูลตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ข้อมูล	เครื่องมือชีวิต	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	กลุ่มที่ 3	ทั้งหมด
จำนวนงานบริการ (หน่วย : งานต่อเดือน)	ค่าสูงสุด	18,510.0000	7,375.0000	6,007.0000	18,510.0000
	ค่าต่ำสุด	1,349.0000	1,480.0000	287.0000	287.0000
	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	2,054.9800	1,202.7200	1,296.1700	1,307.6900
	ค่าเฉลี่ย	3,479.9583	3,006.8917	2,608.3167	3,002.1167
จำนวนบุคลากร (หน่วย : คน)	ค่าสูงสุด	9.0000	11.0000	9.0000	11.0000
	ค่าต่ำสุด	4.0000	5.0000	5.0000	4.0000
	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	1.3055	1.8407	1.1401	1.583
	ค่าเฉลี่ย	6.1000	7.2000	5.9000	6.3667
จำนวนคอมพิวเตอร์ (หน่วย : เครื่อง)	ค่าสูงสุด	9.0000	9.0000	7.0000	9.0000
	ค่าต่ำสุด	4.0000	5.0000	4.0000	4.0000
	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	1.3801	1.3621	0.9204	1.3116
	ค่าเฉลี่ย	5.9000	6.3000	5.4000	5.8667
จำนวนเครื่อง ถ่ายเอกสาร (หน่วย : เครื่อง)	ค่าสูงสุด	1.0000	1.0000	2.0000	2.0000
	ค่าต่ำสุด	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000
	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	0.0000	0.0000	0.3013	0.1798
	ค่าเฉลี่ย	1.0000	1.0000	1.1000	1.0333
จำนวนเครื่อง พิมพ์เอกสาร (หน่วย : เครื่อง)	ค่าสูงสุด	7.0000	9.0000	7.0000	9.0000
	ค่าต่ำสุด	4.0000	5.0000	4.0000	4.0000
	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	1.0289	1.4759	1.0092	1.2237
	ค่าเฉลี่ย	5.5000	6.2000	5.7000	5.8000
จำนวนประชากร (หน่วย : คน)	ค่าสูงสุด	194,149.0000	150,286.0000	147,597.0000	194,194.0000
	ค่าต่ำสุด	70,459.0000	30,599.0000	31,173.0000	30,599.0000
	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	41,384.0700	27,249.3700	35,959.3700	38,878.7700
	ค่าเฉลี่ย	127,766.4580	106,334.9500	87,627.9000	107,208.4400
จำนวนงานที่ซื้อ ความร่วมมือจาก หน่วยงานอื่นของรัฐ (หน่วย : งานต่อ เดือน)	ค่าสูงสุด	161.0000	219.0000	423.0000	423.0000
	ค่าต่ำสุด	14.0000	35.0000	4.0000	3.0000
	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	31.5554	37.7264	76.5184	54.2771
	ค่าเฉลี่ย	71.5583	90.6000	88.4750	81.7389

ข้อมูล	เครื่องมือชี้วัด	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	กลุ่มที่ 3	ทั้งหมด
จำนวนงาน	ค่าสูงสุด	1,657.0000	423.0000	301.0000	1,657.0000
จดทะเบียนของ	ค่าต่ำสุด	7.0000	0.0000	0.0000	0.0000
แรงงานต่างด้าว	ส่วนเบี่ยงเบน	251.1303	75.5066	61.5139	161.153
(หน่วย : งานต่อเดือน)	มาตรฐานค่าเฉลี่ย	156.6333	62.7833	50.8333	88.8639
จำนวนเครื่องพิมพ์	ค่าสูงสุด	7.0000	6.0000	7.0000	7.0000
เอกสารชนิดเลเซอร์	ค่าต่ำสุด	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000
ที่ขาดแคลน	ส่วนเบี่ยงเบน	1.8103	1.6683	1.9472	1.9000
(หน่วย : เครื่องต่อเดือน)	มาตรฐานค่าเฉลี่ย	3.5000	3.2000	4.8000	4.0000

จากการเปรียบเทียบตัวแปรต่างๆโดยรวมทั้ง 3 กลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีปัจจัยที่มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานค่อนข้างสูง ปัจจัยจำนวนงานบริการ มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1,307.69 ปัจจัยจำนวนงานที่ขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นของรัฐ มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 54.2771 ปัจจัยจำนวนงานจดทะเบียนของแรงงานต่างด้าว มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 161.153 โดยเฉพาะปัจจัยจำนวนประชากร มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 38,878.7668 มีจำนวนสูงสุด 194,149 คน จำนวนต่ำสุด 30,599 คน ซึ่งมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมากที่สุด หากทำการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการดำเนินงานโดยใช้ข้อมูลดิบมาเปรียบเทียบกันเลยนั้น อาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนได้ ดังนั้นจึงได้ทำการวัดประสิทธิภาพโดยใช้แบบจำลองทางสถิติแบบพารามิเตอร์ ด้วยวิธี Stochastic Frontier Analysis และสมการการผลิตแบบ Cobb-Douglas เพื่อหาประสิทธิภาพของการผลิตงานบริการงานทะเบียนราษฎร

2. ผลการประมาณค่าตามแบบจำลอง

การประมาณค่าตามฟังก์ชันการผลิตแบบ Cobb- Douglas สามารถประมาณค่าได้ดังตาราง 2

ตาราง 2 ผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธี Maximum Likelihood

ตัวแปร	พารามิเตอร์	ค่าประมาณ	t-ratio
Production Frontier ค่าคงที่	β_0	2.3524	(3.4363)*
x_1 = จำนวนบุคลากร	β_1	0.4957	(4.7814) *
x_2 = จำนวนคอมพิวเตอร์	β_2	0.6015	(3.4379) *
x_3 = จำนวนเครื่องถ่ายเอกสาร	β_3	0.1619	(1.0194)
x_4 = จำนวนเครื่องพิมพ์เอกสาร	β_4	-0.4271	(-3.3763) *
x_5 = จำนวนประชากร	β_5	0.3916	(7.0096) *
inefficiency Effects ค่าคงที่	δ_0	2.7147	(2.8049) *
Z_1 = จำนวนงานที่ขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นของรัฐ	δ_1	-0.4831	(-2.6361) *
Z_2 = จำนวนงานจดทะเบียนของแรงงานต่างด้าว	δ_2	-0.2889	(-1.9353)**
Z_3 = จำนวนเครื่องพิมพ์เอกสารชนิดเลเซอร์ที่ขาดแคลน	δ_3	-2.3779	(-3.5771) *
$\sigma^2 = \sigma_v^2 + \sigma_u^2$		0.6534	4.5957
$\gamma = \sigma_u^2 / \sigma^2$		0.8531	24.6836

หมายเหตุ: * 0.05 **0.1

จากการประมาณค่าตามฟังก์ชันการผลิตแบบ Cobb- Douglas ที่ระบุไว้ข้างต้น ทำให้ได้แบบจำลองฟังก์ชันการผลิตดังนี้

$$\ln Y = 2.3524* + 0.4957*(\ln x_1) + 0.6015*(\ln x_2) + 0.1619(\ln x_3) - 0.4271*(\ln x_4) + 0.3916(\ln x_5)$$

2.1 ค่าความยืดหยุ่นหน่วยสุดท้ายของผลผลิต เทียบกับปัจจัยการผลิตแต่ละปัจจัยการผลิตของกลุ่มงานทะเบียนราษฎร ประกอบไปด้วย

2.1.1 ค่าเฉลี่ยความยืดหยุ่นหน่วยสุดท้ายของผลผลิตเมื่อเทียบปัจจัยการผลิต จำนวนบุคลากร (x_1) มีค่าเท่ากับ 0.4957 สามารถอธิบายได้ว่าถ้าปัจจัยบุคลากรเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ภายใต้ปัจจัยการผลิตอื่นๆคงที่ ปริมาณผลผลิตที่ได้จะเพิ่มร้อยละ 0.4957

2.1.2 ค่าเฉลี่ยความยืดหยุ่นหน่วยสุดท้ายของผลผลิตเมื่อเทียบปัจจัยการผลิต จำนวนคอมพิวเตอร์ (x_2) มีค่าเท่ากับ 0.6015 สามารถอธิบายได้ว่าถ้าปัจจัยคอมพิวเตอร์เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ภายใต้ปัจจัยการผลิตอื่นๆ คงที่ ปริมาณผลผลิตที่ได้จะเพิ่มร้อยละ 0.6015

2.1.3 ค่าเฉลี่ยความยืดหยุ่นหน่วยสุดท้ายของผลผลิตเมื่อเทียบปัจจัยการผลิต จำนวนเครื่องถ่ายเอกสาร (x_3) มีค่าเท่ากับ 0.1619 สามารถอธิบายได้ว่าถ้าปัจจัยคอมพิวเตอร์เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ภายใต้ปัจจัยการผลิตอื่นๆ คงที่ ปริมาณผลผลิตที่ได้จะเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.1619

2.1.4 ค่าเฉลี่ยความยืดหยุ่นหน่วยสุดท้ายของผลผลิตเมื่อเทียบปัจจัยการผลิต จำนวนเครื่องพิมพ์เอกสาร (x_4) มีค่าเท่ากับ -0.4271 สามารถอธิบายได้ว่าถ้าปัจจัยเครื่องพิมพ์เอกสารเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ภายใต้ปัจจัยการผลิตอื่นๆ คงที่ ปริมาณผลผลิตที่ได้จะลดลงร้อยละ 0.4271

2.1.5 ค่าเฉลี่ยความยืดหยุ่นหน่วยสุดท้ายของผลผลิตเมื่อเทียบปัจจัยการผลิต จำนวนประชากร (x_5) มีค่าเท่ากับ 0.3916 สามารถอธิบายได้ว่าถ้าปัจจัยประชากรเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ภายใต้ปัจจัยการผลิตอื่นๆ คงที่ ปริมาณผลผลิตที่ได้จะเพิ่มร้อยละ 0.3916

ซึ่งค่าความยืดหยุ่นหน่วยสุดท้ายของผลผลิตเทียบกับปัจจัยการผลิตแต่ละปัจจัยการผลิต ของกลุ่มงานทะเบียนราษฎร สามารถแสดงได้ดังตาราง 3

ตาราง 3 ค่าความยืดหยุ่นหน่วยสุดท้ายของผลผลิตเทียบกับปัจจัยการผลิตแต่ละปัจจัยการผลิตของกลุ่มงานทะเบียนราษฎร ทั้ง 30 เขต

ปีที่ทำการศึกษา	ค่าความยืดหยุ่นหน่วยสุดท้ายของผลผลิตเทียบกับปัจจัยการผลิตแต่ละปัจจัยการผลิต					ค่าผลได้ต่อขนาด (Return to Scale)
	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	
2551	0.4957	0.6015	0.1619	-0.4271	0.3916	1.2236

ผลการคำนวณค่าพารามิเตอร์ตามสมการอธิบายความไม่มีประสิทธิภาพทางเทคนิคเป็นดังนี้

$$u_{it} = 2.7147 * -0.4831 * \ln z_1 - 0.2889 ** \ln z_2 - 2.3779 * \ln z_3$$

2.2 การหาค่า Marginal Effect ประสิทธิภาพเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยต่างๆ สามารถอธิบายค่าสัมประสิทธิ์หน้าตัวแปรความไม่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

1) ค่า Marginal Effect ของประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับจำนวนงานที่ข้อความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นของรัฐ (z_1) เท่ากับ -0.4084 หมายความว่าตัวแปรจำนวนงานที่ข้อความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นของรัฐเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะส่งผลให้ความมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.4084

2) ค่า Marginal Effect ของประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับจำนวนงานจดทะเบียนของแรงงานต่างด้าว (z_2) เท่ากับ -0.2442 หมายความว่าตัวแปรจำนวนงานจดทะเบียนของแรงงานต่างด้าวจะส่งผลให้ความมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.2442

3) ค่า Marginal Effect ของประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับจำนวนเครื่องพิมพ์เอกสารชนิดเลเซอร์ที่ขาดแคลน (z_3) เท่ากับ -2.0102 หมายความว่าตัวแปรจำนวนเครื่องพิมพ์เอกสารชนิดเลเซอร์ที่ขาดแคลนเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะส่งผลให้ความมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.0102

ซึ่งค่า Marginal Effect ของปัจจัยที่อธิบายความไม่มีประสิทธิภาพแต่ละปัจจัยการผลิตของกลุ่มงานทะเบียนราษฎร สามารถแสดงได้ดังตาราง 4

ตาราง 4 ค่าผลกระทบหน่วยสุดท้าย (Marginal Effect) ประสิทธิภาพเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยที่อธิบายความไม่มีประสิทธิภาพ

ปัจจัยที่อธิบายความไม่มีประสิทธิภาพ	z_1	z_2	z_3
ค่าผลกระทบหน่วยสุดท้าย	-0.4084	-0.2442	-2.0102

3. ค่าประสิทธิภาพทางเทคนิค

ค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคของกลุ่มงานทะเบียนราษฎรทั้ง 30 สำนักงานเขตที่ทำการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มสำนักงานเขต โดย กลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคมากที่สุด คือ กลุ่มความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่น้อยมีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคอยู่ที่ร้อยละ 86.94 กลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิครองลงมาคือกลุ่มความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ปานกลางมีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคอยู่ที่ร้อยละ 84.19 และกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคน้อยที่สุดคือกลุ่มความหนาแน่นของประชากร ต่อพื้นที่มากมีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคอยู่ที่ร้อยละ 82.5 ซึ่งทั้งหมดมีค่าประสิทธิภาพโดยเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 84.54 ซึ่งสำนักงานเขตบางรักมีค่าประสิทธิภาพทางเทคนิคโดยเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ที่ ร้อยละ 94.06 และสำนักงานเขตสัมพันธวงศ์มีค่าประสิทธิภาพทางเทคนิคโดยเฉลี่ยต่ำที่สุดอยู่ที่ ร้อยละ 31.92

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคของแต่ละกลุ่มงานทะเบียนราษฎรในแต่ละสำนักงานเขต
ตามการแบ่งกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มที่ 1	ค่าประสิทธิภาพทางเทคนิค	กลุ่มที่ 2	ค่าประสิทธิภาพทางเทคนิค	กลุ่มที่ 3.	ค่าประสิทธิภาพทางเทคนิค
บางขุนเทียน	0.9039	สวนหลวง	0.7426	บางรัก	0.9406
ทวีวัฒนา	0.8138	หลักสี่	0.8985	คลองเตย	0.772
บางบอน	0.835	ห้วยขวาง	0.8089	บางพลัด	0.9174
สะพานสูง	0.8855	บางกะปิ	0.8963	สาทร	0.8842
คันนายาว	0.847	ลาดพร้าว	0.9094	พระนคร	0.8263
ตลิ่งชัน	0.8599	วังทองหลาง	0.8412	บางซื่อ	0.898
หนองแขม	0.9251	พระโขนง	0.8692	คลองสาน	0.9025
บางแค	0.8383	ปทุมวัน	0.9004	ธนบุรี	0.8828
บางเขน	0.8803	ภาษีเจริญ	0.7104	สัมพันธวงศ์	0.3192
ดอนเมือง	0.9054	พญาไท	0.8413	ป้อมปราบฯ	0.9065
เฉลี่ย	0.8694		0.8418		0.825
เฉลี่ยรวม	0.8454				

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยคอมพิวเตอร์มีค่าความยืดหยุ่นมากที่สุด รองลงมาคือปัจจัยบุคลากร ส่วนปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการผลิตงานบริการน้อยคือ ปัจจัยจำนวนประชากร ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการผลิตงานบริการน้อยที่สุดคือ ปัจจัยเครื่องถ่ายเอกสาร และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการผลิตงานบริการกลุ่มงานทะเบียนราษฎรลดลง คือ ปัจจัยเครื่องพิมพ์เอกสาร การศึกษาในครั้งนี้ปัจจัยที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการผลิตงานทะเบียนราษฎรมากที่สุด คือ ปัจจัยคอมพิวเตอร์ โดยมีค่าความยืดหยุ่นอยู่ที่ 0.6015 รองลงมาคือปัจจัยบุคลากร มีค่าความยืดหยุ่นอยู่ที่ 0.4957 โดยแสดงให้เห็นว่าทั้ง 2 ปัจจัยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการให้บริการตามโครงสร้างการผลิตงานบริการซึ่งตามความเป็นจริงการปฏิบัติงานของงานทะเบียนราษฎรจะขาดปัจจัยทั้ง 2 ไม่ได้ สอดคล้องงานที่ศึกษาทั้งงานของ Eyob Zere (2006: 5-7) และคณะที่ทำการศึกษาศรีนิเทศการให้บริการของโรงพยาบาลรัฐในประเทศนามิเบีย งานของ A. Bessent and W. Bessent (1979: 18-22) ที่ทำการศึกษาศรีนิเทศการของโรงเรียนของรัฐ และงานของ Ade Renner, Joses M Kirigia, Eyob A Zere, Saidou P Barry, Doris G Kirigia, Clifford Kamara and Lenity HK Muthuri (2005: 6-8) ที่ทำการวัดประสิทธิภาพทางเทคนิค การให้บริการสาธารณสุขของภาครัฐใน เซร์รา ลีโอนด้วยวิธี Data Envelopment Analysis (DEA) งานของ Jaume P Junoy and Vicente Ortun (2003: 1163-1165) ที่ศึกษาประสิทธิภาพทางเทคนิคของระบบสาธารณสุขในประเทศสเปน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความไม่มีประสิทธิภาพประกอบไปด้วย 1. จำนวนงานที่ขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นของรัฐ 2. จำนวนเครื่องพิมพ์เอกสารชนิดเลเซอร์ที่ขาดแคลน และ 3. ปัจจัยจำนวนงานทะเบียนราษฎรของแรงงานต่างด้าว ทั้ง 3 ปัจจัยมีเครื่องหมายหน้าค่าผลกระทบหน่วยสุดท้ายเป็นลบ ซึ่งหมายความว่าทั้ง 3 ปัจจัยหากมีการเพิ่มปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งจะส่งผลให้ประสิทธิภาพทางเทคนิคสูงขึ้น ซึ่งนั่นอาจเป็นผลดีต่อการเพิ่มประสิทธิภาพ แต่ด้วยค่าผลกระทบหน่วยสุดท้ายที่สูงไม่มากคือมีค่าใกล้เคียง

0 หากมีการเพิ่มปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัยเข้าไป ณ เวลาต่อมา ก็อาจจะส่งผลให้ค่าผลกระทบหน่วยสุดท้ายกลับมาเป็นบวกก็เป็นได้ซึ่งนั่นหมายถึงการลดประสิทธิภาพ การผลิตงานทะเบียนราษฎรให้ลดลงไป ดังนั้นการเพิ่มปัจจัยที่อธิบายความไม่มีประสิทธิภาพทั้ง 3 ปัจจัยจึงควรระมัดระวังเป็นที่สุดในการผลิตงานทะเบียนราษฎร ค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคของงานทะเบียนราษฎรของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 30 ตัวอย่างที่ทำการศึกษามีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคโดยรวมอยู่ที่ร้อยละ 84.54 โดยค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางเทคนิคของกลุ่มที่ 1 คือกลุ่มของสำนักงานเขตที่มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่น้อยอยู่ที่ร้อยละ 86.94 กลุ่มที่ 2 คือกลุ่มของสำนักงานเขตที่มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ปานกลางอยู่ที่ร้อยละ 84.19 กลุ่มที่ 3 คือกลุ่มของสำนักงานเขตที่มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่มากอยู่ที่ร้อยละ 82.5 ซึ่งสำนักงานเขตบางรักมีค่าประสิทธิภาพเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ร้อยละ 94.06 และสำนักงานเขตสัมพันธวงศ์มีค่าประสิทธิภาพเฉลี่ยต่ำที่สุดอยู่ที่ ร้อยละ 31.92 การศึกษางานวัดประสิทธิภาพของหน่วยงานภาครัฐความสำคัญอยู่ที่การก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการให้บริการมากกว่าประสิทธิภาพในการทำกำไรสอดคล้องกับงานของ Eyob Zere (2006: 7) และคณะที่ทำการศึกษาศักยภาพการให้บริการของโรงพยาบาลรัฐในประเทศนามิเบีย งานของ A. Bessent and W. Bessent (1979: 18-22) ที่ทำการศึกษาศักยภาพของโรงเรียนของรัฐ และงานของ Ade Renner, Joses M Kirigia, Eyob A. Zere, Saidou P Barry, Doris G. Kirigia, Clifford Kamara and Lenity HK Muthuri (2005: 6-8) ที่ทำการวัดประสิทธิภาพทางเทคนิค การให้บริการสาธารณสุขของภาครัฐใน เซร์า ลีโอนด้วยวิธี Data Envelopment Analysis (DEA) งานของ Jaume P. Junoy and Vicente Ortun (2003: 1149-1165) ที่ศึกษาประสิทธิภาพทางเทคนิคของระบบสาธารณสุขในประเทศสเปน ไพโรจน์ ทวีศักดิ์ (2003) ได้ทำการศึกษาศักยภาพทางเทคนิคของการผลิตน้ำประปา ส่วนภูมิภาค William Roy, Anne Y Billon (2006: 257-285) ได้ทำการศึกษางานวัดประสิทธิภาพทางเทคนิคของการดำเนินงานระบบขนส่งสาธารณะในเขตเมืองประเทศฝรั่งเศส ด้วยวิธี Stochastic Frontier

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ควรให้ความสำคัญกับการจัดสรรทรัพยากรต่างๆเพื่อใช้ในงานทะเบียนราษฎร ในการดูแลของกรุงเทพมหานคร โดยต้องคำนึงถึงความหนาแน่นของประชากร โดยเฉพาะเขตเมืองชั้นใน เป็นเขตที่มีการพาณิชย์สูงทำให้มีการย้ายเข้าออกมากกว่าเขตอื่น เขตเหล่านั้นได้แก่ เขตปทุมวัน เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตพระนคร เป็นต้น
2. การจัดสรร ปัจจัยคอมพิวเตอร์ และบุคลากรมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการให้บริการงานทะเบียนราษฎร ในปัจจุบัน โดยมีหน้าที่ดำเนินการจัดทำ เปลี่ยนแปลงข้อมูลหรือบันทึกข้อมูลทะเบียนราษฎรตามคำขอใช้บริการ นอกจากนี้ระบบคอมพิวเตอร์ยังเป็นระบบที่นำมาเชื่อมต่อการทำงานร่วมกับระบบเครือข่ายต่างๆ ทั้งอุปกรณ์สำนักงานและเชื่อมต่อกับระบบเครือข่ายการทำงานไปยังสำนักงานเขตหรืออำเภอในต่างจังหวัดเพื่อให้งานทะเบียนราษฎรสามารถตรวจสอบหลักฐานทางทะเบียนราษฎรได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องในการทำธุรกรรมต่างๆต่อไป
3. ปัจจัยที่อธิบายความไม่มีประสิทธิภาพ คือ งานขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นของรัฐบาลจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว จากผลศึกษาในครั้งนี้หากมีการเพิ่มจำนวนงานขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นของรัฐบาล จํานวนงานจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว จะส่งผลต่อประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตงานบริการทะเบียนราษฎร สูงขึ้นแต่ควรระมัดระวังเพราะค่าผลกระทบหน่วยสุดท้ายน้อยมากหรือมีค่าเข้าใกล้ 0 หากมีเพิ่มมากขึ้นค่าผลกระทบหน่วยสุดท้ายอาจจะเป็นบวกได้ ซึ่งอาจจะส่งผลต่อความไม่มีประสิทธิภาพทางเทคนิคสูงขึ้นได้

4. ควรทบทวนการใช้เครื่องพิมพ์เอกสารชนิดเลเซอร์ในการผลิตงานบริการงานทะเบียน ราษฎร เพื่อพิจารณาถึงความสำคัญของการใช้งานเพราะหากจำเป็นต้องใช้ ควรจัดสรรมาให้ครบตาม ความต้องการใช้งาน เพื่อจะได้ตัดปัจจัยความไม่มีประสิทธิภาพตัวนี้ออกไป

เอกสารอ้างอิง

- ไพโรจน์ ทวีสุข. (2546). การศึกษาประสิทธิภาพทางเทคนิคการประปาส่วนภูมิภาค. วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สมชาย หาญนรินทร์. (2549). แนวคิดการวัดประสิทธิภาพการผลิต ทางเศรษฐศาสตร์ สำนักงาน เศรษฐกิจอุตสาหกรรม. สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2552. จาก http://www.drsonchai.crewprep.com/files_article/iron.pdf.
- สถิติกรุงเทพมหานคร. (2550). จำนวนการจดทะเบียนสมรส หย่า และรับรองบุตรในกรุงเทพมหานคร จำแนกตามสำนักงานเขต เรียงตามจำนวนการรับรองบุตร. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2552. จาก 203.155.220.230/Default.asp.
- _____. (2550). จำนวนการย้ายเข้า การย้ายออก ในกรุงเทพมหานครจำแนกตามสำนักงานเขต พ.ศ. 2548 - 2550 เรียงตามจำนวนการย้ายเข้า. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2552, จาก 203.155.220.230/Default.asp.
- _____. (2550). จำนวนคนเกิด คนตายในกรุงเทพมหานคร จำแนกตามสำนักงานเขต พ.ศ. 2548 - 2550 เรียงตามจำนวนคนเกิด. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2552, จาก 203.155.220.230/Default.asp.
- ส่วนการทะเบียนราษฎร สำนักบริหารการทะเบียน. (2549). คู่มือการปฏิบัติงานทะเบียนราษฎร. กรุงเทพฯ: ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและพัฒนางานปกครอง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- A. Bessent and W. Bessent. (1979). Determining the Comparative Efficiency of School through Data Envelopment analysis. The University of Texas. Retrieved March 26, 2010, from <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA080456&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>.
- Renner, Ade., Kirigia, Jose M., Zere, Eyob A., Barry, Saidou P., Kirigia, Doris G., Kamara, Clifford., & Muthuri, Lenity H.K. (2005). Technical Efficiency of Peripheral Health Units in Pujehun District of Sierra Leone: a DEA application. BMC Health Services Research. Retrieved March 26, 2010, from <http://www.biomedcentral.com/1472-6963/5/77>.
- Zere, Eyob., Mbeeli, Thomas., Shangula, Kalumbi., Mandlhate, Custodia., Mutirua, Kautoo., Tjivambi, Ben., & Kapenambili, William. (2006). Technical Efficiency of District Hospitals: Evidence from Namibia Using Data Envelopment Analysis. BMC Health Services. Research Retrieved March 26, 2010, from <http://www.resourceallocation.com/content/4/1/5>.
- Harold O. Fried; C.A. Knox Lovell & Shelton S. Schmidt. (1993). The Measurement of Productive Efficiency: Techniques and Application. New York: Oxford.
- Puig-Junoy Jaume., & Ortun, Vicente. (2003). Cost Efficiency in Primary Care Contracting: a Stochastic Frontier Cost Function Approach. Health Economics .13: 1149-1165.
- Kumbhakar, Subal C., & Lovell, C. A. Knox. (2000). Stochastic Frontier Analysis. Cambridge: Cambridge.
- Roy, William., & Yvrande-Billon, Anne. (2006). Ownership, Contractual Practices and Technical Efficiency: The Case of Urban Public Transport in France. Journal of Transport Economics and Policy. 41(2): 257-282.

การประเมินพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี

Assessment of Drought Risk Area in Uthaiṭhani

ธีระพงศ์ ทองคำ* วิชัย พันธนะหิรัญ** และชาลี นาวานุเคราะห์***

Sawet Plakayrungrassamee, Wichai Pantanahiran, and Charlie Navanugraha

บทคัดย่อ

การประเมินพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพของพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี เพื่อจัดลำดับความเสี่ยง โดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ร่วมกับข้อมูลจากดาวเทียม และประเมินผลกระทบที่เกิดจากภัยแล้ง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนแก้ไขปัญหาภัยแล้งของจังหวัดอุทัยธานีในอนาคต โดยนำปัจจัยด้านพื้นที่ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเกิดภัยแล้ง ได้แก่ ปริมาณน้ำฝน จำนวนวันที่ฝนตก ระยะห่างจากแหล่งน้ำ แหล่งน้ำใต้ดิน ความลาดชันของพื้นที่ศักยภาพ ความชื้นของดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดิน วิเคราะห์โดยใช้ วิธีการซ้อนทับข้อมูล (Overlay Analysis) โดยให้กำหนดคะแนนและการถ่วงน้ำหนัก (Weight) เพื่อกำหนดระดับของพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง และนำข้อมูลที่ได้มาซ้อนทับกับค่าดัชนีพืชพรรณ (NDVI) ที่ได้จากข้อมูลดาวเทียม

ผลการวิจัยพบค่าระดับการเสี่ยงภัยมี 4 ระดับ คือ (1) พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งสูง มีพื้นที่ 1,789.19 ตารางกิโลเมตร (26.80%) (2) พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งปานกลาง มีพื้นที่ 2,253.50 ตารางกิโลเมตร (33.75%) (3) พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งต่ำ มีพื้นที่ 1,546.52 ตารางกิโลเมตร (23.16%) และ (4) พื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้ง มีพื้นที่ 1,087.60 ตารางกิโลเมตร (16.29 %)

เมื่อเปรียบเทียบระดับของพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งและค่าดัชนีพืชพรรณ (NDVI) พบว่า (1) พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งสูง ที่มีค่าดัชนีพืชพรรณเสี่ยงภัยแล้งสูง มีพื้นที่ 926.26 ตารางกิโลเมตร (13.87%) (2) พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งสูง ที่มีค่าดัชนีพืชพรรณเสี่ยงภัยแล้งต่ำ มีพื้นที่ 823.28 ตารางกิโลเมตร (12.33%) (3) พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งสูงที่มีค่าดัชนีพืชพรรณ เป็นพื้นที่ไม่เสี่ยงภัย มีพื้นที่ 39.65 ตารางกิโลเมตร (0.59%) (4) พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งปานกลาง ที่มีค่าดัชนีพืชพรรณเสี่ยงภัยแล้งสูง มีพื้นที่ 875.49 ตารางกิโลเมตร (13.11%) (5) พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งปานกลางที่มีค่าดัชนีพืชพรรณเสี่ยงภัยแล้งต่ำ มีพื้นที่ 1333.96 ตารางกิโลเมตร (19.98%) (6) พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งปานกลางที่มีค่าดัชนีพืชพรรณไม่เสี่ยงภัยแล้ง มีพื้นที่ 44.07 ตารางกิโลเมตร (0.66%) (7) พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งต่ำที่มีค่าดัชนีพืชพรรณเสี่ยงภัยแล้งสูง มีพื้นที่ 257.51 ตารางกิโลเมตร (3.86%) (8) พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งต่ำที่มีค่าดัชนีพืชพรรณเสี่ยงภัยแล้งต่ำ มีพื้นที่ 1271.24 ตารางกิโลเมตร (19.04%) (9) พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งต่ำที่มีค่าดัชนีพืชพรรณไม่เสี่ยงภัยแล้ง มีพื้นที่ 17.78 ตารางกิโลเมตร (0.27%)

* นิสิตปริญญาโท สาขาภูมิศาสตร์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

** รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

*** รองศาสตราจารย์ ดร. และคณบดีคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ต.ขามเริญ อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม 44150

- (10) พื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้งที่มีค่าดัชนีพืชพรรณเสี่ยงภัยแล้งสูง มีพื้นที่ 43.19 ตารางกิโลเมตร (0.65%)
(11) พื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้งที่มีค่าดัชนีพืชพรรณเสี่ยงภัยแล้งต่ำ มีพื้นที่ 921.51 ตารางกิโลเมตร (13.80%)
และ (12) พื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้งที่มีค่าดัชนีพืชพรรณไม่เสี่ยงภัยแล้ง มีพื้นที่ 122.91 ตารางกิโลเมตร (1.84%)
จากผลการศึกษาในครั้งนี้ สามารถใช้เป็นข้อมูลในการที่จะเข้าช่วยเหลือพื้นที่ ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะเกิดภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี

คำสำคัญ: สารสนเทศภูมิศาสตร์ พื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง ดัชนีพืชพรรณ

Abstract

The objectives of this study were to delineate the drought risk area in Uthai-thani province and to develop a database for the Uthai-thani provincial plan to decrease the drought in the future. The spatial factors included rainfall, rainy days, distances of water supply, the underground water, slope, soils and landuse. The overlay technique was used. The weight rating was used to classify the level of drought risk. Geographic Information System was used as an analysis tool. The results were compared with the NDVI value for correcting the drought. The results showed that four levels of drought were classified. The high risk level covered an area of approximately 1,789.19 km² (26.80%). The medium risk covered an area of approximately 2,253.50 km² (33.75%). The low risk level covered an area of approximately 1,546.52 km² (23.16%). The no risk level covered an area of approximately 1,087.60 km² (16.29%). However, the comparison between the level of drought and the NDVI data showed 12 levels of combination. The results of this study can be used as the baseline to solve the drought problem in Uthai-thani province.

Keyword: Geographic Information System, Drought Risking, NDVI

บทนำ

ภัยแล้งเป็นปัญหาหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ สำหรับสาเหตุที่เกิดภัยแล้งในประเทศไทยส่วนใหญ่เกิดจากฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วง ซึ่งฝนแล้งเป็นภาวะที่ฝนตกน้อยกว่าปกติ หรือฝนไม่ตกตามฤดูกาล และการกระจายตัวของฝนไม่ทั่วถึง พื้นที่ซึ่งไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำอย่างเพียงพอ ความสามารถในการอุ้มน้ำของดินต่ำ ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงการใช้งานของพื้นที่ทั้งในด้านการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการขยายตัวของชุมชน ทำให้มีการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น ปัญหาภัยแล้งจึงเป็นปัญหาที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

ปัญหาภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานีบางส่วนเกิดจากสภาพภูมิประเทศ เป็นป่าและภูเขา ลาดเทจากทิศตะวันตกลงมาทิศตะวันออก ลักษณะของดิน เป็นดินทราย ไม่สามารถดูดซับน้ำไว้ได้ ส่วนพื้นที่ด้านทิศตะวันออก เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทรายในดินชั้นบน และดินร่วนเหนียวปนทรายในชั้นล่าง ความสามารถในการซึมผ่านและการไหลของน้ำทำในดินช้า ส่วนการพัฒนาพื้นที่ก่อสร้างแหล่งเก็บ กักน้ำเพิ่มเติมค่อนข้างจะดำเนินการได้จำกัด เนื่องจากบริเวณที่มีศักยภาพส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ซึ่งเป็นมรดกทางธรรมชาติของโลก ดังนั้น พื้นที่เพาะปลูกของจังหวัดอุทัยธานี จึงอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทานเพียง ร้อยละ 10 ที่เหลือเป็นพื้นที่เกษตรน้ำฝน ซึ่งต้องพึ่งปริมาณน้ำฝนและแหล่งน้ำธรรมชาติ ในฤดูแล้งลักษณะของดินด้าน ทิศตะวันตก แม้จะมีน้ำป่าไหลผ่านเขตที่ดิน

แต่ไม่สามารถดูดซับน้ำไว้ได้ ประกอบกับสภาพแหล่งน้ำที่เก็บกักน้ำเก็บไว้ได้ ไม่เพียงพอที่จะใช้ในการเกษตรอุปโภคและบริโภคจึงเกิดปัญหาภัยแล้งต่อเนื่องทุกปี

การแก้ปัญหาภัยแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ข้อมูลเชิงพื้นที่ของการใช้ที่ดินและการจัดลำดับของความรุนแรงของภัยแล้ง ที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงซ้อนหรือการใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่เหมาะสมสามารถที่จะกำหนดขอบเขตพื้นที่เสี่ยงต่อภัยแล้งได้ ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ สามารถที่จะจำแนกและจัดลำดับของความรุนแรงในพื้นที่ โดยจะมีข้อมูลที่เป็นแหล่ง ในการวิเคราะห์หลายอย่างด้วยกัน เช่น ภาพถ่ายดาวเทียม แผนที่ภูมิประเทศ ข้อมูลธรณีวิทยา เป็นต้น ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ สามารถที่จะจัดทำเป็นชั้นของข้อมูล ที่จะเอื้อประโยชน์โดยตรงและใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์เชิงพื้นที่เพื่อประเมินพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดมาตรการ วางแผนงานช่วยเหลือได้อย่างมีประสิทธิภาพตามลำดับความสำคัญต่อไป

วัตถุประสงค์

การศึกษานี้เพื่อประเมินศักยภาพของพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานีโดยการจัดลำดับความเสี่ยง โดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ร่วมกับข้อมูลจากดาวเทียม

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาเพื่อประเมินพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี ได้ศึกษาโดยวิธีการซ้อนทับข้อมูล (Overlay) นำปัจจัยทางกายภาพที่คาดว่าจะมีผลต่อการเกิดภัยแล้งทั้งหมด 8 ปัจจัย ได้แก่ ปริมาณน้ำฝน จำนวนวันที่ฝนตก ระยะห่างจากแหล่งน้ำ ปริมาณน้ำใต้ดิน ศักยภาพความชื้นของดิน ความลาดชันของพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน และค่าดัชนีพืชพรรณ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การกำหนดปัจจัย

เนื่องจากสภาพพื้นที่ซึ่งแตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องประยุกต์แนวคิด จากตัวแปรจากสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมผู้วิจัยได้ทำการพิจารณาในตัวแปรแต่ละด้านร่วมกับเอกสารที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1.1 ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายปีได้ทำการประมาณค่าช่วง เพื่อสร้างชั้นข้อมูลในลักษณะต่อเนื่อง ซึ่งวิธีการในการศึกษานี้ ใช้วิธีการประมาณค่าช่วงแบบ Kringing และนำข้อมูลที่ได้มาจัดลำดับชั้นข้อมูลตามสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม

1.2 จำนวนวันฝนตกเฉลี่ยรายปีได้ทำการประมาณค่าช่วง โดยใช้วิธีประมาณค่าช่วงแบบเดียวกัน และนำข้อมูลที่ได้มาจัดลำดับชั้นข้อมูลตามสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม

1.3 ระยะห่างจากแหล่งน้ำ ได้นำข้อมูลแหล่งน้ำผิวดินจากแผนที่ภูมิประเทศที่มีน้ำใช้ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง โดยนำข้อมูลที่ได้มาใช้วิธี Buffer โดยโปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์ และนำข้อมูลที่ได้มาจัดลำดับชั้นข้อมูลตามศูนย์ภูมิภาคเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ และคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

1.4 แหล่งน้ำใต้ดิน จากข้อมูลแผนที่ธรณีวิทยาของชั้นหินให้น้ำใต้ดิน ของกรมทรัพยากรธรณี ได้นำข้อมูลของชั้นหินให้น้ำใต้ดินและความลึกของชั้นหินให้น้ำใต้ดินมาทำการจัดลำดับชั้นข้อมูลตามสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม

1.5 ความลาดชันของพื้นที่ ได้นำเส้นชั้นความสูงกับจุดระดับความสูงจากแผนที่ภูมิประเทศ

มาทำการหาความลาดชันของพื้นที่ โดยโปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์ และนำข้อมูลที่ได้มาจัดลำดับชั้นข้อมูลตามสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม

1.6 ศักยภาพความชื้นของดิน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัจจัยทางด้านดินใน 2. ส่วน คือ ความสามารถในการอุ้มน้ำของดินกับความลึกของดิน โดยนำข้อมูลความสามารถในการอุ้มน้ำของดิน ตาราง 1 กับความลึกของดิน ตาราง 2 จากแผนที่ชุดดินของกรมพัฒนาที่ดิน มาจัดทำเป็นแผนที่ศักยภาพความชื้นของดิน โดยใช้วิธี Available soil moisture potential และนำข้อมูลที่ได้มาจัดลำดับชั้นข้อมูลได้ ดังตาราง 3

ตาราง 1 ค่าคะแนนความสามารถในการอุ้มน้ำของดิน

การอุ้มน้ำของดิน	ค่าคะแนน
อุ้มน้ำน้อย	3
อุ้มน้ำปานกลาง	2
อุ้มน้ำมาก	1

ตาราง 2 ค่าคะแนนความลึกของดิน

ความลึกของดิน	ค่าคะแนน
< 50 เซนติเมตร	3
51 - 150 เซนติเมตร	2
> 150 เซนติเมตร	1

ตาราง 3 ค่าคะแนนศักยภาพความชื้นของดินจากความสามารถในการอุ้มน้ำของดินและความลึกของดิน

ระดับการอุ้มน้ำของดิน	ระดับความลึกของดิน	ค่าคะแนนศักยภาพความชื้นของดิน
อุ้มน้ำน้อย	< 50 เซนติเมตร	3
อุ้มน้ำน้อย	51 - 150 เซนติเมตร	3
อุ้มน้ำน้อย	> 150 เซนติเมตร	2
อุ้มน้ำปานกลาง	< 50 เซนติเมตร	3
อุ้มน้ำปานกลาง	51 - 150 เซนติเมตร	2
อุ้มน้ำปานกลาง	> 150 เซนติเมตร	2
อุ้มน้ำมาก	< 50 เซนติเมตร	3
อุ้มน้ำมาก	51 - 150 เซนติเมตร	2
อุ้มน้ำมาก	> 150 เซนติเมตร	1

1.7 การใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้นำข้อมูลแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินของกรมพัฒนาที่ดินที่จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2545 มาจัดกลุ่มประเภทให้ได้ลำดับชั้นข้อมูล ตามสำนักงานนโยบาย และแผนสิ่งแวดล้อม

2. การให้ค่าถ่วงน้ำหนักและค่าคะแนนของแต่ละปัจจัย

หลักการวิเคราะห์ความเสี่ยงจากภาวะภัยแล้งได้กำหนดค่าถ่วงน้ำหนักของปัจจัย และค่าคะแนนแต่ละปัจจัยหรือชั้นข้อมูลตามลักษณะประจำ (Attribute) ของข้อมูลนั้นๆ โดยให้ค่าถ่วงน้ำหนัก

ตามระดับความสำคัญของปัจจัยในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดค่าถ่วงน้ำหนักมีค่าระหว่าง 1 - 7 โดยที่ค่า 1 เป็นค่าถ่วงน้ำหนักของปัจจัยที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องต่อการเกิดภัยแล้งน้อยที่สุดและค่า 7 เป็นค่าถ่วงน้ำหนักของปัจจัยที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องต่อการเกิดภัยแล้งมากที่สุด

ค่าคะแนนของความสำคัญประเภทข้อมูล ได้กำหนดค่าคะแนนตั้งแต่ 1 - 4 โดยค่าคะแนนเท่ากับ 4 หมายถึง มีความเสี่ยงต่อการเกิดภัยแล้งมากที่สุด ส่วนค่าคะแนน 1 หมายถึง ไม่มีความเสี่ยงต่อการเกิดภัยแล้ง

3. การช้อนทับข้อมูลแบบถ่วงน้ำหนัก

การวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี จะได้จากการช้อนทับข้อมูลจากสมการ

$$W_t = (M_1 W_1) + (M_2 W_2) + (M_3 W_3) + \dots + (M_n W_n)$$

โดย W_t = ระดับความเสี่ยงที่จะเกิดภัยแล้ง

โดยเป็นค่าคะแนนรวมของแต่ละปัจจัย

$M_1, M_2, M_3, \dots, M_n$ = ค่าคะแนนของปัจจัยที่ 1, 2, 3 ... ถึง n

$W_1, W_2, W_3, \dots, W_n$ = ค่าถ่วงน้ำหนักของปัจจัยที่ 1, 2, 3 ... ถึง n

จากการคำนวณโดยใช้สมการดังกล่าวจะได้ค่าคะแนนรวมออกมา ค่าคะแนนรวมที่ได้จะถูกนำมาจัดกลุ่มโอกาสที่เสี่ยงต่อการเกิดภัยแล้ง โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) ของค่าคะแนนเป็นหลักแล้วจึงนำค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูล (Standard deviation) มากำหนดพิสัย (Range) ของคะแนนในแต่ละช่วงโอกาส ดังตาราง 4 การพิจารณาความกว้างของช่วงแต่ละระดับตามหลักการดังนี้

พื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้ง	มีค่า	<(X-SD)
พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งต่ำ	มีค่า	X-SD ถึง X
พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งปานกลาง	มีค่า	X ถึง X+SD
พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งสูง	มีค่า	>(X+SD)

ตาราง 4 ค่าคะแนนระดับพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง

ระดับพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง	ค่าคะแนนที่ได้
1. ไม่เสี่ยงภัยแล้ง	< 52
2. เสี่ยงภัยแล้งต่ำ	53 - 65
3. เสี่ยงภัยแล้งปานกลาง	66 - 79
4. เสี่ยงภัยแล้งสูง	> 80

4. การวิเคราะห์ดัชนีพืชพรรณ (NDVI)

การวิเคราะห์ดัชนีพืชพรรณ ได้จากการประมวลผลข้อมูลดาวเทียม Landsat 7 โดยในขั้นแรกจะเป็นการปรับแก้เชิงตำแหน่งให้ถูกต้องตามพิกัดภูมิศาสตร์ จากนั้นนำผลที่ได้มาประมวลผลดัชนีการหาค่าดัชนีพืชพรรณ โดยใช้สูตร

$$NDVI = \frac{(NIR - RED)}{(NIR + RED)}$$

เมื่อ RED = ค่าการสะท้อนแสงในช่วงคลื่นสีแดง

NIR = ค่าการสะท้อนแสงในช่วงคลื่นอินฟราเรดใกล้

ผลของการประมวลผลจะได้ข้อมูลจุดภาพ (Raster) ที่มีค่าจุดภาพตั้งแต่ 0 - 1 โดยค่าที่ใกล้ 1 จะแสดงถึงบริเวณที่มีพืชพรรณหนาแน่นมากที่สุด จากนั้น ข้อมูล NDVI จะถูกแปลงรูปแบบจากข้อมูล Raster เป็นข้อมูลแบบ Vector ด้วยโปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์

5. การซ้อนทับกับค่าดัชนีพืชพรรณ

จากผลการศึกษา ข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง ที่ได้จากการกำหนดปัจจัยและทำการซ้อนทับข้อมูล โดยให้ค่าความสำคัญของข้อมูลและค่าถ่วงน้ำหนัก ในขั้นตอนที่ 3 นั้น ได้นำมาซ้อนทับกับข้อมูลค่าดัชนีพืชพรรณที่ได้จาก ภาพถ่ายจากดาวเทียม โดยการแบ่งค่าดัชนีพืชพรรณออกเป็นระดับความเสี่ยงภัยแล้ง ดังตาราง 5

ตาราง 5 แสดงการกำหนดระดับความเสี่ยงภัยแล้งของค่าดัชนีพืชพรรณ

ระดับความเสี่ยงภัยแล้ง	ค่าดัชนีพืชพรรณ
ไม่เสี่ยงภัยแล้ง	≤ 0
เสี่ยงภัยแล้งต่ำ	> 0.3
เสี่ยงภัยแล้งสูง	$0 - 0.3$

ที่มา : ดัดแปลงจาก Frans Persendt (2009).

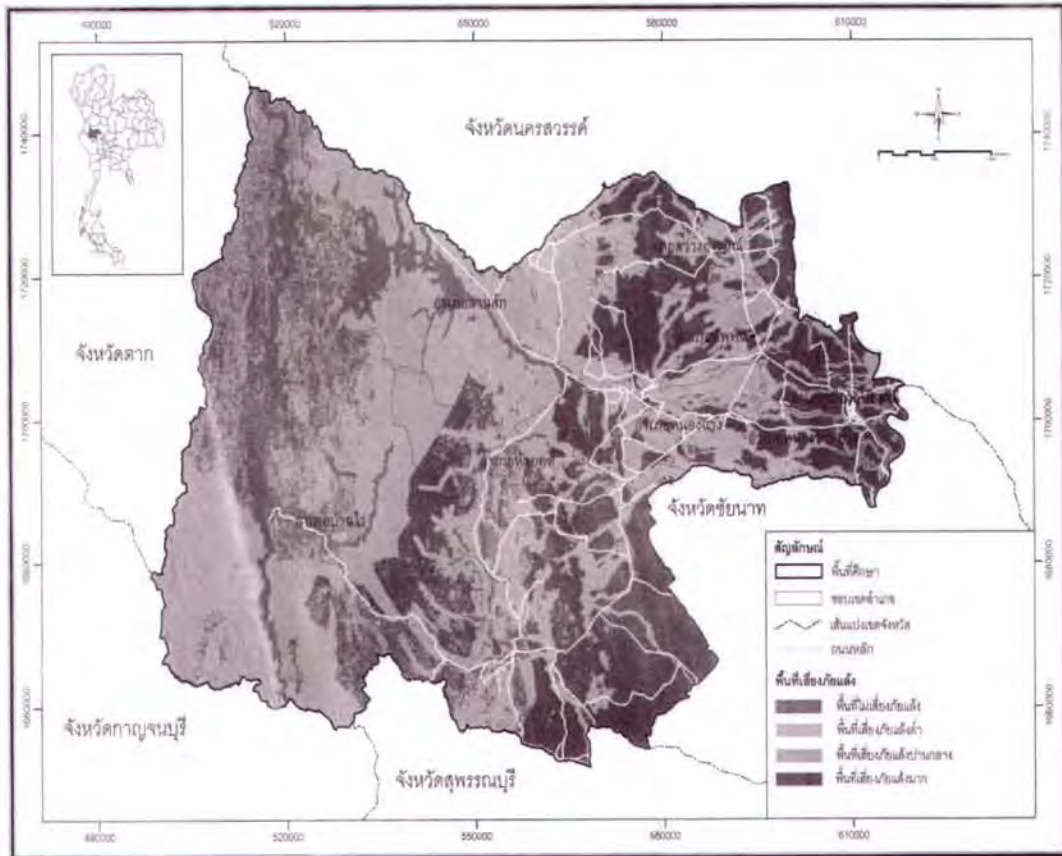
ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี

จากผลการศึกษาพบว่า จังหวัดอุทัยธานีมีพื้นที่ซึ่งมีโอกาสเกิดภัยแล้ง 5,589.22 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 83.71 ของพื้นที่จังหวัด (6,676.83 ตารางกิโลเมตร โดยคำนวณจากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์) ผลการวิเคราะห์สามารถแบ่งพื้นที่ซึ่งมีโอกาสเกิดภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี ออกได้คือ พื้นที่ไม่มีโอกาสเสี่ยงภัยแล้ง มีพื้นที่ 1,087.60 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 16.29 ของพื้นที่จังหวัด พื้นที่ซึ่งมีโอกาสเกิดภัยแล้งต่ำ มีพื้นที่ 1,546.52 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 23.16 ของพื้นที่จังหวัด พื้นที่ซึ่งมีโอกาสเกิดภัยแล้งปานกลาง มีพื้นที่ 2,253.50 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 33.75 ของพื้นที่จังหวัด พื้นที่ซึ่งมีโอกาสเกิดภัยแล้งสูง มีพื้นที่ 1,789.19 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 26.80 ของพื้นที่จังหวัด ดังตาราง 6 และรูปภาพ 1

ตาราง 6 พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี

ระดับพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	ร้อยละ
1. ไม่เสี่ยงภัยแล้ง	1,087.60	16.29
2. เสี่ยงภัยแล้งต่ำ	1,546.52	23.16
3. เสี่ยงภัยแล้งปานกลาง	2,253.51	33.75
4. เสี่ยงภัยแล้งสูง	1,789.19	26.80

รูปภาพ 1 พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดอุทัยธานี

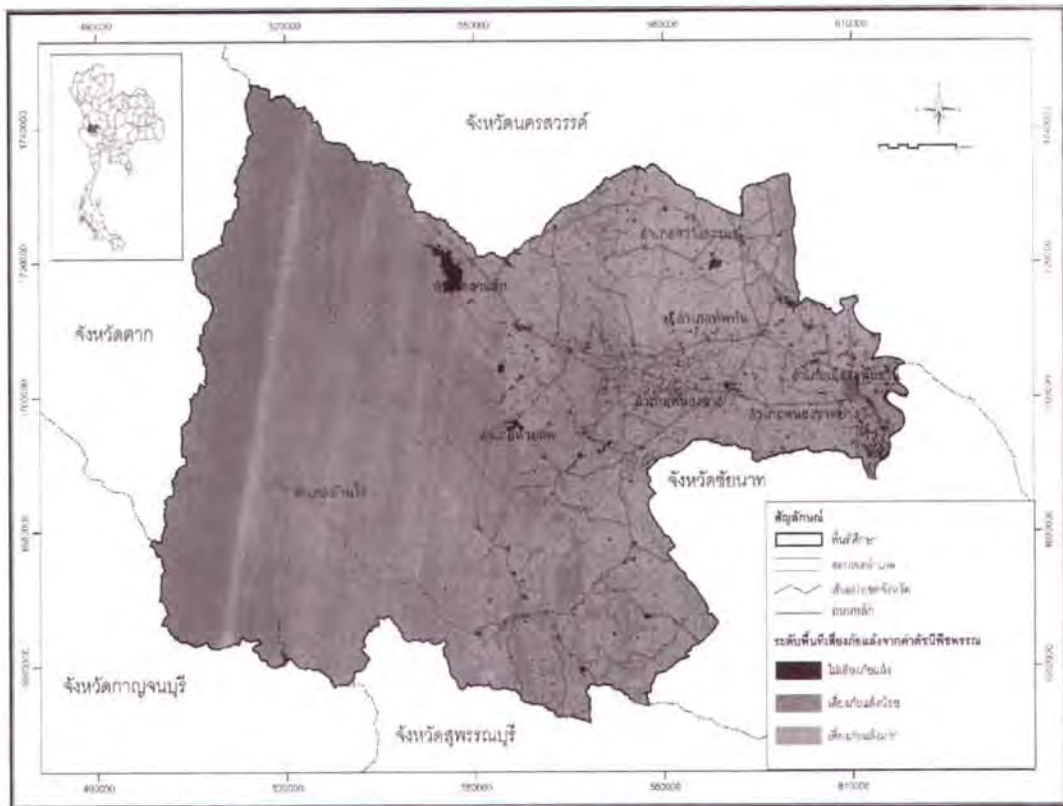
2. ผลการวิเคราะห์ดัชนีพืชพรรณ (NDVI)

การวิเคราะห์ดัชนีพืชพรรณจากข้อมูลดาวเทียม Landsat 7 บันทึกในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2547 ซึ่งใช้ช่วงคลื่นสีแดง (Band3) และช่วงคลื่นอินฟราเรดใกล้ (Band4) มาทำสัดส่วนซึ่งกันและกัน จากผลการวิเคราะห์ แสงสีเขียวเข้มแสดงถึงบริเวณที่มีพืชปกคลุมมาก มีค่าประจำสูงสุดคือ 0.68306 ส่วนบริเวณที่มีพืชปกคลุมน้อยแสดงด้วยสีเขียวอ่อน มีค่าประจำต่ำสุดคือ 0.001327 จากข้อมูลค่าดัชนีพืชพรรณที่มีลักษณะเป็น Raster ได้นำมาจัดทำเป็นข้อมูล Vector และจำแนกค่าดัชนีพืชพรรณ ออกเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง ได้ผลการศึกษาดังตาราง 7 และรูปภาพ 2

ตาราง 7 พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งจากค่าดัชนีพืชพรรณ

ระดับพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง	ค่าดัชนีพืชพรรณ	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	ร้อยละ
1. ไม่เสี่ยงภัยแล้ง	< 0	224.40	3.36
2. เสี่ยงภัยแล้งต่ำ	> 0.3	4,349.98	65.15
3. เสี่ยงภัยแล้งมาก	0 - 0.3	2,102.44	31.49

จากผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ ซึ่งมีระดับพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งมาก คือมีค่าดัชนีพืชพรรณอยู่ในช่วง 0 - 0.3 มีพื้นที่ 2,102.44 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 31.49 ของพื้นที่ทั้งหมด อยู่บริเวณทางด้านตะวันออกของพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี ส่วนพื้นที่ซึ่งมีระดับของพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งน้อย คือมีค่าดัชนีพืชพรรณ มากกว่า 0.3 มีพื้นที่ 4,349.98 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 65.15 ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่ซึ่งมีระดับของพื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้ง คือมีค่าดัชนีพืชพรรณน้อยกว่า 0 มีพื้นที่ 224.40 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 3.36 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งน้ำที่กระจายอยู่ในจังหวัด

รูปภาพ 2 พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งจากค่าดัชนีพืชพรรณ

3. การวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งกับดัชนีพืชพรรณ (NDVI)

การวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งกับดัชนีพืชพรรณ ได้นำระดับของพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง ที่ได้จากการศึกษาทั้ง 7 ปัจจัยที่ได้จากการซ้อนทับ (Overlay) โดยให้ค่าคะแนนและค่าถ่วงน้ำหนักมาซ้อนทับกับค่าดัชนีพืชพรรณที่ได้จากภาพถ่ายดาวเทียม ได้ผลการศึกษาดังตาราง 8 และรูปภาพ 3

ตาราง 8 พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งและค่าดัชนีพืชพรรณ

ระดับพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง	ค่าดัชนีพืชพรรณ					
	< 0		> 0.3		0 < 0.3	
	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ
1. ไม่เสี่ยงภัยแล้ง	122.91	1.84	921.51	13.80	43.19	0.65
2. เสี่ยงภัยแล้งต่ำ	17.78	0.27	1,271.24	19.24	257.51	3.86
3. เสี่ยงภัยแล้งปานกลาง	44.07	0.66	1,333.96	19.98	875.49	13.11
4. เสี่ยงภัยแล้งสูง	39.65	0.59	823.28	12.33	926.26	13.87

3.1 พื้นที่ซึ่งมีระดับความเสี่ยงภัยแล้งสูง และมีค่าดัชนีพืชพรรณอยู่ในช่วงพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งสูงพื้นที่บริเวณนี้ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำนา และปลูกพืชไร่ เช่น อ้อย และมันสำปะหลัง โดยมีพื้นที่ 926.26 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 13.87 ของพื้นที่ทั้งหมดโดยเป็นพื้นที่ซึ่งประสบปัญหาภัยแล้งมากที่สุด

3.2 พื้นที่ซึ่งมีระดับความเสี่ยงภัยแล้งสูง แต่มีค่าดัชนีพืชพรรณอยู่ในช่วงเสี่ยงภัยแล้งต่ำพื้นที่ในบริเวณนี้ส่วนใหญ่ อยู่ในเขตที่เป็นพื้นที่ป่าไม้ และมีพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่เกษตรกรรมทำไร่ข้าวโพด มีพื้นที่รวมกันทั้งหมด 823.28 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 12.33 ของพื้นที่ทั้งหมด จึงมีพื้นที่บางส่วนที่ประสบปัญหาภัยแล้ง

3.3 พื้นที่ซึ่งมีระดับความเสี่ยงภัยแล้งสูง แต่มีค่าดัชนีพืชพรรณที่บ่งบอกว่าเป็นพื้นที่ ไม่เสี่ยงภัยแล้งโดยถึงแม้จะเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งสูงก็สามารถที่จะทำการเพาะปลูกได้ดี โดยมีแหล่งกักเก็บน้ำขนาดเล็กกระจายอยู่ในบริเวณ มีพื้นที่ 39.65 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 0.59 ของพื้นที่ทั้งหมดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำนา ไร่มันสำปะหลัง และไร่อ้อย

3.4 พื้นที่ซึ่งมีระดับความเสี่ยงภัยแล้งปานกลาง แต่มีค่าดัชนีพืชพรรณเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งสูงพื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำไร่ข้าวโพด และไร่มันสำปะหลัง มีพื้นที่ทั้งหมด 875.49 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 13.11 ของพื้นที่ทั้งหมด

3.5 พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งปานกลาง แต่มีค่าดัชนีพืชพรรณเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งต่ำ มีพื้นที่ 1,333.96 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 19.98 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตที่เป็นพื้นที่ ป่าไม้ และยังมีพื้นที่บางส่วนทำไร่ข้าวโพด และยูคาลิปตัส

3.6 พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งปานกลาง แต่มีค่าดัชนีพืชพรรณเป็นพื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้ง พื้นที่ บริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำนาคาน้ำ และไร่ข้าวโพด ที่มีแหล่งน้ำที่สามารถนำมาใช้ในการเพาะปลูกได้ มีพื้นที่ 44.07 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 0.66 ของพื้นที่ทั้งหมด

3.7 พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งต่ำ แต่มีค่าดัชนีพืชพรรณเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งสูง พื้นที่บริเวณนี้ มีการทำเกษตรกรรมทำไร่ข้าวโพด และไร่อ้อย มีพื้นที่ 257.51 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 3.86 ของพื้นที่ทั้งหมด

3.8 พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งต่ำ และมีค่าดัชนีพืชพรรณเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งต่ำ พื้นที่ในบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อยู่ในเขตป่าไม้ โดยมีพื้นที่เกษตรกรรมทำไร่ข้าวโพดอยู่ไม่มาก มีพื้นที่ 1,271.24 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 19.04 ของพื้นที่ทั้งหมด

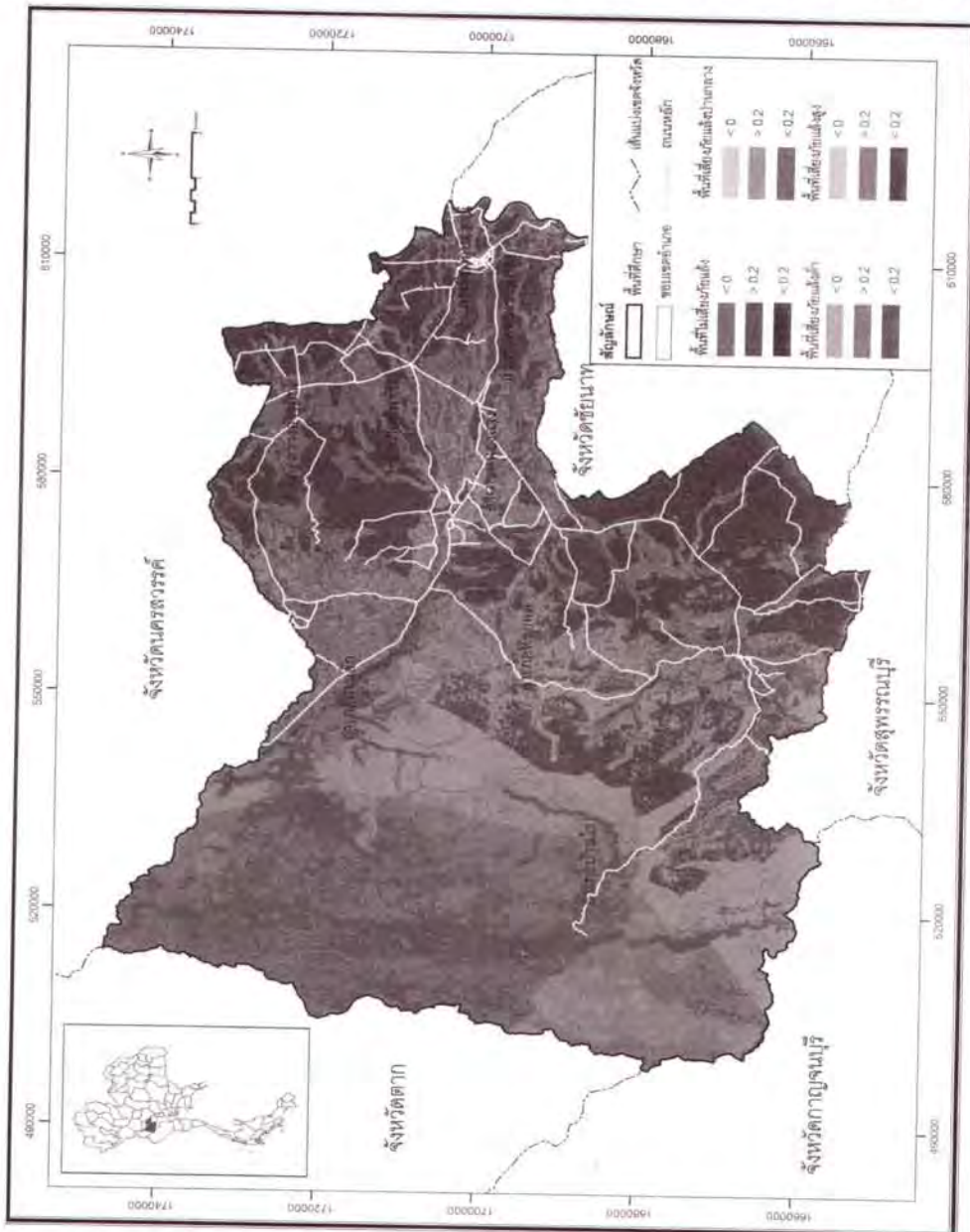
3.9 พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งต่ำ แต่มีค่าดัชนีพืชพรรณเป็นพื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้ง พื้นที่ในบริเวณนี้ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่มีแหล่งน้ำใช้ในการ ทำนา และไร่ข้าวโพด มีพื้นที่ 17.78 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น

ร้อยละ 0.27 ของพื้นที่ทั้งหมด

3.10 พื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้ง แต่มีค่าดัชนีพืชพรรณเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งสูง พื้นที่บริเวณนี้ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมทำไร่ ข้าวโพด โดยมีพื้นที่ในเขตป่าไม้บางส่วน มีพื้นที่รวมกันทั้งหมด 43.19 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 0.65 ของพื้นที่ทั้งหมด

3.11 พื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้ง แต่มีค่าดัชนีพืชพรรณเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งต่ำ มีพื้นที่ส่วนใหญ่ อยู่ในเขตป่าไม้ โดยเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีพื้นที่ 921.51 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 13.80 ของพื้นที่ทั้งหมด

3.12 พื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้ง และมีค่าดัชนีพืชพรรณเป็นพื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้ง มีพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นแหล่งกักเก็บน้ำ และเขตชุมชน มีพื้นที่ทั้งหมด 122.91 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 1.84 ของพื้นที่ทั้งหมด

รูปภาพ 3 แผนที่แสดงพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งและค่าดัชนีพืชพรรณ

สรุปได้ว่า การใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์โดยนำปัจจัยทางด้านพื้นที่ มาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการซ้อนทับข้อมูล (Overlay Analysis) โดยให้ค่าคะแนนและการถ่วงน้ำหนัก (Weighting Rating) เพื่อกำหนดระดับของพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง และนำข้อมูลที่ได้มาซ้อนทับกับค่าดัชนีพืชพรรณ (NDVI) ที่ได้จากข้อมูลดาวเทียมนั้น สามารถที่จะจำแนกในรายละเอียดได้มากกว่าการใช้ข้อมูลเพียงอย่างเดียว ซึ่งผลการวิเคราะห์ สามารถที่จะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนแก้ไขปัญหากภัยแล้ง รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาก่อนที่จะเกิดภัยแล้งได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2533). การวางแผนการใช้ที่ดินจังหวัดอุทัยธานี. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. (2540). การศึกษาเพื่อกำหนดพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัยและภัยธรรมชาติ (ในกลุ่มน้ำภาคตะวันออก และภาคตะวันตก). กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.
- สุระ พัฒนเกียรติ. (2545). ระบบภูมิสารสนเทศในทางนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: ยูนิเคิตโปรดักชั่น.
- สุรภี อิงคากุล. (2548). การวิเคราะห์ข้อมูลระยะไกล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรศรีใจ กลินดาว. (2550). การสำรวจจากระยะไกล การประมวลผลภาพเชิงเลขเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์.
- Burrough, Peter A. (1998). Principle of Geographical Information Systems. New York USA.
- Kemp, David D. (1994). Global Environmental Issue: A Climatological Approach. (2nd ed). London: Routledge.
- Pantanahiran, W., Koonphol, N., and Tancharoen, S. (2007). Drought Model for Water Management in Thailand. Sun Yat-sen University, Guangzhou, China.
- Persendt, Frans. (2009). Drought Risk Assessment Using RS & GIS : A Case Study of the Oshikoto Region of Namibia. Department of Geography and Environmental Studies University of Namibia. Retrieved July 7 2009, from <http://www.appliedgeoinformatics.org/index.php/agse/conference2009/paper/viewFile/34/28>
- Thomas M. Lillesand & Ralph W. Kiefer. (2000). Remote Sensing and Image Interpretation. New York USA.

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครู สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

Causal Relationships of Factors Effected to Personal Participation in
Educational Quality Assurance of Teachers in Vocational Colleges in Bangkok

เนตรรุ่ง อยู่เจริญ* ชุศรี วงศ์รัตนะ** และศ.วาสนา ประवालพฤษ์***

Naterung Youcharoen, Chusri Wongrattana, and Sor Wasna Pravalpruk

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ประกอบด้วย บรรยากาศองค์กร และการติดต่อสื่อสาร ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วยเจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร ที่ปฏิบัติงานอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 345 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบ แบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามวัดบรรยากาศองค์กร การติดต่อสื่อสาร แรงจูงใจ ในการทำงาน เจตคติต่อการมีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .90, .96, .95, .92 และ .92 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการ วิเคราะห์เส้นทาง โดยใช้โปรแกรม LISREL Version 8.52 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ตัวแปรสาเหตุทุกตัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า

2. โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามสมมติฐานที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ของการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาพบว่า มีค่าเท่ากับ .59 แสดงว่า ตัวแปรปัจจัยที่นำมาศึกษาในโมเดลสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้ร้อยละ 59

3. อิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาพบว่า ตัวแปรการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาได้รับอิทธิพลทางตรงจากการติดต่อสื่อสาร เจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งมีขนาดอิทธิพล เท่ากับ .32, .46 และ .09 ตามลำดับ สำหรับอิทธิพลทางอ้อมต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาที่ได้รับจาก

* นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

**รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

*** รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

ตัวแปรบรรยากาศองค์กร ผ่านเจตคติต่อการมีส่วนร่วมและแรงจูงใจในการทำงาน มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ .78 และ .80 ตามลำดับ

คำสำคัญ: ปัจจัยเชิงสาเหตุ การมีส่วนร่วม การประกันคุณภาพการศึกษา

ABSTRACT

The purpose of this research was to study a model of causal relationship among environmental factors comprised of organization atmosphere and communication and some personal comprised motivation and attitude towards participation effecting to personal participations in the educational quality assurance of teachers in colleges of Vocational Education, Bangkok. The samples of 345 teachers were selected by stratified random sampling during the first semester of academic year 2009. The research instruments were five-level scale questionnaires comprised of organization atmosphere, communication, motivation, attitude towards participation, and participation in Educational Quality Assurance with the reliabilities of .903, .957, .949, .923 and .920 respectively. Lisrel V 8.52 Program was applied to analyze the data using Path Analysis technique. The result revealed that:

1. Intercorrelations among causal variables and participation in Educational Quality Assurance were all positive and significant at the .01 level.
2. The empirical data fitted the hypothesized model after adjusted. The prediction coefficient (R square) was .59; causal model factor explained the dependent variable 59 percents.
3. Direct effects occurred from three causal variables were communication, attitude towards participation, and motivation were .32, .46 and .09, respectively. Indirect effects from organization atmosphere through attitude towards participation and motivation were .78 and .80 respectively.

Keywords: Causal Relationships, Participation, Educational Quality Assurance

บทนำ

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก่อให้เกิดการหลั่งไหลของกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤตที่มีผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างรุนแรงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงการเมือง การปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการศึกษาซึ่งนับว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งภายในและภายนอกประเทศ ด้วยสาเหตุเหล่านี้ทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคนี้ซึ่งถือว่าเป็นยุคแห่งองค์ความรู้ (Knowledge-base society) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อพร้อมเข้าสู่การแข่งขันกับนานาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) จึงมีแนวคิดที่จะยึดคน เป็นศูนย์กลาง ของการพัฒนาในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวมและให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งทางด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบการจัดการบริหาร ภายในที่ดีให้เกิดขึ้น กับการศึกษาทุกระดับ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมี "คน" เป็นศูนย์กลาง อย่างแท้จริง (อมรรพรณ ประจันตวนิชย์, 2550: 1)

ทั้งนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการสำคัญในการจัดการศึกษา โดยให้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา ในหมวดที่ 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 47 กำหนดให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ และมาตรา 48 กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา จัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยถือว่าการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ซึ่งการดำเนินงาน พัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาจะต้องมีระบบและกลไกอยู่บนหลักของเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) และควมมีอิสระในการดำเนินการของสถาบัน

แนวทางการประกันคุณภาพของสถานศึกษา ทั้งนี้การศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาในมุมมองด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน และปัจจัยส่วนบุคคลร่วมกันเพื่ออธิบายถึงสาเหตุของการมีส่วนร่วมของบุคลากร โดยอาศัยแนวคิดปฏิสัมพันธ์ (An Interaction Model of Behavior)(Magnusson & Endler, 1977) ซึ่งอธิบายถึงสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมของบุคคลว่ามาจากสาเหตุปัจจัยสำคัญ 2 องค์ประกอบคือ (1) ปัจจัยภายในตัวบุคคล อันได้แก่ ลักษณะบุคลิกส่วนบุคคลหรือลักษณะทางจิตของบุคคล และ (2) ปัจจัยภายนอกตัวบุคคล อันได้แก่ สิ่งเร้าที่มีอิทธิพลทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรม อาทิ การติดต่อสื่อสาร สภาพแวดล้อมในการทำงาน เป็นต้น และจากผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคคลประกอบด้วยองค์ประกอบหลักสำคัญ 3 ด้าน คือ (1) ปัจจัยด้านสถานการณ์ (Situational Factor) อาทิ เป้าหมายของการดำเนินงาน การติดต่อสื่อสาร ความร่วมมือและการประสานงานของผู้ร่วมงาน เป็นต้น (2) การรับรู้บทบาท (Role Perception) ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถและแรงจูงใจที่จะมีผลให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานตามที่องค์กรคาดหวัง และ (3) ความสามารถและทักษะ (Ability and Skills) เป็นคุณลักษณะของแต่ละบุคคล ซึ่งรวมถึงระดับความเชี่ยวชาญในงานเฉพาะอย่าง ทั้งนี้ความสามารถและทักษะเป็นปัจจัยที่สามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงให้เพิ่มขึ้นได้

ทั้งนี้จากมุมมองสภาพแวดล้อมในการทำงาน การติดต่อสื่อสารของหน่วยงานในสถานศึกษาเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุหนึ่งที่มีความสำคัญในการสร้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการประกันคุณภาพการศึกษา จากแนวคิดของ (สมยศ นาวิกโร. 2527: 91-104) นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของบุคลากรยังต้องอาศัยการประสานความร่วมมือของบุคลากรภายในองค์กรในลักษณะการทำงานเป็นทีม ซึ่งพบว่ามีความจำเป็นในการพัฒนาองค์กรตามแนวคิดของระบบประกันคุณภาพเป็นอย่างมาก ซึ่งแนวคิดของ จูรัน (Juran, 1951) จาก "The Quality Control" กล่าวว่า การประกันคุณภาพย่อมจำเป็น ต้องอาศัยการทำงานร่วมกันเป็นทีมหรือการร่วมมือกันทำงานเพื่อพัฒนาระบบการทำงานและกระบวนการ ทำงานของบุคลากร นอกจากสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ผู้วิจัยคาดว่าจะปัจจัยเชิงสาเหตุ ในการอธิบายการมีส่วนร่วมของบุคลากรแล้วนั้น ปัจจัยส่วนบุคคลก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญเช่นกัน ทั้งนี้พบว่าแรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญที่มีต่อการปฏิบัติงานและการมีส่วนร่วมของบุคคล เนื่องจากเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กร (Kelly, 1991: 115 - 116) ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2532: 105) กล่าวว่าแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคลที่มีผลต่อการปฏิบัติงานและประสิทธิภาพในการทำงานการศึกษาของดวงเดือน พันธุมนาวิน (2542: 125) กล่าวว่า เจตคติก็เป็นลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของบุคคล อันจะบอกถึงความพึงพอใจ หรือไม่พึงพอใจในการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หากบุคคลมีเจตคติสอดคล้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ย่อมส่งผลต่อความสำเร็จถึงการกระทำนั้นๆ

สรุปได้ว่าการศึกษาการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรมีความเกี่ยวข้องกับ ควบคุมกันระหว่างปัจจัยภายนอก อันหมายถึง สภาพแวดล้อมในการทำงาน และการติดต่อสื่อสาร และปัจจัยภายใน อันหมายถึง เจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน โดยการมีส่วนร่วม ของบุคลากรเป็นเหตุสำคัญที่นำองค์ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ เช่นเดียวกับการประกันคุณภาพการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคลากรก็ย่อมมีความสำคัญเช่นเดียวกัน เนื่องจากจะเป็นตัวผลักดันให้การดำเนินงานของสถานศึกษา ก้าวไปสู่คุณภาพและมาตรฐานตามนโยบายของแต่ละสถานศึกษา และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของครูในการประกัน คุณภาพการศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศให้กับผู้บริหารสถานศึกษา หรือต้นสังกัด สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านการศึกษา ใช้เป็นแนวทางในการวางแผน ควบคุม ส่งเสริม พร้อมทั้งปรับปรุงการดำเนินงาน ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ในสถาบันการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ตลอดจนการเสริมสร้างเจตคติที่ดีในการประกันคุณภาพการศึกษาให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship Model) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครูสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุกับการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครู
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์
3. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทั้งทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครู

สมมติฐานการวิจัย

การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยดังนี้

1. บรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลทางตรง ทางบวกต่อเจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน
2. บรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลทางอ้อม ทางบวกต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาผ่านเจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน
3. การติดต่อสื่อสารมีอิทธิพลทางตรง ทางบวกต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา
4. เจตคติต่อการมีส่วนร่วมและแรงจูงใจในการทำงานมีอิทธิพลทางตรง ทางบวกต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ตัวแปรที่ศึกษา

1.1 ตัวแปรสาเหตุ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.1.1 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน จำนวน 2 ปัจจัย ได้แก่

1) บรรยากาศองค์กร (CLIM) ประกอบด้วย โครงสร้างองค์กร (X1) ลักษณะงาน (X2) การบริหารงานของผู้บังคับบัญชา (X3) ผลการตอบแทนและสวัสดิการ (X4) และสัมพันธภาพภายในหน่วยงาน (X5)

2) การติดต่อสื่อสาร (COMM) ประกอบด้วย ข่าวสาร (X6) ช่องทาง (X7) และตัวกลางนำข่าวสาร (X8)

1.1.2 ปัจจัยส่วนบุคคล จำนวน 2 ปัจจัย ได้แก่

1) เจตคติต่อการมีส่วนร่วม (ATTI) ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความคิด ความเข้าใจ (X9) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (X10) และองค์ประกอบด้านพฤติกรรม (X11)

2) แรงจูงใจในการทำงาน (MOTI) ประกอบด้วย ความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ (X12) ความต้องการการยกย่อง (X13) และความต้องการความสำเร็จในชีวิต (X14)

1.2 ตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา (PART) ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Y1) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Y2) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Y3) และ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Y4)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นครูสถานศึกษาสังกัดสำนักงานการอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ปฏิบัติงานอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 ประกอบด้วยข้าราชการครูจำนวน 1,116 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 345 คน ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ประเภทวิทยาลัยเป็นตัวแปรในการแบ่งชั้น

ตาราง 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามประเภทสถานศึกษา

ประเภทวิทยาลัย	วิทยาลัย	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)	
วิทยาลัยเทคนิค	วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชธรรม	36	120
	วิทยาลัยเทคนิคดอนเมือง	60	
	วิทยาลัยเทคนิคดุสิต	24	
วิทยาลัยอาชีวศึกษา	วิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา	35	182
	วิทยาลัยอาชีวศึกษารนบุรี	55	
	วิทยาลัยพณิชยการอินทราชัย	22	
	วิทยาลัยพณิชยการเชตุพน	70	
วิทยาลัยสารพัดช่าง	วิทยาลัยสารพัดช่างนครหลวง	20	40
	วิทยาลัยสารพัดช่างธนบุรี	20	
วิทยาลัยการอาชีพ	การอาชีพกาญจนภิเษกหนองจอก	3	3
รวม	10 วิทยาลัย	345	

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย แบ่งเป็น 6 ตอน คือตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา และประเภทสถานศึกษาที่สังกัด ตอนที่ 2 แบบสอบถามวัดการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา จำนวน 21 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .920 ตอนที่ 3 แบบสอบถามวัดเจตคติต่อการมีส่วนร่วม จำนวน 15 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .923 ตอนที่ 4 แบบสอบถามวัดแรงจูงใจในการทำงาน จำนวน 15 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .949 ตอนที่ 5 แบบสอบถามวัดการติดต่อสื่อสาร จำนวน 16 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .957 ตอนที่ 6 แบบสอบถามวัดบรรยากาศองค์กร จำนวน 23 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .903

3. การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ที่ออกให้โดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ไปติดต่อและขอความร่วมมือกับแต่ละวิทยาลัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง ซึ่งเมื่อทางวิทยาลัยตอบรับให้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลได้นั้น ผู้วิจัยจึงได้นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปขอติดต่อด้วยตนเอง และประสานงานขอความร่วมมือจาก ฝ่ายแผนงานและความร่วมมือ งานประกันคุณภาพการศึกษา ในแต่ละวิทยาลัยเป็นผู้รวบรวมข้อมูลให้ โดยเตรียมแบบสอบถามสำหรับเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามคืน จำนวน 369 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 92.02 ของแบบสอบถามที่วางแผน เก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากการตรวจสอบความเรียบร้อยและคัดเลือกเฉพาะฉบับที่สมบูรณ์ไว้ทำให้ได้แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์จำนวน 345 ฉบับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรสาเหตุที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา ด้วยโปรแกรม LISREL Version 8.52 ประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธีโลคัลลิฮูดสูงสุด (ML) ตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลตามสมมติฐานการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้ค่า χ^2 GFI, AGFI, SRMR และ RMSEA เป็นดัชนีวัดระดับความกลมกลืน

ผลการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ปฏิบัติงานอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 จำแนกตามประเภทของสถานศึกษาได้ 4 ประเภทวิทยาลัย จำนวน 345 คน ซึ่งเลือกมาโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ประเภทวิทยาลัยเป็นตัวแปรในการแบ่งชั้น

2. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสาเหตุกับตัวแปรการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา มีค่าระหว่าง .198 - .641 ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า

3. โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามสมมติฐานมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าสถิติที่ได้จากการตรวจสอบโมเดลทุกค่าเป็นไปตามเกณฑ์

4. ตัวแปรการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา ได้รับอิทธิพลทางตรงจากเจตคติต่อการมีส่วนร่วม การติดต่อสื่อสาร และแรงจูงใจในการทำงาน มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.46, 0.32 และ 0.09 ตามลำดับ แต่ไม่ได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปร บรรยากาศองค์กร สำหรับอิทธิพลทางอ้อมต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาที่ได้รับจากตัวแปรบรรยากาศองค์กร ผ่านเจตคติต่อ

การมีส่วนร่วมและแรงจูงใจในการทำงาน มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ .78 และ .80 ตามลำดับ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุกับการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา มีความสัมพันธ์กันทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉลวย เหลืองบรรจง (2548: 98) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการงานหลักของอาจารย์ในวิทยาลัยภาคกลางสังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยพบว่า แรงจูงใจมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการงานหลักของอาจารย์ การศึกษาของตาทิพย์ จูติพงษ์พานิช (2549: 103) พบว่า เจตคติมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของหน่วยงานตามแนวทางคุณภาพ เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่มีเจตคติที่ดีก็จะส่งผลให้อยากเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร อารมณ จินดาพันธ์. (2546: 120) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อสื่อสารกับการมีส่วนร่วม พบว่า การติดต่อสื่อสารมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม เพราะถ้าการติดต่อสื่อสารชัดเจน เปิดเผย และทั่วถึง ย่อมก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดีในการทำงานและจะส่งผล ให้เกิดความร่วมมือในการทำงานภายในองค์กร ซึ่งไกเซอร์และชางค์ (Kaiser & Chung, 2000: 104) ได้ชี้ให้เห็นว่าบรรยากาศขององค์กรมีความสัมพันธ์ กับการมีส่วนร่วม ความร่วมมือระหว่างกลุ่ม และความเกี่ยวข้องกันในการปฏิบัติงาน ล้วนแต่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์กร

2. โมเดลตามสมมติฐานมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และตัวแปรสาเหตุทั้ง 4 ตัวแปร สามารถอธิบายความแปรปรวนของการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครูสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร ได้ร้อยละ 59 ที่เหลืออีก 41 เป็นอิทธิพลของตัวแปรที่ไม่ถูกเลือกเข้ามาในโมเดล ถ้าสามารถนำตัวแปรอื่นที่เกี่ยวข้องเข้ามาวิเคราะห์ด้วยอาจทำให้โมเดลสามารถ อธิบายการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาได้เพิ่มขึ้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครูเกิดจากตัวแปรปัจจัยต่างๆ มากมาย ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถนำมาศึกษาได้อย่างครอบคลุมครบถ้วนแต่จากตัวแปรที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษาพบว่า บรรยากาศขององค์กรมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา การติดต่อสื่อสารมีอิทธิพลทางตรงต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา แรงจูงใจในการทำงาน และเจตคติต่อการมีส่วนร่วม มีอิทธิพลทางตรงต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

2.1 บรรยากาศขององค์กร มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาผ่านทางแรงจูงใจในการทำงาน และเจตคติต่อการมีส่วนร่วม นั่นคือ การที่องค์กรมีบรรยากาศที่ดีเอื้อต่อการทำงานส่งผลให้บุคลากรเกิดการรับรู้ว่าตนได้รับแรงจูงใจจากองค์กร และมีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาที่มากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบรรยากาศขององค์กรเป็นสภาพแวดล้อมทางสังคมจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อจิตใจ หรืออารมณ์ของผู้ปฏิบัติงานให้สามารถทำงาน ได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นบรรยากาศองค์กรที่ดีมีโครงสร้างขององค์กรที่เป็นระบบ มีกฎระเบียบและข้อบังคับที่ทันสมัยและเป็นที่ยอมรับของคนในองค์กร การบริหารงานของผู้บังคับบัญชามีความยุติธรรมเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือ และให้คำแนะนำปรึกษาที่ดีซึ่งกันและกันยอมทำให้ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีความต้องการที่จะทำงานร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมเดียวกันสอดคล้องกับแนวคิดของ มนุญ วงศ์นารี (2529: 25) ซึ่งให้เห็นว่าบรรยากาศองค์กรโดยรวมมีอิทธิพลสำคัญที่สามารถ

ครอบงำตัวบุคคล ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ ในการทำงาน เนื่องจากบรรยากาศองค์กร มีบทบาทสำคัญต่อแรงจูงใจในการทำงาน ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติของผู้ปฏิบัติงานให้มีความสนใจในการทำงาน มีความร่วมมือ และช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำงาน หรืออาจกล่าวได้ว่าบุคคลที่ทำงานอยู่ในองค์กรที่มีบรรยากาศในการทำงานดี ก็ย่อมมีความสุขในการทำงานและอยากเป็นส่วนหนึ่งในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิริณธ์ ธรรมนารถสกุล (2547: 92) ที่ทำการศึกษาปัจจัยเชิง สาเหตุพหุระดับของผลการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ : ศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน และปัจจัยระดับบุคคล พบว่า บรรยากาศองค์กรส่งผลโดยอ้อมต่อการปฏิบัติงานรวม โดยผ่านตัวแปรใน ระดับบุคคล ได้แก่ ความผูกพันต่อองค์กร ความพึงพอใจในการทำงาน การรับรู้บทบาทความสามารถ ในการทำงานเป็นทีม ดังนั้นสถาบันการศึกษาควรส่งเสริมให้สภาพแวดล้อมในการทำงานให้เป็น บรรยากาศที่มีลักษณะของการทำงานเป็นทีมและเอื้อต่อระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

2.2 การติดต่อสื่อสารมีอิทธิพลทางตรงต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา นั่นคือ การติดต่อสื่อสารภายในองค์กรดี ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพสูง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการติดต่อสื่อสารภายในองค์กรที่มีความชัดเจน ถูกต้อง ต่อเนื่อง และทันเหตุการณ์ ทำให้บุคลากรในองค์กร มีความรู้ ความเข้าใจในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่มากขึ้น เมื่อมีความรู้ความเข้าใจในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่มากแล้ว ย่อมอยากที่จะแสดงความรู้ ความสามารถที่ตนมีเพื่อพัฒนาองค์กร โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่องค์กรจัดขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของจันทรส์ว่าง (2547: 98) ที่ศึกษาทัศนคติของครูปฐมวัยต่อการประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูปฐมวัยที่รับสื่อข่าวสารมากกว่า 1 - 2 ครั้งต่อสัปดาห์ จะมีทัศนคติต่อการประกันคุณภาพการศึกษาค่อนข้างสูง แสดงให้เห็นว่าการติดต่อสื่อสารทำให้คนมีความรู้มากขึ้น มีความเข้าใจในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่ดีขึ้นส่งผลให้การปฏิบัติงานต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษาดีขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ ปราณ วิจิตรจิตเลิศ (2547: 103 - 104) ทำการศึกษาเรื่อง การรับรู้วัฒนธรรมองค์กร การรับรู้นโยบายองค์กร และความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในโรงพยาบาลหัวเฉียว พบว่า การรับรู้วัฒนธรรมองค์กร การรับรู้นโยบายองค์กร และความผูกพันต่อองค์กรที่เกิดจากการติดต่อสื่อสารมีส่วนทำให้บุคคลเกิดการมีส่วนร่วม ยอมรับและเห็นด้วยกับการนำนโยบายของโรงพยาบาลไปปฏิบัติมากขึ้น แสดงให้เห็นว่า การติดต่อสื่อสารทำให้คนมีความรู้มากขึ้น มีความเข้าใจในระบบการประกันคุณภาพการศึกษที่ดีขึ้น ส่งผลให้การปฏิบัติงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม

2.3 แรงจูงใจในการทำงาน มีอิทธิพลทางตรงต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา นั่นคือ การที่บุคคลรับรู้ว่าตนเองได้รับแรงจูงใจในการทำงานสูง ย่อมส่งผลให้บุคคลเกิดความอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาสูง มิทเชลและลาร์สัน (พงศรัวช วิวัจสุ. 2546) กล่าวว่า แรงจูงใจเป็นสิ่งที่ปลุกเร้าพฤติกรรม โดยกระทำด้วยความเต็มใจหรือพึงพอใจ กระทำเพื่อไปสู่เป้าหมายซึ่งในการทำงานเป็นจิตลักษณะที่ผลักดันให้บุคคลพยายามที่จะกระทำภาระกิจหรืองานของแต่ละคน จากการศึกษาของ ผอบเฮียร์ วงศ์ภักดี (2537) พบว่าแรงจูงใจมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในธนาคารไทยพาณิชย์ สอดคล้องกับการศึกษาของอุดม คุณชมภู (2549: บทคัดย่อ) พบว่า แรงจูงใจในการทำงาน ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และกิจกรรมของโรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังนั้น ควรสร้างแรงจูงใจในการทำงาน โดยรับฟัง ยอมรับในความคิดเห็น การตัดสินใจของผู้ร่วมงาน หรือผลตอบแทนในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ร่วมงานรู้สึกว่

ตนเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นทำให้อยากเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น

จากผลการศึกษา พบว่า แรงจูงใจในการทำงานส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับต่ำ (สัมประสิทธิ์อิทธิพล = 0.09) อาจเป็นเพราะปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ซึ่งจากการศึกษา พบว่า อายุของครูส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 41 - 50 ปี รองลงมาอายุมากกว่า 50 ปี ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุทำให้ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลต่ำ เนื่องจากครูที่มีอายุมากนั้น อาจจะไม่เห็นด้วยต่อภาระงาน เบื่อการทำงานที่จำเจ จึงเป็นสาเหตุทำให้ไม่มีแรงจูงใจในการทำงาน และไม่อยากเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จูไรรัตน์ สุวรรณพิทักษ์ (2548: 90) กล่าวว่า อายุมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เมื่อผู้ปฏิบัติงานมีอายุที่มากขึ้นทำให้เกิดความเบื่อหน่ายภาระงาน และไม่อยากปฏิบัติงาน ดังนั้นทางองค์กรจึงต้องพยายามหาแรงจูงใจที่จะทำให้บุคคลกลุ่มนี้สามารถปฏิบัติที่ตนรับผิดชอบได้ โดยการมอบหมายงานที่ท้าทาย และไม่จำเจเพื่อเป็นการดึงดูดให้บุคคลกลุ่มนี้เกิดอยากเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ

2.4 เจตคติต่อการมีส่วนร่วมมีอิทธิพลทางตรงต่อการมีส่วนร่วม ในการประกันคุณภาพการศึกษา นั่นคือ การที่บุคคลมีเจตคติต่อการมีส่วนร่วมสูงย่อมทำให้เกิดพฤติกรรมที่เข้ามามีส่วนร่วมในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาสูงตามไปด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเจตคติซึ่งเป็นจิตลักษณะหนึ่งของบุคคล ที่เกิดจากการรู้คิดเชิงประมาณค่าต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีคุณประโยชน์หรือมีโทษ ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกไม่สบายใจในการแสดงพฤติกรรมไปในทิศทางเดียวกับความรู้สึก หรืออาจกล่าวได้ว่าเจตคติเป็นปฏิกิริยาแห่งพฤติกรรม และยังเป็นสิ่งที่ใช้วัดพฤติกรรมของบุคคลได้เป็นอย่างดี ทำให้เชื่อได้ว่าหากบุคคลมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งใดแล้วมักส่งผลให้บุคคลนั้นมีแนวโน้มของพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีด้วย ผลจากการศึกษาของศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2532: 84) พบว่าเจตคติต่อการทำงานเป็นตัวทำนายพฤติกรรมการทำงาน ดังนั้นบุคคลใดที่มีเจตคติต่อการมีส่วนร่วมที่สูง ย่อมมีพฤติกรรมในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือร่วมเป็นส่วนหนึ่งในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาสูงตามไปด้วย ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิริติ ปานศิลา (2542: บทคัดย่อ) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน จิตลักษณะและการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรสาธารณสุขระดับตำบล ในภาคเหนือของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปร เจตคติซึ่งอยู่ในกลุ่มของตัวแปรจิตลักษณะ สามารถทำนายพฤติกรรมการทำงานด้านรวมได้เป็นอันดับแรกในกลุ่มการศึกษาระดับปริญญาตรี นอกจากนี้งานวิจัยของ พงศ์วิรัช วิวัจนู (2546: บทคัดย่อ) ซึ่งทำการศึกษาระดับปริญญาโทสภาพแวดล้อมในการทำงานและลักษณะทางจิตที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการประกันคุณภาพการศึกษาผลการวิจัยพบว่า เจตคติต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวก กับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการประกันคุณภาพการศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้น สถานศึกษาจึงควรมีการพัฒนาจิตลักษณะในด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานให้กับบุคลากรเพื่อบุคลากรจะได้ใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของหน่วยงาน

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัย พบว่า เจตคติต่อการมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครู ดังนั้นผู้บริหารในสถานศึกษาจึงต้องหากวิธีการในการสร้างเจตคติที่ดีให้กับครู โดยการเปิดโอกาสในการใช้ความคิดอย่างสร้างสรรค์ สนับสนุน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนโน้มน้าวให้ครูเข้าร่วมในกิจกรรมของการประกันคุณภาพการศึกษา

ในสถานศึกษา เพราะเมื่อครูมีเจตคติที่ดีต่อการประกันคุณภาพการศึกษาแล้ว ย่อมส่งผลให้ อยากร่วมเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมของการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาด้วย

2. ผลจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบว่า สถานศึกษาควรมีระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี คือ มีข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน ทันเหตุการณ์ และเพียงพอ จึงจะช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายต่อการปฏิบัติงานประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะให้ครูเกิดการรับรู้และตระหนักถึงความสำคัญ ของระบบการประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งแรงจูงใจในการทำงานที่ดีต่อระบบการประกันคุณภาพ การศึกษา เพราะเมื่อสถานศึกษามีการจูงใจ การโน้มน้าวจิตใจที่ดี ย่อมส่งผลให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาด้วย

3. ตัวแปรที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาในครั้งนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครูได้ร้อยละ 59 ที่เหลือเป็นตัวแปรอื่นที่ไม่ได้นำมาศึกษาในโมเดล การวิจัยครั้งนี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการศึกษาตัวแปรอื่นๆ โดยอาศัยทฤษฎีการมีส่วนร่วมและผล การวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการกำหนดตัวแปรในโมเดลการวิจัย เช่น การได้รับการฝึกอบรม วัฒนธรรมในการทำงาน เป็นต้น

4. การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร เพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงควรศึกษากับประชากรในสังกัดที่ต่างกัน หรือในจังหวัดอื่นๆ เพื่อจะได้ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์กับสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- จิรนนท์ จันทร์สว่าง. (2547). **ทัศนคติของครูประถมวัยต่อการประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร**. ปรินญาณินพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จุไรรัตน์ สุวรรณพิทักษ์. (2548). **แรงจูงใจที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติการ ของพนักงานบริษัท เค-เทค คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน)**. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การจัดการ) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ฉลวย เหลือบรรจง. (2548). **ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจ การเตรียมอาจารย์ใหม่ การสอนงานและ ความสัมพันธ์กับอาจารย์ที่เลี้ยงกับการปฏิบัติการงานหลักของการเตรียมอาจารย์ใหม่ วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข**. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2542). **ธรรมชาติของทัศนคติกับการวัดทัศนคติ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์. เอกสารประกอบการศึกษาวิชาจิตวิทยาชั้นสูง.
- ตาบทิพย์ จูตีพงษ์พาณิชย์. (2549). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการบริหารคุณภาพโดยรวมของ เจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาล สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข**. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (บริหารสาธารณสุข). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ปราณี วิจิตรจิตเลิศ. (2547). **การรับรู้วัฒนธรรมองค์การ การรับรู้นโยบายองค์กร และความผูกพันต่อ องค์การของบุคลากรในโรงพยาบาลหัวเฉียว**. ปรินญาณินพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2544). **จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพฯ.
- ผอบเรียม วงศ์ภักดี. (2537). **ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝึกอบรมในธนาคารไทยพาณิชย์**. ปรินญานินพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (พฤติกรรมศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พงษ์รัช วิวังสุ. (2546). **ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานและลักษณะทางจิตที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ของบุคลากรในการประกันคุณภาพการศึกษา**. ปรินญานินพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (วิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มนูญ วงศ์นารี. (2529). **แนวคิดและหลักการในการสัมมนาองค์การ**. กรุงเทพฯ: มงคลการพิมพ์.
- วิริติ ปานศิลา. (2542). **การถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน จิตลักษณะ และการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทที่สัมพันธ์กับพฤติกรรม การทำงานของบุคลากรสาธารณสุขระดับตำบลในภาคเหนือของประเทศไทย**. ปรินญานินพนธ์วิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิริณิ ธรรมนารถสกุล. (2547). **ปัจจัยเชิงสาเหตุทุกระดับของผลการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ: ศึกษาปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน และปัจจัยระดับบุคคล**. ปรินญานินพนธ์วิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี. (2532). **ความแปลกแยกกับพฤติกรรมการทำงานของครูสังกัดกรุงเทพมหานคร**. ปรินญานินพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (พัฒนาศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สมยศ นาวิการ. (2540). **การบริหารและพฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ.
- อมรพรรณ ประจันตวนิชย์. (2550). **ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานและปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อ การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**. ปรินญานินพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร
- อารมณีนจินดาพันธ์. (2546). **ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความตั้งใจที่จะเปลี่ยนงานของข้าราชการครู สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน**. ปรินญานินพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อุดม คุณชมพู่. (2549). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ขององค์การบริหารส่วนตำบลในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 2**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิตนนทบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.
- Juran , Josph M. (1951). *Juran's Quality Control*. 4th ed. New York: McGraw-Hill.
- Kaiser, Harry M. and Chung, Chongin. (2000). *Distribution of Generic Advertising across Participating Firms*. *American Journal of Agricultural Economic*. 82: 659-64 (invited paper).
- Magnusson, D & Endler, N.S. (1977). *Personality at the Crossroads: Current Issues in Interacionism Psychology*. New Jersey: LEA Publishers.
- Reeder. W. W. (1973). *Beliefs, Disbelief and Social Action*. New York: The Free Press.
- Shaver, Kelly G. (1977). *Principle of Social Psychology*. In Lawrence A. Sheer, and Deborah J. Teeter, eds. (1991). Massachusetts: Winthrop.

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกร กรณีศึกษานบ้านบ่อหิน ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

Participatory Learning Process to Solve the Orchard Problems of Farmers:

A Case Study of Borhin Village, Tapong Sub-district,

Muang District, Rayong Province

เลิศฤทธิ์ ทรัพย์เฉลิม*

Lertrit Subchalerom

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกร บ้านบ่อหิน ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกรเริ่มจากการปรับเปลี่ยนแนวคิดของเกษตรกรเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในแนวทางการสารชีวภาพทดแทนการใช้สารเคมี เป้าหมายเพื่อลดต้นทุนการผลิตและการพึ่งพาตนเอง เน้นการพัฒนาแบบองค์รวม โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ การเรียนรู้มีทั้งที่พัฒนาจากฐานความรู้เดิม และสร้างองค์ความรู้ใหม่โดยเชื่อมโยงจากภูมิปัญญาเดิมและวิทยาการสมัยใหม่ทั้งจากบุคคลกลุ่ม เครือข่ายที่ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้านต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ รูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมเอื้อต่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกรได้แก่ การจัดเวทีประชุมอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ การศึกษาดูงาน การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการทดลองปฏิบัติจริง โดยผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้กระตุ้นประสาน (Facilitator) ให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

คำสำคัญ: กระบวนการเรียนรู้ เกษตรกรสวนผลไม้ การมีส่วนร่วมของเกษตรกร

Abstract

The objective of this research was to study participatory learning processes to solve orchard problems of farmers at Borhin village, Tapong sub-district, Muang district, Rayong province. Participatory Action Research (PAR) was applied as the research methodology. The results showed that the learning processes to solve the orchard problems of farmers started by changing paradigm shift of farmers to ensure the confidence of using biological instead of chemical inputs. Production cost reduction, self reliance and holistic development approach was achieved the goal. Participatory learning process was performed through various activities among community research team. The learning process was developed from the existing knowledge

base and the new knowledge was created by integrating the existing knowledge and the modern knowledge. The source of knowledge was from individuals, groups and networks especially local wisdom who succeeded as a role model. The forms of learning process to solve the problems were setting up both formal and informal, field trips to visit the successful works performed by other individuals and groups, and workshops and practical experiments. The researcher role as coordinated facilitator stimulated participation in every step.

Keywords: Learning Process, Orchard Farmers, Farmer's Participation

บทนำ

บ้านบ่อหิน ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้เป็นหลัก เช่น ทุเรียน มังคุด เงาะ กระท้อน ลองกอง มะม่วง และ สละ เป็นต้น ปัจจุบันเกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างเข้มข้น ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งบางปีราคาผลผลิตตกต่ำทำให้เกษตรกรอยู่ในภาวะขาดทุน เป็นหนี้สินพอกพูนขึ้นทุกปี นอกจากนี้การใช้สารเคมีทางการเกษตรในปริมาณที่มากและต่อเนื่องทำให้ระบบนิเวศขาดความสมดุล และส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของเกษตรกรและผู้บริโภค ตลอดจนสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในสิ่งแวดล้อม ด้วยปัญหาดังกล่าวเกษตรกรบ้านบ่อหิน บางรายพยายามหาทางออก โดยหันกลับมาใช้วิถีการผลิตแบบชีวภาพใช้ปุ๋ยหมักจากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ใช้สารสกัดจากสมุนไพรแทนการใช้สารเคมีราคาแพง และมีการแปรรูปผลผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร แต่เนื่องจากการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรบ้านบ่อหิน ยังเป็นไปในลักษณะลองผิดลองถูก ต่างคนต่างทำ และขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาในภาพรวมได้ การแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกรควรมีกระบวนการและแนวทางอย่างไร จึงเป็นคำถามที่ชุมชนต้องการคำตอบ

ดังนั้นการวิจัยนี้ จึงศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกร บ้านบ่อหิน ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ซึ่งผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลพื้นฐานและเป็นแนวทางให้กับหน่วยงาน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในด้านอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกร บ้านบ่อหิน ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยผู้วิจัยประยุกต์วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย โดยมีนักวิจัยชุมชนหรือนักวิจัยชาวบ้านที่เป็นแกนหลักจำนวน 8 คน โดยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใช้กระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การเก็บข้อมูล การอบรมเชิงปฏิบัติการ การทดลอง การศึกษาดูงาน การจัดเวทีประชุมอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้กระตุ้นประสาน (Facilitator) ให้เกิดการมีส่วนร่วมตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วม

วางแผน ร่วมทดลองทำ ร่วมติดตามประเมินผลในทุกขั้นตอน แล้วนำข้อมูลที่ได้ในแต่ละกิจกรรมมา วิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดระบบ แยกแยะ เชื่อมโยง ทำความเข้าใจ และสรุปตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิง คุณภาพ (สุภางค์ จันทวานิช. 2543) ส่วนข้อมูลที่ได้จากการจัดเวที ทำการวิเคราะห์ในเวทีการประชุม แบบมี ส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อสรุปในเวที การวิจัยครั้งนี้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือน มกราคม 2552 ถึง มิถุนายน 2553

ผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนบ้านบ่อหิน

1.1 ข้อมูลทางกายภาพ บ้านบ่อหิน ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ห่างจากตัว จังหวัดไปทางทิศตะวันออกประมาณ 15 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 122 กิโลเมตร มีพื้นที่เกษตรกรรม 15,850 ไร่ สภาพพื้นที่และลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม สลับกับที่ดอนลูกฟูก มีภูเขาอยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ มีชื่อเรียกว่าเขายายดาและเขาพระบาท ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของคลองหลายสายอาทิเช่น คลองตะพง คลองยายดา คลองตะเคียน เป็นต้น คลองเหล่านี้ไหลมาจากภูเขาผ่านตำบลตะพงลงสู่ทิศใต้ซึ่งติดกับทะเลอ่าวไทย ซึ่งเป็นชายหาดที่สวยงาม (หาดแม่รำพึง) นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดระยอง และของภาคตะวันออก

1.2 ข้อมูลทางชีวภาพ บ้านบ่อหินมีการทำเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ประกอบด้วยการทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และการทำสวนผลไม้ ได้แก่ ทุเรียน มังคุด เงาะ กระท้อน ลองกอง มะไฟ มะม่วง และสละ นับเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่ทำรายได้ให้กับเกษตรกร มีทั้งจำหน่ายในท้องถิ่นและส่งออกต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร

1.3 ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม บ้านบ่อหินเป็นหมู่บ้านที่ได้แยกตัวออกจากบ้านยายดา หมู่ที่ 3 เมื่อปี พ.ศ. 2545 มีประชากรรวมประมาณ 694 คน จำนวน 163 ครัวเรือน ตั้งอยู่ห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบล (ตลาดกลางสินค้าเกษตรตะพง) ตามถนนสายตะพงนอก - บ้านยายดา (วัดยายดา) ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร การคมนาคมสะดวกทุกฤดูกาล

จากการศึกษาสภาพปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกรบ้านบ่อหินพบว่า ส่วนใหญ่ประสบ กับปัญหา ต้นทุเรียนตาย มีโรคและแมลงศัตรูพืชรบกวน ปัญหาขาดน้ำในฤดูแล้ง มีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เนื่องจากราคาปุ๋ย ยาฆ่าแมลง มีราคาแพง สภาพดินเสื่อม และราคาผลผลิตตกต่ำ เป็นต้น เมื่อนำปัญหา เหล่านี้มาวิเคราะห์ร่วมกัน จึงแบ่งเป็นปัญหาหลักๆ ได้แก่ ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาด้านต้นทุนการผลิต ที่สูงขึ้น ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาด้านสุขภาพ เมื่อสำรวจข้อมูลและจัดลำดับความสำคัญพบว่าปัญหาด้านต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ถือเป็นปัญหา ที่สำคัญที่สุดดังแสดงในตาราง 1 เพราะเป็นปัญหาที่เชื่อมโยง ไปยังปัญหาอื่นๆ ดังนั้นถ้าสามารถจัดการลดต้นทุนในการผลิตได้ก็จะช่วยให้เกษตรกรแก้ไขปัญหา การทำสวนผลไม้ได้

ตาราง 1 ประเด็นปัญหาในการทำสวนผลไม้ของเกษตรกรที่ต้องการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์

สาเหตุ	ระดับความคิดเห็น (ร้อยละ)						ความคิดเห็น
	ค่าเฉลี่ย	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
ปัญหาสุขภาพ	6.70	13.30	46.70	26.70	6.70	2.78	ปานกลาง
การต้องการลดต้นทุน	33.30	60.00	6.70	-	-	4.27	มากที่สุด
ปัญหาสภาพแวดล้อม	3.30	33.30	53.30	10.00	-	3.30	ปานกลาง
ปรับเปลี่ยนตามเพื่อนบ้าน	6.70	46.70	23.30	3.30	-	2.87	ปานกลาง

การต้นทุนการผลิตในการทำสวน จึงนำไปเป็นประเด็นหลักในการออกแบบสอบถาม และเก็บข้อมูลด้านต้นทุนการผลิตของในชุมชนเพื่อนำไปวิเคราะห์หาแนวทางการลดต้นทุนการทำสวนผลไม้ของชุมชน ซึ่งผลของการเก็บข้อมูลพบว่าต้นทุนการผลิตช่วงที่ใช้สารเคมี เท่ากับ 5,260 บาทต่อไร่ ซึ่งแตกต่างจากช่วงที่ใช้สารชีวภาพซึ่งมีต้นทุน 4,094 บาทต่อไร่ ดังตาราง 2

ตาราง 2 เปรียบเทียบต้นทุนการทำสวนผลไม้ช่วงก่อนปรับเปลี่ยนและหลังปรับเปลี่ยน

รายการ	ต้นทุน/ปี/ไร่	
	ก่อนปรับเปลี่ยน	หลังปรับเปลี่ยน
ปุ๋ยเคมี	1904	689
สารกำจัดศัตรูพืช	695	362
ปุ๋ยอินทรีย์	180	765
ฮอร์โมน	192	58
แรงงาน	1621	1565
น้ำมัน/ไฟฟ้า	668	655
รวม	5260	4094

จากการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันของเกษตรกรทำสวนผลไม้บ้านบ่อหิน พบว่ารายจ่ายหรือต้นทุนส่วนใหญ่จะต้องเสียไปกับปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ฮอร์โมน น้ำมัน ไฟฟ้า ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ แม้แต่ปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพซึ่งเกษตรกรสามารถทำใช้เองได้ กลับใช้น้อย ดังนั้นการลดต้นทุนจึงต้องลดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ตลอดจนฮอร์โมนลงเป็นลำดับแรก จึงร่วมกันหาวิธีการลดต้นทุนโดยหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และสารชีวภาพทดแทน ซึ่งมีต้นทุนต่ำ

2. กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกร

2.1 กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรม ในการศึกษากระบวนการเรียนรู้ นั้นผู้วิจัยได้วางแผนร่วมกับทีมวิจัยชุมชนสร้างกิจกรรมต่างๆ ขึ้นเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 กิจกรรมศึกษาดูงาน ผู้วิจัยได้จัดให้มีการศึกษาดูงานขึ้น 2 ครั้ง ตามความต้องการของทีมวิจัย โดยครั้งที่ 1 ศึกษาดูงานสวนนายสุนทร ราชวัณน์ (ลุงจั้น) ตำบลนาตาขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ซึ่งทำสวนไม้จำนวน 67 ไร่ โดยมีไม้ผลคือ ลองกอง เป็นพืชหลัก เป็นสวนที่ปลอดสารเคมี 100% ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 โดยใช้เวลาในช่วงการปรับเปลี่ยนประมาณ 2 ปี จนได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในปี พ.ศ. 2548 จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นสวนผลไม้แห่งเดียวในจังหวัดระยอง การศึกษาดูงานครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แนวคิด เทคนิค และวิธีการลดการใช้เคมีโดยหันมาใช้สารชีวภาพทดแทนกับเกษตรกรที่มีประสบการณ์ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนทัศนคติจากการใช้สารเคมีไปสู่การใช้สารชีวภาพทดแทน ผลของการศึกษาดูงานทำให้เกษตรกร เกิดความมั่นใจที่จะลดละเลิกการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมากขึ้น โดยหันมาใช้สารชีวภาพทดแทนอย่างจริงจัง โดยนำความรู้ที่ได้มาร่วมกันออกแบบวิธีการผลิตปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพและฮอร์โมนไข่ ใช้ทดแทนสารเคมีเพื่อลดต้นทุนการผลิต และขยายผลสู่เกษตรกรรายอื่น ซึ่งสอดคล้องกับอุทัย ดุลยเกษม และอรศรีงามวิฑูรย์ (2540) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ในการศึกษาของชุมชนเกิดขึ้น ด้วยวิธีการหลายแบบ ทั้งการสอน การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลอง ทำการเลียนแบบ การแลกเปลี่ยน ฯลฯ กระบวนการเรียนรู้ที่หลากรูปแบบนี้ ส่งเสริมให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพเพราะมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับเนื้อหาที่ไม่เหมือนกัน ความสามารถความถนัดที่ไม่เท่ากันของผู้เรียนและผู้สอนแต่ละคนกระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิตนี้มีผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้ อีกทั้งยังพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิตการทำมาหากิน การแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้เรียนด้วย

ส่วนการดูงานครั้งที่ 2 เกิดขึ้นหลังจากที่ทีมวิจัยชุมชนได้ทำงานไประยะหนึ่งแล้วเกิดคำถามขึ้นในการทำงานวิจัยแบบชาวบ้านยังขาดทักษะการนำเสนอ การเก็บข้อมูล การบันทึกข้อมูลไม่รู้อะไรจะทำอย่างไร ผู้วิจัย จึงจัดให้มีการศึกษาดูงานที่ศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสาน "สวนธงไชย-ไร่ทักสม" ปราชญ์ชาวบ้านภาคกลางปี 2551 ตั้งอยู่ตำบลทรายมูล อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก และ สวนลุงไสว ตำบลหินตั้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ซึ่งเป็นการทำสวนผลไม้แบบเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้ยังไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมวิจัยชุมชนอัลฟาละห์ เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นทีมวิจัยชุมชนเกี่ยวกับการแก้ปัญหาหนี้สินชุมชน ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อท้องถิ่น ทีมวิจัยที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการเติมเต็มความรู้และประสบการณ์ให้กับทีมวิจัยชุมชนเกี่ยวกับแนวคิดด้านการลดต้นทุนการทำสวนผลไม้ ซึ่งผลจากการศึกษาดูงานครั้งนี้ทีมวิจัยได้รับประโยชน์ ในด้านการเก็บข้อมูล การบันทึกข้อมูล และได้มีโอกาสพบปะและแลกเปลี่ยนความรู้กับทีมวิจัยอื่น ดังคำกล่าวที่ว่า "มันไม่ใช่เรื่องยากเย็นสำหรับทุกคนที่จะคิดแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของตัวเอง ในเมื่อวัตถุดิบก็มีกันทุกคน จะไปตั้งให้เปล่าประโยชน์ทำไม และต้นทุนการทำก็ได้มากมาย เสียเวลาเล็กน้อย แต่ผลประโยชน์ได้คุ้ม" นี่เป็นคำกล่าวของสมาชิกทีมวิจัยที่ได้ร่วมศึกษาดูงานในครั้งนี้

การศึกษาดูงาน จึงนับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญเพื่อเพิ่มเติมประสบการณ์ให้กับเกษตรกรทั้งในด้านแนวคิด เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ จากเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรด้วยตนเอง เป็นการสื่อสารที่ตรงไปตรงมาก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริง เพื่อให้สามารถนำความรู้ประสบการณ์มาประยุกต์และปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและสภาพแวดล้อมของตนเอง

2.1.2 กิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ทีมวิจัยชุมชนได้เข้าร่วมการอบรมเชิง

ปฏิบัติการ หลักสูตร การผลิตและการใช้น้ำส้มควันไม้ โครงการฝึกอาชีพการเกษตรเฉพาะด้าน โดยศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดระยอง (พืชสวน) กรมส่งเสริมการเกษตร โดยจัดให้มีการฝึกอบรมที่ สวนยายดา หมู่ 3 ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ผลจากการอบรมเชิงปฏิบัติการทำให้สมาชิกในทีมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับน้ำส้มควันไม้เพิ่มขึ้น นำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปร่วมกันสร้างเตาเผาถ่านและเก็บน้ำส้มควันไม้ใช้ในการป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืชในสวนผลไม้ โดยใช้ไม้ที่ได้จากการตัดแต่งกิ่งไม้ผลในสวน นอกจากนี้เกษตรกรยังสามารถขายน้ำส้มควันไม้และถ่านทำให้มีรายเพิ่มขึ้นได้อีกทางหนึ่ง

2.1.3 กิจกรรมการทดลองปฏิบัติ ในการทำวิจัยในครั้งนี้ทีมวิจัยชุมชนได้ร่วมกันออกแบบการทดลองปฏิบัติจริง 2 กิจกรรม คือ การทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ และการผลิตฮอโรมินไซ โดยมียุติประสงค์เพื่อให้ทีมวิจัยได้ใช้วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ และทดลองการใช้ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพทดแทนปุ๋ยเคมี ทำการเก็บข้อมูลการใช้และบันทึกผลการทดลอง ซึ่งผลของการทดลองใช้กับต้นมะลิปรากฏว่า ต้นมะลิออกดอกเร็วขึ้นและดกกว่าเดิม ส่งผลให้มีเกษตรกรบางรายที่ไม่ได้เป็นทีมวิจัยชุมชนมาเรียนรู้และทดลองนำปุ๋ยน้ำหมักและฮอโรมินไซไปทดลองใช้ ซึ่งทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ขยายผลไปในวงกว้างภายในชุมชนและเกิดการพูดปากต่อปาก ดังที่มีสมาชิกทีมวิจัยท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ "ในเมื่อตัวเองได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้มาก็อยากจะถ่ายทอดสิ่งที่ได้รับให้ทุกคนที่ทาสวนผลไม้ได้เรียนรู้และศึกษาทดลองเพื่อผลประโยชน์ของทุกคน" ซึ่งการทดลองปฏิบัติจริงเป็นการแสวงหาความรู้ร่วมกันของเกษตรกร เพื่อสร้างการเรียนรู้ทำให้เกิด ความรู้และปัญญา ที่นำไปสู่ การใช้ได้จริง หรือการลงมือปฏิบัติจริง หรือ Learning by doing ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสีลาภรณ์ นาคทรัพย์ (2539) ที่ได้อธิบายถึง ลักษณะสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มหรือชุมชนว่า การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงเป็นเรื่องของความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาในชีวิตจริง พลวัตของการเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหาสาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ไข เมื่อได้แนวทางแก้ไขแล้วสมาชิกก็นำกลับไปลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นการ กระทำของบุคคลหรือของกลุ่มก็ได้แล้วแต่ว่ากรณี เมื่อมีการทดลองตามแนวทางที่ตกลงกันได้ในกลุ่มแล้วได้ผลเป็น อย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรเกิดขึ้นก็นำกลับมาทบทวนวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มเพื่อหาแนวทางแก้ไขต่อไปอีก กระบวนการคิด-ทำ-ทบทวนวิเคราะห์-ทำ จึงหมุนวนไป และส่งผลต่อการยกระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่ม

3. กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาแลกเปลี่ยนระหว่างผู้วิจัยและนักวิจัยชุมชน

นอกจากการสร้างกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แล้วสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งเพื่อกระตุ้นให้ทีมวิจัย ชุมชนเกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก็คือการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องและฝังตัวในชุมชน มีการพูดคุย สัมภาษณ์ ตั้งวงสนทนาทั้งกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อยทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนเรียนรู้ ตรวจสอบข้อมูลและทำการเก็บบันทึกข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดเวทีการพูดคุยแบบมีส่วนร่วมเพื่อวางแผนการดำเนินการของกลุ่ม และมีการจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกัน โดยได้จัดให้มีเวทีประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการทั้งหมด 5 ครั้ง และไม่ใช่ว่าเป็นทางการอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังจัดให้มีการประชุมหมุนเวียนไปตามบ้านของสมาชิกทีมวิจัย หรือที่เรียกว่า เวทีประชุมสัญจร เพื่อให้เกิดการเยี่ยมเยือนและให้กำลังใจสมาชิกทีมวิจัยชุมชนด้วยกัน และมอบหน้าที่ให้เจ้าของบ้านเป็นเจ้าภาพในการนำพูดคุยในแต่ละครั้ง มีกิจกรรมอะไรที่สมาชิกอยากจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันก็สามารถดูของจริงและใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้ รวมทั้งการสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน การประเมินผลการทำกิจกรรม และการวางแผนในการดำเนินกิจกรรมของ ทีมวิจัย

ชุมชน โดยในช่วงแรกในการจัดเวทีพบว่า การแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของเวทียังไม่เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เท่าที่ควร ผู้วิจัยต้องทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) เพื่อกระตุ้นให้ทีมวิจัยมีส่วนร่วมมากขึ้น และเมื่อมีการประชุมในครั้งต่อไป ก็จะมีการเพิ่มบทบาทหน้าที่ในเวทีประชุมให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมโดยการผลัดเปลี่ยนสลับกันเป็นประธานและผู้บันทึกการประชุม ทำให้ทีมวิจัยชุมชนได้มีการพัฒนาทักษะหลายด้านพร้อม ๆ กัน ทั้งการเขียน การสรุปเนื้อหา การวิเคราะห์ การนำเสนอ และการทำงานเป็นทีม นอกจากนี้ การศึกษาดูงานภายนอกต้องมีการจัดบันทึกความรู้ที่ได้แต่ละครั้งเพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อน ๆ ในเวทีการประชุมแต่ละครั้ง

4. การประเมินผลการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่า เกษตรกรที่เป็นนักวิจัยชุมชนมีทักษะในการเขียน บันทึกข้อมูล การพูด และการนำเสนอ เพิ่มมากขึ้น มีความเชื่อมั่นในการลดละเลิกการใช้สารเคมี โดยหันมาใช้สารชีวภาพทดแทน ปุ๋ยเคมีและสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช นอกจากนี้ยังเกิดการขยายผลความรู้สู่เกษตรกรรายอื่นๆ ตลอดจนได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การฝึกอบรม การสร้างเตาเผาถ่านแบบประหยัดเพื่อผลิตน้ำส้มควันไม้ เพื่อนำมาใช้เป็นสารป้องกัน และกำจัดแมลงศัตรูพืช จากสำนักงานเกษตรอำเภอเมือง และสนับสนุนอุปกรณ์ถังหมักปุ๋ยชีวภาพ และสารชีวภาพ จากองค์การบริหารส่วนตำบลตะพง เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกร โดยเริ่มจากการปรับแนวคิดให้เกษตรกรเกิดความเชื่อมั่นในแนวทางการลด ละ เลิก การใช้สารเคมี โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมต่างๆ ทั้งการจัดเวทีและการพูดคุยที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การศึกษาดูงาน การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการปฏิบัติจริง เมื่อเกษตรกรเกิดความเชื่อมั่นในการสร้างความรู้และพัฒนาตนเอง จึงเกิดความมุ่งมั่น เกิดความเป็นเจ้าของและเกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาร่วมกัน เห็นความสำคัญของการดำเนินกิจกรรมและเกิดการยอมรับกันในกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย นอกจากนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายยังตระหนักเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นตนเองเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้

จากกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ โดยใช้กิจกรรมเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้นั้น สามารถหาแนวทางการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกรบ้านปอหิน ได้ดังนี้

1. การเก็บบันทึกข้อมูลต้นทุนการทำสวนผลไม้

เกษตรกรต้องมีการจัดบันทึกข้อมูลที่สำคัญในการทำสวนผลไม้ ข้อมูลด้านต้นทุนการผลิต เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช ค่าแรงงาน ค่าวัสดุอุปกรณ์ ข้อมูลด้านปริมาณผลผลิต ข้อมูลด้านการตลาด เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น

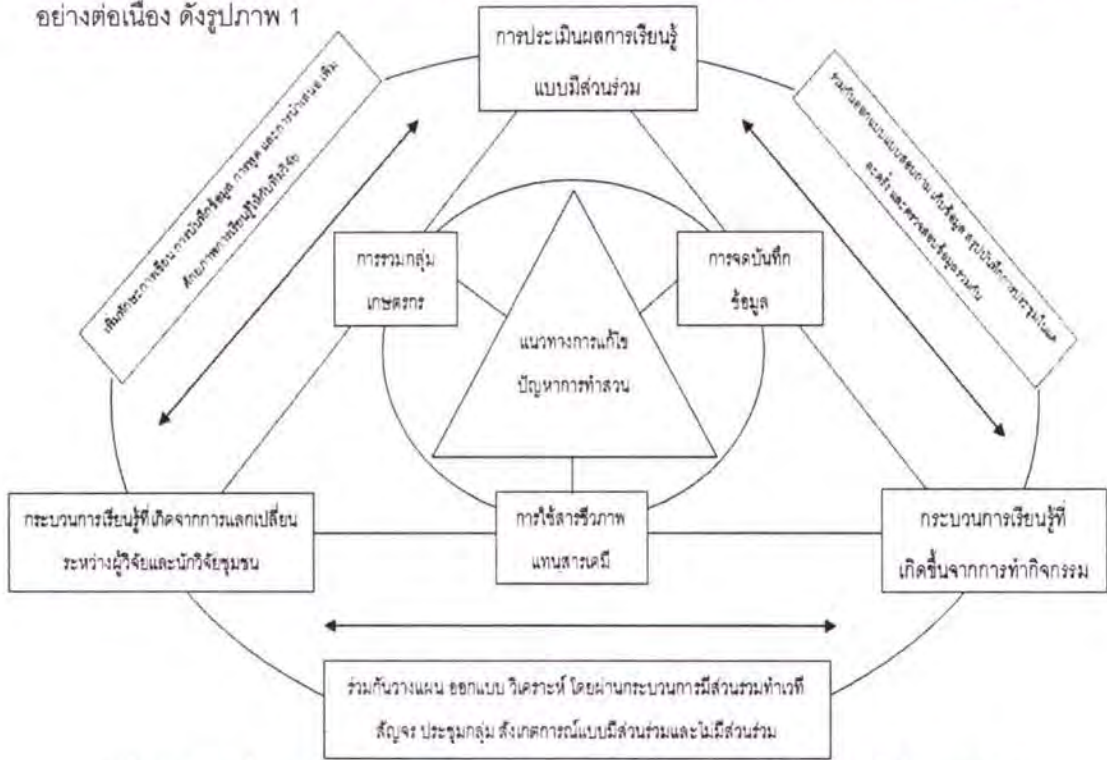
2. การใช้สารชีวภาพทดแทนสารเคมีในการทำสวนผลไม้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันพบว่าต้นทุนในการทำสวนผลไม้ส่วนใหญ่เป็นค่าปุ๋ยเคมี ฮอริโมน และยาปราบศัตรูพืช ซึ่งมีราคาแพง ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีและหันกลับมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ หรือปุ๋ยหมักทดแทนให้มากขึ้น ซึ่งเกษตรกรสามารถนำวัสดุเหลือใช้ทาง

การเกษตรมาทำปุ๋ยใช้เองได้ นอกจากจะทำให้เองเพื่อลดต้นทุนการผลิตแล้ว ยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรและเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรอีกทางหนึ่ง

3. การรวมกลุ่มเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า การสร้างกลุ่มทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์ และร่วมกันแก้ไขปัญหา สร้างองค์ความรู้โดยพัฒนาจากฐานความรู้เดิมและสร้างองค์ความรู้ใหม่โดยเชื่อมโยงภูมิปัญญาเดิม และวิทยาการสมัยใหม่อย่างบูรณาการให้เหมาะสมกับท้องถิ่น มีกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ดังรูปภาพ 1

รูปภาพ 1 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้มักของเกษตรกร

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่สนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัยชาวบ้านและชาวบ้านป่อหิน ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือทำให้การทำวิจัยครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- สีลาภรณ์ นาครทรรพ. (2539). การศึกษากับการวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย : การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุภางศ์ จันทวานิช. (2543). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดและข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

การประเมินศักยภาพสถานที่พักแรมบนเกาะช้าง อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Potential Evaluation of Accommodation in Koh Chang, Koh Chang
District, Trat, under Sustainable Tourism Development Principles

สกุลกานต์ คติวัฒน์* สุทธิวรรณ พีรศักดิ์โสภณ**และชาญวิทย์ เทียมบุญประเสริฐ***

Sakoolkarn Katiwat, Suthiwan Peerasaksopol, and Chanvit Tiamboonprasert

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อประเมินศักยภาพสถานที่พักแรมบนเกาะช้าง อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีประเด็นการประเมิน 3 ประเด็น คือ ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ความเป็นมิตรกับชุมชนและความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว และศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่พักแรม

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาคือสถานที่พักแรม ผู้วิจัยใช้เขตที่ตั้งเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 เขตตามลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และความแตกต่างกันในด้านบริบท เครื่องมือในการประเมินคือแบบประเมินศักยภาพในการจัดการสถานที่พักแรม โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและประเมิน ผลการประเมินสรุปได้ดังนี้

1. โดยภาพรวมพบว่า สถานที่พักแรมในเขต 2 เป็นเขตเดียวที่ผ่านการประเมินในทุกประเด็น มีสถานที่พักแรม 6 จาก 9 แห่งที่ผ่านการประเมินทั้ง 3 ประเด็น มีศักยภาพในด้านความเป็นมิตร กับนักท่องเที่ยวมากที่สุด เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ในประเด็นความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวพบว่าสามารถให้บริการพื้นฐานนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้นักท่องเที่ยวได้สนุกสนานไปกับกิจกรรมธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการรักษาสภาพเดิมและความงดงามของสถานที่ ให้ความสำคัญด้านความปลอดภัยและการรักษาความสะอาดในสถานที่พักแรม มีการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. สถานที่พักแรมทั้ง 3 เขตไม่ผ่านการประเมินในประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และประเด็นความเป็นมิตรกับชุมชน เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้พบว่าในประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้น สถานที่พักแรมส่วนใหญ่ขาดการวางแผนที่ดีเกี่ยวกับนโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม ขาดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ในประเด็นความเป็นมิตรกับชุมชนพบว่า สถานที่พักแรมบางแห่งมีการสร้างสัมพันธภาพอันดีกับชุมชนเพื่อช่วยให้ธุรกิจเป็นไปอย่างยั่งยืนยิ่งขึ้น

* นิสิตปริญญาโท สาขาวิทยาการการประเมิน สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

** รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

*** รองศาสตราจารย์ ดร. และผู้อำนวยการสำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

ในปัจจุบันยังไม่มีการก่อความขัดแย้งกับชาวบ้านในท้องถิ่น แต่ส่วนใหญ่สถานที่พักแรม ในชุมชนยังไม่ได้แสดงบทบาทที่ชัดเจนในการร่วมส่งเสริมเศรษฐกิจและความกินดีอยู่ดีของชุมชน

3. ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่มีต่อสถานที่พักแรมในประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และความเป็นมิตรกับชุมชนมีความสอดคล้องกับผลการประเมินของผู้วิจัย

4. ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่พักแรมในประเด็นความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวพบว่ามีความสอดคล้อง กับผลการประเมินของผู้วิจัยเช่นกัน

คำสำคัญ: การประเมิน ศักยภาพ สถานที่พักแรม หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Abstract

The purpose of this research is to evaluate potential of accommodation in Koh Chang, Koh Chang District, Trat, by using sustainable tourism development principles. There are 3 aspects to be evaluated: Nature-friendly, Community-friendly and Traveler-friendly, including studying of local people and tourists opinions toward accommodation in Koh Chang.

The samples are accommodations which are divided into 3 zones by the researcher based on content and varieties of each zone. Tools used for data collection are Accommodation Evaluation Form. The evaluation results can be concluded as follow:

1. The overall result shown that only the accommodations in Zone 2 passed the evaluation. There are 6 of 9 accommodations in this zone passed. Traveler-friendly aspect gained the best score in percentage which can described that most of the accommodations are able to provide efficient service. Tourists can enjoy local culture and natural environments within the accommodations. Safety and cleanliness measures are considered as a majority.

2. Accommodations in Zone 1, 2 and 3 failed in Nature-Friendly and Community-Friendly aspects. The result in Nature-Friendly aspect can be described that most of accommodations do not have clear policies in environmental management, environment study and conservation. The result in Community-Friendly aspects can be described that some accommodations try to maintain friendly atmosphere with local people and community and have no conflicts in the present. However, they have not yet contributed or supported local economic and living.

3. Local people opinion toward accommodation in Nature-friendly and Community-friendly aspects conform to the evaluation result evaluated by researcher that they are not completely friendly to nature and community.

4. Tourists opinion toward accommodation in Traveler-friendly aspect conforms to the evaluation result evaluated by researcher that they are friendly to travelers.

Keywords: Evaluation, Potential, Accommodation, Sustainable Tourism Development

บทนำ

เกาะช้างเป็นพื้นที่พิเศษภายใต้การกำกับดูแลขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2549: 1-2) มียุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาพื้นที่ 3 ประการ คือ (1) การพัฒนา

และเชื่อมโยงพื้นที่เพื่อเพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยว (2) การพัฒนาเพื่อความเป็นเลิศของแหล่งท่องเที่ยวและบริการ และ (3) การระดมการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการพัฒนาเกิดความสมดุลอย่างยั่งยืน ภายใต้กรอบนโยบายนี้ ภาพลักษณ์และการดำเนินงาน ของสถานที่พักแรมบนเกาะช้างควรมีความโดดเด่นในการเป็นสถานที่พักแรมเชิงอนุรักษ์หรือมีการดำเนินงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ชุมชนและนักท่องเที่ยวหรืออย่างน้อยควรมีความสอดคล้องกับนโยบายพัฒนาพื้นที่มากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งเป็นที่มาของการประเมินศักยภาพสถานที่พักแรมบนเกาะช้างนี้ ผลการประเมินแสดงให้เห็นศักยภาพความพร้อมหรือขีดความสามารถของสถานที่พักแรมในการดำเนินงานภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สถานประกอบการสามารถนำผลการประเมินไปปรับใช้และพัฒนาสถานประกอบการของตนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในอนาคต เช่นเดียวกับภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการบริการซึ่งเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของการพัฒนาพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินศักยภาพสถานที่พักแรมบนเกาะช้าง อ.เกาะช้าง จ.ตราด ภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนและนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่พักแรมบนเกาะช้าง อ.เกาะช้าง จ.ตราด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

1.1 ประเมินศักยภาพสถานที่พักแรม ภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนใน 3 ประเด็นคือ ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ความเป็นมิตรกับชุมชนและความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว อันเป็นหลักการพื้นฐานในการประกอบกิจการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550: 3) มีแบบประเมินศักยภาพสถานที่พักแรมเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.2 ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสถานที่พักแรม เพื่อพิจารณาประกอบและสนับสนุนผลการประเมินสถานที่พักแรมของผู้วิจัย มีประเด็นศึกษา 2 ประเด็น คือ ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและความเป็นมิตรกับชุมชน มีแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.3 ศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่พักแรมเพื่อพิจารณาประกอบและสนับสนุนผลการประเมินสถานที่พักแรม มีประเด็นศึกษา 2 ประเด็น คือ ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว มีแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ขอบเขตพื้นที่ ได้แก่ เกาะช้าง อ. เกาะช้าง จ.ตราด

3. ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย มี 3 กลุ่ม ดังนี้

3.1 กลุ่มสถานที่พักแรม ได้แก่ สถานประกอบการที่เปิดให้บริการที่พักแรมในรูปแบบของโรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮ้าส์หรือที่พักแบบโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยวบนเกาะช้าง อ.เกาะช้าง จ.ตราด มีประชากรทั้งหมด จำนวน 148 แห่ง กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 20 ของประชากร ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 21 แห่ง จากนั้นทำการเลือกแบบเจาะจงตามเขตที่ตั้งสถานที่พักแรมซึ่งถูกแบ่งออกเป็น 3 เขตตามลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และบริบทพื้นที่ ดังนี้

3.1.1 เขต 1 ได้แก่บริเวณอ่าวคลองสน อ่าวสัปปะรด หาดทรายขาว หาดไข่มุกและแหลมไชยเชษฐา จำนวน 7 แห่ง

3.1.2 เขต 2 ได้แก่บริเวณหาดคลองพร้าว หาดไก่แก้ว อ่าวโบลานและหาดท่าม้า จำนวน 9 แห่ง

3.1.3 เขต 3 ได้แก่บริเวณชุมชนหาดบางแก้ว อ่าวสลักเพชร-สลักคอกและชายหาดฝั่งตะวันออก จำนวน 5 แห่ง

3.2 กลุ่มประชาชนในพื้นที่กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเคริชชีและมอร์แกน (มารยาท โยทองยศ และ ปราณี สวัสดิศรพร, 2552: 3-4) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 351 คริวเรือน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงโดยมีสัดส่วนเท่ากันตามเขตที่ตั้งของกลุ่มตัวอย่างสถานที่พักแรมทั้ง 3 เขต ได้กลุ่มตัวอย่างเขตละ 117 คริวเรือน มีตัวแทนคริวเรือนเป็นผู้ให้ข้อมูล

3.3 กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง 150 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง โดยมีสัดส่วนเท่ากันตามเขตที่ตั้งของกลุ่มตัวอย่างสถานที่พักแรมทั้ง 3 เขต ได้กลุ่มตัวอย่างเขตละ 50 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบประเมินศักยภาพสถานที่พักแรมและแบบสอบถามในการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนและนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่พักแรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 แบบประเมินศักยภาพสถานที่พักแรม ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินขึ้นเอง โดยศึกษา และใช้ประยุกต์ใช้ตัวบ่งชี้ในคู่มือ "วิธีปฏิบัติที่ดีสำหรับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม: การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเทศไทย" ของสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิ Bumi Kita¹ ประกอบกับการศึกษามาตรฐานที่พักแรมเพื่อการท่องเที่ยวของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาและมาตรฐานโบไม้เขียวของมูลนิธิโบไม้เขียว² ผู้วิจัยเป็นผู้ทำการประเมินด้วยตนเอง มีประเด็นในการประเมิน 3 ข้อ แต่ละข้อมีตัวบ่งชี้ ดังนี้

4.1.1 ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550: 49-50) มีตัวบ่งชี้ 2 ข้อ ได้แก่ (1) การวางแผนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมว่าด้วยนโยบายและการจัดการ และ (2) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

4.1.2 ความเป็นมิตรกับชุมชน (สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550: 50) มีตัวบ่งชี้ 2 ข้อ ได้แก่ (1) ความสัมพันธ์กับชุมชน และ (2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนโอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชน

4.1.3 ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว (สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์

¹ Bumi Kita Foundation เป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร จัดทะเบียนในประเทศฝรั่งเศสและอินโดนีเซีย มีพันธกิจในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีความรับผิดชอบต่อบนพื้นฐานของความเคารพและชื่นชมต่อกันและสิ่งแวดล้อมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์และการจัดกิจกรรมของมูลนิธิ เป็นผู้จัดทำหนังสือ The Natural Guide to Bali และ The Natural Guide to Thailand

² มูลนิธิโบไม้เขียวก่อตั้งขึ้นในวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2541 ด้วยความร่วมมือของ 6 องค์กรหลัก ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย การประปานครหลวง สมาคมพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม สมาคมโรงแรมไทย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ United Nations Environment Programme เป็นผู้ดำเนินโครงการ "โบไม้เขียว" เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการใช้พลังงานและพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของธุรกิจการท่องเที่ยวและการโรงแรม ซึ่งอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการส่งเสริมกิจกรรมสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว หรือ คลสท. มีการจัดทำแบบประเมินการรักษาสิ่งแวดล้อมในการดำเนินงานโรงแรมและตรวจประเมินเพื่อมอบเกียรติบัตรแก่สถานประกอบการที่ผ่านการประเมิน

มหาวิทยาลัย. 2550 : 49) มีตัวบ่งชี้ 3 ข้อ ได้แก่ (1) การรักษาสภาพเดิมและความงดงามของสถานที่ (2) ความปลอดภัย ความสะอาดและความสะดวกสบายในที่พักผ่อน และ (3) การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รายละเอียดประเด็นการประเมินและตัวบ่งชี้แสดงในตาราง 1

ตาราง 1 รายละเอียดประเด็นการประเมินและตัวบ่งชี้

ประเด็นการประเมิน	ตัวบ่งชี้
1. ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สถานประกอบการออกแบบและบริหารจัดการสถานประกอบการโดยคำนึงถึงการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	1. การวางแผนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมว่าด้วยนโยบาย และการจัดการ มีเจตนารมณ์ที่ชัดเจนด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีจิตสำนึกในการบริหารจัดการ ผลจากการดำเนินกิจกรรมก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุดฝ่ายบริหารกำหนดนโยบายที่เข้าใจง่ายนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง 2. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ฝ่ายบริหารตระหนักดีว่าการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่องสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์พลังงานช่วยให้พนักงานนำนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เช่นเดียวกับแขกผู้เข้าพักเมื่อเห็นการดำเนินงานที่จริงจังด้านสิ่งแวดล้อมของสถานประกอบการย่อมเกิดความเข้าใจและเต็มใจให้ความร่วมมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น
2. ความเป็นมิตรกับชุมชน สถานประกอบการมีส่วนช่วยให้คนในชุมชนกินดีอยู่ดีและส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นถิ่น ดำเนินกิจการที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น	1. ความสัมพันธ์กับชุมชน สถานประกอบการมุ่งสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีกับชุมชนเพื่อช่วยให้ธุรกิจเป็นไปอย่างยั่งยืนยิ่งขึ้น หลีกเลี่ยงการเบียดเบียนหรือก่อความขัดแย้งกับชาวบ้านในท้องถิ่น 2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนโอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชน-ส่งเสริมเศรษฐกิจและความกินดีอยู่ดีของชุมชน แบ่งปันและร่วมจัดสรรโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น
3. ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว สถานประกอบการให้บริการพื้นฐานนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้นักท่องเที่ยวได้สนุกสนานไปกับการชื่นชมธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น	1. การรักษาสภาพเดิมและความงดงามของสถานที่ จัดให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมในสภาพเดิมที่สงบและสวยงามไม่ว่าจะเป็นภูมิทัศน์ทางธรรมชาติหรือสิ่งปลูกสร้างตามแบบท้องถิ่น 2. ความปลอดภัย ความสะอาดและความสะดวกสบายในสถานที่พักผ่อน สถานประกอบการและสิ่งแวดล้อมได้รับการดูแลให้สะอาด ปลอดภัย บริการที่หลากหลาย มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากเพียงพอและอยู่ในสภาพดี พร้อมใช้งาน 3. การเปิดโอกาสให้แขกผู้เข้าพักได้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น แขกผู้เข้าพักมีโอกาสได้สนุกสนานและเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่โดยกิจกรรมที่ผู้ประกอบการจัดเตรียมไว้

4.2 แบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนและนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่พักแรม ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามโดยประยุกต์จากมาตรฐานที่พักแรมของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาประกอบด้วยคู่มือ "วิธีปฏิบัติที่ดีสำหรับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม: การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเทศไทย" มีประเด็นในการสอบถาม 3 ประเด็น ได้แก่ ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ชุมชน และนักท่องเที่ยว

5. การจัดการกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การจัดการกระทำข้อมูล กระทำโดยการนำแบบประเมินและแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความสมบูรณ์แล้วมาจัดการกระทำข้อมูลและลงรหัส

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปและการวิเคราะห์เนื้อหา

5.3 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ย

5.4 เกณฑ์การประเมิน กระทำโดยกำหนดค่าน้ำหนักประเด็นการประเมินทั้ง 3 ประเด็น และตัวบ่งชี้ตามความสำคัญของเนื้อหา ดังแสดงในตาราง 2 จากนั้นนำคะแนนที่ได้ในแต่ละตัวบ่งชี้ และประเด็นมาคิดค่าร้อยละแล้วนำมาเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของมูลนิธิไบนีไฉย สถานที่พักแรมที่มีค่าร้อยละมากกว่า 66.5 ซึ่งเป็นเกณฑ์ในการประเมินของมูลนิธิไบนีไฉย (มูลนิธิไบนีไฉย, 2553: ออนไลน์) ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน

ตาราง 2 ค่าน้ำหนักประเด็นการประเมินและตัวบ่งชี้

ประเด็นและตัวบ่งชี้	จำนวนข้อ	ค่าน้ำหนัก
1. ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม		
1.1 การวางแผนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมว่าด้วยนโยบายและการจัดการ	10	60
1.2 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม	5	40
รวม	15	100
2. ความเป็นมิตรกับชุมชน		
2.1 ความสัมพันธ์กับชุมชน	4	50
2.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนโอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชน	8	50
รวม	12	100
3. ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว		
3.1 การรักษาสภาพเดิมและความงามของสถานที่	4	30
3.2 ความปลอดภัยและความสะอาดในสถานที่พักแรม	6	45
3.3 การเปิดโอกาสให้แขกผู้เข้าพักได้เรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น	2	25
รวม	12	100

ผลการวิจัย

1. ผลการประเมินศักยภาพสถานที่พักแรม

1.1 ในภาพรวม สถานที่พักแรมที่โนเขต 2 เป็นเขตเดียวที่ผ่านการประเมิน มีสถานที่พักแรม 6 แห่งจาก 9 แห่งที่ผ่านการประเมิน มีศักยภาพมากที่สุดในด้านความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว สถานที่

พักแรมในเขต 1 นั้นผ่านการประเมินในประเด็นความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวเช่นกัน แต่เนื่องจาก มีคะแนนการประเมินต่ำในอีก 2 ประเด็นเป็นผลให้มีคะแนนรวมต่ำกว่าเกณฑ์ สถานที่พักแรมในเขต 3 เป็นเขตเดียวที่ไม่ผ่านการประเมินในทุกประเด็น ผลการประเมินที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งคือ สถานที่พักแรมทุกเขตไม่ผ่านการประเมินในประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและความเป็นมิตรกับชุมชน คะแนนและผลการประเมินศักยภาพในภาพรวมแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 ผลการประเมินจำแนกตามเขตและประเด็นการประเมิน

เขตที่ตั้ง	ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม		ความเป็นมิตรกับชุมชน		ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว		รวม 3 ประเด็น	
	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน
เขต 1	50.00	ไม่ผ่าน	60.00	ไม่ผ่าน	78.57	ผ่าน	62.85	ไม่ผ่าน
เขต 2	56.22	ไม่ผ่าน	63.89	ไม่ผ่าน	81.67	ผ่าน	67.26	ผ่าน
เขต 3	37.40	ไม่ผ่าน	60.00	ไม่ผ่าน	62.00	ไม่ผ่าน	53.14	ไม่ผ่าน
รวม	49.67	ไม่ผ่าน	61.67	ไม่ผ่าน	75.95	ผ่าน	62.43	ไม่ผ่าน

ประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมี 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การวางแผนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วยนโยบายและการจัดการ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ผลการประเมินพบว่า สถานที่พักแรมทุกเขตไม่ผ่านการประเมินทั้ง 2 ตัวบ่งชี้ โดยเฉพาะในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งมีคะแนนรวมต่ำมาก มีสถานที่พักแรมร้อยละ 28.57 ในเขต 1 และ ร้อยละ 33.33 ในเขต 2 ที่ผ่านการประเมินในตัวบ่งชี้นี้ ในขณะที่เขต 3 ไม่มีสถานที่พักแรมแห่งใดเลย ที่ผ่านการประเมิน แสดงให้เห็นว่าสถานที่พักแรมส่วนใหญ่ขาดศักยภาพในการวางแผนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไม่มีนโยบายและการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมภายในที่ชัดเจนหรือไม่เป็นรูปธรรม และมีการดำเนินงานด้านการส่งเสริม อนุรักษ์ และให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่พนักงาน คะแนนและผลการประเมินในประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 ผลการประเมินศักยภาพสถานที่พักแรมในประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

เขตที่ตั้ง	ตัวบ่งชี้ 1		ตัวบ่งชี้ 2		รวม 2 ตัวบ่งชี้	
	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน
เขต 1	60.71	ไม่ผ่าน	37.50	ไม่ผ่าน	50.00	ไม่ผ่าน
เขต 2	64.07	ไม่ผ่าน	44.44	ไม่ผ่าน	56.22	ไม่ผ่าน
เขต 3	42.33	ไม่ผ่าน	30.00	ไม่ผ่าน	37.40	ไม่ผ่าน
รวม	57.78	ไม่ผ่าน	38.69	ไม่ผ่าน	49.67	ไม่ผ่าน

ประเด็นความเป็นมิตรกับชุมชน มี 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความสัมพันธ์กับชุมชน และ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนโอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชน ผลการประเมินพบว่า สถานที่พักแรมทุกเขตไม่ผ่านการประเมิน สถานที่พักแรมส่วนใหญ่ขาดศักยภาพด้านความสัมพันธ์กับชุมชนและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนโอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชน เมื่อพิจารณาตามตัวบ่งชี้จะเห็นว่ามีเพียงสถานที่พักแรมในเขต 2 ที่ผ่านการประเมินในด้านความสัมพันธ์กับชุมชน คะแนนและผลการประเมินในประเด็นความเป็นมิตรกับชุมชนแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 ผลการประเมินศักยภาพสถานที่พักแรมในประเด็นความเป็นมิตรกับชุมชน

เขตที่ตั้ง	ตัวบ่งชี้ 1		ตัวบ่งชี้ 2		รวม 2 ตัวบ่งชี้	
	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน
เขต 1	62.86	ไม่ผ่าน	57.14	ไม่ผ่าน	60.00	ไม่ผ่าน
เขต 2	72.22	ผ่าน	55.56	ไม่ผ่าน	63.89	ไม่ผ่าน
เขต 3	62.00	ไม่ผ่าน	58.00	ไม่ผ่าน	60.00	ไม่ผ่าน
รวม	66.67	ผ่าน	56.67	ไม่ผ่าน	61.67	ไม่ผ่าน

ประเด็นความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวมี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การรักษาสภาพเดิมและความงดงามของสถานที่ และ ความปลอดภัยและความสะอาดในสถานที่พักแรม และ การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีสถานที่พักแรม 2 เขตด้วยกัน คือ เขต 1 และเขต 2 ที่ผ่านการประเมินทั้ง 3 ตัวบ่งชี้ มีศักยภาพในการให้บริการพื้นฐานแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้นักท่องเที่ยวได้สนุกสนานไปกับการชื่นชมธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการรักษาสภาพเดิมและความงดงามของสถานที่ ให้ความสำคัญด้านความปลอดภัยและการรักษาความสะอาดในสถานที่พักแรม มีการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวและร่วมส่งเสริมโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น คะแนนและผลการประเมินในประเด็นความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 ผลการประเมินศักยภาพสถานที่พักแรมในประเด็นความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว

เขตที่ตั้ง	ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม		ความเป็นมิตรกับชุมชน		ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว		รวม 3 ประเด็น	
	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน	คะแนน (ร้อยละ)	ผลการประเมิน
เขต 1	92.86	ผ่าน	69.84	ผ่าน	77.14	ผ่าน	78.57	ผ่าน
เขต 2	96.30	ผ่าน	75.31	ผ่าน	75.56	ผ่าน	81.67	ผ่าน
เขต 3	76.67	ผ่าน	53.33	ไม่ผ่าน	60.00	ไม่ผ่าน	62.00	ไม่ผ่าน
รวม	90.48	ผ่าน	68.25	ผ่าน	72.38	ผ่าน	75.95	ผ่าน

2. ผลการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสถานที่พักแรม

ผลการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสถานที่พักแรมในประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและความเป็นมิตรกับชุมชนสอดคล้องกับผลการประเมิน ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าสถานที่พักแรมยังแสดงออกถึงเจตนารมณ์และนโยบายด้านการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่ชัดเจน มีการดำเนินกิจการที่ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะและส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมมากนัก แต่ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ประชาชนบางส่วนเห็นว่ากรมมีสถานที่พักแรมเปิดดำเนินการในชุมชนก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่าผลดี เช่น เริ่มมีปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเน่าเสียและท่วมน้ำ ปัญหาความแออัด มีการรุกร้าพื้นที่อุทยานและพื้นที่สาธารณะ ในประเด็นความเป็นมิตรกับชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า สถานที่พักแรมในชุมชนบางแห่งมีการสร้างสัมพันธภาพอันดีกับชุมชนเพื่อช่วยให้ธุรกิจเป็นไปอย่างยั่งยืนยิ่งขึ้น ในปัจจุบันยังไม่มี ความขัดแย้งกับชาวบ้านในท้องถิ่น แต่ส่วนใหญ่สถานที่พักแรมยังไม่ได้แสดงบทบาทที่ชัดเจนในการร่วมส่งเสริมเศรษฐกิจและความกินดีอยู่ดีของชุมชน แม้เกาะช้างจะเป็นที่รู้จักมากขึ้นและเศรษฐกิจโดยรวมของเกาะดีขึ้น แต่ชาวบ้านบางส่วนกลับ มีความเห็นว่าสถานที่พักแรมไม่ได้ช่วยเหลือหรือสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนอย่างจริงจัง มีนายทุนเข้า มาลงทุนมากขึ้น แต่แรงงานต่างถิ่นก็เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ชาวบ้านบางกลุ่มปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา

3. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่พักแรม

ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่พักแรมในประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวพบว่ามีความสอดคล้องกับผลการประเมินของผู้วิจัย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ชื่นชอบการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีการดูแลรักษาความปลอดภัยและความสะอาดภายในสถานที่พักแรมและห้องพัก นักท่องเที่ยวยังมีโอกาส ได้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการนำเสนอของสถานที่พักแรม แต่ในความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่ายังไม่มีการแสดงออกให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงการดำเนินงาน ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรวมถึงการให้ความรู้ในด้านนี้แก่นักท่องเที่ยว

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการประเมินในประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในภาพรวมพบว่า สถานที่พักแรมทั้ง 3 เขต ไม่ผ่านการประเมิน เมื่อพิจารณาสถานที่พักแรมแต่ละแห่งพบว่ามีสถานที่พักแรมจำนวน 6 แห่งที่ผ่านการประเมิน ในจำนวน 6 แห่งนี้อยู่ในเขต 1 จำนวน 2 แห่ง อยู่ในเขต 2 จำนวน 4 แห่ง ในภาพรวม อาจกล่าวได้ว่าสถานที่พักแรมส่วนใหญ่ขาดศักยภาพในด้านการวางแผนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมว่าด้วยนโยบายและการจัดการ และขาดการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสถานที่พักแรมส่วนใหญ่ยังไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องสิ่งแวดล้อมมากเท่าที่ควร เมื่อพิจารณาบริบทสถานที่พักแรมที่ผ่านการประเมินพบว่า ส่วนใหญ่เป็นสถานที่พักแรมขนาดใหญ่ มีลักษณะการดำเนินงานแบบธุรกิจร่วมทุน ให้ความสำคัญเรื่องสิ่งแวดล้อม มีนโยบายและแผนการดำเนินงานด้านนี้ชัดเจน ในขณะที่สถานที่พักแรมแห่งอื่นๆ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นนี้เท่าที่ควร ดังนั้นลักษณะการดำเนินงานหรือการบริหารงาน ประกอบกับประเภทของสถานที่พักแรมมีผลต่อการประเมินในประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2. ผลการประเมินศักยภาพสถานที่พักแรมในประเด็นความเป็นมิตรกับชุมชน ในภาพรวมพบว่าสถานที่พักแรมทั้ง 3 เขตไม่ผ่านการประเมิน เมื่อพิจารณาสถานที่พักแรมแต่ละแห่งพบว่ามีสถานที่พักแรม

จำนวน 6 แห่งที่ผ่านการประเมิน ในจำนวน 6 แห่งนี้ตั้งอยู่ในเขต 1 เขต 2 และเขต 3 เขตละ 2 แห่ง จากผลคะแนนโดยรวมพบว่า สถานที่พักแรมในเขต 2 มีคะแนนในประเด็นนี้สูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับเขตอื่น และผ่านการประเมินในตัวบ่งชี้ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ปัจจัยที่มีผลทำให้สถานที่พักแรม ส่วนใหญ่ไม่ผ่านการประเมินคือ การขาดความตระหนักในเรื่องของการส่งเสริมการมีส่วนร่วม และสนับสนุนโอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชน สถานที่พักแรมส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญว่าเหตุใด จึงควรสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีแก่ชุมชน และเหตุใดควรส่งเสริมให้ชุมชนมีความกินดีอยู่ดี ส่วนใหญ่เข้าใจว่าการที่ไม่มีปัญหาขัดแย้งใดๆ กับชุมชนถือว่าเพียงพอแล้ว

3. ผลการประเมินศักยภาพสถานที่พักแรมโดยผู้วิจัยเมื่อเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อ คำถามในส่วนที่เป็นปลายเปิดในด้านการพัฒนาบริการสถานที่พักแรมภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ตัวแทนสถานที่พักแรมเป็นผู้ให้ข้อมูลมีความสอดคล้องและใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ตัวแทนสถานที่พักแรมมีความคิดเห็นว่าการพัฒนาของตนมีจุดด้อย ในเรื่องสิ่งแวดล้อมมากที่สุด ขาดความรู้เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับกิจการของตน มีปัญหาด้านเงินทุนในการปรับปรุงการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมและการขาดการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมจากภาครัฐ เรื่องที่มีความคิดเห็นว่าเป็นจุดเด่นที่สุด ได้แก่ การออกแบบตกแต่งอาคารและห้องพักที่เป็นเอกลักษณ์กลมกลืนกับท้องถิ่น ความมีประสิทธิภาพและความเป็นกันเองในการให้บริการของพนักงาน ความเป็นธรรมชาติและภูมิทัศน์ที่สวยงามภายในสถานที่พักแรม และมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ผู้ประกอบการสถานที่พักแรมต้องเริ่มศึกษาและทำความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นมิตรกับชุมชนและเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจากหน่วยงานราชการ หน่วยงานท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่นๆ เช่น สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และมูลนิธิไม้มัธยม เมื่อผู้ประกอบการเข้าใจในหลักการพื้นฐานนี้แล้วจึงจะสามารถปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานประกอบการของตนได้ ในขณะเดียวกันหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต้องให้การส่งเสริมและสนับสนุนผู้ประกอบการ สถานที่พักแรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งมีข้อจำกัดในการดำเนินงานและการบริหารจัดการ โดยการให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับในการบริหารจัดการภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกทั้งต้องเพิ่มความเข้มงวดในการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานของสถานที่พักแรมโดยเฉพาะในด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน

2. ในประเด็นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้นพบว่าสถานที่พักแรมขนาดกลาง และขนาดเล็ก ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ผ่านการประเมินในประเด็นนี้ ผู้ประกอบการควรเริ่มต้นจากการศึกษาตัวบ่งชี้ในประเด็นนี้ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติงานอย่างง่าย เป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับสถานที่พักแรมของตน ดังนี้

2.1 การวางแผนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในด้านนโยบายและการจัดการ หมายถึง สถานที่พักแรมมีเจตนารมณ์ที่ชัดเจนด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีจิตสำนึกในการบริหารจัดการผลจากการดำเนินกิจการก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด ฝ่ายบริหาร กำหนดนโยบายที่เข้าใจง่ายนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง ซึ่งผู้ประกอบการสามารถ เริ่มต้นจากการกำหนดกฎระเบียบต่างๆ ที่สามารถปฏิบัติได้จริงในสถานที่พักแรมของตน ทำการบันทึก เป็นลายลักษณ์อักษรและประชาสัมพันธ์ในพนักงานในส่วนต่างได้รับรู้ทั่วกันเพื่อการตรวจสอบในอนาคต รวมทั้งควรนำเสนอนโยบาย

ด้านสิ่งแวดล้อมและแสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวเห็นเจตนากรณีในด้านนี้ ในส่วน อาคารสถานที่นั้นควรมุ่งประเด็นไปที่การเลือกวัสดุในท้องถิ่นมาตกแต่งหรือใช้ภายในสถานที่พักผ่อน มากกว่าซึ่งเป็นการประหยัดต้นทุนไปในตัว

2.2 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง ฝ่ายบริหาร ตระหนักดีว่าการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่องสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์พลังงานช่วยให้พนักงานนำนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวเมื่อเห็นการดำเนินงานที่จริงจังด้านสิ่งแวดล้อมของ สถานที่ประกอบการย่อมเกิดความเข้าใจและเต็มใจให้ความร่วมมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เช่น การให้ความรู้ที่ถูกต้องด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์อาจเป็นในรูปแบบของการฝึกอบรม หรือการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการช่วยกันอนุรักษ์พลังงานอย่างง่าย ๆ

3. ในประเด็นความเป็นมิตรกับชุมชนซึ่งนั้น พบว่าสถานที่พักผ่อนส่วนใหญ่ไม่ผ่านการประเมินจึงควรเริ่มต้นจากการศึกษาตัวบ่งชี้ในประเด็นนี้ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติงานอย่างง่ายและเหมาะสมกับชุมชนในพื้นที่ของตน เช่น จัดให้มีการพบปะพูดคุยกับตัวแทนจากชุมชนเป็นประจำ มีการปรึกษาและชี้แจงกับชุมชนก่อนเริ่มโครงการ การก่อสร้างหรือกิจกรรมใดๆที่เกี่ยวข้องและอาจส่งผลกระทบต่อชุมชน มีการจัดกิจกรรมให้ความรู้สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ชุมชนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับธุรกิจทางอ้อม การจ้างชาวบ้านในชุมชนหรือท้องถิ่นใกล้เคียงเป็นพนักงานและให้การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะและปรับตัวเข้ากับการทำงานด้านบริการได้ดีขึ้น เป็นการส่งเสริมความกินดีอยู่ดีของชุมชนและเป็นอีกหนทางหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและสร้างความยั่งยืนให้กับธุรกิจในอนาคตอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- มารยาท โยทองยศ และปราณี สวัสดิ์สรรพ์. (2552). การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันส่งเสริมการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม.
- มูลนิธิใบไม้เขียว. (2553). โครงการและมาตรฐานใบไม้เขียว. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2553, จาก http://www.greenleafthai.org/en/green_programs.
- สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมูลนิธิ Bumi Kita. (2550). การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเทศไทย: วิถีปฏิบัติที่ดีสำหรับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. (2551). มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2551, จาก <http://www.thaits.org/downloads/Hotel%20Standard%202553.pdf>.
- _____ . (2551). มาตรฐานการท่องเที่ยวไทย. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2551, จาก http://www.thaits.org/index.php?option=com_content&task=view&id=33&Itemid=55.
- _____ . (2551). มาตรฐานที่พักประเภทรีสอร์ต. สืบค้นเมื่อ พฤศจิกายน 2551, จาก <http://www.thaits.org/downloads/news/files/Resort%20Standard.pdf>.
- _____ . (2551). สถานที่ประกอบการที่ได้รับการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2551, จาก <http://www.thaits.org/downloads/Hotel%20Resort%20List%20OName.pdf>.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2549). แผนแม่บทและแผนปฏิบัติการพัฒนาพื้นที่พิเศษหมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยงเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

บนเส้นทางของการเป็นฟุตบอลแฟนคลับ: ศึกษากรณีสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด¹

On the Way to be a Football Fanclub:
A Case Study of MuangThong Nongjorg United

สายชล ปัญญาชิต* และปรีชา คุวินทร์พันธุ์**
Saichol Panyachit and Preecha Kuwinpant

บทคัดย่อ

ท่ามกลางสังคมสมัยใหม่ กิจกรรมหรือวัฒนธรรมที่อยู่ห่างไกลในเรื่องพื้นที่ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสาร และถ่ายทอดมายังอีกพื้นที่หนึ่งแต่อย่างใดเพราะปัจจุบันเทคโนโลยีมีความทันสมัย จนสามารถถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารมาถึงอีกซีกโลกหนึ่งได้อย่างรวดเร็ว ปรากฏการณ์ฟุตบอลแฟนคลับที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการรับวัฒนธรรมการชม การเชียร์ การจัดตั้งองค์กรทางการกีฬา เช่นในสังคมต่างประเทศส่งผลให้ในปัจจุบันกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทยได้พัฒนาไปสู่การสร้างกลุ่มเพื่อเป็นกำลังให้กับสโมสรฟุตบอลในรายการแข่งขันไทยพรีเมียร์ลีก เพราะฉะนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงพยายามอธิบายกระบวนการเกิดขึ้นของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทยสมัยใหม่ในฐานะกลุ่มทางสังคมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับภาวะสมัยใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของความเจริญทางเทคโนโลยีและการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ แบบทุนนิยมในปัจจุบัน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้ศึกษาเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Purposive Sampling) โดยเลือกจากสมาชิกของกลุ่มแฟนคลับของสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มไม่ต่ำกว่า 1 ปี และส่วนหนึ่งก็ได้เลือกผู้ร่วมจัดตั้งกลุ่มแฟนคลับขึ้นมาเป็นจำนวนทั้งสิ้น 10 คน นอกจากนี้ยังสัมภาษณ์ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของสโมสรเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสโมสรให้ครอบคลุมมากขึ้นโดยได้แยกย่อยประเด็นในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้ (1) ประเด็นของการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด (2) ประเด็นของเรื่องกิจกรรมและการแสดงออก และ (3) ประเด็นเรื่องพื้นที่และทุน ทั้งนี้ในประเด็นนี้จะเกี่ยวข้องกับทุนในรูปแบบต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สัญลักษณ์

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มฟุตบอลแฟนคลับของสโมสรแห่งนี้เป็นผู้ติดตามการชมฟุตบอลลีกต่างประเทศ อยู่ก่อนแล้วแต่การที่เลือกจะเป็นแฟนคลับของสโมสรแห่งนี้ก็มีปัจจัยที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ เรื่องท้องถิ่นนิยม ความชื่นชอบการทำงานอย่างเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสโมสร เป็นต้น ทั้งนี้ปัจจุบัน

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่องฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทยสมัยใหม่: ศึกษากรณีสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด

* นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

** รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขามานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

กลุ่มดังกล่าวมีการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เช่น การรวมตัวเพื่อแข่งขันฟุตบอลของสมาชิกในกลุ่ม การทำบุญประจำปี การซื้อร้องเพลงเชียร์ของสโมสร ซึ่งส่งผลให้สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นและสามารถให้ความช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมที่สโมสรจัดขึ้นได้อย่างเต็มที่ จนสามารถกล่าวได้ว่ากลุ่มฟุตบอลแฟนคลับของสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด เป็นเหมือนทุนทางสัญลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมของสโมสรที่สามารถดึงดูดสื่อสารมวลชนและกลุ่มผู้สนใจฟุตบอลให้เข้ามาติดตามสโมสรแห่งนี้ได้

คำสำคัญ: ฟุตบอลแฟนคลับ สังคมไทยสมัยใหม่ ทุนทางวัฒนธรรม สนาม

Abstract

Amidst today's modern society, the fact that an activity or culture of one community is spatially remote from that of other places is no longer a problem in terms of communication because nowadays technology has been so developed that the transmission of information from one location to the other side of the world has been much faster than before. The phenomenon of 'football fanclub' in Thailand is an activity partly resulted from the influx of the culture of watching, cheering, and organizing sports organizations from abroad. As a result, the groups of football fanclub in the Thai society these days have developed into sponsors of football clubs competing in the Thai Premier League. This study, therefore, tries to explain the emergence of the groups of football fanclub in the modern Thai society as a form of social groups-relevant to modernity, especially in terms of technological advance and the development of capitalist economy today.

The researcher chose the sample by the means of purposive sampling. The sample was selected from the fanclub members of Muangthong Nongjorg United with over-one-year membership. Part of the sample was the 10 co-founders of the fanclub. Moreover, the executive and the staff of Muangthong Nongjorg United were also interviewed so as to draw out the information about the football club more comprehensively. The issues regarding the data collected from the sample are subdivided as follows: (1) the issue of the formation of groups and organizations of the fanclub members of Muangthong Nongjorg United; (2) the issue of activities and expression of the fanclub members; and (3) the issue of space and capital (various forms of capital: economic, social, and symbolic).

The study found that the group of football fanclub of Muangthong Nongjorg United has already been the audience of foreign football leagues. However, there are different factors causing them to become the fanclub of this football club: for example, localism, the professional managerial skills of the club's executive, and so on. Nowadays, such a group has organized its own activities regularly and continuously: friendly football matches, annual merit making, rehearsing singing the cheering songs of the football club. These activities have strengthened the relationship between the fanclub members and helped fully support the main activities organized by the football club. It can be said, then, that the group of football fanclub of Muangthong Nongjorg United is like symbolic capital and cultural capital of this football club-by attracting the attention of

the mass media and football fans to follow the affairs of this football club.

Keywords: Football Fanclub, Modern Thai Society, Cultural Capital, Field

บทนำ

สังคมมนุษย์ตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 ได้รับการขนานนามว่าเป็น "ยุคสังคมประเพณี" เพราะรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเน้นการให้ความสำคัญกับโครงสร้างทางสังคมและความเชื่อทางศีลธรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันศาสนาเป็นหลัก ทำให้ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิตจะมีความสัมพันธ์กับสถาบัน ศาสนาจนอาจกล่าวได้ว่าสถาบันศาสนามีความสำคัญต่อการวิถีชีวิตของคนในสังคม นอกจากนั้นการที่ต้องปฏิบัติตามกรอบของประเพณีและวัฒนธรรมยังมีผลต่อการดำเนินชีวิตด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การเล่นกีฬาหรือการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนซึ่งถูกจำกัดอยู่ในกรอบของความสัมพันธ์ที่จะต้องไม่ทำให้สังคมเสื่อมเสีย ส่งผลให้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกีฬาในสังคมยุคนั้นจะถูกกำหนดให้อยู่เฉพาะในกรอบชนชั้นทางสังคม ทั้งนี้เพื่อตอบสนองรูปแบบการจัดระเบียบทางสังคมที่มีความเคร่งครัดต่อกรอบทางสังคมประเพณีและวัฒนธรรมอันดั้งเดิม อย่างไรก็ตามการที่สังคมมีความพลวัตทำให้เกิดพัฒนาการทางความคิดและปรับรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในสังคม รวมทั้งมีการกำหนดโครงสร้างทางสังคมให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะฉะนั้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมดังกล่าวจึงมีความพยายามค้นหาความรู้ใหม่ จนเกิดการพัฒนาวិทยาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ส่งผลให้เกิดการสร้างคุณค่าทางความรู้และวิทยาการรูปแบบใหม่ขึ้นในสังคม โดยเฉพาะในช่วงศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ถือได้ว่าองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะความรู้ดังกล่าวได้สร้างรูปแบบการผลิตที่เน้นอุตสาหกรรม มีการนำระบบเทคโนโลยีเพื่อการผลิตสินค้าและการสื่อสารที่ทันสมัยมาใช้จนกล่าวได้ว่าสังคมปัจจุบันที่มีระบบ เทคโนโลยีอันทันสมัยก็เป็นผลส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนผ่านจากสังคมประเพณีดั้งเดิมเข้าสู่ สังคมสมัยใหม่

เช่นเดียวกับสังคมอื่นๆ ทั่วโลก สังคมไทยเองมีการปรับรูปแบบการผลิตให้เป็นอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากความพยายามพัฒนาภูมิปัญญาทางการเกษตรของสังคมไทยในอดีตให้มาเป็นอุตสาหกรรมการเกษตรที่ใช้ระบบเทคโนโลยีในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้แรงงานไทยสามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก นอกจากนั้นสังคมสมัยใหม่ยังส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปเพราะได้ผลิตรระบบเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ ที่มีความทันสมัยจนคนในสังคมปัจจุบันสามารถติดต่อสื่อสารได้สะดวกขึ้นอีกทั้งยังสามารถ แลกเปลี่ยนกิจกรรมหรือวัฒนธรรมกับสังคมอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็วโดยไม่มีเส้นพรมแดนระหว่างสังคมปิดกันอีกต่อไป จากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตนี้ทำให้เกิดการพัฒนาของกลุ่มทุนทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการใช้เวลาว่างหรือพักผ่อนของคนใน สังคมที่เป็นรูปธรรมและหลากหลายรูปแบบซึ่งหนึ่งในนั้นคืออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการชมกีฬาฟุตบอล

วัฒนธรรมการชมฟุตบอลในสังคมไทย เริ่มครั้งแรกจากการถ่ายทอดสดฟุตบอลโลกปี พ.ศ.2509 หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2510 ถึงได้มีการถ่ายทอดแบบแข่งขันฟุตบอลลีกของประเทศอังกฤษ (เนตรนภา ประกอบกิจ, 2545: 50) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2532 ได้เกิดเคเบิลทีวีที่ทำการถ่ายทอดสดการแข่งขัน ผนวกกับสื่อประเภทหนังสือพิมพ์ในเครือสยาม สปอร์ต และรายการวิทยุ F.M. 99 Sport Radio ที่มีเนื้อหาของรายการส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกีฬาฟุตบอลซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในผู้สนใจกีฬาฟุตบอล จนส่งผลให้สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยได้มีการผลักดันให้เกิดการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพของไทยขึ้นมาในปี

พ.ศ.2539 ซึ่งในระยะแรกของการจัดการแข่งขันฟุตบอลไทยลีก (Thailand Football League) ยังไม่ได้รับความนิยมนอกจากกลุ่มผู้ชมมากนัก จนกระทั่งในฤดูกาลแข่งขัน พ.ศ. 2551 ถึง 2552 ที่สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยส่งเสริมให้สโมสรฟุตบอลต่างๆ พัฒนารูปแบบการแข่งขันให้ตอบสนองต่อระบบอุตสาหกรรมกีฬามากขึ้น เช่น กำหนดให้คุณภาพสนามและรูปแบบการจัดการแข่งขันต้องได้มาตรฐานตามที่สมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย (AFC) กำหนด การสร้างทีมฟุตบอลประจำจังหวัด การพัฒนาสินค้าประจำสโมสร เป็นต้น ทำให้รูปแบบการจัดการแข่งขันมีมาตรฐานใกล้เคียงกับฟุตบอลต่างประเทศ มากขึ้นส่งผลให้มีผู้ชมการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกมีจำนวนมากขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

จากการที่สโมสรฟุตบอลเข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก (Thailand Football Premier League) ในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการจัดองค์การทางธุรกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพด้านการจัดแข่งขัน ส่งผลให้เกิดการนำรูปแบบการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทั้งการแข่งขันและสินค้าของสโมสรผ่านช่องทางทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และเว็บไซต์อย่างเป็นทางการของสโมสร จนกล่าวได้ว่ากีฬาฟุตบอลได้ถูกกระบวนการของเศรษฐกิจทุนนิยมแปรเปลี่ยนให้สามารถสร้างเป็นมูลค่าทางสินค้าได้สอดคล้องกับที่ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2544) กล่าวว่าอุตสาหกรรมกีฬาได้ทำให้ผู้ชมในฐานะคนรับความบันเทิงติดตาม และบริโภคกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นผ่านกระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า (Commodification) กระบวนการพาณิชย์ยานวัตกรรม (Commercialization of Culture) กระบวนการเทคโนโลยีานวัตกรรม (Technologization of Culture) กระบวนการโทรทัศน์นวัตกรรม (Televisionization) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงอย่างไร้พรมแดนทางสังคม จนทำให้วัฒนธรรมการชมฟุตบอลในสังคมต่างๆ ผูกโยงกับสินค้าและบริการทางธุรกิจ จนได้กลายเป็นกีฬาโลก (Global Sport) เพราะการบริโภคสินค้าไม่ได้เป็นเพียงการใช้ผลิตภัณฑ์ (Product) เท่านั้น แต่ยังเป็นการหยิบยืมวัฒนธรรมของกระบวนการสร้างผลิตภัณฑ์มาเป็นตัวผู้บริโภคด้วยเช่น การรับชมกีฬาฟุตบอลจากต่างประเทศก็ทำให้สังคมไทยรับรูปแบบวัฒนธรรมการเชียร์ การผลิตสินค้าที่ระลึกหรือการใช้นักกีฬาเป็นตัวแทนของการโฆษณาประชาสัมพันธ์กิจกรรมและสินค้ามาด้วย

สำหรับช่องทางสื่อสารหลักของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด จะเกิดขึ้นผ่านเว็บไซต์อย่างเป็นทางการของสโมสร (<http://www.mtutd.tv>) ที่เป็นช่องทางที่สามารถติดตามข่าวสารและกิจกรรมของสโมสร นอกจากนั้นแล้วสมาชิกของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับจะมีเว็บไซต์ของแฟนคลับ (<http://www.mtufc.net>) ซึ่งผู้สนใจต้องผ่านกระบวนการสมัครสมาชิกก่อน จึงสามารถเข้าไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของตนเองที่มีต่อประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ดได้ โดยในพื้นที่ดังกล่าวส่วนมากจะมีการพูดคุยเกี่ยวกับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ดในแง่มุมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ข้อมูลของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับ การให้กำลังใจนักฟุตบอลรวมทั้งเป็นสนาม (field)² ของการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ของสโมสร นักฟุตบอล และสมาชิกแฟนคลับ ทำให้เว็บไซต์แห่งนี้มีความสำคัญอย่างมากในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

² สนาม (Field) ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสถาบันใน การสร้างพื้นที่ให้เกิดปฏิบัติการภายใต้ระบบคุณค่าและความหมายทางสังคมหนึ่งๆ สนามจึงเป็นเขตแดนของการต่อสู้ เป็นปริมาตรของการแข่งขันแย้งชิงทรัพยากร หรือแม้กระทั่งเป็นแหล่งของการต่อสู้เพื่อการยึดพื้นที่ รวมไปถึงการขยายขอบเขตอำนาจเหนือพื้นที่นั้นด้วย Bourdieu ใช้คำอุปมาในการอธิบายอาณาบริเวณดังกล่าวว่า เป็น "สนามของการเล่นเกม" การแข่งขันกันนั้นไม่เพียงแต่การเอาชนะคู่แข่งเท่านั้นแต่เป็นไปเพื่อที่จะครองกฎในสนามของการแข่งขัน รวมถึงเพื่อขยายพื้นที่ของการแข่งขันออกไป (Bourdieu and Wacquant, 1992: 97)

และเป็นพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด รวมทั้งยังสร้างให้เกิดกระบวนการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่สำคัญของคนกลุ่มต่างๆที่เป็นสมาชิกกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับเข้าด้วยกัน การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด ในสังคมได้สะท้อนมิติของการก่อตั้งองค์กรทางสังคมรูปแบบใหม่ผ่านสนาม (field) ที่เป็นผลผลิตของภาวะทันสมัย อันเกิดจากความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและการพัฒนาองค์กรทางธุรกิจที่เชื่อมโยงการดำเนินชีวิต ด้านการใช้เวลาว่างและพักผ่อน จนในที่สุดได้เป็นปัจจัยหนึ่งส่งเสริมให้เกิดกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับขึ้นมา ในสังคมไทย ซึ่งกลุ่มดังกล่าวได้สร้างกระบวนการกลุ่มที่มีการจัดระเบียบภายใน และผลิตสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ร่วมกันไม่ต่างจากวัฒนธรรมการเชียร์ฟุตบอลในต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น กรณีของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ดที่แฟนคลับจะใช้สัญลักษณ์หรือการสวมใส่เสื้อเชียร์สีแดงในการร่วมเชียร์การแข่งขัน ซึ่งถือเป็นการสะท้อนภาพการรับและผลิตซ้ำวัฒนธรรม การชมฟุตบอลต่างประเทศที่จะมีการผลิตสัญลักษณ์ ประจำกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับแต่มีการปรับรูปแบบตลอดจน การแสดงออกให้เป็นเอกลักษณ์ที่เหมาะสมกับการติดตามการแข่งขันฟุตบอลในสังคมไทย

การศึกษาครั้งนี้จึงพยายามอธิบายกระบวนการเกิดขึ้นของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทย สมัยใหม่ในฐานะกลุ่มทางสังคมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับภาวะสมัยใหม่และอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ซึ่งผู้วิจัยพบว่าในงานเขียนชิ้นหนึ่งของ Arjun Appadurai นักสังคมศาสตร์ที่มีงานเขียนที่โดดเด่นเกี่ยวกับสังคมสมัยใหม่ เขาได้วิเคราะห์ถึงโลกปัจจุบันซึ่งการควบคุมในระบบข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนระบบ วัฒนธรรมต่างๆ ได้ลดระเบียบลง เหตุผลประการหนึ่งเพราะการเจริญเติบโตของเทคโนโลยีได้มีส่วนช่วยให้มีการเชื่อมต่อข้อมูล และถ่ายทอดเรื่องราวทางสังคมและวัฒนธรรมไปสู่พื้นที่ที่ต่างกันมากขึ้น ทำให้คนในสังคมสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทั้งในลักษณะเสียงภาพและกิจกรรมต่างๆ ที่ตนเองสนใจจากทั่วทุกมุมโลกได้มากขึ้นตามไปด้วย ส่งผลประการหนึ่งคือคนในสังคมปัจจุบันจะสามารถนำแบบแผนพฤติกรรม หรือโครงสร้างทางสังคมที่ถูกต้องกับ จริตตนเองมาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ของตนเองได้รวดเร็วขึ้น (Appadurai, 1997: 6) เพราะฉะนั้นในงานชิ้นนี้ผู้วิจัยจึงพยายามทำความเข้าใจการสร้างสนาม (Field) ของกลุ่มผู้สนใจการแข่งขันฟุตบอลในสังคมไทย โดยใช้การศึกษาวิจัยเพื่อทำความเข้าใจถึงปัจจัยและกระบวนการที่ทำให้ปัจเจกบุคคลเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสร เมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมกับการเข้าเป็นสมาชิกแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด
2. เพื่อศึกษากิจกรรม การแสดงออกตลอดจนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการชมฟุตบอลของสมาชิกแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด
3. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างตัวตนให้แฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด จนกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้สามารถค้นหาข้อมูลเชิงลึกที่นำมาอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเน้นให้ความสำคัญกับทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ดังนั้นการมองปรากฏการณ์จากทัศนคติดังกล่าว

จะทำให้ผู้วิจัยเข้าใจปรากฏการณ์ ระบบความคิด และการให้ความหมายตลอดจนคุณค่าต่อการแสดงออก ได้ดียิ่งขึ้น

1. สนามของการวิจัย

การคัดเลือกสโมสรฟุตบอลเพื่อเป็นสนามของการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การเลือกแบบเจาะจง โดยมีหลักการที่สำคัญคือเลือกพื้นที่ที่มีปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับของสโมสรที่เข้าร่วม การแข่งขันในรายการไทยพรีเมียร์ลีกที่สามารถสะท้อนถึงความตื่นตัวในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก ในมิติที่หลากหลายต่างๆ เช่น การทำกิจกรรมภายใน-ภายนอกสนาม การพัฒนาระบบการเชียร์ของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับ เป็นต้น

สำหรับการเข้าสู่การทำงานภาคสนาม ผู้วิจัยเริ่มต้นตั้งแต่ช่วงการแข่งขันรายการไทยพรีเมียร์ลีก ประจำปีการแข่งขัน 2552 กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจจำนวนและความตื่นตัวในวงการฟุตบอลไทย ของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด นอกจากนี้ผู้วิจัยยังประสานงานและติดต่อกับผู้บริหารของสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ดและผู้บริหารกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทอง หนองจอก ยูไนเต็ดเพื่อสร้างความคุ้นเคยและไว้วางใจต่อการที่ผู้วิจัยจะเข้าไปในสนามเพื่อทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เมื่อสามารถตัดสินใจและเลือกสนามการวิจัยได้อย่างชัดเจนผู้วิจัยได้เริ่มต้นเขียนแนวคำถาม (Guideline) เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ทั้งนี้เมื่อเข้าสู่สนามของการวิจัยแล้วผู้วิจัยพบว่าแนวคำถาม ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะเป็นประโยชน์อย่างสูงสุดเมื่อมีการปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์

เมื่อผู้วิจัยเข้าสู่การทำงานภาคสนามอย่างจริงจังนั้น ผู้วิจัยพบว่าการที่เข้าไปร่วมกิจกรรมตั้งแต่ การเข้าชมฟุตบอลการแข่งขันในสนามโดยผู้วิจัยเข้าชมการแข่งขันครบทุกด้านของที่นั่ง³ (ทุกมุม สแตนด์เชียร์) การร่วมกิจกรรมพัฒนาระบบการเชียร์ การร่วมกิจกรรมของชมรมต่างๆ จะเป็นเครื่องมือ สำคัญที่ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจมุมมองในระดับชีวิตประจำวันของกลุ่มตัวอย่างการวิจัยที่มีต่อปรากฏการณ์ ที่ผู้วิจัยทำการศึกษายู่ การทำงานภาคสนามของผู้วิจัยเป็นไปอย่างต่อเนื่องถึงฤดูกาลแข่งขัน 2553 ซึ่งเกิดเหตุการณ์ตีกันระหว่างแฟนบอลของสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ดและสโมสรการทำเรือ แห่งประเทศไทยส่งผลให้การ ทำงานภาคสนามของผู้วิจัยต้องมีความระมัดระวังในการแฝงตัวเข้าไป เป็นคนในซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมากขึ้น อย่างไรก็ตามท่ามกลางความวิตกกังวล ในการเข้าถึงข้อมูลด้านต่างๆภายหลังเกิดความรุนแรงภายในสนามฟุตบอลขึ้น ผู้วิจัยได้พบกับสมาชิก กลุ่มฟุตบอลแฟนคลับจำนวนหนึ่งซึ่งมีความไว้วางใจผู้วิจัยเนื่องจากความคุ้นเคย และความช่วยเหลือ ซึ่งมีต่อกันใน เหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าว ทำให้ตลอดระยะเวลาของการแข่งขันฟุตบอลรายการ ไทยพรีเมียร์ลีก 2553 ผู้วิจัยเป็นที่ไว้วางใจในความเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับ ของสโมสรแห่งนี้ ทั้งนี้ผู้วิจัยไม่ได้ปกปิดสถานภาพของความเป็นนักวิจัยแต่อย่างใดทำให้ในหลายกรณี ผู้วิจัยได้รับคำเชิญชวนให้เข้าร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมอย่างไม่ได้เตรียมการวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่น การนัดหมายจัดเลี้ยงที่บ้านของแกนนำกองเชียร์ การนั่งรถกระบะหรือรถตู้ที่สมาชิกกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับ ของสโมสรแห่งนี้ไปเชียร์ฟุตบอลที่ต่างจังหวัดร่วมกัน เป็นต้น การเข้าร่วมกิจกรรมที่มีลักษณะต้องอาศัย ความเป็นคนในเช่นนี้ทำให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจธรรมชาติของปรากฏการณ์ รวมทั้งวิถีชีวิต การให้ความหมาย

³ การแฝงตัวอยู่ในกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับทุกด้านของสนามที่นั่ง ส่งผลให้ผู้วิจัยเข้าใจความแตกต่างของระดับอารมณ์ร่วม ตลอดจนรูปแบบการเชียร์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น กลุ่มฟุตบอลแฟนคลับที่ต้องการยืนและร้องเพลงเชียร์ตลอดการแข่งขัน จะรวมตัวกันที่ทิศใต้ของสนามแข่งขัน ขณะที่ที่นั่งฝั่งทิศอื่นของอัฒจันทร์ก็จะมีรูปแบบของร่วมร้องเพลง ส่งเสียงให้กำลังใจ และการเชียร์ที่แตกต่างกันออกไป เป็นต้น

ต่อระบบคุณค่า เครือข่ายทางสังคมของสนาม (Field) ในกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ดยิ่งขึ้น

2. การวิเคราะห์และตีความข้อมูล

Marshall and Roseman (1989, อ้างถึงในชาย โพธิ์สิตา, 2550: 359) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพไว้ว่าเป็นกระบวนการจัดระเบียบ หาโครงสร้าง และหาความหมายของข้อมูลที่เรารวบรวมมา ซึ่งเป็นกระบวนการที่ยากและละเอียดอ่อนไม่มีขั้นตอนชัดเจนต้องใช้เวลาอย่างมาก และต้องการความคิดสร้างสรรค์มากด้วย สำหรับกระบวนการวิเคราะห์และตีความข้อมูลนั้นผู้ศึกษาใช้องค์ประกอบหลัก 3 ขั้นตอนดังนี้

2.1 การจัดระเบียบข้อมูล(Data Organizing) คือการที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องปรากฏการณ์ การเกิดขึ้นของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับ โดยผู้วิจัยได้จัดระเบียบข้อมูลตามหมวดหมู่ตั้งแต่เรื่องของข้อมูลสโมสรการจัดตั้งกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เป็นต้น เพื่อให้สามารถนำข้อมูลมาใช้ได้อย่างเป็นระบบและลดความสับสนของข้อมูลที่มีจำนวนมาก ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการตรวจทานข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ การวิจัยเชิงเอกสารและการสังเกตตลอดระยะเวลาของการศึกษาภาคสนาม ขณะเดียวกันผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตประกอบเป็นบันทึกช่วยจำสำหรับการเก็บข้อมูลในครั้งต่อไป ส่งผลให้เมื่อกลับมาทบทวนข้อมูลทั้งหมดเพื่อการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์สามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว

2.2 การแสดงข้อมูล(Data Display) สำหรับในการแสดงข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์ และตีความปรากฏการณ์ที่เข้าไปศึกษาวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยผ่านการพรรณนาซึ่งได้มีการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบ เข้าด้วยกันตามกรอบแนวคิด

2.3 การหาข้อสรุป การตีความและตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย (Conclusion, Interpretation and Verification) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่ศึกษาจากปรากฏการณ์มานำ เสนอข้อค้นพบและสามารถสรุปเนื้อหารายละเอียดในเรื่องที่ศึกษาเพื่อสามารถนำมาเขียน รายงานการวิจัยเพื่อต่อยอดความรู้ให้กับสังคมได้รับรู้และศึกษาต่อไปโดยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิด และทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยได้แก่แนวคิดสังคมสมัยใหม่ แนวคิดจิตสำนึกร่วม ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ แนวคิดสนาม และทุน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่ากลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ดยังมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกัน 8 ประการสำคัญดังต่อไปนี้

1. **ชอบกีฬาฟุตบอลมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง** ไม่ว่าจะเป็นคนที่อยู่ในช่วงอายุหรือเพศใดก็ตาม ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มฟุตบอลแฟนคลับกลุ่มนี้ไม่ได้เริ่มสนใจฟุตบอลจากการรู้จักกับสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ย แต่อาจมีความแตกต่างในเรื่องของประสบการณ์และการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอล เช่น เป็นนักกีฬาฟุตบอล ชอบดูฟุตบอลต่างประเทศ ชอบดูฟุตบอลไทย เป็นต้น เพราะฉะนั้นกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับจะมีความเข้าใจกฎกติกา วินัยการเชียร์ วัฒนธรรมที่ดีของการอยู่ในสังคมกีฬา จึงทำให้การพัฒนากลุ่มฟุตบอลแฟนคลับเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

2. **มีทุนทางเศรษฐกิจ⁴** ความหมายของการมีทุนทางเศรษฐกิจในที่นี้คือมีความสามารถในการสนับสนุนการเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับเพราะการที่จะเข้ามาอยู่ในกลุ่มได้ อย่างน้อยต้องเป็นกลุ่มแฟนฟุตบอลที่ตามเชียร์อย่างสม่ำเสมอทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด รวมทั้งการซื้อสินค้าที่ระลึกต่างๆ ยังไม่นับรวมค่าเดินทาง ค่าอาหาร ค่าเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ถึงแม้ว่าผู้วิจัยจะปฏิเสธว่ากลุ่มฟุตบอลแฟนคลับส่วนมากเป็นคนที่มีความฐานะดีแต่ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับต้องมีความพร้อมในการเสียสละเงินจำนวนหนึ่งในการติดตามทีมฟุตบอลที่ตนเองรักและชื่นชอบ

3. **สามารถพัฒนาทุนทางสัญลักษณ์ขึ้นมาได้ร่วมกัน** ความหมายคุณสมบัติที่ทำให้บุคคลหรือกลุ่มมีการแสดงออกที่เหนือกว่าคนทั่วไปในสังคม ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการตีความในกลุ่มสมาชิกในสังคมที่มีความสัมพันธ์ในกลุ่มเดียวกัน จึงจะเข้าใจคุณค่าของทุนทางสัญลักษณ์ได้อีกมิติหนึ่งทุนทางสัญลักษณ์เป็นการสร้างความแตกต่าง ทางสังคมผ่านกระบวนการที่ทำให้มีลักษณะพิเศษเฉพาะเหนือกว่าคนอื่นๆ ในสังคม และการที่สโมสรฟุตบอลมีกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับเป็นการแสดงออกถึงทุนทางสัญลักษณ์แบบหนึ่งว่ามีผู้ให้การสนับสนุนและยังเป็นที่ยอมรับจากคนที่สนใจฟุตบอล ซึ่งทำให้สโมสรฟุตบอลต่างๆ สามารถสร้างมูลค่าได้ด้วยการขายสินค้าหรือหาผู้สนับสนุนทางธุรกิจที่เห็นศักยภาพในการขยายฐานทางธุรกิจจากแฟนคลับหรือกลุ่มผู้ชมฟุตบอลทั่วไปให้เพิ่มมากขึ้นได้

4. **มีความต้องการให้การแข่งขันฟุตบอลอาชีพและฟุตบอลทีมชาติไทยพัฒนามากขึ้น** กล่าวคือ กลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก อยู่ในเด็คมีความต้องการให้ฟุตบอลไทยทั้งระดับสโมสร และทีมชาติพัฒนาไปอยู่แถวหน้าของเอเชีย ซึ่งถือว่ามีแตกต่างจากเป้าหมายของกลุ่มแฟนบอลทั่วไป ที่ต้องการให้ทีมชาติไทยไปฟุตบอลโลก และสโมสรของไทยสามารถมีมาตรฐานเทียบเท่ายุโรป เหตุผลที่ทำให้เป็นเช่นนั้นเพราะกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับจะมีความเข้าใจถึงปัจจัยและขั้นตอนที่จะนำไปสู่เป้าหมาย ระดับสูงขนาดนั้นได้ ส่งผลให้กลุ่มฟุตบอลแฟนคลับกลุ่มนี้จึงเห็นว่าวงการฟุตบอลไทยยึดแบบญี่ปุ่น หรือ เกาหลีใต้ (J SK model) เพราะมีสภาพร่างกาย ตลอดจนรูปแบบการพัฒนาและวัฒนธรรมของคนในสังคม คล้ายคลึงกับสังคมไทยมากกว่า

5. **ชอบบรรยากาศการเชียร์ฟุตบอลที่แสดงถึงพลังของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับ** กลุ่มฟุตบอล แฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก อยู่ในเด็คจะให้ความสำคัญกับการเชียร์ 90 นาทีไม่มีหมด ซึ่งเป็นเหมือนสัญลักษณ์ และข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับ ที่จะยืนเพื่อร้องเพลงเชียร์ไปตามท่วงทำนองที่แกนนำให้สัญญาณ เพราะฉะนั้นกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับของสโมสรแห่งนี้จึงมีความภูมิใจกับการแสดงออกในลักษณะนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากถือเป็นการสร้างเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของสโมสรแห่งนี้ออกไปสู่สาธารณชน ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้กับสโมสรอีกด้วย

6. **ติดตามสื่อสารมวลชนด้านกีฬาเป็นประจำ** การติดตามข่าวสารทั่วไปถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาของคนในสังคม แต่สำหรับกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับแล้วจะมีหนังสือพิมพ์ วิทยุ รายการโทรทัศน์ หรือเว็บไซต์ที่ทำขึ้นมาเฉพาะสำหรับตอบสนองความต้องการผู้ที่ชื่นชอบกีฬาฟุตบอล ซึ่งกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับส่วนใหญ่ จะมีช่องทางที่ติดตามอยู่เป็นประจำขึ้นอยู่กับความสะดวกของช่วงเวลา และความต้องการข้อมูลข่าวสารในขณะนั้น

⁴ ผู้วิจัยแนะนำให้ผู้สนใจในประเด็นและความหมายเกี่ยวกับคำว่า “ทุน” ในมิติต่างๆ อ่านงาน “Bourdieu, P. (1977). Outline of A Theory of Practice. Cambridge: Cambridge University Press.” เพิ่มเติม ทั้งนี้สำหรับความหมายของคำว่า ทุนทางเศรษฐกิจ, ทุนทางสัญลักษณ์, ทุนทางวัฒนธรรม ในงานเขียนชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยความหมายจากหนังสือดังกล่าวเป็นหลักเช่นกัน

7. **มีกิจกรรมที่ทำกับกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับเป็นประจำ** กลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก อยู่ในเต็ดจะมีกิจกรรมที่แยกทำตามความสนใจและช่วงเวลาที่เหมาะสมของแต่ละคนที่จะสะดวก ในการเข้าร่วม เพราะฉะนั้นจากที่กล่าวไปในข้างต้นจึงส่งผลให้กลุ่มฟุตบอลแฟนคลับจะเลือกทำกิจกรรม ตามที่ตนเองชื่นชอบและสะดวก เช่น กลุ่มวัยรุ่นอาจเลือกเตะฟุตบอลประจำสัปดาห์ ร่วมกันกลุ่มฟุตบอล แฟนคลับอาวุโสจะร่วมกิจกรรมแบดมินตันหรือตีกอล์ฟ เป็นต้น แต่ผู้วิจัยพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกขาประจำของชมรม หรือกิจกรรมที่อยู่ภายใต้การร่วมมือจัดตั้งของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับของสโมสรนี้

8. **มีส่วนสำคัญในการสร้าง "ทุนทางวัฒนธรรม" ให้กับสโมสรฟุตบอลแห่งนี้** ทุนทางวัฒนธรรมในที่นี้หมายถึงสิ่งหล่อหลอมให้บุคคลหรือกลุ่มคนมีคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้นำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ โดยทุนลักษณะนี้จะแสดงออกผ่านพฤติกรรมที่ผ่านการปลูกฝังมาตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งอาจเป็นการรับรู้หรือ เรียนรู้จากภูมิหลังทางสังคมหรือในสถาบันการศึกษาที่เคยเข้ารับการเล่าเรียน และการที่กลุ่มฟุตบอล แฟนคลับของสโมสรแห่งนี้ โดยเฉพาะกิจกรรมในสนามของความสัมพันธ์ต่างๆ ที่สมาชิกได้เข้าไปร่วมกัน ส่งผลให้ที่ผ่านมามีภาพลักษณ์ที่น่าเสนอสู่สาธารณะของกลุ่มฟุตบอล แฟนคลับถือเป็นจุดขายที่สามารถ ประชาสัมพันธ์และสร้างกระแสให้เกิดความสนใจในกลุ่มผู้ชมฟุตบอลได้ การที่กลุ่มฟุตบอลแฟนคลับของ สโมสรแห่งนี้วางแนวทางการพัฒนาระบบการเชียร์ของตนเองภายใต้แนวทางต้องมีความเป็นอารยชน คือ เน้นการเชียร์ที่เป็นระบบมีแกนนำคอยให้สัญญาณ อุปกรณ์ที่ทันสมัยและหลากหลาย รวมทั้งจะเน้น สร้างกำลังใจให้กับสโมสร ของตนเองแต่จะไม่ใช้ความรุนแรงทั้งทางกริยาและท่าทางส่งผลให้มีกลุ่มผู้ชม จำนวนมาก ที่ประทับใจในรูปแบบดังกล่าวจนกลายมาเป็นแฟนคลับในที่สุด ซึ่งหากจะพิจารณาถึงมิติ ทางเศรษฐกิจแล้วจะพบถึงการขยายตัวของ การขายสินค้าทั้งทั้งเสื้อสโมสร ผ้าพันคอ หมวก ธงตราสโมสร และผลิตภัณฑ์สินค้าอื่นๆ อีกมากมาย จนทำให้สโมสรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ผ่านการผลักดันจากการทำ กิจกรรมและแสดงออกทั้งในและนอกสนามแข่งขันของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับ

จากที่กล่าวมาในข้างต้นทั้ง 8 ประเด็นถือเป็นปัจจัยร่วม ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก อยู่ในเต็ดเกิดขึ้น แต่ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่มีความเฉพาะและเป็นแรงผลักดันที่แตกต่างออกไปได้ เช่น การเป็นคนในครอบครัวของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับ หรือการเป็นเจ้าของพื้นที่ของสโมสร เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก อยู่ในเต็ดจะมีภูมิหลังของความชื่นชอบกีฬาฟุตบอลเป็นสำคัญ แต่จะมีความแตกต่างในประเด็นของช่วงเวลา ลักษณะความสนใจของการติดตาม(ฟุตบอลไทย - ฟุตบอลต่างประเทศ) เป็นต้น และจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่ามี 3 ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับ

1. การที่ติดตามฟุตบอลต่างประเทศมาก่อนกล่าวคือการทำฟุตบอลต่างประเทศมีรูปแบบการจัดการแข่งขัน โฆษณา ประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นมืออาชีพทำให้ผู้ชมกีฬาฟุตบอลในสังคมไทยมีความนิยมในการบริโภคฟุตบอล ต่างประเทศและรับเอาวัฒนธรรมการเชียร์กีฬา มาอย่างเป็นทางการอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากการที่ทีมฟุตบอลสโมสรต่างๆ จากต่างประเทศมักเข้ามาทำการแข่งขันในลักษณะกระชับมิตรกับทีมชาติไทย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะสามารถสร้างความสนใจ และได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี จากความนิยมในลักษณะดังกล่าวทำให้เมื่อสโมสรเมืองทองหนองจอก อยู่ในเต็ด

สามารถพัฒนาการจัดองค์กรกีฬาและรูปแบบการแข่งขันได้อย่างมีมาตรฐานระดับสากล ทำให้แฟนฟุตบอลที่นิยมในการติดตามฟุตบอลต่างประเทศตื่นตัว และเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับของสโมสรแห่งนี้อย่างต่อเนื่องเพราะสามารถตอบสนองต่อรสนิยมหรือความชื่นชอบที่มีต่อการชมกีฬาฟุตบอลได้อย่างดี

2. การที่ติดตามฟุตบอลไทยมาก่อนกล่าวคือในอดีตนับว่าวงการฟุตบอลไทยมีความคึกคักในมิติของความสนใจผู้ชมจากสังคม และพัฒนาการด้านผลงานทั้งในระดับทีมชาติและสโมสรเป็นอย่างมาก ก่อนที่กระแสของฟุตบอลต่างประเทศและความถดถอยของการบริหารจัดการในวงการฟุตบอลเองที่มีส่วนสำคัญให้ความนิยมของวงการฟุตบอลไทยลดลง ท่ามกลางความเจ็บเหงาของกระแสความสนใจจากสังคม วงการฟุตบอลไทยพยายามปรับตัวโดยพัฒนารูปแบบการจัดการแข่งขัน รวมทั้งส่งเสริมให้สโมสรฟุตบอลต่างๆ พัฒนาคุณภาพการบริหารเพื่อตั้งเรียกศรัทธาคืนจากแฟนฟุตบอลชาวไทย และเพื่อให้ผ่านการรับรองจากสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชียเอง ผลประการหนึ่งที่สำคัญ คือเกิดสโมสรฟุตบอลได้พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการอย่างเป็นมืออาชีพจนสามารถเกิดกลุ่มฟุตบอล แฟนคลับที่ให้การสนับสนุนการแข่งขันของสโมสรนั้นๆ ซึ่งกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก อยู่ในแวดวงเองส่วนหนึ่งก็เป็นผู้ที่ติดตามฟุตบอลไทยมาอย่างยาวนานผ่านประสบการณ์ทั้งในยุคแห่งความรุ่งเรืองและความเจ็บเหงา จนเมื่อเกิดความตื่นตัวในวงการฟุตบอลไทยอีกครั้งในระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา หลายคนได้ตัดสินใจให้การสนับสนุนและเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับของสโมสรแห่งนี้

3. ความชื่นชอบในท้องถิ่นนิยมกล่าวคือการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพของไทยได้ขยายพื้นที่ออกสู่ภูมิภาคมากขึ้น ทำให้ความตื่นตัวทั้งจากลีกสูงสุด (ไทยพรีเมียร์ลีก) และการแพร่ขยายออกของกิจกรรมการแข่งขันไปยังต่างจังหวัดหรือแม้แต่ในกรุงเทพมหานครเอง ได้ส่งผลสำคัญประการหนึ่งคือคนในท้องถิ่น หรือชุมชนย่านใกล้เคียงกับที่ตั้งสนามแข่งขันได้รวมตัวกันเพื่อเป็นกำลังใจให้กับสโมสรฟุตบอลนั้นๆ การเกิดขึ้นของกลุ่มฟุตบอลแฟนคลับสโมสรเมืองทองหนองจอก อยู่ในแวดวงส่วนหนึ่งก็เป็นผลจากการรวมตัวของกลุ่มคนในย่านนนทบุรีและพื้นที่ใกล้เคียงกับเมืองทองธานี ที่มีความพยายามจัดกิจกรรมเพื่อรวมตัวให้การสนับสนุนสโมสรแห่งนี้ จนในปัจจุบันกล่าวได้ว่ากลุ่มท้องถิ่นนิยมได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในวงการฟุตบอลไทยไม่เพียงแต่สโมสรแห่งนี้เท่านั้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. การศึกษาวิจัยเพื่อทบทวนแนวคิด ทฤษฎีทางสังคมวิทยาการกีฬาจะสามารถสร้างให้เกิดการวิพากษ์ตลอดจน การทำความเข้าใจฐานคิดของการศึกษาด้านนี้ได้มากขึ้นเพราะที่ผ่านมา การทบทวน เอกสารตลอดจนการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ผ่านองค์ความรู้ทางสังคมวิทยาการกีฬาในสังคมไทยยังมีอยู่อย่างจำกัด

2. การศึกษาวิจัยเพื่อทำความเข้าใจพัฒนาการนโยบายของสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชียและสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยตลอดจนสามารถนำไปสู่การวางนโยบาย เพื่อการพัฒนาการแข่งขันฟุตบอลอาชีพของไทยในอนาคต ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวงการฟุตบอลไทยในอนาคตได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. การศึกษาวิจัยอิทธิพลของวงการกีฬาตั้งแต่สโมสร นักกีฬา ผลิตภัณฑ์ที่มีต่อสังคมจะสามารถเข้าใจพื้นฐานอุดมคติ ตัวแบบด้านพฤติกรรมและการยอมรับคุณค่าทางสังคม ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นแบบแผนในการส่งเสริมให้เยาวชนในสังคมหันมาสนใจกับสุขภาพหรือการใช้เวลาว่างที่เกี่ยวข้องกับกีฬาได้

เอกสารอ้างอิง

- ชาย โพธิ์สิตา. (2550). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- รังสรรค์ ฤษะพรพันธุ์. (2544). *กีฬาในระบบทุนวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์.
- เนตรนภา ประกอบกิจ. (2545). *พัฒนาการของวัฒนธรรมฟุตบอลต่างประเทศในสังคมไทย พ.ศ. 2509 - 2544*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Appadurai, Arjun. (1997). *Modernity at Large*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bourdieu, Pierre. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre., and Wacquant, Loic. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: The University of Chicago Press.
- DenZin, Norman. K., Lincoln, Yvonna. S. (eds)..(1994). *Handbook of Qualitative Research*. California: Sage Publication.
- Dunning, Eric. (1999). *Sport Matters: Sociological Studies of Sport, Violent and Civilization*. New York: Routledge Publishing.
- Ritzer, George. (2000). *Sociology Theory*. Singapore: McGraw-Hill.

พื้นที่ว่างของการให้บริการขนส่งสาธารณะในกรุงเทพมหานคร

Gap Areas of Mass Transportation Service in Bangkok

สุธาทิพย์ ชวนะเวสสกุล*

Sutatip Chavanavesskul

บทคัดย่อ

นโยบายการพัฒนาประเทศไทย โดยเฉพาะแผนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้มีการขยายตัวของเมืองเพิ่มมากขึ้น และมักเกิดขึ้นกับเมืองขนาดใหญ่ เนื่องจากการอพยพเข้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพราะมีแรงดึงดูดจากแหล่งงาน ความพร้อมสมบูรณ์ของระบบบริการสาธารณะอื่นๆ เช่น สถานพยาบาล สถานศึกษา ฯลฯ ส่งผลต่อความต้องการที่เพิ่มขึ้นในเรื่องของที่พักอาศัย และการเดินทางที่มีความซับซ้อนมากขึ้น งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาพื้นที่ว่างของการให้บริการขนส่งสาธารณะในกรุงเทพมหานคร โดยใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขการให้บริการในพื้นที่ว่าง และสามารถตอบสนองความต้องการในการเดินทางของประชากรในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัย พบว่า จำนวนชุมชนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,239 ชุมชน มีจำนวนชุมชนที่อยู่ในขอบเขตของการให้บริการขนส่งสาธารณะ จำนวน 828 ชุมชน และอีก 411 ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ว่างของการให้บริการขนส่งสาธารณะ โดยประชากรในชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ว่างเหล่านี้ ประสบกับปัญหาในการเดินทางเข้าถึงจุดให้บริการขนส่งสาธารณะ เช่น การเปลี่ยนยานพาหนะ ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นในการเปลี่ยนยานพาหนะ ซึ่งภาครัฐควรมีนโยบายในการบริหารจัดการระบบขนส่งสาธารณะให้ดีขึ้น เพื่อสนองตอบการเดินทางให้กับประชากรในเมือง ได้แก่ การใช้ตัวโดยสารของระบบขนส่งสาธารณะเป็นระบบเดียวกัน เพื่อให้การเดินทางสามารถเชื่อมต่อกันได้ทุกประเภท และมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางลดลง ในกรณีที่เป็นพื้นที่ว่าง (Gap) ของการให้บริการ ภาครัฐควรจัดให้มีระบบขนส่งสาธารณะขนาดเล็ก เช่น รถสองแถว (Shuttle bus) เสริมการให้บริการในราคาอย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : พื้นที่ว่างของการให้บริการ

Abstract

According to the national development policy of Thailand, particularly the economic development plan, an urban area has been sprawling without planning. As a result of its expansion, people have been moving into the area because of many pull factors-job availability, good public services such as hospitals, educational institutions, etc. These factors lead to a high demand of dwellings in the urban area. The pattern of transportation has become complicated due to this expansion. Thus, this research attempted to find gap areas of mass transportation

* อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

services in Bangkok. Results from this research would be addressed in order to improve the transportation system in Bangkok.

This research finds that Bangkok has 1,239 communities in its area. About 66.83 percent of the communities in Bangkok are located within mass transportation system, whereas 33.17 percent are located in the gap areas of mass transportation system. In the latter case, people have difficulties of transportation accessibility. The results lead to a conclusion that the government sector should take this problem into account. A policy of mass transportation system has to be reviewed and improved in order to serve all dwellings in Bangkok.

Keywords : Gap Areas of Service

บทนำ

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของเมืองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ส่งผลให้เกิดการเพิ่มขึ้นของประชากรในเมืองใหญ่อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศ เป็นศูนย์กลางของศาสตร์และหน้าที่ทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา แห้งงาน ฯลฯ และยังมีนโยบายการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นแรงดึงดูดให้ประชากรส่วนใหญ่จากทั่วประเทศอพยพเข้าสู่กรุงเทพฯ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ส่งผลต่อความต้องการที่เพิ่มขึ้นในเรื่องของที่พักอาศัย และการเดินทางที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ขณะเดียวกันระบบขนส่งสาธารณะที่ให้บริการในกรุงเทพฯ ยังไม่สามารถตอบสนองพฤติกรรมการเดินทางของประชากรได้เต็มที่ เพราะขนส่งสาธารณะที่ให้บริการ ยังขาดการเชื่อมโยงที่เป็นระบบโครงข่ายทั่วพื้นที่ของกรุงเทพฯ จึงทำให้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นของปริมาณรถยนต์ส่วนบุคคล เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ที่ต้องการได้อย่างสะดวก โดยเฉพาะบริเวณที่สำคัญต่างๆ เช่น ที่พักอาศัย แหล่งงาน สถานศึกษา สถานราชการ ฯลฯ ซึ่งระบบขนส่งสาธารณะของกรุงเทพฯ ไม่ว่าจะเป็นระบบราง ระบบถนน และระบบแม่น้ำลำคลอง ไม่สามารถให้บริการตอบสนองพฤติกรรมการเดินทางของประชากรนั้น เนื่องจากการให้บริการดังกล่าว ยังคงเกิดพื้นที่ว่าง (Gap) ของการเข้าถึงจุดให้บริการของระบบขนส่งสาธารณะ ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาหาพื้นที่ว่าง (Gap) ของการให้บริการดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา และสามารถสนองตอบพฤติกรรมและความต้องการในการเดินทางของประชากรในกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อหาพื้นที่ว่างของการให้บริการระบบขนส่งสาธารณะในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขการให้บริการในพื้นที่ว่าง ให้สามารถตอบสนองความต้องการในการเดินทางของประชากรในกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาดำเนินงานของสถานี (ป้าย) ขึ้น-ลงในการให้บริการของระบบขนส่งสาธารณะหลักในกรุงเทพมหานคร มี 6 ประเภท คือ รถประจำทาง (ขสมก.) รถไฟฟ้าบีทีเอส (BTS) รถไฟฟ้ากรุงเทพ (MRT) รถไฟฟ้าแอร์พอร์ต เรล ลิงค์ (Airport Rail Link) เรือโดยสารคลองแสนแสบ และเรือด่วนเจ้าพระยา

ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

กรุงเทพมหานครสามารถลดพื้นที่ว่างการให้บริการขนส่งสาธารณะ โดยมีการบริหารจัดการให้ระบบขนส่งสาธารณะมีความเชื่อมโยงเป็นระบบโครงข่ายให้บริการกับประชากรในเมือง หรือจัดหาระบบบริการขนส่งอื่นๆ ที่ได้มาตรฐานไว้รองรับ เพื่อเป็นการเสริมบริการในบริเวณพื้นที่ว่างของการให้บริการขนส่งสาธารณะเดิม รวมถึงเป็นการเผยแพร่ข้อมูลให้กับทุกภาคส่วนได้รับทราบ ไม่ว่าจะเป็นภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชนผู้ประกอบการ และเป็นองค์ความรู้ในการวิจัยครั้งต่อไป

นิยามศัพท์

พื้นที่ว่างของการให้บริการ หมายถึง พื้นที่ที่ขาดการบริการของขนส่งสาธารณะหลักในกรุงเทพมหานคร กล่าวคือ ไม่มีตำแหน่งของสถานี (ป้าย) ขึ้น-ลง สำหรับการให้บริการ ไม่ว่าจะเป็นรถประจำทาง (ขสมก.) รถไฟฟ้าบีทีเอส (BTS) รถไฟฟ้ากรุงเทพ (MRT) รถไฟฟ้าแอร์พอร์ต เรล ลิงค์ (Airport Rail Link) เรือโดยสารคลองแสนแสบ และเรือด่วนเจ้าพระยา

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ จำนวนชุมชน (หมู่บ้าน) ในกรุงเทพมหานคร ทั้งสิ้นจำนวน 1,239 ชุมชน

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ได้มาจากการวิเคราะห์ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) แบ่งเป็น ชุมชนที่อยู่ในขอบเขตการให้บริการของระบบขนส่งสาธารณะ จำนวน 828 ชุมชน และชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ว่างของการให้บริการขนส่งสาธารณะ จำนวน 411 ชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

2.1 การใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1.1 ข้อมูลตำแหน่งชุมชน (หมู่บ้าน) ในกรุงเทพมหานคร (ดังรูปภาพ 1)

2.1.2 ข้อมูลถนน และทางน้ำในกรุงเทพมหานคร (ดังรูปภาพ 2)

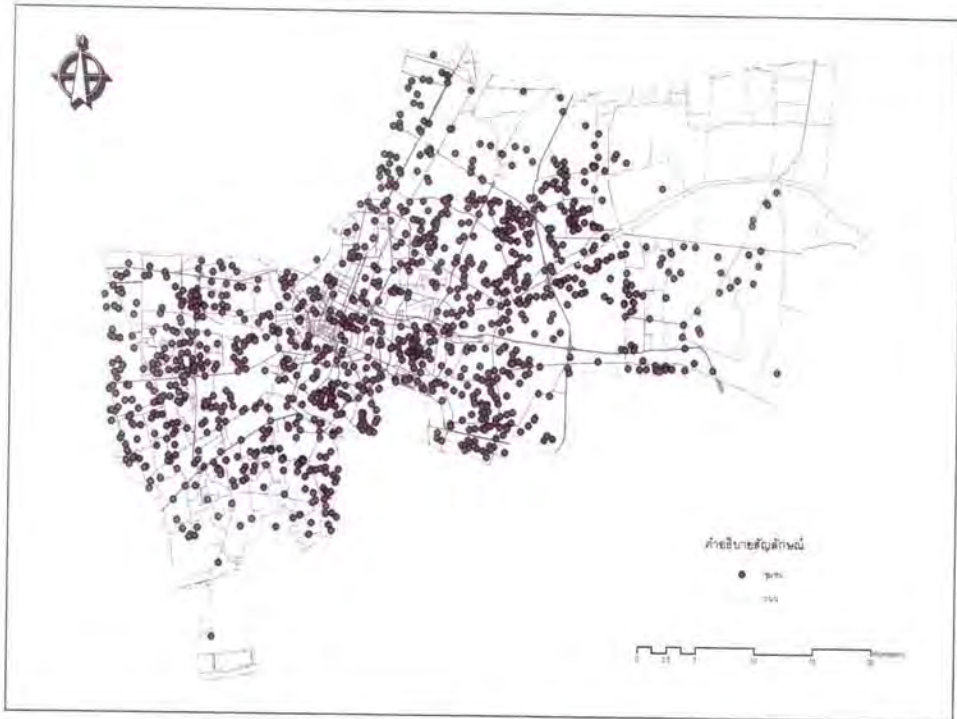
2.1.3 ข้อมูลตำแหน่งของสถานี (ป้าย) ขึ้น-ลงในการให้บริการของระบบขนส่งสาธารณะในกรุงเทพฯ 6 ประเภท คือ รถประจำทาง (ขสมก.) รถไฟฟ้าบีทีเอส (BTS) รถไฟฟ้ากรุงเทพ (MRT) รถไฟฟ้าแอร์พอร์ต เรล ลิงค์ (Airport Rail Link) เรือโดยสารคลองแสนแสบ และเรือด่วนเจ้าพระยา (ดังรูปภาพ 3)

2.2 การใช้แบบสอบถาม โดยสร้างขึ้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและความคิดเห็นในการเดินทางของประชากรในกรุงเทพฯ โดยเก็บข้อมูลจากชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ว่างของการให้บริการขนส่งสาธารณะในกรุงเทพฯ หน่วยของการเก็บข้อมูลเป็นครัวเรือน จำนวน 1,000 ครัวเรือน

3. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ทำการประมวลผลข้อมูล โดยแบ่งเป็นการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป 2 ส่วน คือ

3.1 การใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) โปรแกรม ArcMap 9.3 วิเคราะห์ขอบเขตการให้บริการของแต่ละตำแหน่งสถานี (ป้าย) ขึ้น-ลงในการให้บริการของระบบขนส่งสาธารณะในกรุงเทพฯ โดยกำหนดระยะการให้บริการของสถานี (ป้าย) ขึ้น-ลงระบบขนส่งสาธารณะ เท่ากับ 800 เมตร ซึ่งประยุกต์จาก Walking Distance (Chiara, 1984) (ดังรูปภาพ 4) และวิเคราะห์หาตำแหน่งชุมชน (หมู่บ้าน) ที่อยู่ในภายในขอบเขตและนอกขอบเขตการให้บริการของระบบขนส่งสาธารณะ

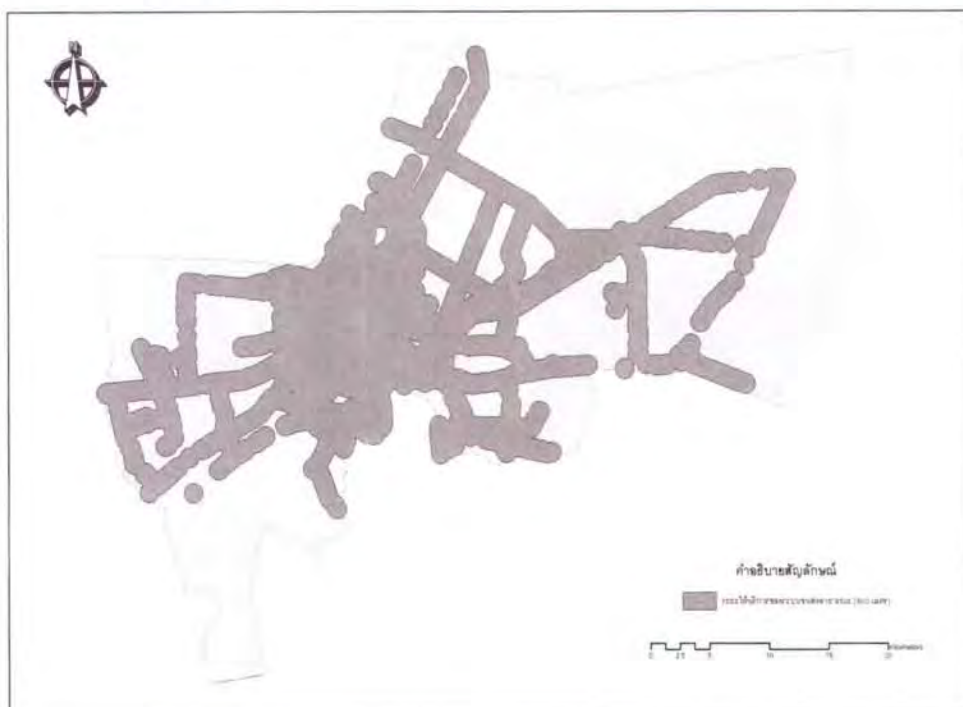
รูปภาพ 1 ตำแหน่งชุมชน (หมู่บ้าน) ในกรุงเทพมหานคร
ที่มา : การนำเข้าข้อมูลโดยโปรแกรม ArcMap 9.3

รูปภาพ 2 ข้อมูลถนนและทางน้ำในกรุงเทพมหานคร
ที่มา : การนำเข้าข้อมูลโดยโปรแกรม ArcMap 9.3

รูปภาพ 3 ตำแหน่ง (ป้าย) ขึ้น-ลงในการให้บริการของระบบขนส่งสาธารณะในกรุงเทพฯ
ที่มา : การนำเข้าข้อมูลพิกัดตำแหน่ง (ป้าย) โดยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ โปรแกรม ArcMap 9.3

รูปภาพ 4 ระยะเวลาให้บริการของระบบขนส่งมวลชนในกรุงเทพฯ
ที่มา : การวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม ArcMap 9.3

3.2 การใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สำหรับสังคมศาสตร์ (Software Package for Social SPSS) วิเคราะห์พฤติกรรมและความคิดเห็นในการเดินทางของประชากรในกรุงเทพฯ ใช้ค่าสถิติความถี่ และร้อยละ

ข้อจำกัดในการศึกษา

1. ข้อมูลของชุมชน (หมู่บ้าน) ในกรุงเทพมหานคร ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ อาจจะไม่ครบถ้วนทุกชุมชน (หมู่บ้าน) เนื่องจากอาจจะมีชุมชนบางแห่งเกิดขึ้นใหม่ และยังไม่มีการขึ้นทะเบียนกับหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร
2. ข้อมูลการให้บริการของระบบขนส่งสาธารณะ ประเภทระบบราง ที่ยังไม่แล้วเสร็จ จะไม่ถูกนำมาพิจารณาในการศึกษาครั้งนี้
3. ข้อมูลการให้บริการของโครงการรถโดยสารด่วนพิเศษ (BRT) ของกรุงเทพมหานคร ไม่ถูกนำมาพิจารณาในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากในวันที่ดำเนินการศึกษาวิจัยนั้นโครงการดังกล่าวยังไม่ แล้วเสร็จ

ผลการวิจัย

การศึกษาหาพื้นที่ว่าง (Gap) ของการให้บริการขนส่งมวลชนในกรุงเทพมหานคร แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วนคือ

1. การหาพื้นที่ว่าง (Gap) ของการให้บริการขนส่งสาธารณะในกรุงเทพมหานคร ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) พบว่าชุมชน (หมู่บ้าน) ที่อยู่ในขอบเขตการให้บริการของระบบขนส่งสาธารณะ มีจำนวน 828 ชุมชน และชุมชน (หมู่บ้าน) ที่อยู่ในพื้นที่ว่างของการให้บริการขนส่งสาธารณะ มีจำนวน 411 ชุมชน โดยส่วนใหญ่ชุมชน (หมู่บ้าน) ที่อยู่ในพื้นที่ว่างของการให้บริการ มักอยู่บริเวณชานเมืองและบริเวณ ถนนวงแหวนชั้นนอกของกรุงเทพฯ ทั้งฝั่งตะวันออก เช่น เขตดอนเมือง เขตบางเขน เขตคันนายาว เขตคลองสามวา เขตหนองจอก เขตลาดกระบัง และฝั่งตะวันตก เช่น เขตจอมทอง เขตหนองแขม เขตทวีวัฒนา เขตทุ่งครุ เขตบางขุนเทียน เขตบางแค เขตบางบอน เป็นต้น ซึ่งการเดินทางจะสะดวกใช้ยานพาหนะส่วนตัวเป็นหลัก (ดังรูปภาพ 5)

รูปภาพ 5 ชุมชนที่มีที่ตั้งอยู่ในและอยู่ในพื้นที่ว่างการให้บริการระบบขนส่งสาธารณะในกรุงเทพฯ
ที่มา : การวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม ArcMap 9.3

ทั้งนี้ ชุมชน (หมู่บ้าน) ที่อยู่ในพื้นที่ว่างการให้บริการระบบขนส่งสาธารณะ จำนวน 411 คริวเรือน มีพฤติกรรมการเดินทางและความคิดเห็นต่อการให้บริการขนส่งสาธารณะ ดังนี้

2. พฤติกรรมการเดินทางของชุมชนในพื้นที่ว่าง (Gap) ต่อการให้บริการขนส่งสาธารณะในกรุงเทพมหานคร พบว่า คริวเรือนจำนวน 1,000 คริวเรือน ส่วนใหญ่ไม่มียานพาหนะส่วนตัว (ร้อยละ 62.1) มีคริวเรือนเพียงร้อยละ 37.9 ที่มียานพาหนะเป็นของตนเอง ซึ่งผู้ไม่มียานพาหนะส่วนตัว มักจะเลือกใช้ ระบบขนส่งสาธารณะประเภทรถประจำทาง (ขสมก.) เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 55.1) รองลงมาคือ รถไฟฟ้าบีทีเอส (BTS) รถไฟฟ้ากรุงเทพ (MRT) เรือโดยสารคลองแสนแสบ เรือด่วนเจ้าพระยา และรถไฟฟ้าแอร์พอร์ต เรล ลิงค์ (Airport Rail Link) ตามลำดับ (ร้อยละ 18.4, 15.5, 8.2, 1.5 และ 1.3 ตามลำดับ)

พฤติกรรมของผู้ไม่มียานพาหนะเป็นของตนเอง มีรูปแบบการเดินทางจากบ้านพักอาศัยไปยังจุดให้บริการขนส่งสาธารณะ ส่วนใหญ่เลือกใช้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้าง (ร้อยละ 34.0) รองลงมาคือ เดินเท้า รถสองแถว รถรับจ้าง รถจักรยาน ตามลำดับ (ร้อยละ 23.6, 8.4, 7.7 และ 4.1 ตามลำดับ) นอกจากนี้ มีบางคริวเรือนที่อาศัยรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ของเพื่อน หรือคนรู้จัก (ร้อยละ 22.2) และจากการเลือกรูปแบบการเดินทางดังกล่าว มีค่าใช้จ่ายในเดินทางอย่าง 10 บาท (ร้อยละ 33.5) รองลงมาคือ มีค่าใช้จ่ายอยู่ระหว่าง 11-20 บาท (ร้อยละ 17.0) ระหว่าง 21-30 บาท (ร้อยละ 3.1) มากกว่า 40 บาทขึ้นไป (ร้อยละ 3.0) ตามลำดับ แต่บางคริวเรือนไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เนื่องจากมีพฤติกรรมการเดินทางจากบ้านพักอาศัยไปยังจุดให้บริการขนส่งสาธารณะด้วยวิธีเดินเท้า หรือใช้จักรยานแต่มีระยะทางในการเดินเท้า หรือใช้จักรยานอย่างน้อย 100 เมตร (ร้อยละ 7.9) รองลงมาคือ มีระยะทางเดินเท้า หรือใช้จักรยาน ระหว่าง 101-200 เมตร (ร้อยละ 5.0) ระหว่าง 401-500 เมตร (ร้อยละ 4.5) และมากกว่า 500 เมตร (ร้อยละ 2.1) ตามลำดับ

นอกจากนี้ ในการเดินทางจากบ้านพักอาศัยไปยังจุดบริการขนส่งสาธารณะ มีบางคริวเรือนมีความจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนยานพาหนะเพื่อให้เข้าถึงจุดให้บริการขนส่งสาธารณะ โดยมีจำนวนการเปลี่ยนอย่างน้อย 1 ครั้งต่อการเดินทาง (ร้อยละ 12.7) รองลงมาคือ เปลี่ยน 2 ครั้งต่อการเดินทาง (ร้อยละ 11.2) และเปลี่ยนมากกว่า 2 ครั้งขึ้นไป (ร้อยละ 1.6) ตามลำดับ ซึ่งการเปลี่ยนยานพาหนะเพื่อให้เข้าถึงจุดให้บริการสูงสุดถึง 4 ครั้งต่อการเดินทาง และจากการเปลี่ยนแปลงยานพาหนะในการเข้าถึงจุดให้บริการนี้ทำให้ต้องมีการเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพิ่มขึ้น โดยต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมากที่สุดอยู่ระหว่าง 11-20 บาท (ร้อยละ 9.0) รองลงมาคือ เสียค่าใช้จ่ายระหว่าง 21-30 บาท (ร้อยละ 5.5) ตามลำดับ และต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงสุด คือ มากกว่า 40 บาทขึ้นไป (ร้อยละ 2.3)

3. ความคิดเห็นของชุมชนในพื้นที่ว่าง (Gap) ต่อการให้บริการขนส่งสาธารณะในกรุงเทพมหานคร พบว่าคริวเรือน 1,000 คริวเรือน ส่วนใหญ่มีความเห็นต่อการเลือกใช้บริการขนส่งสาธารณะว่า ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง (ร้อยละ 44.7) สามารถช่วยลดปริมาณการจราจรในท้องถนน ลดมลพิษทางอากาศ (ร้อยละ 42.9) ช่วยประหยัดพลังงานน้ำมัน (ร้อยละ 42.3) แต่ทั้งนี้มีความคิดเห็นว่า ประเภทและจำนวนของขนส่งสาธารณะยังมีน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการ (ร้อยละ 32.1) อีกทั้ง การให้บริการอย่างไม่เป็นระบบโครงข่ายและไม่ครอบคลุมพื้นที่ (ร้อยละ 35.2) รวมถึงการให้บริการขนส่งสาธารณะยังให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินไม่ดีพอ (ร้อยละ 32.0) ซึ่งภาครัฐควรมี การปรับปรุงสภาพการให้บริการขนส่งสาธารณะโดยส่วนร่วม เช่น รถประจำทาง (ขสมก.) เรือคลองแสนแสบ เรือด่วนเจ้าพระยา เป็นต้น (ร้อยละ 45.0)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ภาครัฐควรมีนโยบายในการบริหารจัดการระบบขนส่งสาธารณะให้ดีขึ้น เพื่อสนองตอบการเดินทางให้กับประชากรในเมือง เช่น การใช้ตั๋วโดยสารของระบบขนส่งสาธารณะเป็นระบบเดียวกัน เพื่อให้การเดินทางสามารถเชื่อมต่อกันได้ทุกประเภท และมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางลดลง
2. ภาครัฐควรจัดให้มีระบบขนส่งสาธารณะขนาดเล็ก เช่น รถสองแถว (Shuttle bus) เสริมการให้บริการในราคาที่ย่อมเยา ในบริเวณที่เป็นพื้นที่ว่าง (Gap) ของการให้บริการขนส่งสาธารณะ
3. ภาครัฐควรให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเส้นทางของขนส่งสาธารณะ
4. ภาครัฐควรมีมาตรการเก็บภาษีจากการใช้ถนนของประชาชนที่ใช้ยานพาหนะส่วนบุคคล
5. ในกรณีที่ระบบขนส่งมวลชนระบบราง มีการเปิดให้บริการครบถ้วน และครอบคลุมตามแผนพัฒนาการคมนาคมขนส่งแล้ว ควรมีการเพิ่มข้อมูลของสถานี (ป้าย) มาวิเคราะห์เพิ่มเติม
6. ควรนำข้อมูลสถานีบริการของโครงการรถโดยสารด่วนพิเศษ (BRT) ของกรุงเทพมหานคร มาร่วมในวิเคราะห์ครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- งามพิศ สัตย์สงวน. (2545). **พฤติกรรมจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร**. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ทุนวิจัยจากสถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพฯ.
- จักรชัย พงศ์ประยูร. (2527). **ภูมิศาสตร์เมือง**. ไทยวัฒนาพานิช: กรุงเทพฯ.
- นระ คมนามูล. (2547). **เทคโนโลยีการขนส่งสาธารณะในเมือง : ระบบขนส่งสาธารณะในกทม. สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.): ปทุมธานี.**
- เทสโก้. (ม.ป.ป.) **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาปรับปรุงเส้นทางรถโดยสารประจำทางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล**. กรุงเทพฯ.
- Cater, H. (1995). *The Study of Urban Geography*. London: Arnold.
- Herbert, D.T., and Thomas, C.T. (1982). *Urban Geography: A First Approach*. New York: Wiley.
- Joseph De Chiara.(1984). *Time-Saver Standards for Residential Development*. Mc. Graw-Hill Book Company. p. 197-199.

การวิเคราะห์การชะล้างพังทลายของดิน โดยใช้สมการสูญเสียดินสากล (USLE) เพื่อประเมินการสูญเสียธาตุอาหารพืช ในลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน

Soil Erosion Analysis Using Universal Soil Loss Equation (USLE) to Estimate the Loss of Plant Nutrient in Huaimaepachan Watershed

เสวต ประกายรุ่งระรัมย์* วิชัย พันธนะหิรัญ** และชาลี นาวานุเคราะห์ ***

Sawet Plakayrungrassamee, Wichai Pantanahiran, and Charlie Navanugraha

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิเคราะห์การชะล้างพังทลายของดิน โดยใช้สมการสูญเสียดินสากล (USLE) และเพื่อประเมินการสูญเสียธาตุอาหารพืชในลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน โดยวิเคราะห์ค่าปัจจัยต่าง ๆ ของสมการ คือ ค่าปัจจัยชะล้างพังทลายของฝน (R), ค่าปัจจัยความคงทนต่อการถูกชะล้างพังทลายของดิน (K), ค่าปัจจัยความยาวและความชันของความลาดเท (LS), ค่าปัจจัยเกี่ยวกับการจัดการพืช (C) และค่าปัจจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติการอนุรักษ์ดิน (P) การศึกษามีจุดประสงค์ เพื่อประเมินการชะล้างพังทลายของดิน การสูญเสียธาตุอาหารไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม และคำนวณหาธาตุอาหารที่สูญเสียในรูปแบบปุ๋ยยูเรีย ชูเปอร์ฟอสเฟต โพแทสเซียมคลอไรด์ ได้ผลการศึกษาดังนี้

ผลการวิเคราะห์หาปริมาณการชะล้างพังทลายของดินของลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน พบว่าปริมาณการพังทลายของดินคิดเป็น 513,994 ตัน/ปี และสภาพความรุนแรงของการชะล้างพังทลายของดินอยู่ในเกณฑ์ระดับน้อยมาก ซึ่งมีขนาดพื้นที่เท่ากับ 899.58 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 79.48 ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด ผลการวิเคราะห์การสูญเสียธาตุอาหารไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม คิดเป็น 283.43, 3.55 และ 34.64 ตัน/ปี ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์การคำนวณหาปริมาณธาตุอาหารในรูปแบบปุ๋ยยูเรีย ปุ๋ยชูเปอร์ฟอสเฟต ปุ๋ยโพแทสเซียมคลอไรด์ คิดเป็น 616.15, 16.97 และ 69.55 ตัน/ปี ตามลำดับ

ผลการศึกษาที่ได้ในครั้งนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนด้านการอนุรักษ์ จัดการที่ดิน และประกอบการตัดสินใจในการวางแผนการใช้ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน

คำสำคัญ: สมการสูญเสียดินสากล การพังทลายของดิน การสูญเสียธาตุอาหารพืช

Abstract

This study was to calculate soil erosion using Universal Soil Loss Equation (USLE) and to estimate the loss of plant nutrient in Huaimaepachan watershed. The USLE parameter were the

* นิสิตปริญญาโท สาขาภูมิศาสตร์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

** รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

*** รองศาสตราจารย์ ดร. และคณบดีคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ต.ขามเรียง อ. กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม 44150

rainfall erosion index (R), the soil erodibility factor (K), the slope factor, steepness and length (LS), plant cover and management factor (C), and the conservation practice factor (P). The soil erosion and plant nutrients were calculated. Then, the comparative fertilizers including urea, superphosphate and potassium chloride were calculated as an index of N, P and K respectively.

The result showed that the soil erosion rate was 513,994 ton per year. The class of low soil erosion rate covered an area of 899.58 km² (79.48%). The losses of N, P and K were 283.43, 3.55 and 34.64 ton per year, respectively. The comparative fertilizers including urea, superphosphate and potassium chloride were 616.15, 16.97 and 69.55 ton per year, respectively.

This study can be used as a planning guideline for soil conservation and management in Huaimaepachan watershed.

Keywords: Universal Soil Loss Equation, Soil Erosion, Nutrient Loss

บทนำ

ที่ดินเป็นทรัพยากรที่เป็นแหล่งผลิตทั้งทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ที่ดินเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญทางภาคการเกษตร ปัจจุบันการใช้ประโยชน์ที่ดินของมนุษย์ที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากการเพิ่มประชากรมนุษย์อย่างรวดเร็ว (Chinnamani & et al. 1982: 229) ทำให้มนุษย์มีความต้องการขยายพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์มีมากยิ่งขึ้น (ไพฑูริย์ปิยะปกรณ์. 2524: 107) สาเหตุของดินเสื่อมโทรมนั้นเกิดจากทั้งธรรมชาติและมนุษย์ การเสื่อมโทรมของดินเนื่องจากมนุษย์ ได้แก่ การจัดการดินที่ผิดวิธี การปลูกพืชอย่างไม่เหมาะสม ไม่มีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำที่ดี การตัดไม้ทำลายป่าและการใช้ประโยชน์ที่ดินผิดประเภทในด้านการเกษตร เช่น การใช้ประโยชน์ดินที่อยู่บนพื้นที่ลาดเทมากบริเวณเชิงเขา โดยทำการปลูกพืชไร่แทนที่จะปลูกไม้ยืนต้น ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์หรือปล่อยให้เป็นที่ป่า การไถพรวนดินปล่อยให้หน้าดินว่างเปล่าไม่มีพืชปกคลุมในช่วงการเตรียมดินสำหรับ การเพาะปลูกพืชไร่จะเปิดโอกาสให้ธรรมชาติคือฝนและลมพายุ ชะล้างและชะกร่อนหน้าดินให้พังทลายและสูญหายไปโดยง่าย

ปัญหาการพังทลายของดินจึงเป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดดินเสื่อมโทรม เนื่องจากอินทรีย์วัตถุในดินสามารถสูญหายไปจากพื้นที่เพาะปลูกจากการไถพรวน ทำให้ง่ายต่อการถูกกัดกร่อนจากลม น้ำฝน และน้ำไหลป่า (นวรรตน์ ไกรพานนท์ และศิวัช แก้วเจริญ. 2549: 52) ซึ่งทำให้เกิดการพัดพาเอาหน้าดินที่มีความอุดมสมบูรณ์และธาตุอาหารพืชในดินออกไปจากพื้นที่ การพังทลายของดินยังมีปรากฏให้เห็นเสมอในธรรมชาติ แม้ในสภาพพื้นที่ซึ่งเป็นป่าสมบูรณ์ (นิวัติ เรืองพานิช. 2514: 12) กรมพัฒนาที่ดินประมาณการชะล้างพังทลายของประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 134.5 ล้านไร่ หรือร้อยละ 41.94 ของพื้นที่ประเทศ มีตะกอนถูกชะล้างลงสู่แหล่งน้ำประมาณปีละ 27 ล้านตัน ซึ่งส่งผลต่อการสูญเสียธาตุอาหารในดินมีมูลค่าประมาณ 3,774.37 ล้านบาท และพบว่าพื้นที่ซึ่งดินมีอินทรีย์วัตถุน้อยกว่า 1.5 เปอร์เซ็นต์ ครอบคลุมเนื้อที่ถึง 98.7 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 30.7 ของเนื้อที่ประเทศ (กรมพัฒนาที่ดิน. 2542: 1-3) ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจันประสบปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจันนี้ ได้แก่ การใช้ที่ดินซึ่งไม่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรดินที่มีความเหมาะสมแก่การเกษตร เนื่องด้วยทรัพยากรที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่ความต้องการใช้ที่ดินเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการใช้ที่ดินที่มีศักยภาพต่ำทางการเกษตรซึ่งต้องการการจัดการที่เหมาะสม เป็นเหตุให้

ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกทำลายป่าเพื่อใช้เป็นที่ทำกินมากขึ้น (อุดม พนมเรีงศักดิ์ และคณะ. 2544: 96)

ปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน เป็นปัญหาจากการใช้ที่ดินอย่างไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ลาดชันสูง ก่อให้เกิดการชะล้างพังทลาย แต่ละปีจะมีการสูญเสียหน้าดินอันเกิดจากการชะล้างพังทลาย จากผลการสำรวจของกองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน ปี พ.ศ. 2541 พบว่าพื้นที่ป่าไม้สมบูรณ์เหลือประมาณ 403,812 ไร่ หรือร้อยละ 56.33 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมมีเนื้อที่ประมาณ 40,358 ไร่ หรือร้อยละ 5.63 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ (อุดม พนมเรีงศักดิ์ และคณะ. 2544: 96) ปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตลอดจนสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อประเมินการสูญเสียดินและธาตุอาหารหลักของพืช โดยใช้สมการการสูญเสียดินสากล (Universal Soil Loss Equation) สำหรับการคาดคะเนปริมาณการสูญเสียดินจากพื้นที่ เป็นวิธีการที่นิยมกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน (ถวิล โกศลอนันตวงศ์. 2528: 2) และยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อหาการสูญเสียธาตุอาหารหลักในดิน ซึ่งประกอบด้วย ไนโตรเจน (N) ฟอสฟอรัส (P) และโพแทสเซียม (K) ซึ่งเป็นธาตุอาหารที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของพืชเป็นอย่างมาก การที่พืชขาดธาตุทั้งสามจะทำให้การเจริญเติบโตไม่เป็นไปอย่างปกติแล้วยังกระทบกระเทือนถึงคุณภาพของผลผลิตอีกด้วย ดังนั้นการประเมินการสูญเสียดินและธาตุอาหารหลักในลุ่มน้ำห้วยแม่ประจันจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพื่อประโยชน์ในการวางแผนและจัดการทรัพยากรดินในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรุนแรงของการชะล้างพังทลายของดินในลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน โดยใช้สมการสูญเสียดินสากล
2. เพื่อประเมินการสูญเสียดินในลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน โดยใช้สมการการสูญเสียดินสากล
3. เพื่อประเมินการสูญเสียธาตุอาหารหลัก ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม ในรูปปุ๋ยในลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการศึกษา
 - 1.1 คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (PC)
 - 1.2 โปรแกรมระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ArcView Version 3.3
 - 1.3 โปรแกรมระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ArcGIS Version 9.3
2. ข้อมูลที่ใช้สำหรับการศึกษา
 - 2.1 แผนที่ภูมิประเทศประเทศ มาตราส่วน 1:50,000 ลำดับชุด L7018 จากกรมแผนที่ทหาร จำนวน 8 ระวัง ลำดับชุด L7018 ระวังที่ 4835I 4835II 4934I 4934IV 4935I 4935II 4935III และ 4935IV
 - 2.2 ข้อมูลลุ่มน้ำ มาตราส่วน 1:50,000 ปี พ.ศ. 2543 จากสำนักงานนโยบายและแผนคุณภาพสิ่งแวดล้อม รูปแบบดิจิทัล
 - 2.3 ข้อมูลชุดดิน จังหวัดราชบุรี และจังหวัดเพชรบุรี ปี พ.ศ. 2535 มาตราส่วน 1:50,000

จากกรมพัฒนาที่ดิน รูปแบบดิจิทัล

2.4 ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน พื้นที่ลุ่มน้ำสาขาห้วยแม่ประจัน ปี พ.ศ. 2550 มาตราส่วน 1:25,000 จากกรมพัฒนาที่ดิน รูปแบบดิจิทัล

2.5 ข้อมูลตำแหน่งสถานีน้ำฝนและสถิติปริมาณน้ำฝน รายปี พ.ศ. 2550 จากกรมอุตุนิยมวิทยารูปแบบดิจิทัล จำนวน 11 สถานี เลขที่สถานี 424004, 424008, 424011, 424013, 424301, 465001, 465003, 465004, 465005, 465007 และ 465012

2.6 ข้อมูลธาตุอาหารในดิน จากบัญชีธาตุอาหารในดินตามชุดดินของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2550 สำนักวิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.7 ข้อมูลสารสนเทศจังหวัดราชบุรีและจังหวัดเพชรบุรี ปี พ.ศ. 2541 มาตราส่วน 1:50,000 จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม รูปแบบดิจิทัล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์การชะล้างพังทลายของดิน โดยใช้สมการสูญเสียดินสากล (USLE) เพื่อประเมินการสูญเสียธาตุอาหารพืช เป็นการนำเอาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการชะล้างพังทลายของดิน เช่น ปริมาณน้ำฝน ลักษณะภูมิประเทศ สมรรถนะของดิน พืชพรรณ การใช้ประโยชน์ที่ดิน มาพิจารณาร่วมกันทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบราสเตอร์ มีขนาดข้อมูล 30x30 เมตร และนำไปคำนวณเปรียบเทียบกับธาตุอาหารพืชที่มีในดิน และธาตุอาหารพืชในรูปปุ๋ย เพื่อประเมินปริมาณดินและธาตุอาหารพืช โดยมีขั้นตอนและวิธีการดังต่อไปนี้

1. **คำนวณปริมาณการชะล้างพังทลายของดินตามสมการสูญเสียดินสากล (USLE)** ตามวิธีของวิชไมเออร์ และสมิธ (Wischmeier and Smith, 1978: 2)

$$A = RKLSCP \quad (1)$$

เมื่อ

A คือ ปริมาณการสูญเสียดิน ที่คำนวณได้ต่อหน่วยพื้นที่ มีหน่วยเป็น ตัน/เฮกแตร์/ปี

R คือ ปัจจัยเกี่ยวกับความสามารถในการทำให้เกิดการพังทลายของฝน เป็นค่าที่แสดงถึงความสามารถของฝนในการกัดเซาะ มีหน่วยเป็น เมตร-ตัน/เฮกแตร์/ปี

K คือ ปัจจัยเกี่ยวกับความยากง่ายในการเกิดการพังทลายของดิน เป็นค่าดินที่สูญเสียต่อหน่วยของพลังกัดเซาะของฝน ในแปลงทดลองที่มีขนาดจำกัด ยาว 72.6 ฟุต บนพื้นที่ลาดชัน 9 เปอร์เซ็นต์ โดยทำการไถพรวนดินและทิ้งไว้ให้ว่างเปล่า

L คือ ปัจจัยเกี่ยวกับความยาวของความลาดเท เป็นค่าที่ได้จากอัตราส่วนของการสูญเสียดินจากแปลงที่เกิดจากสภาพความยาว ความลาดเทในสนาม กับแปลงที่เกิดจากความยาวความลาดเท 72.6 ฟุต ภายใต้สภาพเงื่อนไขเดียวกัน

S คือ ปัจจัยเกี่ยวกับความชันของความลาดเท เป็นค่าที่ได้จากอัตราส่วนของการสูญเสียดินจากแปลงที่เกิดจากสภาพความลาดเทในสนาม กับแปลงที่เกิดจากความลาดเท 9 เปอร์เซ็นต์ ภายใต้สภาพเงื่อนไขเดียวกัน

C คือ ปัจจัยเกี่ยวกับการจัดการพืช เป็นค่าที่ได้จากอัตราส่วนของการสูญเสียดิน จากพื้นที่ใน

สนามที่เกิดขึ้น มีการจัดการอย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ และพื้นที่ที่มีการไถพรวนตามความลาดเท ปล่อยทิ้งไว้ให้วางเปล่า ภายใต้สภาพเงื่อนไขเดียวกัน

P คือ ปัจจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติการอนุรักษ์ดิน เป็นค่าที่ได้จากอัตราส่วนของการสูญเสียดิน จากแปลงอนุรักษ์ปลูกพืชสลบตามแนวระดับหรือปลูกพืชเป็นขั้นบันได และแปลงที่มีการปลูกพืช ตามความยาวความลาดเท ภายใต้สภาพเงื่อนไขเดียวกัน

1.1 คำนวณค่าความสามารถในการทำให้เกิดการพังทลายของผืน (R factor) โดยใช้ข้อมูล ปริมาณน้ำฝน ที่ตกลงในลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน จากสถานีน้ำฝนในลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน และสถานีใกล้เคียง นำมาคำนวณหาปริมาณน้ำฝนรายปี (มิลลิเมตร) ของแต่ละสถานีนำมาวิเคราะห์ สร้างเส้นปริมาณน้ำฝน เฉลี่ยโดยวิธี Kriging และนำมาคำนวณโดยใช้สมการทางคณิตศาสตร์ ค่า R สามารถประมาณได้จากค่า ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยรายปีจากสมการ (สายันท์ สิงห์หลกะ 2530: 16; อ้างอิงจาก กรมพัฒนาที่ดิน. 2524)

$$Y = 0.163X - 0.0375 \quad (2)$$

เมื่อ

Y คือ ปัจจัยของฝนต่อการชะล้างพังทลายของดิน (เมตร-ตัน/เฮกแตร์-ชั่วโมง)

X คือ ปริมาณของฝนเฉลี่ยตลอดทั้งปี (มิลลิเมตร)

1.2 คำนวณค่าความยากง่ายในการเกิดการพังทลายของดิน (K factor) ได้จากแผนที่ชุดดิน มาตราส่วน 1:50,000 ของกรมพัฒนาที่ดิน และนำไปใส่ค่า K โดยเปรียบเทียบกับข้อมูลการจำแนกค่า K ตามชุดดินในจังหวัดเพชรบุรี และค่า K ที่ได้จากหน่วยทางธรณีวิทยาของกรมพัฒนาที่ดิน ได้แผนที่ แสดงค่าปัจจัยของเกี่ยวกับความยากง่ายในการเกิดการพังทลายของดิน

1.3 คำนวณค่าความยาวและความชันของความลาดเท (LS factor) ได้จากข้อมูล เส้นชั้นความสูงและจุดความสูง บนแผนที่ภูมิประเทศ 1: 50,000 ของกรมแผนที่ทหาร และทำการคำนวณ ค่าความยาวของความลาดเทจากแผนที่เส้นชั้นความสูง ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูล ดิจิตอลแบบ TIN จากนั้นจึงคำนวณค่าเปอร์เซ็นต์ องศา และความยาวของความลาดเท นำเข้าสมการ เพื่อหาค่า LS factor ตามวิธีของ วิชไมเออร์และสมิท และปรับปรุงค่าปัจจัยในสมการโดยใช้การคำนวณ ตามสมการของแม็คคูล (Liu et al. 2000: 1759. อ้างอิงจาก McCool et al. 1987.) สมการคำนวณค่าปัจจัย ความยาวของความลาดเทคือ

$$L = \left[\frac{\lambda}{22.13} \right]^m \quad (3)$$

เมื่อ

L คือ ค่าปัจจัยความยาวของความลาดเท ในสมการการสูญเสียดินสากล

λ คือ ระยะทางตามแนวราบของพื้นที่ ลาดชันนับจากจุดเริ่มมีน้ำไหลเอ่อผิวดินถึงจุดที่ความ ลาดชัน เปลี่ยนลดลงจนเกิดการทับถมของตะกอน หรือจุดที่มีการรวมตัวของน้ำเป็นร่อง มีหน่วยเป็นเมตร

m คือ ตัวเลขยกกำลังซึ่งผันแปรตามความลาดชัน โดย ค่า m หาได้จากสมการ

$$m = \beta / (1 + \beta) \quad (4)$$

เมื่อ

m คือ ตัวเลขยกกำลังซึ่งผันแปรตามความลาดชัน

β คือ ความสัมพันธ์กับสัดส่วนระหว่าง การชะล้างพังทลายแบบร่องริ้ว (Rill Erosion) ซึ่งเกิดจากการกระทำของน้ำไหลบ่ากับการชะล้างพังทลายระหว่างร่องริ้ว (Interrill Erosion) ซึ่งเกิดจากการกระทำของเม็ดฝน โดย β คำนวณจากสมการ

$$\beta = \frac{(\sin \theta / 0.0896)}{3.0(\sin \theta)^{0.8} + 0.56} \quad (5)$$

เมื่อ

β คือ ความสัมพันธ์กับสัดส่วนระหว่าง การชะล้างพังทลายแบบร่องริ้ว (Rill Erosion) ซึ่งเกิดจากการกระทำของน้ำไหลบ่ากับการชะล้างพังทลายระหว่างร่องริ้ว (Interrill Erosion) ซึ่งเกิดจากการกระทำของเม็ดฝน

คือ ค่าความลาดชันในหน่วยองศา

สมการคำนวณค่า S factor สำหรับพื้นที่ลาดชัน น้อยกว่า 9 เปอร์เซ็นต์ คือ

$$S = 10.8 \sin(\theta) + 0.03 \quad (6)$$

สำหรับพื้นที่ลาดชันเท่ากับมากกว่า 9 เปอร์เซ็นต์ คือ

$$S = 16.8 \sin(\theta) - 0.50 \quad (7)$$

เมื่อ

S คือ ค่าปัจจัยความชัน

คือ ค่าความลาดชันในหน่วยองศา

1.4 คำนวณค่าปัจจัยเกี่ยวกับการจัดการพืช (C factor) ได้จากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินปี พ.ศ. 2550 มาตรฐาน 1:25,000 และนำไปใส่ค่า C โดยนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลปัจจัยเกี่ยวกับการจัดการพืช ของกรมพัฒนาที่ดิน ได้แผนที่แสดงค่าปัจจัยเกี่ยวกับการจัดการพืช

1.5 คำนวณค่าปัจจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติการอนุรักษ์ดิน (P factor) ได้จากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินปี พ.ศ. 2550 มาตรฐาน 1:25,000 และนำไปใส่ค่า P โดยนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลปัจจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติการอนุรักษ์ดินของกรมพัฒนาที่ดิน ได้แผนที่แสดงค่าปัจจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติการอนุรักษ์ดิน

2. คำนวณปริมาณธาตุอาหาร ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม ที่สูญเสีย ตามความลึกจากการชะล้างพังทลายของดิน นำค่าปริมาณการชะล้างพังทลายของดินแปลง หน่วยให้เป็นตัน/ไร่/ปีเปรียบเทียบกับข้อมูลบัญชีธาตุอาหารในดินตามชุดดินของประเทศไทย ของกรมพัฒนาที่ดิน

3. **คำนวณปริมาณธาตุอาหารในรูปปุ๋ย จากธาตุอาหาร ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โปแทสเซียม** ที่สูญเสียจากการชะล้างพังทลายของดิน การประเมินธาตุอาหารในรูปปุ๋ย ได้จากการคำนวณธาตุอาหารที่สูญเสียรวมกับข้อมูลธาตุอาหารในปุ๋ยเดี่ยวที่กำหนด โดยปุ๋ยเดี่ยวที่เหมาะสมที่ใช้ในการคำนวณการคืนธาตุอาหารในรูปปุ๋ย คือ ปุ๋ยยูเรีย ปุ๋ยซูเปอร์ฟอสเฟต และปุ๋ยโพแทสเซียมคลอไรด์ มีสูตรในการคำนวณ (กิตติมา ศิวอาทิตย์กุล และคณะ. 2545: 22) ได้แก่

3.1 การประเมินธาตุไนโตรเจน (N) ในรูปปุ๋ยยูเรีย ได้จากสมการ

$$\text{Urea} = \frac{N \times (100)}{46} \quad (8)$$

เมื่อ

Urea คือ ปริมาณปุ๋ยยูเรีย (ตัน/ไร่/ปี)

N คือ ปริมาณธาตุไนโตรเจนที่ได้จากการเปรียบเทียบ (ตัน/ไร่/ปี)

3.2 การประเมินธาตุฟอสฟอรัส (P) ในรูปปุ๋ยซูเปอร์ฟอสเฟต ได้จากสมการ

$$\text{Superphosphate} = \left[\frac{P \times 141.94}{61.94} \right] \times \frac{100}{48} \quad (9)$$

เมื่อ

Superphosphate คือ ปริมาณปุ๋ยซูเปอร์ฟอสเฟต (ตัน/ไร่/ปี)

P คือ ปริมาณธาตุฟอสฟอรัสที่ได้จากการเปรียบเทียบ (ตัน/ไร่/ปี)

3.3 การประเมินธาตุโพแทสเซียม (K) ในรูปปุ๋ยโพแทสเซียมคลอไรด์ ได้จากสมการ

$$\text{Potassium Chloride} = \left[\frac{K \times 94.2}{78.2} \right] \times \frac{100}{60} \quad (10)$$

เมื่อ

Potassium Chloride คือ ปริมาณปุ๋ยโพแทสเซียมคลอไรด์ (ตัน/ไร่/ปี)

K คือ ปริมาณธาตุโพแทสเซียมที่ได้จากการเปรียบเทียบ (ตัน/ไร่/ปี)

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์หาปริมาณการพังทลายของดิน ได้จากผลคูณของค่าดัชนีการพังทลายของดินที่เกิดจากฝน (R) ค่าความยากง่ายในการพังทลายของดิน (K) ค่าความยาวและความชันของความลาดเท (LS) ค่าการเพาะปลูกและการจัดการ (C) และค่าวิธีการปฏิบัติในด้านการอนุรักษ์ดิน (P) ($A = RKLSCP$) ได้ค่าการชะล้างพังทลายของดินในพื้นที่ แล้วนำค่าที่ได้มาจำแนกความรุนแรงของการเกิดการพังทลายของดิน ตามข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดิน

ผลการวิเคราะห์หาปริมาณการพังทลายดินในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน โดยใช้สมการสูญเสียดินสากล (USLE) พบว่าปริมาณการพังทลายของดินในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน 513,994 ตัน ดังตาราง 1 และรูปภาพ 1

ตาราง 1 ระดับความรุนแรงการพังทลายของดินในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน

ชั้นความรุนแรงของการพังทลาย	อัตราการสูญเสียดิน ตัน/เฮกแตร์/ปี	พื้นที่	
		ไร่	ร้อยละ
น้อยมาก	น้อยกว่า 6.25	562,238	79.48
น้อย	6.25 - 31.25	92,708	13.11
ปานกลาง	31.25 - 93.75	13,973	1.97
รุนแรง	93.75 - 125.00	1,677	0.24
รุนแรงมาก	มากกว่า 125.00	1,054	0.15
พื้นที่กันออก		35,713	5.05

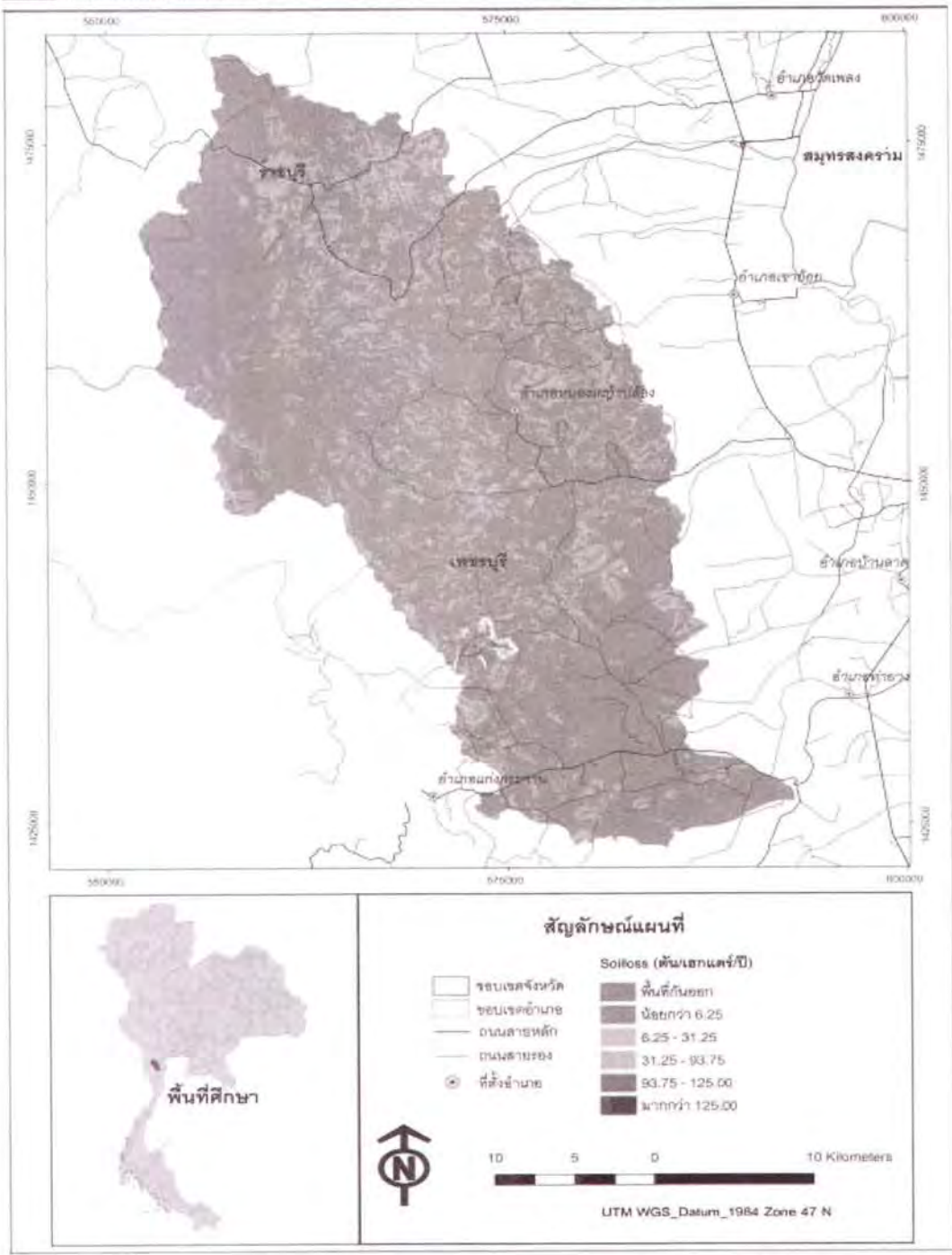
ผลการวิเคราะห์หาปริมาณการพังทลายของดิน ในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจันทั้งหมดมีค่าประมาณ 513,994 ตัน พื้นที่ส่วนใหญ่ที่มีสีเขียว ซึ่งมีการชะล้างพังทลายอยู่ในระดับน้อยมาก โดยเป็นพื้นที่ทางใต้ และทางตะวันตกของลุ่มน้ำ พื้นที่ทางใต้มีลักษณะเป็นที่ราบ เป็นที่ตั้งของชุมชน มีการทำนาเป็นส่วนใหญ่ ทางตะวันตกของลุ่มน้ำ มีลักษณะเป็นที่ลาดสูงแต่เป็นพื้นที่ป่า มีขนาด พื้นที่เท่ากับ 562,238 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 79.48 ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด

พื้นที่เป็นสีเขียวอ่อนมีการชะล้างพังทลายอยู่ในระดับน้อย โดยเป็นพื้นที่ตอนกลาง และฝั่งตะวันออกของลุ่มน้ำ พื้นที่ตอนกลางเป็นสภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลาดถึงราบ เป็นพื้นที่ป่าบางส่วน และหมู่บ้าน ฝั่งตะวันออกสภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลาดถึงลูกคลื่นลอนชัน เป็นพื้นที่ป่าบางส่วน และปลูกไม้ยืนต้น มีขนาดพื้นที่เท่ากับ 92,708 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 13.11 ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด

พื้นที่เป็นสีเหลืองมีการชะล้างพังทลายอยู่ในระดับปานกลาง โดยกระจายอยู่ทางพื้นที่ตอนกลางทางเหนือ และฝั่งตะวันออกของลุ่มน้ำ ซึ่งพื้นที่ทางเหนือ และฝั่งตะวันออกมีสภาพพื้นที่เป็นที่ลาดสูง มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนชัน ส่วนตอนกลางของลุ่มน้ำมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบ พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม หมู่บ้าน ปลูกสวนผลไม้ มีขนาดพื้นที่เท่ากับ 13,973 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 1.97 ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด

พื้นที่เป็นสีส้มมีการชะล้างพังทลายอยู่ในระดับรุนแรง โดยกระจายอยู่ทางเหนือ และทางฝั่งตะวันออกของลุ่มน้ำ พื้นที่เป็นสภาพพื้นที่เป็นที่ลาดสูงมีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนชันและภูเขา เป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ปลูกสวนผลไม้ พืชไร่ มีขนาดพื้นที่เท่ากับ 1,677 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 0.24 ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด

พื้นที่เป็นสีแดงมีการชะล้างพังทลายอยู่ในระดับรุนแรงมาก มีขนาดใกล้เคียงกับพื้นที่สีส้ม และเป็นพื้นที่ส่วนน้อยที่สุด โดยกระจายอยู่ทางเหนือ และทางฝั่งตะวันออกของลุ่มน้ำ พื้นที่เป็นสภาพพื้นที่เป็นที่ลาดสูงมีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนชันและภูเขา เป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ปลูกพืชไร่ พืชผัก ไม้ มีขนาดพื้นที่เท่ากับ 1,054 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 0.15 ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด

รูปภาพ 1 แผนที่แสดงความรุนแรงการชะล้างพังทลายของดินในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน

ผลการวิเคราะห์การสูญเสียธาตุอาหาร ในโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียมในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน พบว่าปริมาณการสูญเสียธาตุไนโตรเจน ประมาณ 283.43 ตัน และคำนวณเป็นปริมาณปุ๋ยยูเรียได้เท่ากับ 616.15 ตัน การสูญเสียธาตุฟอสฟอรัส ประมาณ 3.55 ตัน และคำนวณเป็นปริมาณปุ๋ยซูเปอร์ฟอสเฟตได้เท่ากับ 16.97 ตัน การสูญเสียธาตุโพแทสเซียม ประมาณ 34.64 ตัน/ปี และคำนวณเป็นปริมาณปุ๋ยโพแทสเซียมคลอไรด์ได้เท่ากับ 69.55 ตัน ดังตาราง 2 และ ตาราง 3

ตาราง 2 ปริมาณสูญเสียธาตุ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม ในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน

ธาตุอาหาร	ปริมาณ	
	ตัน	กิโลกรัม
ไนโตรเจน (N)	283.43	283,427
ฟอสฟอรัส (P)	3.55	3,554
โพแทสเซียม (K)	34.64	34,642

ตาราง 3 ปริมาณปุ๋ยเปรียบเทียบที่คำนวณได้จากการสูญเสียธาตุอาหารในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน

ปุ๋ยเปรียบเทียบ	ปริมาณ	
	ตัน	กิโลกรัม
ยูเรีย	616.15	616,146
ซูเปอร์ฟอสเฟต	16.97	16,967
โพแทสเซียมคลอไรด์	69.55	69,551

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์กับสมการสูญเสียดินสากล (USLE) เพื่อประเมินหาธาตุอาหารไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม และธาตุอาหารในรูปปุ๋ย ยูเรีย ซูเปอร์ฟอสเฟต โพแทสเซียมคลอไรด์ ในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำห้วยแม่ประจันมีค่าปริมาณการชะล้างพังทลายของดินประมาณ 513,994 ตัน ความรุนแรงของการชะล้างพังทลายของดินอยู่ในระดับน้อยมากคือ มีขนาดพื้นที่เท่ากับ 899.58 ตารางกิโลเมตร หรือ 562,238 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 79.48 ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด เมื่อนำมาคำนวณการสูญเสียธาตุอาหารไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม และปริมาณปุ๋ยเปรียบเทียบ จึงทำให้ค่าการสูญเสียธาตุอาหาร และปริมาณปุ๋ยเปรียบเทียบมีค่าต่ำด้วย อาจเนื่องจากค่าปัจจัยสมการสูญเสียดินสากล (USLE) เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้ว ส่วนใหญ่จะพบว่า ในพื้นที่ 1 หน่วยของการวิเคราะห์ ค่าที่สูงของแต่ละปัจจัยคือ RKLSCP จะไม่ได้อยู่ในหน่วยพื้นที่เดียวกัน แต่ในหน่วยพื้นที่นั้น จะมีค่าที่สูง และต่ำของแต่ละปัจจัยอยู่รวมกัน เช่นพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของลุ่มน้ำ เป็นพื้นที่ซึ่งมีความลาดชันสูง แต่เป็นพื้นที่ของป่า และมีค่าดัชนีการชะล้างพังทลายของฝนอยู่ในระดับต่ำ ทำให้บริเวณส่วนใหญ่ทางฝั่งตะวันตกของพื้นที่ลุ่มน้ำ มีค่าการชะล้างพังทลายดินอยู่ระดับน้อยมาก รวมถึงค่าปัจจัยการชะล้างพังทลายของฝนที่ไม่มีสถานีน้ำฝนด้านตะวันตกของพื้นที่ และปริมาณน้ำฝนใช้ปีเดียว ทำให้เกิดความแปรปรวนของข้อมูลได้ ผลการศึกษาที่ได้ในครั้งนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนด้านการอนุรักษ์ จัดการที่ดิน และประกอบการตัดสินใจในการวางแผนการใช้ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแม่ประจัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. การวิเคราะห์ค่าดัชนีการชะล้างพังทลายของฝน ควรใช้ข้อมูลสถานีวัดน้ำฝนจากกรมชลประทานนำมาวิเคราะห์ด้วย เพื่อให้สถานีแวดล้อมเพิ่มขึ้นพื้นที่ศึกษา และค่าความถี่ของข้อมูลเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ดัชนีการชะล้างพังทลายของฝนมีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น

2. การวิเคราะห์ค่าความยากง่ายในการชะล้างพังทลายของดิน ควรเก็บตัวอย่างดินในพื้นที่ศึกษานำมาวิเคราะห์ ทำให้ข้อมูลมีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น และจัดปัญหาการใช้ค่าทางธรณีวิทยาที่นำมาวิเคราะห์หาค่าความยากง่ายในการชะล้างพังทลายของดิน รวมถึงปัญหาของพื้นที่ลาดชันเชิงชันที่ไม่สามารถนำมาคำนวณหาธาตุอาหารที่สูญเสียได้
3. การวิเคราะห์ค่าการเพาะปลูกพืช การจัดการ ค่าวิธีการปฏิบัติในการอนุรักษ์ดิน อาจใช้ภาพถ่ายดาวเทียม มาทำการวิเคราะห์ร่วมกับการข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน
4. การวิเคราะห์ค่าปริมาณการพังทลายของดิน ควรประเมินหาสัดส่วนของตะกอนที่เกิดจากการพังทลายของดิน เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์แบบภาคตัดขวาง ข้อมูลการสูญเสียดินจากพื้นที่หน่วยหนึ่ง อาจไปรวมกับหน่วยข้างเคียง การวิเคราะห์ค่าปริมาณการพังทลายของดินโดยไม่ประเมินสัดส่วนของตะกอนร่วมด้วย ทำให้ข้อมูลการสูญเสียดินไม่ใช่ข้อมูลที่แท้จริงของปริมาณดินที่สูญเสียออกจากพื้นที่
5. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาโดยใช้ข้อมูล ปี พ.ศ. 2550 ปีเดียว จึงควรทำการศึกษาปีอื่นย้อนหลัง และลุ่มน้ำอื่นๆ เพื่อนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบด้วย

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือของ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย พันธะนัทธิรัฐ รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติ นาวานุเคราะห์ รองศาสตราจารย์ ดร.สุระ พัฒนเกียรติ รองศาสตราจารย์ สุรภี อิงคากุล กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะต่างๆ

ขอขอบคุณ คุณประทุมพร พันเพ็ง คุณกิติมา ศิวอาทิตย์กุล และเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินทุกท่าน ที่ช่วยเหลือให้ข้อมูล ความรู้ด้านวิชาการรวมถึงคุณธราพงศ์ เพ็ชรประยูร ที่ช่วยเหลือให้คำปรึกษาทางด้านวิธีการและเทคนิคของงานวิจัยอยู่ตลอดเวลา

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาที่ดิน. (2542). ร่างรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมพัฒนาที่ดิน. (2550). บัญชีธาตุอาหารในดินตามชุดดินของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักวิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กิติมา ศิวอาทิตย์กุล และคณะ. (2542). รายงานวิจัยการศึกษาอัตราส่วนของตะกอน และธาตุอาหารหลักของพืชที่ถูกพัดพา จากพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแกแล อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์ดินและน้ำ กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ถวิล โกศลอนันตวงศ์. (2528). การประมาณค่าการควบคุมการพังทลายของดินในสมการสูญเสียดินสากล (USLE) สำหรับป่าดิบเขาที่มีเปอร์เซ็นต์เรือนยอดปกคลุมในระดับต่าง ๆ กัน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การจัดการลุ่มน้ำ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- นวรรตน์ ไกรพานนท์ และ ศิวัช แก้วเจริญ. (2550). ศักยภาพการกักเก็บคาร์บอนในดิน เป็นแหล่งดูดซับก๊าซเรือนกระจก. วารสารอนุรักษ์ดินและน้ำ. 22(3): 50-55
- นิวัติ เรืองพานิช. (2514). รายงานวนศาสตร์วิจัย เล่มที่ 13. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ไพฑูริย์ ปิยะปกรณ์. (2524). การวิเคราะห์เชิงปริมาณการพังทลายของดินในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้สมการสากลของการสูญเสียดิน. ปรินูญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ภูมิศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- สายัณห์ สิงหกละ. (2530). การศึกษาและวิจัยการชะล้างพังทลายของชุดดินต่าง ๆ จังหวัดแพร่. เอกสารทางวิชาการฉบับที่ 69. กรุงเทพฯ: ฝ่ายมาตรฐาน กองสำรวจและจำแนกดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- อุดม พนมเริงศักดิ์ และคณะ. (2543). แผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำสาขาห้วยแม่ประจัน. กรุงเทพฯ: กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- Chinnamani, S., et al. (1982). Applicability of the Universal Soil Loss Equation in Mountain Watersheds in Semiarid and Humid Regions. In *Proceedings of the Exeter Symposium*. pp. 229-237. Madras: IAHS.
- Liu, B. Y., et al. (2000, September). Slope Length Effects on Soil Loss for Steep Slopes. In *Soil Science Society of America Journal*. 2000(64): 1759. Retrieved March 8, 2010 from <http://soil.scijournals.org/cgi/reprint/64/5/1759.pdf>
- Mutchler, C.K., Mupfree, C.F.; & McGregor, K.C. (1994). Laboratory and Field Plots for erosion research. In *Soil Erosion Research Methods*. Lal, R. pp.11-38. Florida: St.Lucie Press.
- Wischmeier, W.H.; & Smith, D.D. (1978). *Predicting Rainfall- Erosion Losses a Guide to Conservation Planning*. Washington, D.C.: United States Department of Agriculture (USDA).

**ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จต่อการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ:
กรณีศึกษาเจ้าหน้าที่ดับเพลิง กองปฏิบัติการดับเพลิง 1
สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร**

Factors Affecting the Successful Implementation of Personnel Development Policy: A Case Study Firemen, Operation Divisions 1, the Disaster Prevention and Mitigation Department, Bangkok Metropolitan Administration

อภิชาติ จันทะสิงห์* สุชาติ ผิวงาม** และประพีร์ อภิชาติสกุล***
Apichat Juntasing, Suchart Piew-ngam, and Prapee Apichartsakorn

บทคัดย่อ

จุดมุ่งหมายของการวิจัยนี้เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จต่อการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ : กรณีศึกษาเจ้าหน้าที่ดับเพลิง กองปฏิบัติการดับเพลิง 1 สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ เลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จากกลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 186 คน และสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากผู้บริหาร จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ลักษณะส่วนบุคคล ผลของการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และวิเคราะห์สมการถดถอยแบบพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า ผลของการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติประสบความสำเร็จค่อนข้างมาก และในกลุ่มผู้ปฏิบัติและผู้บริหาร พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านมาตรฐานนโยบาย และวัตถุประสงค์ รองลงมา คือ การติดต่อสื่อสาร และการฝึกอบรม ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 นี้ สามารถร่วมกันพยากรณ์ผลของการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คำสำคัญ: ปัจจัย ผลสำเร็จ นโยบายพัฒนาบุคลากร

Abstract

The research aimed to study factors affecting the successful implementation of personnel development policy: a case study of firemen from Operation Division 1, the Disaster

* นิสิตปริญญาโท สาขานโยบายสาธารณะ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

**อาจารย์ ดร.ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

***อาจารย์ ดร.ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

Prevention and Mitigation Department, Bangkok Metropolitan Administration. The samples consisted of 186 operating officials and 7 administrators, selected by simple random sampling and purposive sampling, respectively. The instrument used for collecting data was a questionnaire composed of personal data, performance on implementation of personnel development policy and its affecting factors. The data was analyzed through percentage, mean and standard deviation, t-test one way analysis of variance and multiple regression analysis. The research findings were as follows:

1. The implementation of personnel development policy was rather highly successful.
2. Both operating officers and administrators correspondingly agreed that the most affecting factors to successful implementation of personnel development policy was the policy standard and objective, communication, and training, respectively. These factors could predict performance on implementation of personnel development policy at 0.05 level of statistical significance.

Keywords: Factors, Successful Implementation, Personnel Development Policy

บทนำ

คณะรัฐมนตรีในขณะนั้นได้มีมติเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2546 มติเมื่อ 8 กรกฎาคม 2546 และมติเมื่อ 16 กันยายน 2546 เรื่องการดำเนินการถ่ายโอนภารกิจกองบังคับการตำรวจดับเพลิงสำนักงานตำรวจแห่งชาติไปอยู่ในความดูแลของกรุงเทพมหานครตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2546 ภายหลังจากที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้มีการโอนย้ายภารกิจงานดับเพลิงมาอยู่ในความดูแลของกรุงเทพมหานครในปี 2546 นั้น ก็ได้มีการโอนทรัพย์สินต่างๆ ที่เป็นของสำนักงานตำรวจแห่งชาติทั้งระดับเพลิง รถกู้ภัยต่างๆ อาคารบ้านพัก ข้าราชการ สถานีดับเพลิง ที่มีอยู่ในกรุงเทพมหานครและข้าราชการตำรวจดับเพลิง ให้มาอยู่ภายใต้ความดูแลของกรุงเทพมหานครภายใต้หน่วยงานใหม่ที่มีชื่อว่า สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร แต่ในส่วนของข้าราชการตำรวจดับเพลิงทางสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และ กรุงเทพมหานคร ได้ให้ข้าราชการเป็นคนตัดสินใจเองว่าจะโอนย้ายมาเป็นข้าราชการกรุงเทพมหานครด้วยหรือไม่ ได้มีเจ้าหน้าที่สมัครใจโอนย้ายมาสังกัดกรุงเทพมหานครไม่เพียงพอ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ จึงได้มีหนังสือที่ ตช.0006.334/4719 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2546 อนุมัติให้ข้าราชการตำรวจในสังกัดกองบังคับการตำรวจดับเพลิงสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 1,217 นาย ช่วยราชการที่สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมอบหมายมีกำหนด 2 ปี เพื่อปฏิบัติการกิจต่างๆ และเป็นผู้ที่คอยแนะนำและให้คำปรึกษากับข้าราชการใหม่ที่จะเข้ามาทดแทนการปฏิบัติงานนั้นๆ ซึ่งทำให้กรุงเทพมหานครต้องทำการเปิดรับสมัครสอบคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ รวมไปถึงความพร้อมทางร่างกายและจิตใจ เพื่อที่จะพัฒนาบุคลากรของสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ให้มีประสิทธิภาพทัดเทียมกับ ข้าราชการตำรวจดับเพลิงเก่า ถ้าดูจากสถิติการเกิดเหตุเพลิงไหม้ที่เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครในแต่ละปีนั้นถือว่ามีเหตุเพลิงไหม้มากพอสมควรและสร้างความเสียหายให้กับชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งการเกิดเหตุเพลิงไหม้ในแต่ละปีนั้นเราไม่สามารถกำหนดหรือพยากรณ์การเกิดเหตุเพลิงไหม้ให้อยู่ในการควบคุมได้ เพราะการเกิดเหตุเพลิงไหม้จะมีองค์ประกอบและลักษณะ การเกิดเหตุเพลิงไหม้หลากหลายแตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็นความประมาท

ของประชาชน, การเกิดจากความผิดพลาด ของระบบไฟฟ้า, การลอบวางเพลิง, และอื่นๆ อีกมากมาย ฉะนั้นความพร้อมในการป้องกันและบรรเทา สาธารณภัยของเจ้าหน้าที่จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการที่ระงับเหตุที่จะเกิดโดยที่ไม่รู้วันเวลาไหนที่จะมีเหตุเพลิงไหม้เกิดขึ้น การเกิดเหตุเพลิงไหม้ในแต่ละครั้งแน่นอน ที่สุดย่อมเกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและเจ้าหน้าที่อย่าง หลีกเสี่ยงไม่ได้ สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่เป็นส่วนราชการ ที่จะดูแลในส่วนนี้และต้องสร้าง ความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ว่าประชาชนจะได้รับความปลอดภัยและเกิดการสูญเสียน้อยที่สุด โดยสำนักป้องกัน และบรรเทาสาธารณ ภัยได้มีนโยบายแผนงานโครงการพัฒนาบุคลากร คือ หลักสูตร การป้องกันและบรรเทา สาธารณภัยขั้นพื้นฐาน วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาข้าราชการที่เข้าใหม่ ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ เทคนิคและทักษะในการปฏิบัติงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เพื่อให้สามารถดำเนินการป้องกัน และแก้ปัญหาการเกิดอัคคีภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยนั้น เป็นงานที่จะต้องใช้ทั้งความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อช่วยเหลือประชาชนเมื่อมีเหตุเพลิงไหม้และสาธารณภัยอื่นๆ รวมทั้งช่วยเหลือตัวเองเมื่อตกอยู่ในสภาวะคับขัน เพราะเป็นงานที่มีความเสี่ยงสูง ฉะนั้นถ้าหากสามารถ สรุปลงถึงปัจจัยที่จะทำให้การพัฒนาบุคลากรของสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ประสบความสำเร็จได้แล้วนั้น ก็จะเกิดผลดีทั้งองค์กรและบุคลากรที่สำคัญ เมื่อบุคลากรมีการพัฒนา การทำงานก็จะเกิดประสิทธิภาพ จะทำให้ลดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินเมื่อเกิดเหตุเพลิงไหม้หรือสาธารณภัยอื่นๆ ซึ่งผู้ที่จะได้ประโยชน์มากที่สุดก็คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นผู้ที่เสียภาษีให้แก่ กรุงเทพมหานคร ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานครเป็นหน่วยงานที่เกิดขึ้นใหม่ แต่ภารกิจหน้าที่ความรับผิดชอบนั้นเกี่ยวข้องกับชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นภาระที่หนักของเจ้าหน้าที่ ทำให้เจ้าหน้าที่ทุกคนจะต้องพัฒนาตัวเองเพื่อที่จะหาวิทยาการใหม่ๆ มาช่วยในงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ฉะนั้นเราต้องทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จต่อการนำนโยบายการพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ เพื่อที่จะให้การพัฒนาบุคลากรภายในสำนักป้องกันและบรรเทา สาธารณภัย มีแนวทางไปในทางเดียวกันและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางในการนำนโยบายการพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ

สมมติฐานการวิจัย

มาตรฐานนโยบายและวัตถุประสงค์ โครงสร้างองค์กร การติดต่อสื่อสาร ทักษะคติของผู้ปฏิบัติงาน ทรัพยากร การฝึกอบรม สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เป็นปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการนำนโยบายการพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ตัวแปรที่ศึกษา

1.1 ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย (1) มาตรฐานนโยบายและวัตถุประสงค์ (2) โครงสร้างองค์กร (3) การติดต่อสื่อสาร (4) ทักษะคติของผู้ปฏิบัติงาน (5) การฝึกอบรม (6) ทรัพยากร และ (7) สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

1.2 ตัวแปรตาม คือ ความสำเร็จของการนำนโยบายการพัฒนามูลฐานไปปฏิบัติ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เจ้าหน้าที่, พนักงาน, เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กองปฏิบัติการดับเพลิง 1 สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร จำนวน 353 คน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

2.1 กลุ่มผู้บริหาร คือ หัวหน้าสถานีและรักษาการณ์หัวหน้าสถานีในกองปฏิบัติการดับเพลิง 1 ซึ่งมีจำนวน 7 คน

2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ คือ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำสถานีภายในกองปฏิบัติการดับเพลิง 1 จำนวน 346 คน

2.3 กลุ่มผู้ปฏิบัติใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ซึ่งขนาดของตัวอย่างได้มาจากการคำนวณ โดยใช้สูตรการคำนวณของ Taro Yamane และสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากผู้บริหาร จำนวน 7 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเป็นแบบให้แสดงทัศนคติตาม Likert Scale มี 5 ระดับ และนำไปหาความเชื่อถือได้ (Reliability) ของแบบสอบถามโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) (ศุภชัย ยาวะประภาษ, 2544: 8-11)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ประมวลผลข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยมีขั้นตอนดังนี้

4.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย สำหรับอธิบายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

4.2 สถิติอนุมาน (Inferential Statistics)

4.2.1 เพื่อใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบหาค่าเฉลี่ย ในกลุ่มตัวแปรมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไปใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) หรือการทดสอบค่าเอฟ (F-test)

4.2.2 ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Correlation & Regression Analysis) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเป็นเพศชาย ส่วนใหญ่มีอายุน้อยกว่า 30 ปี (ร้อยละ 43.00) มีอายุงาน 5 - 10 ปี (ร้อยละ 59.10) มีตำแหน่งระดับ 3 - 4 (ร้อยละ 50.50) และส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสายอาชีพ (ร้อยละ 48.90)

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายการพัฒนามูลฐานไปปฏิบัติของผู้ปฏิบัติ

2.1 กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จต่อการนำนโยบายพัฒนามูลฐานไปปฏิบัติ โดยภาพรวม อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง โดยเรียงลำดับจากมาก

ไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ พบว่าโดยภาพรวม ด้านการฝึกอบรม ด้านมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย และด้านทัศนคติ ตามลำดับ

2.1.1 ปัจจัยด้านมาตรฐานนโยบายและวัตถุประสงค์ กลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติเห็นด้วยอย่างมากเกี่ยวกับปัจจัยด้านมาตรฐานนโยบายและวัตถุประสงค์ โดยภาพรวมและเห็นด้วยอย่างมากกับข้อความที่ว่าการพัฒนาบุคลากรตามหลักสูตรป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขั้นพื้นฐานทำให้เจ้าหน้าที่มีความรู้ ความเข้าใจในงานที่เกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย บุคลากรในองค์กรมีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรโดยใช้หลักสูตรป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขั้นพื้นฐานเป็นยอดยงดี และหลักสูตรป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขั้นพื้นฐาน มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาความสามารถของเจ้าหน้าที่ ตามลำดับ

2.1.2 ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์การ กลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติเห็นด้วยในระดับปานกลางเกี่ยวกับปัจจัย ด้านโครงสร้างองค์การ โดยภาพรวมและเห็นด้วยในระดับปานกลางกับข้อความที่ว่าองค์กรควรมีหน่วย งานที่ปรึกษาภายนอกซึ่งมีความรู้มาช่วยเสนอแนะการปรับปรุงโครงสร้างองค์การให้เป็นมาตรฐาน โครงสร้างองค์การมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดสายบังคับบัญชาเพื่อแก้ไขปัญหาในการพัฒนาบุคลากรได้อย่างเหมาะสม ตามลำดับ

2.1.3 ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร กลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติเห็นด้วยในระดับปานกลางเกี่ยวกับปัจจัย ด้านการติดต่อสื่อสาร โดยภาพรวมและเห็นด้วยในระดับปานกลางกับข้อความที่ว่าหน่วยงานของท่านนำข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเพียงพอ การมีอุปกรณ์ที่ทันสมัยเพียงพอต่อการสนับสนุนการรับส่งข้อมูลข่าวสาร และการมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างเป็นระบบตามลำดับ

2.1.4 ปัจจัยด้านทัศนคติ กลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติเห็นด้วยอย่างมากเกี่ยวกับปัจจัยด้านทัศนคติ โดยภาพรวมและเห็นด้วยอย่างมากกับข้อความที่ว่า บุคลากรในหน่วยงานมีความรู้สึกรอยงามีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กร หน่วยงานควรเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานแสดง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงาน และบุคลากรภายในองค์กรที่มีความซื่อสัตย์ และจงรักภักดีต่อหน่วยงาน ตามลำดับ

2.1.5 ปัจจัยด้านการฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติเห็นด้วยอย่างมากปัจจัยด้านการฝึกอบรม โดยภาพรวมและเห็นด้วยอย่างมากกับข้อความที่ว่า การเข้ารับการฝึกอบรมทำให้เจ้าหน้าที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ การเข้ารับการฝึกอบรมทำให้เจ้าหน้าที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการเห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร โดยให้บุคลากรได้เข้ารับการฝึกอบรมด้านดับเพลิงและกู้ภัยอย่างต่อเนื่อง ตามลำดับ

2.1.6 ปัจจัยด้านทรัพยากรพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติเห็นด้วยในระดับปานกลางเกี่ยวกับปัจจัย ด้านทรัพยากร โดยภาพรวมและเห็นด้วยในระดับปานกลางกับข้อความที่ว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการ มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ให้เหมาะสมกับงาน หน่วยงานของท่านมีระบบการบำรุงรักษาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ และการมีวัสดุอุปกรณ์เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ดับเพลิงและกู้ภัยตามลำดับ

2.1.7 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม กลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติเห็นด้วยในระดับปานกลางเกี่ยวกับปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจการเมืองและสังคม โดยภาพรวมและเห็นด้วยกับข้อความที่ว่าเศรษฐกิจที่ตกต่ำส่งผลกระทบต่องบประมาณในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ และเห็นด้วยในระดับปานกลาง

กับข้อความที่ว่า ผู้บริหารหน่วยงานให้ความสนใจรวมทั้งควบคุมดูแลและเสริมสร้างความสามัคคีของบุคลากร ภายในหน่วยงาน และผู้นำชุมชน มีส่วนในการสนับสนุนให้การดำเนินการต่างๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน ตามลำดับ

3. ความคิดเห็นผลสำเร็จของการนำนโยบายการพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ

กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอย่างมากเกี่ยวกับผลความสำเร็จ ของการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติโดยภาพ รวมอยู่และเห็นด้วยกับข้อความที่ว่า ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงานด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก รองลงมา คือ การปฏิบัติหน้าที่บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ และการมีความรู้ ความสามารถ ในการปฏิบัติหน้าที่ด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ตามลำดับ

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ของการนำนโยบายการพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติของผู้บริหาร

จากการศึกษาการนำนโยบายการพัฒนาบุคลากร ไปปฏิบัติการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการพิจารณาตามกรอบแนวคิดการวิจัยทั้ง 7 ตัวแปร ได้แก่ มาตรฐานนโยบายและวัตถุประสงค์ โครงสร้างองค์กร การติดต่อสื่อสาร ทักษะคติของผู้ปฏิบัติงาน ทรัพยากร การฝึกอบรม สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

4.1 ผลปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ มี 7 ตัวแปรได้แก่

4.1.1 นโยบายพัฒนาบุคลากร โดยใช้หลักสูตรป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขั้นพื้นฐานนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นงานเฉพาะด้าน ผู้ที่จะเข้ามาปฏิบัติงานจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติหน้าที่ และการใช้เครื่องมือต่างๆ ในการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งหลักสูตรการอบรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย มีความแตกต่างกันออกไป ถือว่าเป็นพื้นฐานที่ดีเพราะงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนคือ ต้องการให้ข้าราชการที่เข้ามาใหม่ ได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่มีมาตรฐานของนโยบายและวัตถุประสงค์ที่มีความชัดเจนและเจ้าหน้าที่ก็ทราบถึงวัตถุประสงค์ของหลักสูตรป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัยไปปฏิบัติเพื่อให้นโยบายประสบผลสำเร็จ

4.1.2 โครงสร้างองค์กรมีปัญหาอย่างมาก เนื่องจากการโอนย้ายงานกิจการด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นในลักษณะโอนจากกองมาเป็นกรม แต่สายการบังคับบัญชายังเป็นตามหลักการบริหาร เช่น ในสถานียังไม่มีโครงสร้างที่ชัดเจน สถานีควรจะมียุทธศาสตร์ต่างๆ ดูแล เช่น กลุ่มงานด้านนโยบายและแผน กลุ่มงานด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กลุ่มงานด้านประชาสัมพันธ์ ฯลฯ แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่มีเลยจึงทำให้การบริหารงานต่างๆไม่เป็นไปตามที่ต้องการ

4.1.3 อุปกรณ์การติดต่อสื่อสารนั้นล้าสมัยและด้อยประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก เช่น ระบบเครือข่ายที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร เช่น อินเทอร์เน็ต วิทยุสื่อสาร ซึ่งใช้ในการศึกษาสืบค้นข้อมูล การเกิดเหตุต่างๆ เพื่อให้เจ้าหน้าที่นำมาวิเคราะห์เหตุการณ์เพื่อเป็นประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่งแตกต่างจากตอนนี้ เจ้าหน้าที่ได้ศึกษาจากประสบการณ์จริงเท่านั้น

4.1.4 ทักษะคติในการที่เจ้าหน้าที่อยากจะมีส่วนร่วม ในการพัฒนาองค์กรมีอยู่ในเกณฑ์ต่ำมากเห็นได้จากหน่วยงาน มีเจ้าหน้าที่ทั้งหมดประมาณ 1,700 คน แต่มีคนที่คิดจะพัฒนาองค์กรอยู่ไม่เกิน 100 คน เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่จะทำงานเฉพาะวันที่ตัวเองเข้าเวรไม่อุทิศเวลาให้กับงานเท่าที่ควรคือถ้าไม่เข้าเวรก็จะอยู่เฉยๆ ไม่มีมารคิดที่จะทำอย่างอื่นที่จะเกิดการพัฒนาและเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงาน

ส่วนมากจะสนใจประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม

4.1.5 การฝึกอบรมมีความสำคัญ เจ้าหน้าที่ควรจะได้รับ การฝึกอบรมก่อนที่จะมาปฏิบัติหน้าที่ เพราะการทำงานด้านนี้จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับงาน เพราะถ้าไม่รู้ อาจมีอันตรายถึงชีวิตได้ และใน ส่วนหน่วยงานนั้นยังให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมถือว่าน้อยมาก สิ่งที่ชี้ให้เห็นก็คือ ถ้าไม่โอนย้าย กองปฏิบัติงานดับเพลิงมาอยู่ในความดูแลของกรุงเทพมหานคร การพัฒนาจะสูงขึ้นโดยดูได้จากโครงการ ที่มีของกองปฏิบัติการตำรวจ ดับเพลิงเทียบกันสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในปัจจุบัน

4.1.6 หน่วยงานนั้นมีวัสดุอุปกรณ์เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน แต่สิ่งที่ขาดไปและสำคัญ มากอย่างยิ่งก็คือการบำรุงรักษาเนื่องจากอุปกรณ์ในการป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัยเป็นอุปกรณ์ ที่ใช้ช่วยเหลือชีวิตผู้ประสบภัยรวมถึงตัวของเจ้าหน้าที่ด้วย การบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ที่สุด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และการใช้จ่ายงบประมาณนั้นล้นเหลืออย่างสิ้นเชิง การจะจัดซื้ออุปกรณ์ต่าง ควรให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการเสนอเพราะที่ผ่านๆมาเป็นในลักษณะคนซื้อไม่ได้ใช้ คนใช้ไม่ได้ซื้อ จึงทำให้ไม่ตรงต่อความต้องการ มันแสดงให้เห็นถึงความด้อยประสิทธิภาพในการใช้งบประมาณ

4.1.7 ผู้นำทางการเมืองมีส่วนสำคัญอย่างมากในการที่จะทำให้โครงการต่างๆ บรรลุ ตามวัตถุประสงค์ แต่เราแทบจะไม่เกี่ยวข้องกันเลย เพราะผู้นำทางการเมืองนั้นไปให้ความสนใจเกี่ยวกับ อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของฐานเสียง ส่วนการร่วมมือจากภาคเอกชน เราไม่ได้รับการร่วมมือเลย เนื่องจากงานของเราเป็นงานบริการไม่มีอำนาจในการจัดการทางกฎหมาย และสาเหตุอีกอย่างอาจจะเป็นไปได้ที่เราขาดการประชาสัมพันธ์หน่วยงาน

4.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ตัวแปรอิสระที่มีอำนาจในการพยากรณ์ตัวแปรตาม ความสำเร็จของการนำนโยบาย ไปปฏิบัติ ได้แก่ มาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย การติดต่อสื่อสารและการฝึกอบรม โดยอธิบายได้ร้อยละ 39 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ได้ ดังนี้

$$\hat{Y} = 1.53 + 0.27X_1 + 0.19X_3 + 0.12X_5$$

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ผู้ปฏิบัติ

ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จต่อการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาเจ้าหน้าที่ดับเพลิง กองปฏิบัติการดับเพลิง 1 สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร ตามความมุ่งหมายของการวิจัยและสมมติฐานในการวิจัยโดยภาพรวม ดังนี้

ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จต่อการนำนโยบายการพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ สามารถอธิบาย ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ ปัจจัยที่ส่งผล สำเร็จต่อการนำนโยบายการพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติได้แก่ มาตรฐานนโยบาย และวัตถุประสงค์ การติดต่อสื่อสาร การฝึกอบรม ตามลำดับ ซึ่งตรงตามสมมติฐานการวิจัย

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับความสำเร็จของการนำนโยบายพัฒนา บุคลากรไปปฏิบัติ สรุปได้ดังนี้

1.1 ปัจจัยด้านมาตรฐานนโยบายและวัตถุประสงค์ มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับ ความสำเร็จของการนำนโยบายการพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ และสามารถอธิบายความสำเร็จของ การนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

หมายความว่า นโยบายพัฒนาบุคลากรนี้ต้องมีมาตรฐานนโยบายและวัตถุประสงค์ในแนวทางการดำเนินงานอย่างชัดเจน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานจึงจะสามารถปฏิบัติตามได้ ทำให้การปฏิบัติงานมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จสูง สามารถอธิบายผลความสำเร็จของการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติคือ ทำให้เจ้าหน้าที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงานด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งช่วยให้เจ้าหน้าที่เข้าใจในวิธีการทำงานเกี่ยวกับงานด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย อันจะส่งผลให้นโยบายประสบความสำเร็จ ซึ่งผลการวิจัยที่ได้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ (Van Meter., & Van Horn. 1975) พบว่า ปัจจัยเริ่มแรกที่กำหนดผลการดำเนินนโยบาย และการระบุตัวชี้วัดของผลการดำเนินนโยบาย คือต้องเข้าใจมาตรฐานนโยบายและวัตถุประสงค์ของนโยบาย ศุภชัย ยาวะประภาส (ศุภชัย ยาวะประภาส 2545: 101-118) พบว่า วัตถุประสงค์ของนโยบาย ประกอบไปด้วย ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ ความสอดคล้องต้องกันของวัตถุประสงค์ ความอยากง่ายในการรับรู้วัตถุประสงค์ไปยังผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ ผลการศึกษาของ เอกสิทธิ์ สุวรรณไพบูลย์ (2534) พบว่า ความเข้าใจของผู้ปฏิบัติที่มีต่อวัตถุประสงค์ของนโยบาย ทิศทางของทัศนคติที่มีต่อนโยบายนั้น รวมตลอดถึงความผูกพันที่มีต่อนโยบาย มีผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ สอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ โสภา สังข์วรรณะ (2542: บทคัดย่อ) พบว่า ความชัดเจนด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมายส่งผลให้โครงการประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับ กล้า ทองขาว (2534: 345) พบว่า เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนโยบาย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ และเห็นได้ชัดอีกอย่างว่านโยบายประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ คือจำนวนอัคคีภัยและสาธารณภัยที่ลดลงร้อยละ 10 ส่วน อาคม ใจแก้ว (2533: 248) ที่พบว่า ปัจจัยในด้านนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติ หากผู้ปฏิบัติขาดความตั้งใจจริงไม่มีความสามารถด้านวิชาชีพหรือไม่อาจปรับตัวได้แล้ว ถึงแม้นโยบายจะมีความชัดเจนสอดคล้องกับสภาพปัญหาเพียงใด ก็อาจทำให้นโยบายล้มเหลวได้ในที่สุด

1.2 การติดต่อสื่อสาร มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความสำเร็จของการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ และสามารถอธิบายความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่า การแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน การรับส่งข้อมูลที่รวดเร็ว มีการตรวจสอบที่ได้มาตรฐานและได้นำข้อมูลนั้นๆ มาใช้ในงานนั้น ทำให้เจ้าหน้าที่ได้ทราบถึงนโยบายพัฒนาบุคลากรที่ชัดเจน จึงจะสามารถอธิบายผลความสำเร็จของการนำนโยบายพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ คือ การสื่อสารที่ชัดเจนจะทำให้การพัฒนาบุคลากรมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ (Van Meter., & Van Horn. 1975) พบว่า ผู้ปฏิบัติตามนโยบายที่รับผิดชอบจะต้องเข้าใจมาตรฐานและวัตถุประสงค์โครงการนั้นๆ การติดต่อสื่อสารและในการติดต่อสื่อสารทั้งภายในองค์กรและระหว่างองค์กร มีความซับซ้อนและมีกระบวนการที่ยุ่งยากในการสื่อสารจากบนลงล่างในองค์กร หรือจากองค์กรหนึ่งไปยังองค์กร เพราะฉะนั้น การนำนโยบายไปปฏิบัติที่มีประสิทธิผล จะต้องเพิ่มความชัดเจนของความเที่ยงตรง ความแม่นยำในการติดต่อสื่อสาร สอดคล้องกับ (G.C Edward III. 1980) กล่าวว่า ปัจจัยที่การติดต่อสื่อสาร เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้นโยบายประสบผลสำเร็จ เพราะวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายที่นำมาต้องมีการติดต่อสื่อสารที่ถูกต้อง ชัดเจน ครบถ้วน และช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจตรงตามความตั้งใจของผู้กำหนดนโยบายการนำนโยบายไปปฏิบัติที่จะก่อให้เกิดผลดีนั้น มีส่วนสำคัญที่ช่วยทำให้การปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นจะต้องมีการสื่อสารที่ถูกต้อง รวดเร็ว ต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพด้วย สอดคล้องกับ โสภา สังข์วรรณะ (2542: บทคัดย่อ) การติดต่อสื่อสารมี การใช้ข้อมูลระหว่างหน่วยงาน

และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีค่อนข้างมาก ดังนั้น การได้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจนย่อมส่งผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนแผนปฏิบัติการก็ให้ความสำคัญกับการติดต่อสื่อสารคือ มีการปรับปรุงศูนย์สั่งการ 199 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานด้านการติดต่อสื่อสาร (แผนปฏิบัติการประจำปี สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. พ.ศ.2551: 3)

1.3 การฝึกอบรม มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความสำเร็จของการนำนโยบายการพัฒนาบุคลากรไปปฏิบัติ และสามารถอธิบายความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่า การเข้ารับการฝึกอบรมทำให้เจ้าหน้าที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของซูซัย สมิทธิไกร (2542) กล่าวว่า การฝึกอบรม (Training) คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างหรือเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความสามารถ (Ability) และ เจตคติ (Attitude) ของบุคลากรนั้น อันจะช่วยปรับปรุงให้การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เช่น เป็นหัวหน้างานที่สามารถบริหารงานและบริหารผู้ใต้บังคับบัญชาได้ดีขึ้น หรือเป็นช่างเทคนิคที่มีความสามารถในการซ่อมแซมเครื่องจักรได้ดีขึ้น สอดคล้องกับ เชิดวิทย์ ยุวธนะ (2531: บทคัดย่อ) สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้วยการจัดอบรมเองในหัวข้อที่ต้องการ และส่งไปฝึก อบรมนอกสถานที่เป็นครั้งคราวรวมทั้งจัดหลักสูตรต่อเนื่องให้ เช่น หลักสูตรทางด้านภาษา เพื่อเรียนหลังเลิกงาน

2. การวิจัยผู้บริหาร

2.1 ปัจจัยด้านมาตรฐานนโยบายและวัตถุประสงค์ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านมาตรฐานนโยบายและวัตถุประสงค์ มาตรฐานของนโยบาย และวัตถุประสงค์ ดังนั้นมาตรฐานของนโยบาย และวัตถุประสงค์ ที่มีความชัดเจนและเจ้าหน้าที่ก็ทราบถึงวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและหลักสูตรการป้องกันและบรรเทา สาธารณภัยขั้นพื้นฐานนั้นจะทำให้นโยบายประสบผลสำเร็จหลักสูตรก็มีความเหมาะสมในการพัฒนาความสามารถเพราะเป็นพื้นฐานในการอบรมหลักสูตรต่างๆ ต่อไป "นโยบายพัฒนาบุคลากร โดยใช้หลักสูตรการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขั้นพื้นฐาน นั้นถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นงานเฉพาะด้าน ผู้ที่จะมาปฏิบัติงานจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติหน้าที่และการใช้เครื่องมือในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งมีอยู่มากและวิธีการใช้งานอุปกรณ์แต่ละอย่างก็แตกต่างกันออกไป หลักสูตรในเนื้อหาการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขั้นพื้นฐาน ก็มีเนื้อหาครอบคลุมแม้จะยังไม่เจาะลึกแต่ก็เป็นพื้นฐานที่ดีเพราะจะได้เป็นการต่อยอดการพัฒนาตัวเองในหลักสูตร ที่เป็นหลักสูตรเฉพาะทางต่อไป" (พ.ต.ท.กิตติวิริยะสกุลพันธ์. 2553: สัมภาษณ์) แต่นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนแล้วก็ต้องมีการแบ่งคุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรมด้วย "การพัฒนาบุคลากรตามหลักสูตรการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขั้นพื้นฐานมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน คือ ต้องการให้ข้าราชการที่เข้ามาใหม่ ได้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยรวมถึงได้รู้จักอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย แต่ควรแยกกันฝึกระหว่างผู้สั่งการกับผู้ปฏิบัติเพื่อที่จะให้เข้าใจถึงสายการบังคับบัญชา" (ธีรยุทธ ภูมิศักดิ์. 2553: สัมภาษณ์) และการที่วัตถุประสงค์ชัดเจนทำให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ทำให้การเข้าถึงเหตุในเวลา 10.15 นาที (เวลาที่กำหนด 12 นาที) และจำนวนอัคคีภัย และสาธารณภัย ลดลงร้อยละ 10

2.2 ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์การ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัย ด้านโครงสร้างองค์การ ว่าโครงสร้างองค์การนั้นมีปัญหาอย่างมากทั้งการแต่งตั้งผู้บริหารรวมถึงสายบังคับบัญชาที่ยังไม่มีความชัดเจนและไม่สอดคล้องกับโครงสร้างที่เป็นมาตรฐานส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในกรุงเทพมหานคร

ทำให้การบริหารงานไม่ราบรื่นเท่าที่ควร "โครงสร้างองค์กรมีปัญหาอย่างมาก เนื่องจากการโอนย้ายงานกิจการด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นในลักษณะโอนจากกองมาเป็นกรม แต่สายงานบังคับบัญชายังเป็นตามหลักการบริหารยกตัวอย่าง ในสถานี่ต่างๆ ยังไม่มีโครงสร้างต่างๆ ที่ชัดเจนสถานี่เทียบเท่ากับฝ่ายต่างๆ ที่มีอยู่ตามเขตควรที่จะมีกลุ่มงานดูแลเช่น กลุ่มงานด้านนโยบายและแผน กลุ่มงานด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กลุ่มงานด้านประชาสัมพันธ์ เป็นต้น แต่ในความเป็นจริง แล้วไม่มีเลยจึงทำให้การบริหารงานต่างไม่เป็นไปตามที่ต้องการ" (ธีรยุทธ ภูมิศักดิ์. 2553: สัมภาษณ์) ซึ่งจากการที่โครงสร้างมีปัญหาทำให้เกิดปัญหาต่าง "โครงสร้างองค์กรยังไม่เหมาะสม ต้องมีการปรับปรุง แก้ไขภายในสถานี่ดับเพลิงอาจจะนำวิธีการปฏิบัติงานตามเขตมาใช้อาจจะช่วยให้ดีขึ้น คือมีการแบ่งเป็นหน่วยงานต่างๆ เพื่อดูแลงานที่ได้รับมอบหมายเพราะงานด้านป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัยมีหลายด้านแตกต่างกันออกไป" (ร.ต.อ.ฉลุ เนียมลากเนื่อง. 2553: สัมภาษณ์) การที่โครงสร้างไม่เหมาะสม และยังไม่เป็นสากลทำให้มีปัญหาจึงทำให้ต้องมีการพัฒนา ระบบงานเพื่อลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ

2.3 ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัย ด้านการติดต่อสื่อสารว่าอุปกรณ์การติดต่อสื่อสารนั้นล้ำสมัยและด้อยประสิทธิภาพเนื่องจากไม่ได้มีการนำเทคโนโลยีอย่าง เช่น อินเทอร์เน็ตเข้ามาใช้ในหน่วยงานทำให้ไม่สามารถค้นคว้าหาวิทยาการใหม่ๆ มาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ "อุปกรณ์การติดต่อสื่อสารนั้นล้ำสมัยและด้อยประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก ยกตัวอย่างระบบ เครือข่ายที่ใช้ในการติดต่อหรือการใช้อินเทอร์เน็ตในการติดต่อสื่อสารก็ไม่ได้นำมาใช้ และเป็นผลเกี่ยวเนื่อง ไปถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลสื่อถ่ายนำเทคโนโลยีมาใช้จะเกิดประโยชน์อย่างมาก" (ร.ต.อ.สมเกียรติ พูลศรี. 2553: สัมภาษณ์) และการที่อุปกรณ์ไม่ทันสมัยทำให้การติดต่อสื่อสารมีปัญหา "ระบบการติดต่อสื่อสาร มีปัญหาอย่างมากเนื่องจากไม่มีการบริหารจัดการตัวอย่างเช่น การใช้วิทยุสื่อสารในการปฏิบัติหน้าที่ควรจะมีการวางระบบการใช้งานวิทยุสื่อสารในการปฏิบัติหน้าที่ แยกช่องสัญญาณในการรับส่งข้อมูลของผู้สั่งการและผู้ปฏิบัติออกเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานและสั่งการ" (ธีรยุทธ ภูมิศักดิ์. 2553: สัมภาษณ์) สอดคล้องกับแผนปฏิบัติราชการที่จะปรับปรุงศูนย์ควบคุมสั่งการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ในการทำงาน

2.4 ปัจจัยด้านทัศนคติ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัย ด้านทัศนคติ ดังนี้ เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่คิดถึงการพัฒนาองค์กรและไม่อุทิศเวลาให้กับการทำงานในส่วนที่ตัวเองรับผิดชอบเพียงอย่างเดียว "เจ้าหน้าที่ยังมีทัศนคติในการที่จะช่วยกันในการพัฒนาองค์กรไม่มากเท่าที่ควร ส่วนมากจะสนใจในประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนร่วม" (ร.ต.อ.ฉลุ เนียมลากเนื่อง. 2553: สัมภาษณ์) การที่ เจ้าหน้าที่ยังไม่มีความคิดเพื่อพัฒนาองค์กรอาจจะเป็นไปได้ว่าต้องมีการสร้างวัฒนธรรมขององค์กร "การจะให้เจ้าหน้าที่มีทัศนคติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันควรจะต้องปรับปรุงวัฒนธรรมขององค์กร ให้เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้สึกที่จะอุทิศเวลาให้กับงานเนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่ยอมรับงานอย่างอื่นนอกจากที่ได้รับมอบหมายเท่านั้นทั้งๆ ที่งานด้านสาธารณภัยจะเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ ส่วนเจ้าหน้าที่ที่มีความคิดที่จะร่วมกันมีประมาณสิบห้าหรือยี่สิบเปอร์เซ็นต์เท่านั้น เห็นได้จากการไม่ให้ความร่วมมือในงานด้านอื่นๆ" (ธีรยุทธ ภูมิศักดิ์. 2553: สัมภาษณ์) ซึ่งการที่เจ้าหน้าที่ยังไม่มีความคิดที่จะพัฒนาองค์กรก็จะทำให้การนำนโยบาย ไปปฏิบัติสำเร็จได้ยากขึ้นสอดคล้องกับผลการศึกษาของ (Van Meter., & Van Horn. 1975) ทัศนคติ สามารถที่จะทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติงายขึ้น เป้าหมายนโยบายอาจจะถูกปฏิเสธด้วยหลายเหตุผล เช่น การละเมิดระบบค่านิยม ความเชื่อส่วนตัว ความเชื่อสัจยต่อภายนอกองค์กร ผลประโยชน์ส่วนตัว หรือความสัมพันธ์ที่มีอยู่และที่ชอบส่วนตัว จากความจริงที่ว่ามนุษย์ยากที่จะทำให้งานประสบความสำเร็จ หากไม่มีความเชื่อทัศนคติต่อนโยบายมีน้อยอาจทำให้ผู้ปฏิบัตินโยบายพยายามที่จะเบี่ยงเบนหรือหลบเลี่ยงต่อการปฏิบัติ

2.5 ปัจจัยด้านการฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัย ด้านการฝึกอบรม ว่าการฝึกอบรมนั้นทำให้เจ้าหน้าที่มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ในระดับที่น่าพอใจ แต่ควรจะมีการแยกการฝึกอบรมออก เป็นส่วนของผู้สั่งการและส่วนของผู้ปฏิบัติเพื่อที่จะทำให้เจ้าหน้าที่รู้ถึงสายบังคับบัญชา "การเข้ารับการฝึกอบรมทำให้เจ้าหน้าที่มีความรู้เกี่ยวกับงานในระดับแค่พอใช้ ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรโดยแยกฝึกระหว่างผู้สั่งการและผู้ปฏิบัติประโยชน์ของการแยกฝึกเป็นสองส่วน จะทำให้เกิดระบบการปกครองและสายการบังคับบัญชา" (ธีรยุทธ ภูมิศักดิ์. 2553: สัมภาษณ์) สอดคล้องกับ วิน เชื้อโพธิ์หัก (2537: 30) กล่าวว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการอย่างมีระบบ ซึ่งมุ่งหมาย ที่จะพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติเพื่อให้การเปลี่ยนแปลงในการทำงานของบุคคลที่รับการฝึกอบรม ตามวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือหน่วยงานนั้นๆ หน่วยงานก็ให้ความสำคัญ กับการฝึกอบรม เห็นได้จากเป้าหมายตามแผนจะมีการจัดการฝึกอบรมทำได้ตามแผนงานที่ตั้งเป้าไว้

2.6 ปัจจัยด้านทรัพยากร กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัย ด้านทรัพยากร ว่า การใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานมีปัญหาอย่างมากในการจัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆ ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ไม่ได้ให้ผู้ที่ต้องใช้อุปกรณ์ต่างๆ มีส่วนร่วมและที่สำคัญขาดการบำรุงรักษา อุปกรณ์ที่มีอยู่ ซึ่งหน่วยงานก็ทราบถึงปัญหานี้เห็นได้จากการวิเคราะห์จุดอ่อนของหน่วยงานว่าขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญด้านการเงิน การคลัง จัดซื้อจัดจ้างและระบบธุรการ (แผนปฏิบัติการประจำปีสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. พ.ศ.2551:6) สอดคล้องกับความคิดเห็นส่วนใหญ่ของผู้ให้สัมภาษณ์ "การจัดซื้อควรจะมีการคำนึงถึงความจำเป็นในการใช้งานเพราะอุปกรณ์บางอย่างไม่มีความจำเป็นเลย และบางที่จัดซื้อไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ความต้องการซึ่งแสดงให้เห็นถึงความด้อยประสิทธิภาพในการใช้งบประมาณ" (พ.ต.ท.กิตติ วิริยะสกุลพันธ์. 2553: สัมภาษณ์) เช่นเดียวกันกับอีกท่านหนึ่ง ซึ่งแสดงความคิดเห็นถึงการด้อยประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากร "หน่วยงานยังด้อยประสิทธิภาพ ในกาใช้จ่ายงบประมาณ เห็นได้จากการซื้อวัสดุอุปกรณ์ถึงแม้จะมีวัสดุอุปกรณ์เพียงพอ ในการปฏิบัติหน้าที่แต่หน่วยงาน ไม่คิดถึงการบำรุงรักษา เพราะอุปกรณ์เกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย นั้นเสมือนเป็นเกราะป้องกันเจ้าหน้าที่เวลาปฏิบัติงานในการดับเพลิง ควรจะมีบริษัทที่เป็นคู่สัญญา เพื่อทำการบำรุงรักษา" (ร.ต.อ.สมเกียรติ พูลศรี. 2553: สัมภาษณ์)

2.7 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัย ด้านสภาพเศรษฐกิจการเมืองและสังคม ว่าหน่วยงานไม่ได้รับความร่วมมือจากภาคเอกชนเท่าที่ควรเนื่องจากไม่มีอำนาจทางกฎหมายไม่มีส่วนให้คนให้โทษ และถึงแม้ผู้นำทางการเมือง จะมีส่วนสำคัญ ในการขับเคลื่อน โครงการต่างให้ประสบความสำเร็จแต่หน่วยงานแทบไม่มีการประสานงานกับผู้นำทางการเมืองเลย ซึ่งเป็นเช่นเดียวกันกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล "ผู้นำทางการเมืองมีส่วนสำคัญ ในการสนับสนุนแต่เราแทบจะไม่เกี่ยวข้องกันเลยเพราะ ผู้นำทางการเมืองนั้นไปให้ความสนใจเกี่ยวกับ อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของฐานเสียง ส่วนความร่วมมือจากภาคเอกชนเรา ไม่ได้รับการร่วมมือเลยเนื่องจากงานของเราเป็นงานบริการไม่มีอำนาจในการจัดการทางกฎหมาย" (ธีรยุทธ ภูมิศักดิ์. 2553: สัมภาษณ์) ความเห็นอีกด้านของผู้บริหารอีกท่านที่ให้ความเห็นทางด้านสังคม "เราไม่ได้รับความร่วมมือจากภาคเอกชนเนื่องจากเราให้คนให้โทษเขาไม่ได้ อำนาจในการตรวจสอบ อุปกรณ์ดับเพลิงภายในอาคารก็ขึ้นอยู่กับเขตภาคเอกชนจึงให้ความร่วมมือกับเขตเป็นอย่างดีสาเหตุ อีกอย่างอาจจะเป็นไปได้ที่เราขาดการประชาสัมพันธ์หน่วยงาน" (ร.ต.อ.จตุ เนียมลางเหนือ. 2553: สัมภาษณ์) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ (Van Meter., & Van Horn. 1975) นโยบายสาธารณะที่กำหนด

ออกมาจากระบบการเมืองในลักษณะของกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับประชาชน ต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารในหน่วยงาน / หรือภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เมื่อนำนโยบายไปปฏิบัติ ในทางตรงกันข้ามนโยบายหนึ่ง ๆ อาจจะมีการต่อต้านจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันนโยบาย ซึ่งส่งผลให้ นโยบายดำเนินการไม่สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์

ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำการศึกษาในเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายพัฒนาบุคลากร ไปปฏิบัติ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างของเจ้าหน้าที่ทุกกองปฏิบัติการดับเพลิงในกรุงเทพมหานคร
2. ควรทำการศึกษาในเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายพัฒนาบุคลากร ไปปฏิบัติ โดยเพิ่มรายละเอียดของข้อมูลพื้นฐาน เช่น สถานภาพ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กล้า ทองขาว. (2534). การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายสาธารณะ ไปปฏิบัติ: กรณีศึกษา นโยบายรณรงค์เพื่อการเรียนรู้หนังสือแห่งชาติ. วิทยานิพนธ์พัฒน บริหารศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (การบริหารการพัฒนา). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ชูชัย สมิทธิโก. (2542). การฝึกอบรมบุคลากรในองค์การ กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เชิดวิทย์ ยุววรรณ (2531). การพัฒนาบุคลากรโรงแรมในเมืองพัทยา. วิทยานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ถ่ายเอกสาร.
- วิน เชื้อโพธิ์หัก.(2537). การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ศุภชัย ยาวะประภาส. (2545). การวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสภา สังข์วรรณ.(2542). ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงสร้างชีวิต ใหม่ให้สตรีในชนบท จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขารัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- อดุลย์ หลังปูเต๊ะ. (2544). การพัฒนาบุคลากรของธุรกิจภาคการบริการ: กรณีศึกษาโรงแรมในเครือ แอคคอร์ เขตกรุงเทพ. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต. ถ่ายเอกสาร.
- อาคม ใจแก้ว. (2533). การนำนโยบายไปปฏิบัติในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (การบริหารการพัฒนา) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- เอกสิทธิ์ สุวรรณไพบูลย์.(2534). นโยบายโครงการช่วยเหลือราษฎรให้มีสิทธิทำกิน (สทก.) ศึกษากรณี การนำนโยบายไปปฏิบัติโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ. เอกสารวิจัยการศึกษาตามกำหนด ปริญญารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- Edwards, G.C. (1980). Implementing Public Policy. Washington D.C. Congressional Quarterly Inc.
- Van Meter, Donald S., & Van Horn, Carl E. (1975. February). The Policy Implementation Process: A Conceptual Framework. Administration and Society. 6(4): 445-487.

เค็มอย่างเกลือสมุทร : การผลิตเกลือด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน¹

Salty as Salt Sea: The Salt Production with Indigenous Knowledge

จากรุวรรณ ขำเพชร*

Jaruwan Kumpetch

บทคัดย่อ

คำว่า "เกลือ" คนไทยคุ้นเคยกันทั้งในเรื่องการนำไปทำอาหารหรือสำนวนเกี่ยวกับเกลือมากมาย เกลือสามารถทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคม ครอบครัว เศรษฐกิจ รวมไปถึงความยิ่งใหญ่ของประวัติศาสตร์โลก ก็มีความเกี่ยวข้องกับเกลือ บริเวณฝั่งทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เป็นแหล่งที่มีการผลิตเกลือสมุทรแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศไทย โดยใช้กรรมวิธีการผลิตที่สืบทอดกันมาในลักษณะภูมิปัญญาชาวบ้าน ปัจจุบันการทำนาเกลือมีการเปลี่ยนแปลงทั้งกรรมวิธีการผลิต การถือครองพื้นที่ในการผลิต และผู้สืบทอดการผลิต

อย่างไรก็ตามเกลือยังคงมีประโยชน์มากมายทั้งโดยทางตรง คือ การประกอบ อาหาร ใช้เป็นส่วนผสมของเวชภัณฑ์ ยา หรือใช้ในอุตสาหกรรมต่างๆ จึงเห็นได้ว่าแค่เพียงการตากน้ำทะเลขาย ก็มีคุณค่าต่อมวลมนุษยชาติเป็นอย่างยิ่ง แต่ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ไม่นิยมประกอบอาชีพนี้ ด้วยคิดว่าลำบาก และเหนื่อยเกินไป

คำสำคัญ: การผลิตเกลือ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

Abstract

"Salt" is a familiar term among Thai people as it is used in cooking or salt-related phrases. Salt helps us to understand social relationships, family, economy, and the greatness of the world history; they are all relevant to salt. Salt is highly associated with Ban Laem District in Phetchaburi Province where is located in the west coast and the largest salt-production place of Thailand. Salt in Ban Laem District has been produced by indigenous knowledge. Recently, salt farming has been changed in the production process, land owning, and manufacturing successors.

Nevertheless, salt has many useful benefits-as an ingredient in cooking and pharmacy, or industries. The sea salt, made from sea water, is valuable to mankind. However, salt farming is not a popular profession among new generations, as they view this career hard and too exhausted.

Keywords: Salt Production, Indigenous Knowledge

¹ ขอขอบคุณ คุณไพโรจน์ นาครักษา ฝ่ายส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 5 เพชรบุรีและชานาเกลือบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

คนไทยจะคุ้นเคยคำกล่าวหรือสำนวนเกี่ยวกับกับเกลือมากมาย อาทิ กัดก่อนเกลือกิน เกลือจิ้มเกลือ เกลือเป็นหนอน แกงจืดจึงรู้คุณเกลือ โกล่เกลือกินต่าง พริกกะเกลือ พริกบ้านเหนือ เกลือบ้านได้ข้าวเหลือเกลืออ้อม จงรักษาความดีจุงเกลือรักษาความเค็ม ฯลฯ เกลือจึงเป็นคำเปรียบเปรยที่อุปมาได้เหมือนกับการใช้ชีวิตของคนที่มีทั้งอยู่ในภาวะลำบาก การไม่ยอมซึ่งกันและกัน การรู้คุณค่า ของเกลือ และเปรียบได้กับอีกมากมายหลายสิ่งที่ต้องแสดงความสัมพันธ์ในการดำรงชีวิตของผู้คน ความสำคัญของเกลือที่มีต่อคนไทยหรือผู้คนในโลกนี้หากมองผ่านเกลือเข้าไปส่วนลึกเกลือ สามารถทำให้เราเข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคมครอบครัว การก่อตั้งเมืองการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและอื่นๆ อีกมากมาย ความสำคัญของเกลือมีมาร่วมสมัยนับแต่ประวัติศาสตร์โลกที่เดียวของ เช่น กำแพงเมืองจีนสร้างจากภาซีเกลือ กองทัพโรมันสร้างขึ้นจากภาซีเกลือ อาณาจักรมายามีรากฐานการผลิตและค้าเกลือ การค้าระหว่างประเทศในยุคกลางมีเกลือและผลิตภัณฑ์จากเกลืออย่างปลาเค็มและเนื้อเค็มเป็นสินค้าหลัก หากย้อนหลังไป 3,000 ปีมาแล้ว เกลือเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่งคั่ง มั่งมีและอำนาจ ทั้งในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก โลกตะวันตกรับรู้ในเกลือสมุทร ส่วนโลกตะวันออกมีทั้งเกลือสมุทรและเกลือสินเธาว์ เกลือเป็นสินค้าสำคัญของจักรวรรดิอังกฤษที่แผ่อิทธิพลไปทั่วโลก ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ฝ่ายใต้พ่ายแพ้ในสงครามกลางเมืองของสหรัฐอเมริกาจากการขาดแคลนเกลือ การเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชของอินเดียจากอังกฤษเริ่มจากการคัดค้านการผูกขาดเกลือของจักรวรรดิอังกฤษ เป็นต้น จึงเป็นการยืนยันให้เห็นความสำคัญของเกลืออย่างยิ่ง

อิปโปเครติส เคยกล่าวถึงเกลือทะเลที่ได้จากการระเหยด้วยแสงแดดไว้เมื่อหลายร้อยปีก่อนคริสตกาลว่า **แสงอาทิตย์ดึงดูดส่วนที่ดีที่สุดและเบาที่สุดของน้ำและทำให้ลอยขึ้นไป เหลือแต่ส่วนที่เป็นเกลือ** เนื่องจากมีความหนาแน่นและหนัก **นี่เป็นวิธีทำให้เกิดเกลือ** ฉะนั้นหากเอ่ยถึงอาชีพตากน้ำทะเลขาย หลายคนอาจจะงงว่าคืออาชีพอะไร แต่หากมาศึกษาบริเวณแหล่งทำเกลือแถบจังหวัดสมุทรสงคราม หรือเพชรบุรีจะพบการ ตากน้ำทะเลขายอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะจังหวัดเพชรบุรีที่เป็นดินแดนที่มีชื่อเสียง ด้านการผลิตขนมหวาน และเกี่ยวข้องกับอดีตพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ ทั้งนี้นอกจากน้ำตาล ที่เพชรบุรีมีมากกระทั่งการสร้างพระนครคีรี (เขาวัง) ยังสร้างด้วยภาซีน้ำตาลแล้ว เพชรบุรียังมีความมั่งคั่ง ทางทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความคงอยู่ของมนุษย์อีกมากคือมีแหล่งในการผลิต เกลือสมุทรอีกบริเวณ ชายฝั่งทะเลอำเภอบ้านแหลม และเป็นแหล่งผลิตเกลือแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศไทย

พื้นที่ในการผลิตเกลือต้องเป็นดินเหนียว เนื้อแน่นอยู่ใกล้ชายทะเลและพื้นที่ในการผลิตแหล่งใหญ่อยู่ที่จังหวัดสมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงครามและจังหวัดเพชรบุรี ทุกพื้นที่ดังกล่าวอยู่ติดริมทะเล แต่พื้นที่ชายเลนหรือป่าชายคือพื้นที่ที่ติดริมกับแนวทะเล และด้านในถัดเข้ามาในผืนดินคือพื้นที่แปลงนาเกลือ ที่แต่เดิมใช้กั้นหันลมวิดน้ำทะเลเข้าไปยังแปลงนาต่างๆ น้ำทะเลเป็นวัตถุดิบสำคัญในการผลิตเกลือ ฉะนั้นน้ำทะเลจึงต้องมีความสะอาดไม่มีมลพิษเจือปน มิเช่นนั้นจะนำเกลือมาบริโภคไม่ได้ การเตรียมพื้นที่ในการทำนาเกลือ แต่เดิมต้องใช้แรงคนในการลากท่อนซุงบดให้ดินแน่น ปัจจุบันก็เปลี่ยนมาเป็นใช้รถลึงนา ที่ใช้เครื่องยนต์แทน ขั้นตอนการเตรียมพื้นที่ให้ดินแน่นมากที่สุดเป็นสิ่งสำคัญ เพราะหากผิวดินแน่นจะทำให้ไม่มีดินจากพื้นผิวพองตัวขึ้นมาปะปนกับผลึกเกลือ ทำให้เกลือสกปรกและขายไม่ได้ราคา

จุดเริ่มต้นความเค็มหรือการผลิตเกลือ คือลำคลองในการส่งน้ำจากทะเลมาสู่นาเกลือ คลองจะมีน้ำเข้ามาในช่วงน้ำทะเลขึ้น ในช่วงน้ำลงคลองจึงแห้งมากเหลือเพียงโคลนเลน และสัตว์เล็กชายเลน เช่น ปลาตีนหรือปูก้ามดาบเท่านั้น การผลิตตามแบบเดิมคือการอาศัยคลองธรรมชาติและทำประตูเปิดปิดน้ำให้เข้าตามเวลาและปิดไว้เมื่อไม่ต้องการใช้แล้ว เมื่อน้ำเข้าสู่คลองเต็มแล้วก็จะปิดประตูกั้นน้ำไม่ให้ไหล

ออกกลับไปทะเล เจ้าของนาเกลือที่อยู่ใกล้คลองก็จะใช้กังหันวิดน้ำเข้าสู่นาดตนเอง แต่ก็ยังคงมีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันระหว่างนาที่อยู่ละแวกติดกัน ต่อมาเมื่อลมที่ใช้พัดกังหันวิดน้ำเข้าสู่คลองเริ่มไม่แน่นอน จึงมีการเปลี่ยนแปลงในเทคโนโลยีการผลิตโดยใช้เครื่องยนต์ดันน้ำจากคลองเข้าสู่พื้นที่กักเก็บน้ำ ที่เรียกว่า **นาขัง** หรือ **วังน้ำ** หรือ **บ่อเก็บน้ำ** พื้นที่ที่ใช้กักเก็บน้ำหากมีมากก็จะเป็นผลดีต่อการทำนา เพราะจะได้ปริมาณน้ำมาก การจัดสรรพื้นที่นอกจากนาขังแล้ว แปลงนาถัดไปจะจำแนกออกเป็น 4 แปลงนาหรือเรียกว่า **กระทง** ก็ได้ ได้แก่ (1) นาดาก หรือนาแม่ (2) นาดากหรือนารองเชื้อ (ตามการเรียกของแม่คลอง) (3) นาดอก (4) นาวาง นาวางจะเป็นนาที่ได้เกลือมาบริโภค ความสำคัญของการจัดแบ่งพื้นที่นาออกเป็น 4 ส่วนมีความสำคัญที่จำแนกแยกย่อยออกไปต่างกัน ดังเช่น นาบางแปลงมีวัตถุประสงค์ในการนำน้ำจากทะเลมาเก็บ นาบางแปลงเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่เกลือจะตกผลึกเป็นเม็ดเกลือ เป็นต้น การจัดวางพื้นที่ตามลำดับที่น้ำทะเลจะไหลเข้าสู่แต่ละกระทงจะมีทั้งไหลตามลำดับคือจากนาส่วนที่ 1 ไปยัง 2 ไปยัง 4 และไปยัง 4 ตามลำดับที่เรียกว่า **นายีน** ด้วยมีพื้นที่มากเพียงพอ แต่หากพื้นที่นาไม่มากก็จะใช้ให้น้ำไหลวนไปเข้าแต่ละกระทงให้ครบที่เรียกว่า **นาววน** และนาแต่แปลง เมื่อน้ำเข้าสู่เต็มนาและระยะเวลาแล้วก็จะมียีสที่แตกต่างกัน

รูปภาพ 1 นาเกลือหรือที่เรียกว่า "นาวาง" ที่รอการตกผลึกเป็นเม็ดเกลือ

รูปภาพ 2 นาวาง เป็นนาที่สามารถเก็บเม็ดเกลือมาบริโภคได้

การทำนาเกลือจะเริ่มในวันขึ้น 1 ค่ำเดือน 11 (ประมาณเดือนตุลาคม) และไปสิ้นสุดฤดูกาลขึ้น 1 ค่ำเดือน 6 (ประมาณเดือนมิถุนายน) รวมระยะเวลาในการทำนาเกลือ 7 เดือนครึ่ง ซึ่งเรียกว่า **นาปี** เช่นเดียวกับการปลูกข้าว ระยะเวลาที่เหลือเป็นช่วงฤดูฝนซึ่งหากผลิตไปอาจจะไม่คุ้มการลงทุน แต่ก็มีผู้เสี่ยงในการทำเช่นกัน ที่เรียกว่า **นาทวาย** การเริ่มต้นฤดูกาลในการประกอบอาชีพไม่ว่านาเกลือหรือนาข้าวหรือนากุ้งก็ตาม จะมีพิธีกรรมที่ช่วยให้ผู้ทำมั่นใจในผลผลิตที่จะได้ โดยมีการตั้งเครื่องเช่นสังเวยด้วยขนมต้มหรืออาหารสี่ขาต่างๆ เพื่อให้เกลือออกมามีสีขาวบริสุทธิ์

เดิมอย่างเป็นทางการ เมื่อนั่งรถผ่านสมุทรสาคร สมุทรสงครามจะไปทางภาคใต้ ทุกคนจะมองเห็นนาเกลือทั้ง 2 ฝั่งโดยผืนนาที่มองเห็นคือนาวาง เพราะอยู่ติดถนนเพื่อความสะดวกในการขนส่งเกลือ เมื่อน้ำเกลือแม่เต็มผืนนาแล้วก็ในช่วงการรอคอยให้น้ำทะเลแห้งเปลี่ยนสภาพเป็นเม็ดเกลือ จากน้ำอ่อนคือน้ำที่ขังอยู่ในวังน้ำและมีความเค็มน้อยวัดได้จากปรอทสมัยใหม่ที่ชื่อว่า Salino Meters จากน้ำอ่อนตากไว้ผึ่งแดด ผึ่งลมความเค็มของเกลือจะขึ้นมาถึง 7-8 ดีกรีใช้เวลา 1-2 วันและขึ้น กับความร้อนจากแสงอาทิตย์และความแรงของลมด้วย เมื่อบมเพาะจนน้ำเข้มข้นได้ที่แล้วก็ส่งต่อไป ยังนาดาก หรือ

บางครั้งก็หมายถึงนาแม่ แต่ที่สมุทรสงครามเรียกนารองเขื่อนาแปลงนี้ปมให้ความเข้มข้น ถึงระดับ 14-15 ดีกรี หมายถึงความหนาแน่นของน้ำทะเลมีมากขึ้น ความเค็มก็เพิ่มขึ้นนั่นเอง จากนาผืนที่ 1 ไปยัง 2 และต่อ ไปยัง 3 ทุ่งนาดอก เพื่อเตรียมตัวให้กลายเป็นเม็ดเกลือในระดับความเข้มข้นที่ค่า 22 ดีกรี แต่ถ้าเข้มข้นถึงระดับ 24-25 ดีกรีจะยิ่งดี เพราะจะตกผลึกได้เร็วเกลือมีความเข้มข้นและมีคุณภาพ จากนั้นส่งต่อไปยังผืนนาเกลือสุดท้ายที่เรียกว่านาวางและปล่อยให้ น้ำจากที่เข้มข้นสูงหรือน้ำแก้นี้ตกผลึกไปเรื่อยๆ จากวันแรก ไปสู่วันที่ 4-5 จะเริ่มเกิดผลึกเกลือสีขาวบริสุทธิ์ ตกขอบนาด้านในที่เรียกว่า ดอกเกลือ หรือ เกสรเกลือ ซึ่งมีราคาแพงกว่าเกลือปรกติเพราะใช้ในผลิตภัณฑ์ความงามหรือสปาทั้งหลาย จากระยะ 20-25 วัน ที่น้ำ เข้าสู่ นาวางก็จะเกิดผลึกเกลือจำนวนมาก แต่จะมีทั้งเกลือตัวผู้และเกลือตัวเมีย โดยเกลือที่มีความเค็มสูงกว่าจะตกผลึกด้านล่าง มีโครงสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมเกือบกลม ส่วนเกลือตัวผู้มีความเค็มน้อยกว่า จะตกผลึกอยู่ด้านบนมีโครงสร้างเป็นแท่งสามเหลี่ยมและเชื่อว่า มีสรรพคุณทางยาดีกว่า ส่วนดีเกลือคือเกลือที่มีความเข้มข้นมากเกินระดับ 26 ดีกรีขึ้นไป รสชาติเค็มจัดจนชมจะใช้ในยาแผนโบราณแต่ชาวนาเกลือไม่นิยมเพราะมีผู้ซื้อในวงจำกัดและผลึกที่แข็งจนเป็นอุปสรรคในการเก็บเกลือเพราะจะทิ่มตำทำได้

จากเกลือแม่เต็มผืนนาต้องมีการใช้แรงงานคนในการ **ไยเกลือ** หรือ **แรงขึ้นเกลือ** หมายถึง การเก็บผลผลิตที่มี นายแรง คอยตีราคาเหมาจ่ายเป็นกระตงนา กระตงละ 3,000-4,000 บาทแล้วเจ้าของนาจึงจ่ายเงินให้นายแรงไป จ่ายแรงงานอีกต่อหนึ่ง การไยเกลือต้องมีไม้กระทุ้งให้แผ่นเกลือแตกออก และใช้ จั่ว หรือ จั่ว ลักษณะเป็นแผ่นไม้ คอยจัดแถวลากเกลือไว้เป็นแนวยาวตลอดผืนนา และมี กะทาดเกลือ มากองเป็นหย่อมๆ หรือภูเขาสูงเล็กๆ ที่เรามองเห็นจนจินตาริมนนแถบนาเกลือสมุทรสงครามนั่นเอง

รูปภาพ 3 แรงงานหาบเกลือมักเป็นงานของผู้ชาย เพราะเป็นงานหนักที่ต้องใช้แรงในการหาบเกลือ

รูปภาพ 4 กองเม็ดเกลือที่ถูกกองเป็นหย่อมๆ คล้ายภูเขาสูงเล็กๆ

การเปลี่ยนแปลงในอาชีพการทำเกลือ ปัจจุบันพบว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งในลักษณะพื้นที่ที่เคยเป็นเจ้าของถูกเปลี่ยนมือไปอยู่กับนายทุน โดยเจ้าของที่แต่เดิมกลับกลายเป็นผู้เช่าที่ดินของตนในการประกอบอาชีพและจ่ายค่าเช่าเหมาให้กับนายทุน หรือการเปลี่ยนแปลงการผลิตที่มีทั้งการปูผืนนาด้วยแผ่นผ้ายางพีวีซีให้เต็มกระตงนา เพื่อไม่ต้องรอให้นาแห้งหรือต้องกลิ้งนาให้เปลืองแรงและเกลือยังสะอาดขายได้ราคาดี หรือบางแห่งก็เทปูนซีเมนต์ให้เต็มผืนนาเลยทีเดียว แต่เกลือที่ได้จากนาชนิดนี้จะกัดเซาะปูนซีเมนต์มาด้วยทำให้ขายได้ราคาไม่ดีนัก

ภูมิปัญญาการผลิตเกลือนั้น นายนานที่มีประสบการณ์สามารถบอกได้ทันทีเพียงใช้นิ้วสัมผัสกับน้ำสังเกตคราบเกลือตามขอบนาหรือดูจากลมพัดว่าละลอกน้ำจะ ทวนลมก็แสดงว่าน้ำเกลือมีความเข้มข้นแล้วหรือใช้ก้อนข้าวสุกหย่อนไปในน้ำถ้าลอยทันทีแสดงว่าน้ำแก่แล้ว ในทางตรงกันข้ามถ้าจมแสดงว่ายังใช้ไม่ได้

ประโยชน์จากเกลือมีมากมายคนนับทั้งใช้ประโยชน์โดยตรงคือประกอบอาหาร ใช้เป็นส่วนผสมของเวชภัณฑ์ ยา หรือใช้ในอุตสาหกรรมต่างๆ จึงเห็นได้ว่าแค่เพียงการตากน้ำทะเลขายก็มีคุณค่าต่อมวลมนุษยชาติเป็นอย่างยิ่ง แต่เนื่องด้วยกระแสโลกปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับสิ่งสะอาด สวยงาม เพลิดเพลินทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ยอมสืบทอดอาชีพนี้เพราะมันเหนื่อยและหนักเกินไปแต่อย่างไรก็อย่าให้ถึงขนาดเข้ากับสำนวนไทยที่ว่า โกล่เกลือกินต่าง แล้วยังต้องมา กัดก้อนเกลือกิน แล้วกัน

เอกสารอ้างอิง

- เคอร์วินสกี, มาร์ก. (2553). ประวัติศาสตร์โลกผ่านเกลือ. Salt: A World History. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2 สมุทรสาคร. (2554). เส้นทางความเค็มงานรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน. ต่ายเอกสาร.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2551). ข้าวปลาอาหารไทย ทำไม? มาจากไหน. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับองค์กร

Leadership Development for Organization

ธนกร บุญพันธ์*

Tanakorn Boonphan

บทคัดย่อ

การพัฒนาภาวะผู้นำ เป็นกระบวนการพัฒนาการทำงานกับคนในองค์กรผ่านการสร้างแรงจูงใจให้กับคนการใช้มนุษยสัมพันธ์หรือการปฏิสัมพันธ์ในองค์กร การสื่อสารกันระหว่างบุคคลการสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดีในองค์กร และการลดความขัดแย้งระหว่างบุคคล หากผู้บริหารไม่สามารถทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเต็มใจยอมรับหรือปฏิบัติตามคำสั่งแสดงว่าผู้บริหารนั้นไม่มีภาวะความเป็นผู้นำ การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับองค์กรประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ (1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (2) การสร้างแรงบันดาลใจ (3) การกระตุ้นทางปัญญา และ (4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ฉะนั้น การสร้างหรือพัฒนาคนขององค์กรจึงถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณภาพในการทำหน้าที่เป็นผู้นำหรือเป็นผู้บริหาร ซึ่งจะนำองค์กรสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: การพัฒนาภาวะผู้นำ องค์กร

Abstract

Leadership development is a process of working with people in an organization through motivation-building, human relations and interaction in the organization, interpersonal communication, working environment, and interpersonal conflict. If an executive cannot make subordinates accept or comply with his or her orders, he or she does not have leadership. The leadership development for organization is composed of four areas: (1) Idealized Influence or Charisma Leadership, (2) Inspiration Motivation, (3) Intellectual Stimulation, and (4) Individualized Consideration. Therefore, building or developing a member of the organization is considered necessary in order to gain a highly talented, potential, and qualified individual for being a leader or executive. Such leader or executive will lead the organization towards achieving its goals.

Keywords: Leadership Development, Organization

บทนำ

ปัจจุบันองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ต่างก็มีการปรับตัวกันอย่างขนานใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการปรับโครงสร้างของสายงาน ปรับลดจำนวนพนักงานหรือบุคลากร ปรับหน้าที่ความรับผิดชอบของงาน มีการตื่นตัวในเรื่องของการใช้เครื่องมือในการบริหารและวัดผลความสำเร็จในหลายๆ รูปแบบมีการกำหนด

* นักวิชาการเงินและบัญชีชำนาญการ สำนักงานคณบดี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

แผนงานและเป้าหมายของการทำงานแต่ละฝ่ายงานไปจนถึงแต่ละบุคคล ไปจนถึงการใช้ระบบการจ่ายผลตอบแทนแบบจ่ายตามผลการปฏิบัติงาน (Pay for Performance) เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลกระทบต่อพนักงานหรือบุคลากรในองค์กรทุกระดับ โดยเฉพาะในแง่ของความรู้สึกถึงความมั่นคงในอาชีพงานที่ทำอยู่ จนบางครั้งเกิดความไม่แน่ใจ เกิดความเครียด มีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทั้งต่อหน้าและลับหลัง ขาดความร่วมมือและปัญหาอื่นๆ อีกมากตามมา สิ่งที่เกิดขึ้น เหล่านี้ย่อมส่งผลเสียต่อองค์กรหรือหน่วยงานเป็นอย่างยิ่ง องค์กรจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ในการดำเนินงานนั้น ปัจจัยสำคัญที่สุดก็คือผู้นำ ถ้าองค์กรใดได้ผู้นำที่มีประสิทธิภาพก็จะสามารถสั่งการ และใช้อิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงาน ตลอดจนทำกิจกรรมต่างๆ ในองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี (วิเชียร วิชยอุดม, 2548: 1) ผู้บริหารหรือหัวหน้างานในทุกระดับจึงมีบทบาทที่สำคัญที่จะนำองค์กร ของตนเองไปสู่ความสำเร็จ ภายใต้อิทธิพลที่เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และถือเป็นการท้าทายในอนาคตของผู้นำ ที่จะต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ปัจจุบันวงการวิชาการต่างมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนา ภาวะผู้นำไม่ว่าจะเป็นภาวะผู้นำของผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาในทุกระดับ เพราะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลขององค์กร ผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร แรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงานของสมาชิกหรือของกลุ่มทำงาน รวมถึงการพัฒนาสมรรถนะและศักยภาพของบุคลากร ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำ บทบาทของผู้นำ และการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับองค์กรตามลำดับ

ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำ

คำว่าผู้นำ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Leader นั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ในลักษณะต่างๆ เช่น บุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งขึ้นหรือได้รับการยกย่องขึ้นให้เป็นหัวหน้าผู้ตัดสินใจ (Decision Maker) เพราะมีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชา และจะพาผู้ใต้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางที่ดีหรือชั่วได้ หรือเป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มคนหลายๆ คนที่มีอำนาจอิทธิพลหรือความสามารถ ในการจูงใจคนให้ปฏิบัติตามความคิดเห็นความต้องการหรือคำสั่งของเขาได้ รวมถึงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในทางที่ถูกต้องต่อการกระทำของผู้อื่นมากกว่าคนอื่น ๆ ในกลุ่มหรือองค์กรซึ่งเขาปฏิบัติงานอยู่ในแง่มุมหนึ่ง ผู้นำ คือ ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจากกลุ่มเพื่อให้เป็นหัวหน้า เป็นคนเดียวในกลุ่มที่จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำ ผู้ประสานงานกิจกรรมภายในกลุ่ม ซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้นำคือ ผู้ที่มีศิลปะที่สามารถมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น นำบุคคลเหล่านั้นไปโดยได้รับความไว้วางใจและเชื่อใจอย่างเต็มที่อีกทั้งยังได้รับความเคารพนับถือ ความร่วมมือและความมั่นใจจากผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างจริงจัง

ภาวะผู้นำ (Leadership) คือ ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวก โดยใช้กระบวนการสื่อความหมาย หรือการติดต่อกันและกันให้ร่วมมือกับตนดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของเป้าหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้นักวิชาการหลายท่าน เช่น รัตติกรณ์ จงวิศาล (2554: ออนไลน์) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) หมายถึง ระดับพฤติกรรมที่ผู้นำแสดงให้เห็นในการจัดการหรือการทำงาน เป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงาน โดยการเปลี่ยนสภาพหรือเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้นกว่าความพยายามที่คาดหวัง พัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น

ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจและวิสัยทัศน์ของกลุ่ม จูงใจให้ผู้ร่วมงานมองไกลเกินกว่าความสนใจของพวกเขาไปสู่ประโยชน์ของกลุ่ม หรือสังคม ดังนั้น ภาวะผู้นำในที่นี้จะเน้นถึงพฤติกรรมหรือกระบวนการที่บุคคลหนึ่งมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นหรือกลุ่มในการทำงานเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กรที่ได้วางไว้

บทบาทของผู้นำ (Role of Leader)

ผู้นำมีบทบาทหลายอย่าง ผู้นำในกลุ่มคนที่ชอบเผด็จการอาจมีหน้าที่อย่างหนึ่งแต่ผู้นำในกลุ่มคนที่ชอบประชาธิปไตย อาจมีบทบาทและหน้าที่อีกอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตามบทบาทต่างๆ ไปของผู้นำทุกคนในกลุ่มคนต่างๆ มีตรงกันอยู่บ้าง จึงขอสรุปบทบาทของผู้นำโดยทั่วๆ ไปเพื่อเป็นแนวความคิดสำหรับผู้บริหาร (ยาเป็น เรื่องจรรยาบรรณ. 2554: ออนไลน์)

1. **ผู้นำในฐานะผู้บริหาร (The Leader as Executive)** บทบาทที่เห็นได้ชัดที่สุดของผู้นำก็คือ บทบาทในฐานะผู้บริหารซึ่งประสานงานระหว่างกลุ่มต่างๆ ในองค์กร หรือในฐานะผู้ประสานงานภายในกลุ่ม ที่ตนเป็นผู้บริหาร ผู้นำประเภทนี้คอยช่วยให้งานของบุคลากรทุกคนดำเนินไปได้ด้วยดี ผู้นำจะเป็นผู้คมนาโยบายและกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และรับผิดชอบคอยดูแลนโยบายและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ให้มีการปฏิบัติโดยครบถ้วนถูกต้อง

2. **ผู้นำในฐานะผู้วางแผน (The Leader as Planner)** โดยปกติผู้นำมักทำหน้าที่วางแผน การปฏิบัติงานทุกชนิด เป็นผู้ตัดสินใจว่าบุคลากรในหมู่ของตนควรใช้วิธีการอย่างไรและใช้อะไรมาประกอบบ้างเพื่อให้บรรลุผลตามความต้องการ ผู้นำมักทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลด้วยว่าแผนที่วางไว้ นั้นมีการดำเนินงานตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ผู้นำมักจะเป็นผู้เดียวที่ทราบแผนทั้งหมดโดยองแท้ คนอื่นในกลุ่ม มักรู้เรื่องเฉพาะส่วนที่ตนได้รับมอบหมายหรือรับผิดชอบแต่รู้ไม่หมดทั้งแผน

3. **ผู้นำในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (The Leader as Policy Maker)** งานสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของผู้นำคือ การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของหมู่คณะ

4. **ผู้นำในฐานะผู้เชี่ยวชาญ (The Leader as Expert)** ผู้นำน้อยส่วนมากหวังพึ่งผู้นำจะทำหน้าที่คล้ายกับผู้เชี่ยวชาญในสายวิชาชีพนั้นๆ แต่ผู้นำจะรู้เรื่องต่างๆ ในด้านเทคนิคไปเสียหมดทุกอย่างไม่ได้ ผู้นำในองค์กรนอกแบบหรือนอกองค์กร บุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในสายวิชาชีพ มักจะมีบุคลากรอื่นมาหา เพื่อปรึกษาหารือขอความช่วยเหลืออยู่เสมอ โดยเป็นการขอความช่วยเหลือส่วนตัว บุคลากรผู้นั้นจึงกลายเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการอยู่ในองค์กรนั้น ๆ

5. **ผู้นำในฐานะตัวแทนของกลุ่มเพื่อติดต่อกับหน่วยงานภายนอก (The Leader as External Group Representative)** เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มหรือขององค์กรหรือหน่วยงานใดก็ตาม จะพากันไปติดต่อกับหน่วยงานภายนอกหมดทุกคนโดยตรงไม่ได้ ผู้นำที่มีคุณสมบัติเป็นที่พอใจของกลุ่ม มักจะได้รับเลือกให้ไปทำหน้าที่แทนเขาก็กลายเป็นเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม ต่อมาไม่เพียงแต่จะมีหน้าที่ติดต่อกับบุคคลภายนอกแทนกลุ่มเท่านั้น แต่เมื่อบุคคลภายนอกมาเจรจาอะไรกับกลุ่มก็ต้องเข้ามาเจรจาผ่านเขาอีกด้วย ผู้นำประเภทนี้กลายเป็นผู้รักษาประตูของบุคลากรในกลุ่ม หรือในองค์กรหรือหน่วยงานนั้นๆ โดยปริยาย

6. **ผู้นำในฐานะผู้ควบคุมความสัมพันธ์ภายใน (The Leader as Controller of Internal Relations)** ผู้นำมักจะทำหน้าที่ควบคุมดูแลรายละเอียดต่างๆ ภายในกลุ่ม และเรื่องสำคัญมากเรื่องหนึ่งภายในกลุ่ม ก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรที่เป็นสมาชิกของกลุ่มนั่นเองในบางกลุ่มไม่ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น เช่นการจัดงานมงคลให้แก่สมาชิกคนใดคนหนึ่ง หรือเรื่องอะไรก็ตาม สมาชิกจำเป็นต้องเจรจา

ผ่านหัวหน้าหรือผู้นำ ในบางกลุ่มผู้นำจะเจรจาให้หรือจะเอาใจใส่เฉพาะสมาชิกบางคนไม่ทุกคน แต่ในบางกลุ่มผู้นำก็ไม่สนใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มเลยก็มี ทั้งนี้แล้วแต่ลักษณะของผู้นำเป็นคน ๆ ไป

7. **ผู้นำในฐานะผู้ให้คุณและให้โทษ** (The Leader as Purveyor of Rewards and Punishments) บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสนอให้คุณและให้โทษแก่บุคลากรอื่นหรือมีอำนาจให้คุณให้โทษ จะกลายเป็นผู้ทรงอำนาจสำคัญและกลายเป็นผู้นำในที่สุด คุณและโทษที่ว่านี้อาจจะเป็นการขึ้นเงินเดือน ตัดเงินเดือน หรือการมอบหมายงานให้มากขึ้นน้อยหรือให้งานที่ยากหรือง่าย ทำก็ได้ ทั้งนี้ ผู้บริหารที่ดีพึงระวังที่จะไม่มอบอำนาจเช่นนี้ให้แก่บุคลากรคนใดมากเกินไป เพราะความเสียหายอาจจะเกิดขึ้นกับองค์กรได้ในภายหลัง

8. **ผู้นำในฐานะผู้ไกล่เกลี่ย** (The Leader as Purveyor of Rewards and Punishments) เมื่อมีการขัดแย้งใด ๆ เกิดขึ้นบุคลากรคนใดคอยไกล่เกลี่ยให้สงบและเข้าใจกันได้บุคลากรผู้นั้นมักจะกลายเป็นผู้นำในภายหลัง บางทีผู้นำประเภทนี้ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาคดีภายในด้วยตนเองเลยก็มี

9. **ผู้นำในฐานะที่เป็นบุคคลตัวอย่าง** (The Leader as Exemplary) บุคลากรที่มีความประพฤติดีหรือปฏิบัติงานดีจนได้รับการยกย่องอยู่เสมอว่า เป็นตัวอย่างที่ดีขององค์กร มักจะกลายเป็นผู้นำของบุคลากรอื่นได้โดยง่าย เพราะเป็นคนที่ได้รับการนับถือจากบุคลากรสำคัญในองค์กร

10. **ผู้นำในฐานะสัญลักษณ์ของกลุ่ม** (The Leader as Symbol of the Group) ความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวของกลุ่มคนทุกชนิดมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของกลุ่ม แต่คนหนุ่มมากอยู่ด้วยกัน จะให้สามัคคีกันตลอดเวลาอย่าลำบากมาก กลุ่มจึงมักมีคนๆ หนึ่งหรือบางคนที่ได้รับการ ยกย่องจากบุคลากรทั้งหลายว่าเป็นตัวแทนและเป็นคนที่หาที่ติไม่ได้ของเขา ซึ่งจะดีกับเขาเสมอไม่ว่าจะในโอกาสใด และจะดีด้วยกับคนทุกคน นี้จะไม่มีทางกระทำการใดอันจะเป็นภัยต่อกลุ่มโดยเด็ดขาดคนๆ นี้จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม เป็นผู้นำในทำนองเดียวกับพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำของประเทศอำนาจที่ผู้นำเหล่านี้มีจึงสูงสุด เหนือจิตใจคนภายในกลุ่มทุกคนและทุกฝ่าย

11. **ผู้นำในฐานะตัวแทนรับผิดชอบ** (The Leader as Substitute for Individual Responsibility) ไม่แปลกเลยที่กลุ่มคนบางกลุ่ม หรือองค์กร หรือหน่วยงานบางแห่ง มีผู้นำคนหนึ่งหรือหลายคนอาสาเข้ารับผิดชอบ หรือรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ และการกระทำบางอย่างของบุคคลบางคนในกลุ่ม หรือรับผิดชอบต่อกิจการทั้งหมดที่คนกลุ่มนั้นกระทำลงไป โดยเหตุนี้บางทีในโอกาสต่อมา บุคลากรในกลุ่มจะมอบหมายให้ผู้นำมีอำนาจตัดสินใจทำการใดๆ แทนตนได้เพื่อป้องกันความผิดพลาด ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ผู้นำของตนต้องพลอยรับผิดชอบ โดยไม่ได้กระทำผิดกับพวกเขาบุคลากรในองค์กร มีรูปแบบของความสามารถในการทำงานที่แตกต่างกัน

การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับองค์กร

กระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงาน และผู้ตามโดยเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานและผู้ตามให้สูงขึ้นกว่าความพยายามที่คาดหวัง รวมถึงพัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานและผู้ตามไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจและวิสัยทัศน์ขององค์กร อีกทั้งยังจูงใจให้ผู้ร่วมงานและผู้ตามมองให้ไกลเกินกว่าความสนใจของพวกเขาไปสู่ประโยชน์ของกลุ่มองค์กรหรือสังคม ซึ่งกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานหรือผู้ตามนี้จะกระทำโดยผ่านองค์ประกอบพฤติกรรมเฉพาะ 4 ประการ ได้แก่ (แพรวภัทร ยอดแก้ว, 2554 : ออนไลน์)

1. **การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์** (Idealized Influence: II หรือ Charisma Leadership: CL) หมายถึง การที่ผู้นำประพฤติตัวเป็นแบบอย่าง หรือเป็นโมเดลสำหรับผู้ตาม ผู้นำจะเป็นที่ยกย่องเคารพนับถือ ศรัทธา ไว้วางใจ และทำให้ผู้ตามเกิดความภาคภูมิใจเมื่อร่วมงานกัน ผู้ตามจะพยายามประพฤติปฏิบัติเหมือนกับผู้นำและต้องการเลียนแบบผู้นำของเขา สิ่ง que ผู้นำต้องปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงคุณลักษณะนี้ คือ ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์และสามารถถ่ายทอดไปยังผู้ตาม ผู้นำจะมีความสม่ำเสมอมากกว่าการเอาแต่อารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ในสถานการณ์วิกฤต ผู้นำเป็นผู้ที่ไว้ใจได้ว่าจะทำในสิ่งที่ถูกต้อง ผู้นำจะเป็นผู้ที่มีศีลธรรมและมีจริยธรรมสูง ผู้นำจะหลีกเลี่ยงที่จะใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน แต่จะประพฤติตนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นและเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม ผู้นำจะแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาด ความมีสมรรถภาพ ความตั้งใจ การเชื่อมั่นในตนเอง ความแน่วแน่ในอุดมการณ์ ความเชื่อและค่านิยมของเขา ผู้นำจะเสริมความภาคภูมิใจ ความจงรักภักดี และความมั่นใจของผู้ตาม และทำให้ผู้ตามมีความเป็นพวกเดียวกันกับผู้นำ โดยอาศัยวิสัยทัศน์และการมีจุดประสงค์ร่วมกัน ผู้นำแสดงความมั่นใจช่วยสร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ผู้ตามจะเลียนแบบผู้นำและพฤติกรรมของผู้นำจากการสร้างความมั่นใจในตนเอง ประสิทธิภาพและความเคารพในตนเอง ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงรักษาอิทธิพลของตนในการบรรลุเป้าหมายและปฏิบัติการหน้าที่ขององค์กร

2. **การสร้างแรงบันดาลใจ** (Inspiration Motivation: IM) หมายถึง การที่ผู้นำจะประพฤติในทางที่จูงใจให้เกิดแรงบันดาลใจกับผู้ตาม โดยการสร้างแรงจูงใจภายใน การให้ความหมายและท้าทายในเรื่องงานของผู้ตาม ผู้นำจะกระตุ้นจิตวิญญาณของทีม (Team Spirit) ให้มีชีวิตร่วมกัน มีการแสดงออกซึ่งความกระตือรือร้น โดยการสร้างเจตคติที่ดีและการคิดในแง่บวก ผู้นำจะทำให้ผู้ตามสัมผัสกับภาพที่งดงามของอนาคต ผู้นำจะสร้างและสื่อความหวังที่ผู้นำต้องการอย่างชัดเจน ผู้นำจะแสดงการอุทิศตัวหรือความผูกพันต่อเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน ผู้นำจะแสดงความเชื่อมั่นและแสดงให้เห็นความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้ ผู้นำจะช่วยให้ผู้ตามมองข้ามผลประโยชน์ของตนเพื่อวิสัยทัศน์และภารกิจขององค์กร ผู้นำจะช่วยให้ผู้ตามพัฒนาความผูกพันของตนต่อเป้าหมายระยะยาว และบ่อยครั้งพบว่า การสร้างแรงบันดาลใจนี้เกิดขึ้นผ่านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และการกระตุ้นทางปัญญา ช่วยให้ผู้ตามจัดการกับอุปสรรคของตนเองและเสริมความคิดสร้างสรรค์

3. **การกระตุ้นทางปัญญา** (Intellectual Stimulation: IS) หมายถึง การที่ผู้นำมีการกระตุ้นผู้ตามให้ตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน ทำให้ผู้ตามมีความต้องการหาแนวทางใหม่ๆ มาแก้ปัญหาในหน่วยงานเพื่อหาข้อสรุปใหม่ที่ดีกว่าเดิม เพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่และสร้างสรรค์ โดยผู้นำมีการคิดและการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการตั้งสมมุติฐาน การเปลี่ยนกรอบ (Reframing) การมองปัญหา และการเผชิญกับสถานการณ์เก่าๆ ด้วยวิถีทางใหม่แบบใหม่ๆ มีการจูงใจและสนับสนุนความคิดริเริ่มใหม่ๆ ในการพิจารณาปัญหาและการหาคำตอบของปัญหา มีการให้กำลังใจผู้ตามให้พยายามหาทางแก้ปัญหาด้วยวิธีใหม่ๆ ผู้นำมีการกระตุ้นให้ผู้ตามแสดงความคิดและเหตุผล และไม่วิจารณ์ความคิดของผู้ตาม แม้ว่ามันจะแตกต่างไปจากความคิดของผู้นำ ผู้นำทำให้ผู้ตามรู้สึกว่ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ท้าทายและเป็นโอกาสที่ดีที่จะแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยผู้นำจะสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้ตามว่ปัญหาทุกอย่างต้องมีวิธีแก้ไข แม้บางปัญหาจะมีอุปสรรคมากมาย ผู้นำจะพิสูจน์ให้เห็นว่าสามารถเอาชนะอุปสรรคทุกอย่างได้ จากความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาของผู้ร่วมงานทุกคน ผู้ตามจะได้รับกระตุ้นให้ตั้งคำถามต่อค่านิยมของตนเอง ความเชื่อและประเพณี

การกระตุ้นทางปัญญา เป็นส่วนที่สำคัญของการพัฒนาความสามารถของผู้ตามในการที่จะตระหนัก เข้าใจ และแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้

4. การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration: IC) ผู้นำจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลในฐานะเป็นผู้ช่วยให้การดูแลเอาใจใส่ผู้ตามเป็นรายบุคคล และทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญ ผู้นำจะเป็นโค้ช (Coach) และเป็นที่ปรึกษา (Advisor) ของผู้ตามแต่ละคน เพื่อการพัฒนาผู้ตามผู้นำจะเอาใจใส่เป็นพิเศษในความต้องการของปัจเจกบุคคล เพื่อความสัมฤทธิ์ผล และเติบโตของแต่ละคนผู้นำจะพัฒนาศักยภาพ ของผู้ตามและเพื่อนร่วมงานให้สูงขึ้น นอกจากนี้ผู้นำ จะมีการปฏิบัติต่อผู้ตามโดยการให้โอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ สร้างบรรยากาศของการให้การสนับสนุน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ในด้านความจำเป็นและความต้องการ การประพุดติของผู้นำแสดงให้เห็นว่าเข้าใจและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น บางคน ได้รับกำลังใจมากกว่า บางคนได้รับอำนาจการตัดสินใจด้วยตนเองมากกว่า บางคนมีมาตรฐานที่เคร่งครัดมากกว่า บางคนมีโครงสร้างงาน ที่มากกว่า ผู้นำมีการส่งเสริมการสื่อสารสองทาง และมีการจัดการ ด้วยการเดินดูรอบๆ (Management by Walking Around) มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ตามเป็นการส่วนตัว ผู้นำสนใจในความกังวลของแต่ละบุคคล เห็นปัจเจกบุคคลเป็นบุคคลทั้งหมดมากกว่าเป็นพนักงาน หรือเป็นเพียงปัจจัย การผลิตผู้นำจะมีการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ มีการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) ผู้นำจะมีการมอบหมายงานเพื่อเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาผู้ตามเปิดโอกาสให้ผู้ตามได้ใช้ความสามารถ พิเศษอย่างเต็มที่และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่ท้าทายความสามารถ ผู้นำจะดูแลผู้ตามว่าต้องการคำแนะนำ การสนับสนุนและการช่วยให้ก้าวหน้าในการทำงานที่รับผิดชอบอยู่หรือไม่โดยผู้ตามจะรู้สึกว่าเขา กำลังถูกตรวจสอบ

บทสรุป

การพัฒนาภาวะผู้นำ เป็นกระบวนการพัฒนาการทำงานกับคนในองค์กร เน้นการมุ่งไปที่คน การสร้างแรงจูงใจให้กับคน การใช้มนุษย์สัมพันธ์หรือการปฏิสัมพันธ์ในองค์กร การสื่อสารกันระหว่างบุคคล การสร้างบรรยากาศที่ดีในองค์กร และการลดความขัดแย้งระหว่างบุคคล หากผู้บริหารไม่สามารถ ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเต็มใจยอมรับหรือปฏิบัติตามการแนะนำแสดงว่าผู้นำนั้นไม่มีภาวะความเป็นผู้นำ แต่ผู้ใต้บังคับบัญชาอาจปฏิบัติตามเพราะเกิดความกลัว อีกทั้งยังเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ แต่มิใช่ การปฏิบัติตามเพื่อสนองตอบภาวะผู้นำของผู้บริหาร ผู้บริหารที่ดีถูกคาดหวังให้เป็นผู้นำในการตัดสินใจ และเป็นผู้แก้ปัญหา บรรดาผู้บริหารทั้งหลายใช้ความคิดในการวิเคราะห์ในขบวนการที่จะทำให้เป้าหมาย ขององค์กรประสบผลสำเร็จ ผู้นำถูกคาดหวังว่าต้องเป็นบุคคลที่น่านับถือ มีทรศนะกว้างไกล จะทำให้ ผู้ร่วมงานมีความคาดหวังสูงจากผู้นำ นอกจากนี้ ผู้บริหารที่เป็นผู้นำที่รู้ความต้องการขององค์กรและสมาชิก ในองค์กร กล่าวคือผู้บริหารต้องปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรในขณะที่ผู้นำต้องรู้ความต้องการ ของสมาชิกในองค์กรและผู้บริหาร ฉะนั้นการสร้างหรือพัฒนาคณะของหน่วยงานหรือองค์กร จึงถือว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณภาพในการทำหน้าที่เป็นผู้นำ หรือเป็นผู้บริหาร ซึ่งจะนำองค์กรสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

เอกสารอ้างอิง

- แพรภัทร ยอดแก้ว. (2554). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง*. สืบค้นเมื่อ 11 มีนาคม 2554, จาก <http://gotoknow.org/blog/theories/236686>
- ยาเบ็น เรื่องจรูญศรี. (2554). *แนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำ*. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2554, จาก <http://www.kroobannok.com/blog/20421>
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2554). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง*. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2554, จาก <http://department.utcc.ac.th/hr/contents/knows/248-transformational-leadership.html>
- วิเชียร วิทยอุดม. (2548). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ : บริษัท วีระฟิล์ม และโซเท็กซ์ จำกัด

การวิจัยปฏิบัติการในงานพัฒนาชุมชน

Action Research in Community Development

พัชรี ศรีสังข์*

Patcharee Srisung

บทคัดย่อ

การวิจัยปฏิบัติการในงานพัฒนาชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักพัฒนาชุมชนนำความรู้และขั้นตอนวิจัยปฏิบัติการ (PAOR) มาบูรณาการกับงานพัฒนาชุมชน ช่วยให้ค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่พบในชุมชนได้อย่างเป็นระบบและน่าเชื่อถือ ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนเกิดประสิทธิผลและเกิดประสิทธิภาพได้อย่างแท้จริง กิจกรรมที่สำคัญในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการในงานพัฒนาชุมชนประกอบด้วย (1) ขั้นตอนการวางแผน (Plan : P) เป็นขั้นตอนค้นหาปัญหาและวิธีการ แก้ไขปัญหา ประกอบด้วย 1) การสำรวจสภาพปัญหาที่พบในชุมชนและปัญหาการวิจัย 2) ตั้งคำถามการวิจัย เขียนวัตถุประสงค์การวิจัยและคำถามการวิจัย 3) สร้างและตรวจสอบคุณภาพนวัตกรรม และ 4) สร้างและตรวจสอบคุณภาพของโครงการที่เน้นใช้นวัตกรรม (2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (Act : A) เป็นขั้นตอนที่นำโครงการที่เน้นใช้นวัตกรรมไปทดลองใช้จริง ประกอบด้วย 1) แบบแผนการทดลอง 2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 3) เครื่องมือการวิจัย 4) การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย และ 5) การดำเนินการทดลอง (3) ขั้นตอนการสังเกตผล (Observe : O) เป็นขั้นตอนที่นำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการทดลองมาวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) การเก็บรวบรวมข้อมูล 2) การจัดกระทำกับข้อมูล และ 3) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ และ (4) ขั้นสะท้อนผล (Reflect : R) เป็นขั้นตอนที่นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาสะท้อนผลแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มีส่วนได้เสีย ในกรณีผลการแก้ไขปัญหาล้มเหลวได้ผลดี ผู้วิจัยสรุปผลและเขียนรายงานผลการวิจัยเผยแพร่ได้ ในกรณีที่การแก้ไขปัญหาล้มเหลวได้ผลดี ผู้วิจัยและผู้มีส่วนได้เสียคิดค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาใหม่แล้วเข้าสู่วิจัยปฏิบัติการในงานพัฒนาชุมชนรอบใหม่ต่อไป

คำสำคัญ: การวิจัยปฏิบัติการ งานพัฒนาชุมชน

Abstract

A purpose of action research in community development is to integrate PAOR (Plan, Act, Observe and Reflect) process into community development for resolving problems systematically and reasonably. There are four steps of PAOR. The first step is Plan involving finding problems and their resolutions. The P step includes surveying community problems, writing research questions and objectives, and creating and checking the quality of innovation and a project. The next step is Act focusing on implementing the project. The A step is composed of an experimental plan,

* รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์วิชาสังคมนิเทศา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23
เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

population and samples, research tools and the experiment process. The third step is Observe stressing on analyzing the data which includes collecting, processing and analyzing data. The final step is Reflect referring to exchanging the results with stakeholders. In case of success, the researcher can summarize, write and publicize a project report. On the contrary, if the project fails to solve the community's problem, the researcher and the stakeholders have to find new resolutions and take the another round of PAOR.

Keywords: Action Research, Community Development

บทนำ

การวิจัยปฏิบัติการในงานพัฒนาชุมชนเป็นบทความที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอการประยุกต์ใช้ความรู้การวิจัย ปฏิบัติการบูรณาการ กับงานพัฒนาชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพงานพัฒนาชุมชนให้มีความน่าเชื่อถือ กล่าวคือ การนำการวิจัยปฏิบัติการมาบูรณาการกับกระบวนการพัฒนาชุมชนจะช่วยให้ นักพัฒนาชุมชนแสวง หาความรู้หรือวิธีการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นระบบมีความน่าเชื่อถือได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลตามบทบาทที่นักพัฒนาชุมชนต้องรับผิดชอบ รายละเอียดของบทความนี้จะนำเสนอแนวคิดพื้นฐานของการวิจัยปฏิบัติการที่มีความสัมพันธ์กับงานพัฒนาชุมชน กิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการในงานพัฒนาชุมชนและบทสรุป

แนวคิดพื้นฐานของการวิจัยปฏิบัติการที่มีความสัมพันธ์กับงานพัฒนาชุมชน

1. ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการกับการพัฒนาชุมชน

1.1 ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึง การวิจัยควบคู่กับการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติแบบสองสะท้อนตนเองอย่างเป็นระบบ เพื่อแสวงหาความรู้วิธีการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางานที่พบ ด้วยการระบุปัญหา ค้นหาสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหา คิดสร้างสรรค์วิธีการแก้ไข ปัญหาหรือพัฒนางานที่เรียกว่านวัตกรรม หลังจากนั้นนำนวัตกรรมไปทดลองใช้ สังเกตผลที่เกิดขึ้น นำผลการสังเกตที่ได้มาสะท้อนผลร่วมกับผู้ร่วมงานหรือผู้บริหารหรือผู้มีส่วนได้เสีย ในกรณีที่สามารถแก้ไขปัญหาก็ให้ทุเลาลงหรือหมดไปก็สรุปเขียนรายงาน เผยแพร่ผลการวิจัย และวิธีการแก้ไขปัญหาลงสู่วงกว้างต่อไป ในกรณีที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็ให้ทุเลาลงหรือหมดไป ผู้ปฏิบัติงานต้องคิดสร้างสรรค์วิธีการใหม่ๆ เพิ่มเติม แล้วนำไปทดลองใช้เข้าสู่การวิจัยปฏิบัติการควบคู่กับการปฏิบัติงานใหม่เป็นวงจรอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะประสบผลสำเร็จ

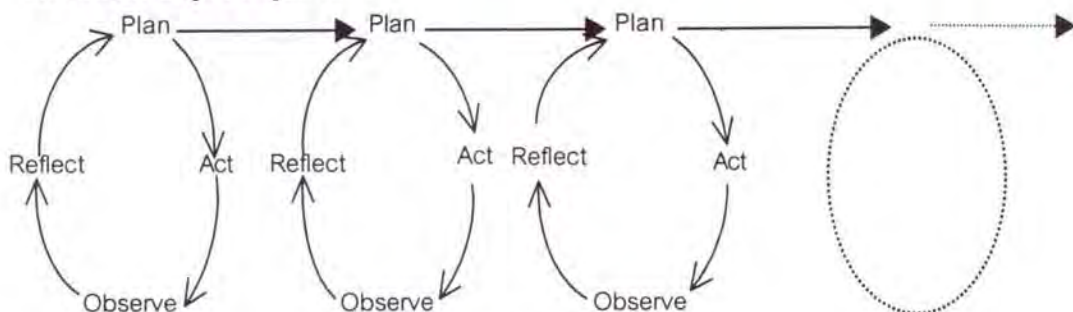
1.2 ความหมายของการพัฒนาชุมชน (Community Development) หมายถึง กระบวนการพัฒนาคนและกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอและร่วมมือกันปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนตามแผนงานและโครงการที่กำหนดไว้ทั้งการใช้พลังของชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน (สนธยา พลศรี. 2545: 49)

จากความหมายของการวิจัยปฏิบัติการและความหมายของการพัฒนาชุมชนดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีเป้าหมายที่ตรงกันคือ ปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหางานที่ปฏิบัติอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลได้อย่างแท้จริงนั่นเอง

2. กระบวนการวิจัยปฏิบัติการกับกระบวนการพัฒนาชุมชน

2.1 กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ มีลักษณะเป็นวงจรต่อเนื่องกัน 4 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นตอน

การวางแผน (Plan) (2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (Act) (3) ขั้นตอนการสังเกตผล (Observe) และ (4) ขั้นตอนการสะท้อนผล (Reflect) หรือวงจร PAOR มีทั้งการวิจัยและการปฏิบัติงานบูรณาการอยู่ในแต่ละขั้นตอนควบคู่กัน เพื่อแสวงหาวิธีการแก้ไขปัญหา แล้วนำไปทดลองใช้ สังเกตผลที่เกิดขึ้น นำผลที่ได้มาสะท้อนผล แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังรูปภาพ 1

รูปภาพ 1 วงจรวิจัยปฏิบัติการ
ที่มา: สุวิมล ว่องวานิช. 2552 : 23

2.2 กระบวนการพัฒนาชุมชน มี 7 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การศึกษาชุมชน (2) การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน (3) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของชุมชน (4) การวางแผนและโครงการเพื่อพัฒนาชุมชน (5) การดำเนินงานพัฒนาชุมชนตามแผนงานและโครงการ เพื่อพัฒนาชุมชน (6) การประเมินผลงาน และ (7) การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

จะเห็นได้ว่า เมื่อพิจารณากระบวนการวิจัยปฏิบัติการ เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้วิธีการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางานที่รับผิดชอบของผู้ปฏิบัติอย่างเป็นระบบ มีความน่าเชื่อถือเพราะเป็นกระบวนการวิจัย ส่งผลให้งานที่ปฏิบัติเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้อย่างแท้จริงเพราะไม่สามารถที่จะข้ามหรือละเลยการปฏิบัติขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ในกรณีที่การแก้ไขปัญหาไม่สำเร็จลุล่วง ผู้ปฏิบัติต้องคิดสร้างสรรค์วิธีการแก้ไขปัญหาใหม่เข้าสู่วงจรวิจัยปฏิบัติการรอบใหม่อย่างต่อเนื่องจนกว่าจะประสบผลสำเร็จ ในขณะที่กระบวนการพัฒนาชุมชน มีกระบวนการ 7 ขั้นตอนก็จริง นักพัฒนาชุมชนบางคนอาจลืมขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้ เนื่องจากไม่ตระหนักเห็นความสำคัญ หรือการปฏิบัติตามขั้นตอนกระบวนการพัฒนาชุมชนอาจไม่ครบถ้วน อาจไม่ปฏิบัติตามลำดับขั้นตอนได้ และเมื่อมีการประเมินผลงานแล้วนำมาทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค อาจจะนำผลที่ได้ไปปฏิบัติต่อไปหรือยุติการปฏิบัติก็ได้ขึ้นอยู่กับบริบท ขณะนั้นของนักพัฒนาชุมชนจึงส่งผลให้การพัฒนาชุมชนไม่บรรลุผลหรือวัตถุประสงค์ นอกจากนี้เมื่อพิจารณากระบวนการวิจัยปฏิบัติการกับกระบวนการพัฒนาชุมชนในแต่ละกิจกรรมของแต่ละขั้นตอนแล้วจะเห็นได้ว่ามีกระบวนการที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ กระบวนการวิจัยปฏิบัติการขั้นตอนการวางแผน (Plan) เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการพัฒนาชุมชนก็คือ ขั้นตอนที่ (1) การศึกษาชุมชน (2) การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (3) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของชุมชน และ (4) การวางแผนและโครงการเพื่อการพัฒนาชุมชนนั่นเอง ส่วนกระบวนการวิจัยปฏิบัติการขั้นตอน (Act) จะตรงกับขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานพัฒนาชุมชนตามแผนงานและโครงการเพื่อพัฒนาชุมชน สำหรับกระบวนการวิจัยปฏิบัติการขั้นสังเกตผล (Observe) จะตรงกับขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 6 การประเมินผลงาน ในขณะที่กระบวนการวิจัยปฏิบัติการขั้นตอนสะท้อนผล (Reflect) จะตรงกับขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 7 การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค โดยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการจะมีความน่าเชื่อถือมากกว่ากระบวนการ

พัฒนาชุมชนสืบเนื่องจากผู้ปฏิบัติจะต้องเคร่งครัดปฏิบัติตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้เลย และต้องมีกิจกรรมที่แสดงความน่าเชื่อถือได้ของวิธีการแก้ไขปัญหาที่ใช้ ซึ่งต้องมีการตรวจสอบคุณภาพของวิธีการแก้ไขปัญหาที่ใช้ก่อนหรือเครื่องมือที่ใช้วัดผลวิธีการ แก้ไขปัญหาที่ใช้หรือเครื่องมือการวิจัยจะต้องได้รับการตรวจสอบคุณภาพด้วยก่อนใช้เช่นเดียวกัน ต้องมีการออกแบบการทดลองใช้วิธีการแก้ไขปัญหานั้นให้เหมาะสมสอดคล้องกับคำถามการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลก็ต้องเหมาะสมตอบคำถามการวิจัย และวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ถ้านักพัฒนาชุมชนนำกระบวนการวิจัยปฏิบัติการมาบูรณาการกับกระบวนการพัฒนาชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้ ย่อมจะส่งผลต่อการแก้ไขปัญหามุมมองที่เผชิญอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ช่วยให้นักพัฒนาชุมชนยกระดับวิชาชีพของตนเองให้เป็นมืออาชีพได้อย่างแท้จริง ตลอดจนช่วยส่งเสริมให้องค์กรที่ปฏิบัติงานและชุมชนที่รับผิดชอบพัฒนาเป็นองค์กรและชุมชนแห่งการเรียนรู้ อันเป็นผลจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ซึ่งอยู่ในขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการที่ทุกคนรวมถึงผู้ปฏิบัติ ผู้มีส่วนได้เสีย ต้องปฏิบัติและเคร่งครัดตามระเบียบวิธีวิจัยของการวิจัยปฏิบัติการดังกล่าว

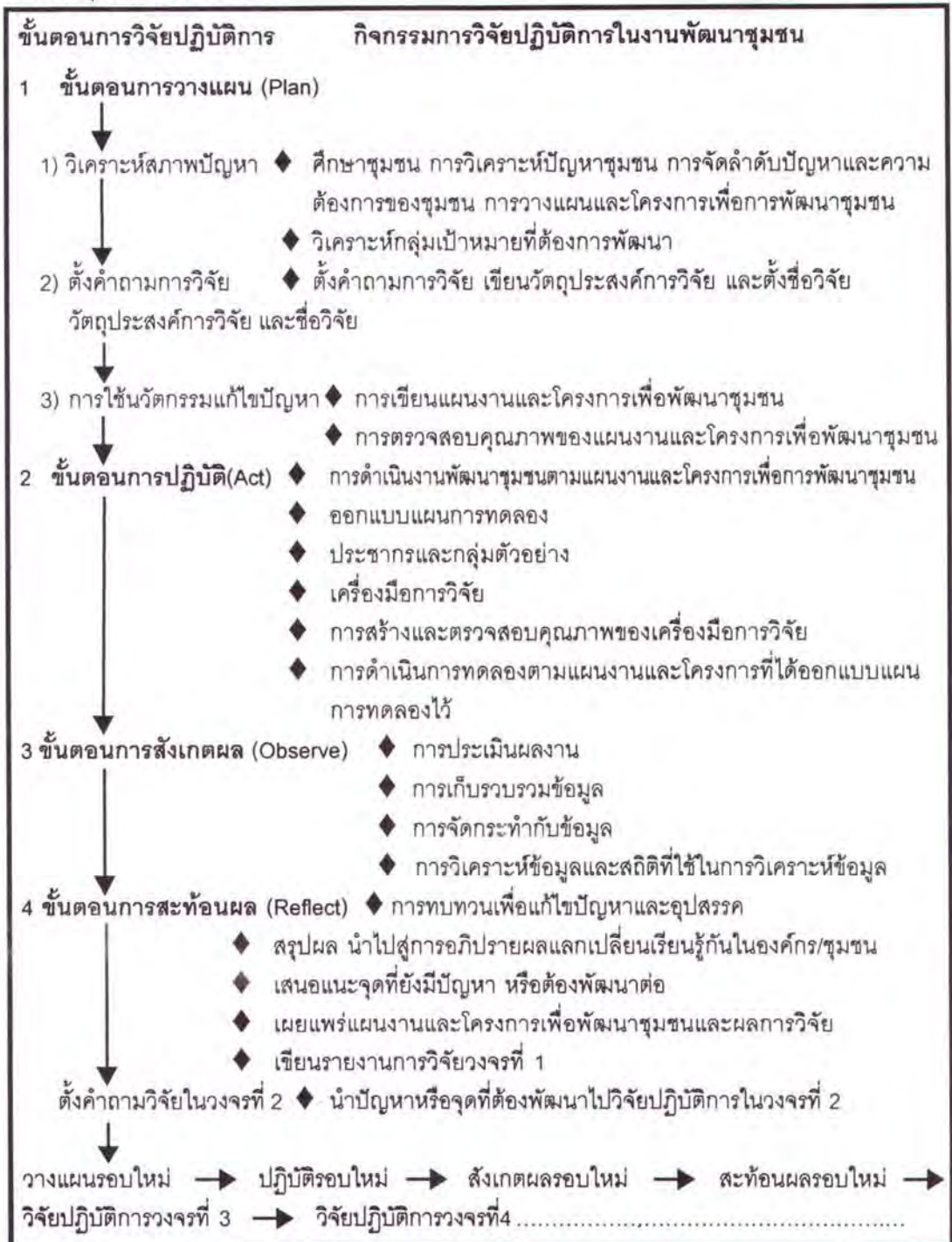
กิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการในงานพัฒนาชุมชน

การวิจัยปฏิบัติการที่สามารถบูรณาการกับการพัฒนาชุมชน ได้อย่างเป็นหนึ่งเดียวกันมีกิจกรรมใน แต่ละขั้นตอนของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ ดังรูปภาพ 2 กิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการในงานพัฒนาชุมชน

1. **ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan)** ที่ช่วยให้กระบวนการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 1-4 ได้แก่ การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน การจัดลำดับปัญหาและความต้องการของชุมชน การวางแผนและโครงการเพื่อการพัฒนาชุมชน มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ในการคิดสร้างสรรค์แผนงานและโครงการเพื่อพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนควรมีกิจกรรมการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการพัฒนาจัดทำแผนงาน และโครงการโดยต้องให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการและจิตวิทยาสังคมของกลุ่มเป้าหมาย ควรมีการตั้งคำถามการวิจัยว่า แผนงานและโครงการน่าจะช่วยแก้ไขปัญหามุมมองที่เกิดขึ้นได้ หรือไม่อย่างไรเพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาคำตอบ กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย และตั้งชื่อวิจัย จัดทำและเขียนแผนงานและโครงการเพื่อการพัฒนาชุมชนให้มีองค์ประกอบครบถ้วน หลังจากนั้นจึงนำแผนงานและโครงการเพื่อการพัฒนาชุมชนไปตรวจสอบคุณภาพด้วยการตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบของแผนงานและโครงการเพื่อพัฒนาชุมชน ด้วยการให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3-5 คน ตรวจสอบด้วยการตอบแบบสอบถามความเหมาะสม และความสอดคล้องขององค์ประกอบ ของแผนงานและโครงการเพื่อพัฒนาชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้และปรับปรุงแผนงานและโครงการให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นก่อนนำไปดำเนินการจริง

2. **ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Act)** ที่ช่วยให้กระบวนการพัฒนาชุมชนขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานพัฒนาชุมชนตามแผนงาน และโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นควรประกอบด้วยกิจกรรม การออกแบบแผนการทดลอง การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การกำหนดเครื่องมือการวิจัยที่ใช้วัดผลการนำแผนงานและโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนไปใช้ว่าเกิดผลอย่างไร การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัยก่อนที่จะนำไปวัดผลการนำแผนงานและโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนไปใช้จริง เพื่อให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น หลังจากนั้นจึงนำแผนงานและโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนที่จัดทำขึ้นไปดำเนินการตามแบบแผนการทดลองที่ออกแบบไว้ได้

3. **ขั้นตอนที่ 3 การสังเกตผล (Observe)** ที่ช่วยให้กระบวนการพัฒนาชุมชนขั้นตอนที่ 6 การประเมินผลงานมีความเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ควรประกอบด้วยกิจกรรม การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำกระทู้ข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบคำถามการวิจัย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย

รูปภาพ 2 กิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการในงานพัฒนาชุมชน

4. **ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนผล (Reflect)** ที่ช่วยให้กระบวนการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 7 การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ควรประกอบด้วยกิจกรรม การนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาสะท้อนผลแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนผู้ปฏิบัติหรือผู้บริหารหรือผู้มีส่วนได้เสียในรูปแบบ การจัดสนทนากลุ่ม ควรระบุวันที่..... เดือน..... พ.ศ. สถานที่..... เวลา..... ไว้ให้ชัดเจน ผลสรุปที่ได้จากการสะท้อนผล ข้อเสนอแนะอื่นๆ ตลอดจนมติที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่ม นักพัฒนาชุมชนต้องนำไปปฏิบัติต่อไปให้เป็นรูปธรรม **ในกรณีที่มีการแก้ไขปัญห** **ได้ผลดี** การแก้ไขปัญหามาจดไปให้นักพัฒนาชุมชนสรุปผลการวิจัย เขียนรายงานการวิจัยและเผยแพร่ผลการวิจัยตามลำดับ **ในกรณีที่การแก้ไขปัญห** **ไม่ได้ผลหรือไม่สำเร็จ** ให้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของมติที่ประชุมการจัดสนทนากลุ่ม ด้วยการตั้งคำถามการวิจัยใหม่ และเข้าสู่วงจรการวิจัยปฏิบัติการรอบใหม่ต่อไปจนกว่าการแก้ไขปัญหามุมชนจะสำเร็จลุล่วง

สรุป

การวิจัยปฏิบัติการสามารถช่วยให้การพัฒนาชุมชนของนักพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลได้แล้ว ยังช่วยให้นักพัฒนาชุมชนแสวงหาความรู้วิธีการแก้ไขปัญหาด้วยการจัดทำ แผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนที่มีความน่าเชื่อถือนำมาใช้แก้ไขปัญหามุมชน หรือพัฒนาชุมชนส่งผลให้นักพัฒนาชุมชนได้รับการ ยอมรับจากชุมชนและสาธารณชนตลอดจนเครือข่าย หรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ช่วยยกระดับการประกอบอาชีพของนักพัฒนาชุมชนให้เป็นนักพัฒนาชุมชนมืออาชีพ ได้อย่างแท้จริงและช่วยให้องค์กรหรือชุมชนที่นักพัฒนาชุมชนปฏิบัติงานเป็น "องค์กรหรือชุมชน แห่งการเรียนรู้" ซึ่งเป็นผลจากการใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการควบคู่บูรณาการ กับการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกันนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ : วิชาการพิมพ์.
- สนธยา พลศรี. (2545). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2552). **การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ความรุนแรงต่อสตรีในชุมชนเมือง¹

Violence against Women in Urban Communities

หทัยรัตน์ มาประณีต*

Hathairat Marpraneet

บทคัดย่อ

ความรุนแรงต่อสตรีเป็นปัญหาสำคัญที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ได้ริเริ่มและดำเนินโครงการที่ป้องกัน ปรามปราม และยุติมาอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าจำนวนสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงในชุมชนเมืองได้เพิ่มมากขึ้น สตรีเหล่านี้จะเผชิญความรุนแรงทั้งทางเพศ ร่างกาย และจิตใจ จากการกระทำของบุคคลในครอบครัวและคนแปลกหน้า โดยมีสาเหตุมาจากการดื่มสุรา การติดยาเสพติด หรือ ความเหงาหวง เป็นต้น วิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อสตรีที่เร่งด่วนควร จะเน้นการให้ศึกษาแก่บุรุษและสตรีด้านคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และความเสมอภาคระหว่างสตรีและบุรุษ

คำสำคัญ: ความรุนแรงต่อสตรี ชุมชนเมือง

Abstract

Violence against women (VAW) is an important problem that related agencies in governmental, private and non-governmental sectors have initiated and implemented projects or campaigns in order to preventing, suppressing and stopping it continuously. Nevertheless, the number of women violently abused in urban communities is on the rise. These women have faced sexual, physical and mental violence from both family members and strangers. Causes of VAW in urban communities, for example, include alcohol and drug abuse or jealousy. An urgent strategy to prevent and solve VAW should focus on educating men and women on values of human equality gender equity.

Keywords: Violence Against Women, Urban Communities

บทนำ

ความรุนแรงต่อสตรีถือเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมานานแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ได้ริเริ่ม ปรามปราม และดำเนินโครงการที่ป้องกัน ปรามปราม และยุติความรุนแรงต่อสตรีมาอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าจำนวนสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงต่อสตรียังคงมีอยู่

¹ ข้อมูลบางส่วนมาจากโครงการวิจัยเรื่อง "การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับความรุนแรงของสตรีในชุมชนเมือง" ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินรายได้ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี 2552

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

และเพิ่มมากขึ้น จากสถิติข้อมูลการให้บริการของศูนย์พึ่งได้ (One Stop Crisis Center หรือ OSCC) ในโรงพยาบาลที่ให้ความช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกกระทำรุนแรง ในปี 2550 พบว่า มีเด็กและผู้หญิงถูกทำร้ายร่างกายจำนวน 12,225 รายต่อปี หรือเฉลี่ยมากถึง 34 รายต่อวัน (ศูนย์พึ่งได้...ที่พักเด็ก-ผู้หญิงถูกทำร้าย, 2550: ออนไลน์) นอกจากนี้ การศึกษาความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพผู้หญิงของกฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ (2546) โดยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้หญิงอายุระหว่าง 15-49 ปีที่อาศัยในเมืองหลวงจำนวน 1,536 คน พบว่า ร้อยละ 41 ของสตรีในเมืองหลวงเคยประสบปัญหาความรุนแรง โดยแยกเป็นร้อยละ 23 ของสตรีในเมืองหลวงเคยถูกกระทำรุนแรงทางกายจากคู่ของตน ร้อยละ 30 ของสตรีในเมืองหลวงเคยถูกกระทำรุนแรงทางเพศจากคู่ของตน อีกทั้ง การศึกษายังพบว่า ร้อยละ 8 ของสตรีในเมืองหลวง เคยถูกกระทำรุนแรงทางเพศในช่วงก่อนอายุ 15 ปี สำหรับผู้กระทำ ความรุนแรงต่อสตรีในเมืองหลวงส่วนใหญ่ คือ คนแปลกหน้า

จากสถิติเกี่ยวกับความรุนแรงต่อสตรีข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าสตรีในชุมชนเมืองมักเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง เพราะกลุ่มสตรีเหล่านี้เป็นผู้ที่ด้อยโอกาส ไม่มีความมั่นคงในด้านอาชีพ และรายได้ มักขาดโอกาสในการรับบริการต่างๆ ทางสังคมน้อยกว่าเปรียบเทียบกับคนทั่วไป ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอนำเสนอสถานการณ์ความรุนแรงต่อสตรี รวมถึงวิธีป้องกันและการแก้ไขปัญหาความรุนแรง จากมุมมองของสตรีที่ได้จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 200 คน ที่อาศัยในชุมชนนวลจิต กรุงเทพมหานคร

ความสำคัญของปัญหาความรุนแรงต่อสตรี

ความรุนแรงต่อสตรีตามปฏิญญาสากลว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรีปีพ.ศ. 2536 เป็นการกระทำใด ๆ ที่เป็นการรุนแรงที่เกิดจากอคติทางเพศ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์ทรมานแต่สตรี รวมทั้งการขู่ข่ม คุกคาม กีดกันเสรีภาพทั้งในที่สาธารณะ และในชีวิตส่วนตัว (จะเด็จ ชาวทวีโล, 2551: 81) และเป็นภัยที่สตรีทุกมุมโลกต้องเผชิญหรือเสี่ยงที่จะเผชิญอยู่ตลอดเวลา และสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกช่วงวัยของชีวิต ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เป็นทารก วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่จนถึงวัยชรา จากความคิดเห็นของสตรีในชุมชนนวลจิตพบว่า สตรีส่วนใหญ่เห็นว่า ความรุนแรงต่อสตรีเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญของชุมชน ประมาณร้อยละ 17.1 หรือ 33 คน คิดว่าปัญหาความรุนแรงต่อสตรีเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด แต่สตรีบางคนไม่แน่ใจว่าปัญหาความรุนแรงต่อสตรีเป็นปัญหาที่สำคัญ และไม่คิดว่าปัญหาความรุนแรงต่อสตรีเป็นปัญหาสำคัญ อีกทั้ง สตรีชุมชนนวลจิตพบเห็นการกระทำ ความรุนแรงต่อสตรีในชุมชน สตรีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 21.7 ไม่แน่ใจว่าพบเห็นการกระทำ ความรุนแรงต่อสตรี และสตรีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.6 ระบุว่าไม่พบเห็นการกระทำ ความรุนแรงต่อสตรี

รูปแบบความรุนแรงต่อสตรีของสตรี

ความรุนแรงต่อสตรีนับเป็นการกระทำที่มีผลหรือมักจะมีผล ทำให้เกิดอันตรายหรือความเดือดร้อนทางกาย ทางจิตใจ หรือทางเพศต่อสตรี ดังนั้น รูปแบบความรุนแรงต่อสตรี สามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ (หนัจริตน์ มาประณีต, 2548: 51; ความรุนแรงในครอบครัวและการทารุณต่อร่างกายและจิตใจของเด็ก (ตอน 1), 2552: ออนไลน์) ได้แก่

1. ความรุนแรงทางร่างกาย (Physical Violence) หมายถึง การกระทำใดๆ โดยใช้กำลังและ/หรืออาวุธต่อบุคคล จนเกิดอาการบาดเจ็บทางร่างกายทั้งเจตนาและไม่เจตนา โดยไม่มีเหตุผลสมควร เช่น การชกต่อย การตบตี การเตะต่อย การผลัก การเขย่า การใช้อาวุธ การสาธิตน้ำกรด การจุดไฟเผา และ

จบลงด้วยการถูกฆาตกรรมหรือเสียชีวิต

2. **ความรุนแรงทางจิตใจ (Emotional Violence)** หมายถึง กระทำใดๆ ที่มีผลให้ถูกกระทำได้รับความกระเทือนด้านจิตใจหรือเสียสิทธิเสรีภาพ เช่น การทอดทิ้ง การดูถูกเหยียดหยาม หรือดูต่ำ การบังคับขู่เข็ญ การบีบบังคับทางอารมณ์ด้วยพฤติกรรมต่างๆ การใช้วาจาหนายบคาย ดูต่ำ ทำให้เศร้าเสียใจ อับอาย การบังคับมิให้ติดต่อกับเพื่อนและญาติ เพื่อให้ตัดขาดจากสังคม จนเกิดภาวะซึมเศร้าจิตใจแปรปรวน กลัวหวาดผวา เป็นต้น

3. **ความรุนแรงทางเพศ (Sexual Violence)** หมายถึง การกระทำที่มีผลให้ผู้ถูกกระทำ ได้รับความกระเทือนหรือเสียหาย เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ เช่น การข่มขืน การทำอนาจาร การถูกลวนลาม การถูกบังคับค้าประเวณี และการล่วงเกินทางเพศด้วยวาจาในรูปของการพูดหยาบคาย

นอกจากนี้ รูปแบบความรุนแรงที่เกิดขึ้นในประเทศไทยที่ได้รับการแจ้ง 5 อันดับแรก ได้แก่ (1) ทำร้ายร่างกาย (2) หนายบคาย ตะคอก ประจาน ขู่ บังคับ (3) ข่มขืน กระทำชำเรา (4) ดูต่ำ ดูถูก และ (5) ละเลย ทอดทิ้ง

สตรีชุมชนนวลจิตแสดงความห่วงใยและกังวลต่อความรุนแรงต่อสตรีโดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ อันดับ 1 คือ ความรุนแรงทางเพศ อันดับ 2 คือ ความรุนแรงทางร่างกาย และอันดับ 3 คือ ความรุนแรงทางจิตใจ นอกจากนี้ สตรีชุมชนนวลจิตยังได้พบเห็นความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ดังตาราง 1 แสดงรูปแบบความรุนแรงต่อสตรีในชุมชนนวลจิต

ตาราง 1 รูปแบบความรุนแรงต่อสตรีในชุมชนนวลจิต

อันดับ	รูปแบบความรุนแรง	จำนวนคน	ร้อยละ
1	ดูถูก ต่ำทอ เหยียดหยาม	176	88.0
2	ทำร้ายร่างกาย เช่น ตบ ทูบตี ตะคอก สาดน้ำกรด	170	85.0
3	ละเลย ไม่เอาใจใส่	112	56.0
4	ข่มขืน กระทำชำเรา	103	51.5
5	พูดจาหยาบคาย	83	41.5
6	ลวนลาม ลูบคลำ	53	26.5
7	ถูกบังคับให้ค้าประเวณี	5	7.0
8	ถูกบังคับให้ถ่ายภาพเปลือย หนึ่งปี	3	1.5

หมายเหตุ : เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตาราง 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้พบเห็นรูปแบบความรุนแรงต่อสตรีในชุมชนนวลจิต เรียงจากพบเห็นมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ (1) ดูถูก ต่ำทอ เหยียดหยาม (2) ทำร้ายร่างกาย เช่น ตบ ทูบตี ตะคอก สาดน้ำกรด (3) ละเลย ไม่เอาใจใส่ (4) ข่มขืน กระทำชำเรา (5) พูดจาหยาบคาย (6) ลวนลาม ลูบคลำ (7) ถูกบังคับให้ค้าประเวณี และ (8) ถูกบังคับให้ถ่ายภาพเปลือย หนึ่งปี

ผู้กระทำความรุนแรงต่อสตรี

ความรุนแรงต่อสตรีเกิดขึ้นจากทั้งคนรู้จักและคนแปลกหน้า ดังนั้น ผู้กระทำความรุนแรงต่อสตรี จึงแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. บุคคลในครอบครัว

ความหมายของความรุนแรงในครอบครัวตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 หมายถึง การกระทำใด ๆ โดยมีมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายและจิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัว ต้องกระทำการ ไม่กระทำการหรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ แต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท ซึ่งบุคคลในครอบครัวที่เป็นผู้กระทำและถูกกระทำประกอบด้วย คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ยูกิน หรือเคยยูกินอันสามีภริยา โดยมีได้จดทะเบียนสมรส บุตร บุตรบุญธรรม สมาชิกในครอบครัว รวมทั้ง บุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550, 2550: 1-2)

2. บุคคลนอกครอบครัว

ความรุนแรงต่อสตรีที่เกิดขึ้นจากบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บุคคลในครอบครัว อาจจะเป็นคนรู้จัก เช่น เพื่อนในที่ทำงานหรือสถานที่เรียน หรือคนแปลกหน้า ความรุนแรงที่เกิดจากบุคคลนอกครอบครัวที่พบ ส่วนใหญ่มักจะเป็นความรุนแรงทางเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการข่มขืน หากรข่มขืนแล้วฆ่า และการโหมกราดยิงมักจะได้ทุกแห่ง ทุกเวลา สาเหตุหลักๆ ของการเกิดความรุนแรงประกอบด้วย การดื่มสุรา การเลียนแบบและการถูกกระตุ้นอารมณ์จากสื่อลามก และการชักจูงจากเพื่อน ทำให้เกิดอารมณ์ทางเพศ จนไม่สามารถยับยั้งชั่งใจได้

จากตาราง 2 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้กระทำความผิดจากความคิดเห็นของสตรีชุมชน นวลจิต พบว่า ผู้กระทำความรุนแรงมักเป็นคนแปลกหน้ามากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เพื่อนร่วมงาน คู่สมรส และแฟนหรือคนรัก เพื่อนบ้าน อดีตคู่สมรส อดีตแฟน/คนรัก และญาติพี่น้อง ตามลำดับ

ตาราง 2 อันดับของผู้กระทำความรุนแรงต่อสตรี

อันดับ	ผู้กระทำความรุนแรงต่อสตรี	จำนวนคน	ร้อยละ
1	คนแปลกหน้า	169	84.5
2	เพื่อนร่วมงาน	135	67.5
3	คู่สมรส และแฟน/คนรัก	110	55.0
4	เพื่อนบ้าน	90	45.0
5	อดีตคู่สมรส	73	36.5
6	อดีตแฟน/คนรัก	72	36.0
7	ญาติพี่น้อง	55	27.5

หมายเหตุ : เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

สาเหตุความรุนแรงต่อสตรี

จากสถิติการให้บริการและความช่วยเหลือแก่เด็กและสตรีของศูนย์พึ่งได้ กระทรวงสาธารณสุข ระบุว่า สาเหตุการกระทำความรุนแรงมากที่สุดคือ นอกใจ/ หึงหวง/ ทะเลาะวิวาท 3,167 ราย เมาสุรา/ ติดสารเสพติด 2,806 ราย เจตนาล่อลวง 2,576 ราย สมยอม/ใช้กำลังข่มขืน/ทำโทษ 2,417 ราย

ปัญหาครอบครัว 598 ราย ปัญหาเศรษฐกิจ 314 ราย สื่อลามก 260 ราย และปัญหาสุขภาพ 75 ราย ส่วนประเภทความรุนแรงทางด้านร่างกายมากที่สุด 6,205 ราย ด้านเพศ 5,317 ราย ด้านจิตใจ 517 ราย และด้านสังคม ถูกทอดทิ้ง ละเลยไม่เลี้ยงดู 220 ราย โดยมีมูลค่าความเสียหายทางเศรษฐกิจ 36,700 ล้านบาท (ศูนย์ที่งัดเปิดตัวเลข เด็ก-ผู้หญิงถูกทำร้าย เฉลี่ยวันละ 32 ราย. 2550: ออนไลน์) ดังนั้น ความรุนแรงต่อสตรีมีสาเหตุทั้งจากภายในและภายนอกบุคคล (พระรัตนวชิรภิกษุณี. 2551: 87; พูนศิริ วัจนะภูมิ. 2545: 244-247; สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. 2536: 83-84; ศรีธัญญา ไชยสุด และคณะ. 2547: 39-40; หนัยรัตน์ มาประณีต. 2548. 51-52) สามารถประมวลได้ดังนี้

1. ค่านิยมระบบบุรุษเป็นใหญ่

ความรุนแรงต่อสตรีมีพื้นฐานมาจากระบบบุรุษเป็นใหญ่ (Patriarchy) เป็นแนวคิดที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์อำนาจระหว่างสตรีและบุรุษ ในสังคมชายเป็นใหญ่ บุรุษจะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ของสังคม ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ สตรีกลายเป็นผู้ถูกกดขี่และผู้ด้อยโอกาสทางสังคมทั้งทางด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ สิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน การตัดสินใจอนามัยเจริญพันธุ์ของตนเอง เป็นต้น การยึดถือค่านิยมบุรุษเป็นใหญ่ เป็นสาเหตุสำคัญของความรุนแรงในครอบครัว สามีหรือผู้ถูกกระทำความรุนแรงมีความเชื่อว่าสามีเป็นใหญ่ เป็นช้างเท้าหน้า ภรรยาเป็นช้างเท้าหลัง เมื่อสมรสแล้วต้องเชื่อฟังและเคารพสามี เป็นสมบัติของสามี ซึ่งสามีสามารถทำอะไรก็ได้ ไม่ว่าจะปดตี ต่อย ต่ำว่า และเห็นการใช้ความรุนแรงเป็นทางออกของปัญหา

2. ความเชื่อทางศาสนา

ความเชื่อทางศาสนามักจะมีอิทธิพลทางความคิดและพฤติกรรมของผู้ที่นับถือในศาสนา ฮินดู ได้มีการเรียบเรียงและประมวลหลักนิติธรรมเรียกว่า กฎหมายพระมนูธรรมศาสตร์ โดยนักปราชญ์ ฮินดู เพื่อประโยชน์ในการบริหารบ้านเมืองให้เป็นปกติสุข ด้วยการกำหนดรูปแบบ และระเบียบของสังคม ให้อยู่ภายในกรอบ หรือกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม กฎหมายพระมนูธรรมศาสตร์ ระบุไว้ว่าสตรีถือเป็นสมบัติของบุรุษ สตรีที่แต่งงานแล้วถือเป็นสมบัติของสามี ลูกถือเป็นสมบัติของบิดา สามารถซื้อขาย ถูกหลงโทษด้วยการทุบตีและฆ่าได้

สำหรับศาสนาพุทธนั้น ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมได้ตอกย้ำถึงการยอมรับความรุนแรงต่อสตรีซึ่งเป็นกฎที่แสดงให้เห็นถึงเหตุและผลของการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ กล่าวคือ ใครกระทำความชั่วอันใดไว้ดีหรือชั่วก็ตาม บุคคลผู้กระทำนั้นจะต้องเป็นผู้รับกรรมนั้น ๆ เสมอ ดังนั้น การที่สตรีต้องเผชิญกับความรุนแรง นับเป็นผลมาจากกรรมที่ได้กระทำไว้ในอดีต หากภรรยาถูกทุบตีโดยสามีเชื่อได้ว่าเธอได้ทำร้ายเขา ในภพชาติที่แล้ว หากสตรีถูกขายเข้าสู่การค้าบริการทางเพศนั้นเพราะว่า เธอได้ขายคนอื่นเข้าสู่การค้าบริการทางเพศในอดีตชาติเช่นกัน

3. ภาวะกดดันทางเศรษฐกิจ

การผันผวนและการแข่งขันทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดภาวะกดดันทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีฐานะยากจน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย สภาวะทางการเงินขาดแคลนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ส่งผลให้ภาวะทางด้านจิตตกกดดัน กลุ้มใจ อารมณ์แปรปรวน รู้สึกหม่นหมอง เกิดความเครียดอยู่ในใจ ตลอดเวลา พร้อมทั้งจะระเบิดออกมาเป็นพฤติกรรมรุนแรงได้เสมอ สามีจึงแสดงออกด้วยการทำร้าย ภรรยาและลูก นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องหนี้สินล้นพ้นตัวนับเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้นำครอบครัวคิดแก้ปัญหา โดยฆ่าภรรยาและลูกและฆ่าตัวตายตาม

4. ประสบการณ์ความรุนแรงในอดีต

ความรุนแรงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ส่วนตัว หรือสภาพแวดล้อมภายนอกที่พบเห็น กล่าวคือ ผู้ที่เติบโตมาจากครอบครัวที่นิยมใช้ความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็น บิดา มารดา ทะเลาะกัน บิดาทุบตีมารดา เพื่อนบ้านทะเลาะกัน หรือเคยถูกบิดามารดากระทำความรุนแรงมาก่อน จะซึมซับความรุนแรงตั้งแต่วัยเด็ก และเด็กที่ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวจะโตขึ้นมาเป็นคน ที่ก้าวร้าวยอมรับความรุนแรง เห็นเป็นเรื่องธรรมดา และเกิดแนวคิดที่ว่าปัญหาต้องแก้ไขด้วยความรุนแรง หรือเชื่อว่าความรุนแรงสามารถควบคุมอีกฝ่ายหนึ่งได้

5. อิทธิพลจากการเสพสิ่งอบายมุขและสื่อลามก

อิทธิพลจากการเสพสิ่งอบายมุข หมายถึง การเสพยาเสพติด การดื่มสุรา การดูสื่อลามก จะทำให้ความรู้สึกตัวลดลง เกิดอารมณ์ทางเพศมากขึ้น สติสัมปชัญญะหายไป ความสามารถในการตัดสินใจเสียไป ควบคุมตนเองไม่ได้ จึงเสี่ยงต่อการกระทำความรุนแรงได้มาก

6. การขาดวุฒิภาวะ

การที่คู่รักหรือคู่สามีภรรยาต่างฝ่ายต่างยึดถือความคิดของตนเองเพียงฝ่ายเดียว ไม่ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มุ่งมั่นเอาชนะกัน เมื่อมีปัญหา มักพยายามเอาชนะกันด้วยอารมณ์ ทำให้ต้องทะเลาะวิวาท เกิดการลงไม้ลงมือกัน อาจมีการบาดเจ็บจนถึงขั้นเสียชีวิตได้

7. สภาวะจิตผิดปกติ

บุคคลที่มีอารมณ์ก้าวร้าวมักเป็นบุคคลที่มีอารมณ์เคลื่อนไหวมากผิดปกติ ขาดการยับยั้ง ควบคุมตนเอง และมีความสัมพันธ์ไม่ดีกับบุคคล หากโกรธ ผิดหวังรุนแรงหรือสิ้นหวัง จะมีพฤติกรรม ความรุนแรงกับบุคคลอื่นได้ เช่น ทะเลาะวิวาท ทุบตี

8. การด้อยสถานะทางเศรษฐกิจของสตรี

สืบเนื่องจากระบบบุรุษเป็นใหญ่ ที่บุรุษมีอำนาจครอบงำสตรีในทุกๆ ด้านบุรุษเป็นเจ้าของ หรือมีอำนาจควบคุมทรัพยากรที่เอื้อต่อความมั่นคงและความมั่งคั่งในชีวิต ส่วนสตรีขาดโอกาสเข้าถึง การประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง ทำให้สตรีประสบปัญหาสภาวะที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจระหว่างสตรีและบุรุษทำให้สารที่บุรุษ เช่น เงิน สมบัติ เกียรติยศ ยิ่งมากเท่าใด จะมีอำนาจในการจัดการมากเท่านั้น การที่สตรีต้องตกอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่า และเสียเปรียบ เป็นเบี้ยล่างที่ต้องจำทนยอมต่อความรุนแรง ความเจ็บปวดทั้งทางร่างกายและจิตใจ พบมากในครอบครัวที่ภรรยาต้องพึ่งพาสามีอยู่

9. ความหึงหวง

การสื่อสารที่ไม่เข้าใจกันระหว่างคู่รัก หรือสามีภรรยา มักเกิดจากการไม่เข้าใจกัน ไม่พอใจกัน ความหึงหวงจนพูดไม่รู้เรื่อง ด่าทอกัน จนเกิดอารมณ์โมโหและส่งผลถึงการทำร้ายร่างกายรุนแรงได้

สตรีชุมชนนวลจิตมีความเข้าใจต่อสาเหตุของความรุนแรงต่อสตรีตามลำดับ ได้แก่ (1) การดื่มสุรา (2) การติดยาเสพติด (3) การเล่นพนัน (4) ความหึงหวง (5) การคบชู้ นอกใจ (6) หนังสือพิมพ์และนิตยสาร (7) ครอบครัวที่มีแต่พ่อ (8) ครอบครัวที่มีแต่แม่ (9) ละครโทรทัศน์และภาพยนตร์ และ (10) ระดับการศึกษาต่ำ และเกมส์คอมพิวเตอร์และเกมส์ออนไลน์ ดังตาราง 3

ตาราง 3 อันดับสาเหตุความรุนแรงต่อสตรี

อันดับ	สาเหตุความรุนแรงต่อสตรี	จำนวนคน	ร้อยละ
1	การตีมลู่รา	185	92.5
2	การติดยาเสพติด	179	89.5
3	การเล่นพนัน	142	71.0
4	ความหึงหวง	128	64.0
5	การคบชู้ นอกใจ	113	56.5
6	อารมณ์โกรธ โมโหร้าย	71	35.5
7	การขัดสนเงิน	68	34
8	ความเครียดจากการทำงาน	62	31.0
9	ครอบครัวที่ทะเลาะกันเสมอ	61	30.5
10	อาชีพไม่มั่นคง	50	25.0
11	ความดึกคคะนอง อยากรลอง	47	23.5
12	การเลียนแบบ ทำตามเพื่อน	41	20.5
13	อารมณ์เพศ	38	19.0
14	ระดับการศึกษาต่ำ เกมส์คอมพิวเตอร์และเกมส์ออนไลน์	37	18.5
15	ละครโทรทัศน์และภาพยนตร์	18	9.0
16	ครอบครัวที่มีแต่แม่	15	7.5
17	ครอบครัวที่มีแต่พ่อ	11	5.5
18	หนังสือพิมพ์และนิตยสาร	7	3.5

หมายเหตุ : เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

วิธีป้องกันและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อสตรี

การแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อสตรีต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และสื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นวิธีใดๆ อาทิเช่น การปรับเปลี่ยนเจตคติให้สังคมได้ตระหนักถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน การส่งเสริมให้บุรุษมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเหมาะสมเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวศึกษา เพศศึกษา สิทธิในเนื้อตัวร่างกาย และความเสมอภาคระหว่างสตรีและบุรุษ การรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลและสถานการณ์ความรุนแรงต่อสตรีผ่านสื่อต่างๆ การจัดอบรมปฏิบัติงาน ในการให้ความช่วยเหลือสตรีกลุ่มที่น่าห่วงใยเป็นพิเศษ หรือการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม และการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตและร่างกายเป็นต้น เพื่อบรรลุป้าประสงค์มุ่งให้สตรีดำรงชีวิตโดยปราศจากความหวาดกลัวต่อความรุนแรง และได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกาย (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2551)

จากตาราง 4 พบว่า สตรีชุมชนพลจิตได้แสดงความคิดเห็นต่อวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อสตรีที่เร่งด่วนจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ (1) ให้การศึกษาแก่บุรุษ (2) ให้การศึกษา

แก่สตรี (3) ให้สตรีมีงานทำ (4) ให้ความรู้เรื่องครอบครัวศึกษา สิทธิมนุษยชน สิทธิเด็ก วิธีแก้ความขัดแย้ง โดยไม่ใช้ความรุนแรง (5) ให้มีการทำงานจัดการปัญหาด้านความรุนแรงต่อสตรีในกลุ่มต่างๆ เพิ่มขึ้น และต่อเนื่อง (6) ให้บริการสุขภาพแก่สตรีที่ถูกกระทำ ความรุนแรง (7) ให้บริการด้านสุขภาพจิตแก่สตรีที่ถูกกระทำ ความรุนแรง (8) ดำเนินการให้มีแผนระดับชาติ และกลไกการประสานงาน และดำเนินงาน ให้ได้ผล และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน (9) ให้ข้อมูลสารสนเทศแก่ประชาชนเกี่ยวกับหน่วยงาน ที่จะติดต่อเมื่อมีการกระทำ ความรุนแรง และ (10) ปรับปรุงกระบวนการยุติธรรม กระบวนการทางกฎหมาย

ตาราง 4 อันดับวิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงต่อสตรี

อันดับ	วิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงต่อสตรี	จำนวนคน	ร้อยละ
1	ให้การศึกษาแก่บุรุษ	189	94.5
2	ให้การศึกษาแก่สตรี	186	93.0
3	ให้สตรีมีงานทำ	166	83.0
4	ให้ความรู้เรื่องครอบครัวศึกษา สิทธิมนุษยชน สิทธิเด็ก วิธีแก้ความขัดแย้ง โดยไม่ใช้ความรุนแรง	143	71.5
5	ให้มีการทำงานจัดการปัญหาด้านความรุนแรงต่อสตรี ในกลุ่มต่าง ๆ เพิ่มขึ้นและต่อเนื่อง	138	69.0
6	ให้บริการสุขภาพแก่สตรีที่ถูกกระทำ ความรุนแรง	135	67.5
7	ให้บริการด้านสุขภาพจิตแก่สตรีที่ถูกกระทำ ความรุนแรง	131	65.5
8	ดำเนินการให้มีแผนระดับชาติ และกลไกการประสานงาน และดำเนินงานให้ได้ผล และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน	127	63.5
9	ให้ข้อมูลสารสนเทศแก่ประชาชนเกี่ยวกับหน่วยงาน ที่จะติดต่อเมื่อมีการกระทำ ความรุนแรง	119	59.5
10	ปรับปรุงกระบวนการยุติธรรม กระบวนการทางกฎหมาย	108	54.0

หมายเหตุ : เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

สรุป

ความรุนแรงต่อสตรีในชุมชนเมือง เป็นภาพสะท้อนเชิงประจักษ์ของสังคมไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างสตรีและบุรุษ ส่งผลให้สตรีถูกครอบงำ ถูกเลือกปฏิบัติ กีดขวางความก้าวหน้า บั่นทอนจิตใจและร่างกายในการดำรงอยู่ ซึ่งเป็นการตอกย้ำการด้อยสถานะของสตรีในสังคม ดังนั้น เราต้องช่วยกันขจัดความรุนแรงต่อสตรีทุกรูปแบบให้หมดไป อันจะนำไปสู่สังคมแห่งความเสมอภาคอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ. (2546). **ความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพผู้หญิง**. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ความรุนแรงในครอบครัวและการทารุณต่อร่างกายและจิตใจของเด็ก (ตอน 1), (2552, เมษายน). MedicalLink. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2552, จาก <http://www.meedee.net/magazine/med/special-report/805>
- จะเด็จ ชาวทวีโล. (2551). การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของผู้ชายเลิกเหล้าเพื่อลดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก. ในเอกสารการสัมมนาระดับชาติเรื่อง **ผู้หญิงและการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายในสังคม ครั้งที่ 1 ประจำปี 2551**. หน้า 81-83. สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- พระรัตนวลีภิกษุณี. (2551). The Socio-Religious Roots of Violence against Women in Thailand and S.E. Asia. ในเอกสารการสัมมนาระดับชาติเรื่อง **ผู้หญิงและการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายในสังคม ครั้งที่ 1 ประจำปี 2551**. หน้า 86-87. สำนักงานกิจการสตรี และสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550. (2550). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 124 ตอนที่ 51 ก. หน้า 1-8.
- พูนศิริ วัจนะภูมิ. (2545). หน่วยที่ 5 มิติชายหญิงในครอบครัว. ใน **ประมวลสาระชุดวิชาการศึกษาบทบาทชายหญิง หน่วยที่ 1-5**. หน้า 213-272. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ศรีธญา ไชยสุด และคณะ. (2547). ความรุนแรงในครอบครัว: ภัยที่หลบซ่อน. ใน **ความก้าวหน้าของสตรี 10 ปีหลังปักกิ่งเสียงสะท้อนจากประชาสังคม**. หน้า 38-48. สมาคมติดตามการพัฒนาสตรีในประเทศไทย.
- ศูนย์พึ่งได้...ที่พ่อกเด็ก-ผู้หญิงถูกทำร้าย. (2550, พฤศจิกายน). **ผู้จัดการ**. สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2552, จาก <http://www.thainewsland.com/?l=th&a=6510>
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2551). **แผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. (2536). **ปฏิญญาทางการเมืองและแผนปฏิบัติการข้อเสนอแนะในการริเริ่มแนวทางใหม่ เพื่อดำเนินการตามปฏิญญาและแผนปฏิบัติการปักกิ่ง**. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- หทัยรัตน์ มาประณีต. (2548). ความรุนแรงในครอบครัว: ภัยของผู้หญิงที่สังคมต้องรับรู้. ใน **ผู้หญิงกับความรุนแรง**. หน้า 50-58. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.
- _____. (2552). **รายงานวิจัยการศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับความรุนแรงต่อสตรีของสตรีในชุมชนเมือง**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

รายชื่อโครงการวิจัยของคณะสังคมศาสตร์ ปีงบประมาณ 2551-2554

ปีงบประมาณ 2551

ภาควิชาบริหารธุรกิจ	
ผศ.สุวิชา โกมลทัต	การพัฒนาศักยภาพอาหารท้องถิ่นจังหวัดระนองเพื่อการท่องเที่ยว
อ.สิฏฐากร ชูทรัพย์	ความพึงพอใจของนายจ้างที่มีต่อบัณฑิตภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อ.สันติ เต็มประเสริฐกุล	การรับรู้ความเสี่ยงของนักลงทุนรายย่อยในประเทศไทยที่มีผลต่อการตัดสินใจลงทุนในตราสารทุน
ผศ.ดร.กาญจน์ระวี อนันต์อัครกุล	บทบาทของผู้ตรวจสอบภายในภาครัฐ: ปัญหา อุปสรรค และวิธีสร้างความสำเร็จของงาน
ผศ.เพชรรัตน์ มีสมบุญพันธุ์พูนสุข	แนวทางการพัฒนาศักยภาพการตลาดสำหรับผู้ประกอบการสตรี ในชุมชน : กรณีศึกษาวิสาหกิจขนาดย่อมผลิตภัณฑ์ฝ้ายทอมือ
อ.ดร.วรางคณา อติศรประเสริฐ	แนวทางการพัฒนาศักยภาพการตลาดสำหรับผู้ประกอบการสตรี ในชุมชน : กรณีศึกษาวิสาหกิจขนาดย่อมผลิตภัณฑ์กระดาษสา
ผศ.ผจงศักดิ์ นมวดสง	แนวทางการพัฒนาศักยภาพการตลาดสำหรับผู้ประกอบการสตรี ในชุมชน : กรณีศึกษาวิสาหกิจขนาดย่อมผลิตภัณฑ์เทียนหอม
รศ.สุพาดา สิริกุตตา	จริยธรรมที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานบัญชี
อ.ดร.รัชนีพงศ์ วงศาโรจน์	ความคุ้มค่าและผลกระทบต่อการจัดตั้งโรงกลั่นเอทานอลในระดับชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดขอนแก่น
อ.ดร.พนิต กุลศิริ	ปัจจัยกำหนดพฤติกรรมวัดของคนไทย
อ.ไพวรรณ เภาศรี	การสำรวจความพึงพอใจและความต้องการจำเป็นของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 ต่อการบริการของภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ภาควิชาสังคมวิทยา	
รศ.ดร.พัชรี ศรีสังข์	การพัฒนาความเข้มแข็งการให้สุขศึกษาชุมชนของอาสาสมัครสาธารณสุข: กรณีศึกษาชุมชนนวลจิต เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร และการออมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.ดร.นัยรัตน์ มาประณีต	การตอบสนองของชุมชนแออัดต่อสภาวะบีบคั้นทางสังคม และเศรษฐกิจกรณีศึกษา : ชุมชนเย็นอากาศ 2
อ.สิริภา สงเคราะห์	การสังเคราะห์ว่าด้วยเรื่องความคิดเรื่องความสุขของนักคิด และนักปรัชญา ตะวันออกและตะวันตก
อ.ดร.ดลฤดี สุวรรณศิริ	ชีวิตยามตะวันรุ่งและยามราตรีของผู้คนในซอยคาวบอย สุขุมวิท 23
ผศ.จารุวรรณ ขำเพชร	

ภาควิชาประวัติศาสตร์	
อ.ดร.มรกต ไมยเออร์	วัฒนธรรมและกระบวนการบูรณาการ : การเมืองและนโยบายของสหภาพยุโรป จากสนธิสัญญาอัมสเตอร์ดัมถึงสนธิสัญญาลิสบอน
รศ.ชาติชาย พจนานานนท์	เส้นทางประชาธิปไตย
ผศ.สาวิตรี พิสดรพงศ์	ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประเทศไทย ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง : กรณีศึกษาจากโบราณสถานในพระพุทธศาสนา
ภาควิชาภูมิศาสตร์	
รศ.สุรภี อิงคากุล	การวิเคราะห์ข้อมูลโมดิสและข้อมูลอุตุนิยมวิทยาเพื่อตรวจวัด ผลกระทบจากการ เปลี่ยนแปลงภูมิอากาศตามฤดูกาล และการใช้ที่ดิน ที่มีต่อดัชนีพืชพรรณและสิ่งปกคลุมดิน
ผศ.สิริพร เกียรติไกรเพชร	สำรวจและวิเคราะห์การทำแผนที่และการใช้แผนที่ในหนังสือพิมพ์รายวัน
ผศ.ดร.เสวตฉัตร ศรีสุรัตน์	การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการวิเคราะห์ระบบเครือข่ายสถานีตำรวจวัดน้ำฝน กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย
ภาควิชารัฐศาสตร์	
รศ.ดร.วรพิทย์ มีมาก	การวิเคราะห์โครงสร้างการคลังขององค์ปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย
ฝ่ายประกันคุณภาพการศึกษา	
ผศ.เพชรรัตน์ มีสมบูรณ์พูนสุข	การจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของอาจารย์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.เพชรรัตน์ มีสมบูรณ์พูนสุข	ความพึงพอใจของนักศึกษาปริญญาตรีคณะสังคมศาสตร์ต่อ คุณภาพการสอนของอาจารย์และสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้
น.ส.นันทพร แสนใจ	การสำรวจความพึงพอใจและความต้องการจำเป็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ต่อการบริการของคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

งบประมาณปี 2552

ภาควิชาบริหารธุรกิจ	
อ.ไพวรรณ เงามศรี	ความพึงพอใจของนายจ้างที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิต ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.ผจงศักดิ์ หมวดสง	การศึกษาโอกาสในการทำธุรกิจสปาในเขตกรุงเทพมหานคร
ผศ.ดร.กาญจน์ระวี อนันต์อักษรกุล	การประยุกต์ระบบต้นทุนฐานกิจกรรม : กรณีศึกษาประเทศไทย
อ.ดร.วรางคณา อติศรประเสริฐ	การรับรู้ความเสี่ยงของผู้บริโภคในการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในร้านค้าปลีกดั้งเดิม

อ.ดร.รักษพงษ์ วงศาโรจน์	การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรนานาชาติบริหารธุรกิจบัณฑิต
ผศ.เพชรรัตน์ มีสมบุญพรนุสุข	แนวปฏิบัติการจัดการสินค้าคงคลังของผู้ประกอบการค้าส่งเสื้อผ้าสำเร็จรูปในประเทศไทย
รศ.ดร.ณัฏฐ์ กุลสิริ	ความภักดีของนักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรบริหารธุรกิจ มหามบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รศ.สุพาดา สิริกุตตา	การศึกษาการเปิดเผยข้อมูลการบัญชีความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
อ.ดร.ลำสัน เลิศกุลประหยัด	การตลาดการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุที่เดินทางมาท่องเที่ยวในเมืองไทย
อ.ดร.พนิต กุลศิริ	ความคิดเกี่ยวกับตนเอง ความเชื่อตนเอง การเปิดรับสื่อ และพฤติกรรม การซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยของเยาวชน
อ.ดร.ธณภูมิ อติเวทิน	ตลาดนัดชุมชนกับวิถีการบริโภคในบริบทสังคมเมือง
อ.สันติ เต็มประเสริฐสกุล	บทบาทของค่าเงินหยวนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย
ผศ.สุวิชา โกลมลัต	ความพึงพอใจ ของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการบริการขนส่งสาธารณะ ในบริเวณท่าอากาศยานนานาชาติสุวรรณภูมิ
ภาควิชาภูมิศาสตร์	
รศ.ดร.วิชัย พันธนะหิรัญ	การกระจายพันธุ์ข้าวพื้นเมือง ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทย
ผศ.กัลยาณี กุลชัย	รูปแบบการใช้น้ำในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำชายฝั่งตะวันออก
อ.สุรียพร นิพัทธ์วิทยา	การประมาณการกักเก็บคาร์บอนเหนือพื้นดินของพืชป่าชายเลน ในระบบเทคโนโลยีบำบัดน้ำเสียด้วยแปลงพืชป่าชายเลนด้วยการสำรวจจากระยะไกล
ภาควิชาประวัติศาสตร์	
อ.ปิยะนาถ อังควาณิชกุล	สิทธิและสถานภาพของสตรีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2453
อ.ดร.เพ็ญพิสุทธิ์ ทองมี	การปรับตัวของ "นายทุนชาวจีน" ภายใต้นโยบาย "เศรษฐกิจชาตินิยมไทย" (พ.ศ. 2547-2487)
ภาควิชาสังคมวิทยา	
รศ.ดร.พัชรี ศรีสังข์	การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสาธารณสุขและการสุขภาพภิบาล กับงานพัฒนาชุมชนเมืองของนิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกการพัฒนาชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการสร้างสรรค์ความรู้ร่วมกัน

ผศ.จากรวรรณ ข้าเพชร	พหุนิยมทางจริยธรรมของสาวอะโกโก้ในชอຍควบอย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากสายตาคคนใน
อ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	การตระหนักด้านจริยธรรมของนิสิตระดับอุดมศึกษา กรณีศึกษานิสิตคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.ดร.หทัยรัตน์ มาประณีต	การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับความรุนแรงต่อสตรีของสตรีในชุมชนเมือง
ภาควิชารัฐศาสตร์	
อ.จักราพิติย์ ธนาคม	วิกฤติการเมืองไทย : กรณีศึกษาประวัติศาสตร์ตามแนวทางการประยุกต์ทฤษฎีการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
ผศ.ดร.ชลัช จงสืบพันธ์	การประเมินผลหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อ.กัลยา แซ่อั้ง	โลกาภิวัตน์ : บทสำรวจเชิงวิพากษ์ในทางทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ฝ่ายประกันคุณภาพการศึกษา	
ผศ.ดร.กิตติมา สังข์เกษม	การประเมินผลความต้องการ ปัญหาการจัดการการทำวิจัย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.เพชรรัตน์ มีสมบุญพันธุ์พูนสุข	การสำรวจความพึงพอใจและความต้องการจำเป็นของนักศึกษาต่อการบริการของคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สำนักงานคณบดี	
นายธนกร บุญพันธ์	การศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเงินและการบัญชีในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
น.ส.นันทพร มีศิริ	ความรู้ความเข้าใจกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของพนักงาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

งบประมาณปี 2553

ภาควิชาบริหารธุรกิจ	
อ.สิฏฐากร ชูทรัพย์	ความพึงพอใจของนายจ้างที่มีต่อบัณฑิตภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.สุวิชา โกมลทัต	พฤติกรรมกรรมาท่งเทียวของนักท่งเทียวชาวตะวันตกออกกลาง : ศึกษากรณีนักท่งเทียวตะวันตกออกกลางบริเวณชอຍนานา
ผศ.ดร.กาญจน์ระวี อนันต์อัครกุล	ความคิดเห็นต่อความปลอดภัยของนักท่งเทียวชาวต่างชาติในประเทศไทย
รศ.สุพาดา สิริกุดตา	บทบาทของผู้บริหารฝ่ายบัญชีที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรธุรกิจ ในทัศนะของนักบัญชี

อ.ดร.พนิต กุลศิริ	แนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคอาหารริมถนนสำหรับกรุงเทพมหานคร
อ.ดร.ลำสัน เลิศกุลประหยัด	การตลาดการท่องเที่ยวทางเรือภายในจังหวัดฉะเชิงเทรา
อ.ดร.รักษพงศ์ วงศาโรจน์	ศักยภาพธุรกิจผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของผู้ประกอบการโรงแรมท้องถิ่นในเขตจังหวัดสมุทรสงครามและราชบุรี
ผศ.ผจงศักดิ์ หมวดสง	การศึกษาความเป็นไปได้ของธุรกิจนักร้องพร้อมดื่ม
ผศ.เพชรรัตน์ มีสมบุญนพูนสุข	การพัฒนาส่วนประสมทางการตลาดผลิตภัณฑ์อาหาร ภูมิปัญญาไทยในความต้องการของผู้บริโภค : กรณีศึกษาอาหารพื้นเมืองเชียงใหม่ประเภทน้ำพริกหนุ่ม
ผศ.เพชรรัตน์ มีสมบุญนพูนสุข	ความพึงพอใจของนักศึกษานานาชาติต่อการบริการทางการศึกษาของ Victoria University of Wellington
อ.ดร.ธนาภูมิ อติเวทิน	วัฒนธรรมขนมหวานิมบาวิถีในกรุงเทพมหานคร
ภาควิชาภูมิศาสตร์	
รศ.สุรภี อิงคากุล	การตรวจวัดอุณหภูมิพื้นผิวจากข้อมูลแลนด์แซท
อ.ดร.สุรัสวดี อธิรัตน์	การหาพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสมด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษา : จังหวัดนนทบุรี
อ.สุรียพร นิพิฐวิทยา	การประยุกต์ใช้ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม THEOS ในการศึกษาลักษณะพืชพรรณในป่าชายเลน ในพื้นที่โครงการศึกษาวิจัย และพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
ผศ.ดร.เสวตฉัตร ศรีสุรัตน์	การวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดนครนายก
อ.ดร.สุธาทิพย์ ขวณะเวสสะสกุล	การสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม บริเวณอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ภาควิชาประวัติศาสตร์	
รศ.ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ	ระบบรัฐสวัสดิการอังกฤษ ; เส้นทางสู่การเสื่อมสลาย?
อ.ดร.มรกต ไมยเออร์	ความนึกคิดเกี่ยวกับบ้านเมืองของสามัญชนชาวสยาม พ.ศ. 2453-2480 : การวิจัยเพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ต้นฉบับทางประวัติศาสตร์
ภาควิชาสังคมวิทยา	
รศ.ดร.พัชรี ศรีสังข์	การพัฒนารูปแบบการศึกษาภาคินพนธ์ของนิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกการพัฒนาชุมชนเมือง โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการ
ผศ.ดร.หทัยรัตน์ มาประณีต	การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่น ในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
อ.ดร.ไพรัช บวรสมพงษ์	แนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี
อ.ดร.ชฎานิศวรร กุลรัตนมณีพร	การมีส่วนร่วมของประชากรในครัวเรือนต่อการเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย

ภาควิชารัฐศาสตร์	
รศ.ดร.วรพิตย์ มีมาก	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการเสริมพลังอำนาจของประชาชน กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร
อ.กัลยา แซ่อึ้ง	การบริหารปกครองในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาอาเซียน
สำนักงานคณบดี	
น.ส.นนทพร มีศิริ	การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาตามความคิดเห็นของ บุคลากรคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
น.ส.วนิดา หมั่นอักษร	ปัจจัยสู่ความสำเร็จต่อการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย ตำแหน่งประเภททั่วไป วิชาชีพเฉพาะ หรือเชี่ยวชาญเฉพาะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

งบประมาณปี 2554

ภาควิชาบริหารธุรกิจ	
ผศ.สุวิชา โกมลทัต	ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทย ต่อประเด็นความปลอดภัยใน การท่องเที่ยวภายในประเทศ
ผศ.ดร.กาญจน์ระวี อนันต์อักษรกุล	บรรษัทภิบาล : มุมมองและแนวทางการพัฒนา
ผศ.เพชรรัตน์ มีสมบุญพันธุ์สุข	การจัดการท่องเที่ยวเชิงยั่งยืน กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย
อ.ดร.ธนาภูมิ อติเวทิน	แนวทางการพัฒนาตลาดนัดสีเขียวสำหรับคนเมือง
รศ.สุพาดดา สิริกุตตา	ความเป็นไปได้ทางการตลาดในการเปิดสอนหลักสูตรบริหารธุรกิจ มหาบัณฑิตสาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อ.ดร.พนิต กุลศิริ	การรับรู้ความเสี่ยงในบริการและพฤติกรรม การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวไทย
ผศ.ผจงศักดิ์ หมวดสง	การศึกษาความเป็นไปได้ของธุรกิจกุนเชียงปลาเพื่อสุขภาพ
รศ.ดร.ณัฏฐ์ กุฬิสร์	คุณภาพการให้บริการและความคุ้มค่าที่มีอิทธิพลต่อความภักดีของ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
อ.นาฏอนงค์ นามบุตดี	การศึกษาศักยภาพและกลยุทธ์การตลาดท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี
อ.ดร.มนู ลีนะวงศ์	ผลกระทบจากการดำเนินโครงการบริการวิชาการด้านทัศนคติ และ พฤติกรรมอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา กรณีศึกษา โรงเรียนส่วสดีวิทยา

อ.สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน	ความพึงพอใจและความต้องการของนิสิตและบัณฑิตต่อการบริการของภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อ.สิฏฐากร ชูทรัพย์	ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมตามโครงการสร้างอาชีพเพื่อชุมชน
น.ส.ปราณี มาสุข	คุณภาพการให้บริการของโครงการพิเศษบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในทัศนะของนิสิตหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
ภาควิชาภูมิศาสตร์	
อ.ดร.สุธาทิพย์ ขวณะเวสสกุล	ผลกระทบของการกลายเป็นเมืองจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
อ.ธีรเวทย์ ลิ้มโกมลวิลาส	จำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียวในจังหวัดนนทบุรี ด้วยการสำรวจข้อมูลจากระยะไกล
ผศ.ดร.เศวตฉัตร ศรีสุรัตน์	การประยุกต์ใช้ระบบภูมิสารสนเทศเพื่อศึกษาพื้นที่เสี่ยงต่ออุทกภัยบริเวณลุ่มน้ำบางปะกง
ภาควิชาสังคมวิทยา	
รศ.ดร.พัชรี ศรีสังข์	การพัฒนาหลักสูตรเด็กเร่ร่อนจังหวัดเชียงราย
ผศ.จาวรวรรณ ข้าเพชร	ชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร
อ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	การเตรียมความพร้อมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒต่อการเป็นประชาคมอาเซียน 2015
ผศ.ดร.หทัยรัตน์ มาประณีต	การศึกษาความรู้และความตระหนักในคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของผู้นำเยาวชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
อ.ดร.เพ็ชรรัตน์ ไสยสมบัติ	การศึกษามาตรการเคอร์ฟิวเด็กที่ใช้ในต่างประเทศมาใช้กับประเทศไทย
อ.ดร.ธันนิกานต์ ชัยนตราคม	การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ : การศึกษาประเพณีแต่งงานไทย
อ.ดร.ชฎานิศวรรี กุลรัตน์มณีพร	เต็มใจกลับหรือถูกบังคับ : เหตุผลการย้ายถิ่นกลับของแรงงานไทยจากญี่ปุ่น
อ.ดร.ดลฤดี สุวรรณศิริ	"ความสุข" ของนิสิตและนักศึกษาในมหาวิทยาลัย
ภาควิชารัฐศาสตร์	
อ.ดร.ประพีร์ อภิชาติสกุล	การประเมินผลพระราชบัญญัติประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 ศึกษากรณีธุรกิจร้านอาหารญี่ปุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร
สำนักงานคณบดี	
น.ส.ณัฐนิชา พิมพ์นนท์	การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานสารบรรณของคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
น.ส.กัญญาภัค ชุมสกุล	แรงจูงใจของนิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ในการเข้าศึกษาในคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รายละเอียดการส่งผลงานวิชาการลงตีพิมพ์ใน วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ขอเชิญอาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปส่งผลงานวิชาการได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ หรือ บทความปริทรรศน์ เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำหนดออกปีละ 1 ฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนคณาจารย์ นักวิชาการ นิสิตคณะสังคมศาสตร์ รวมถึงผู้สนใจทั่วไป ได้เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ
2. เพื่อแลกเปลี่ยนทรรศนะทางวิชาการในสาขาสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์
3. เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการและวิทยาการวิจัยใหม่ๆ ทางด้านสังคมศาสตร์ต่อไป

ข้อกำหนดผลงานวิชาการที่ลงตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์

1. เป็นผลงานวิชาการทั้งภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษในสาขาสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ และไม่เคยลงตีพิมพ์ในหนังสือและวารสารใดมาก่อน
2. ความยาวของต้นฉบับไม่เกิน 15 หน้า กระดาษ A4
3. บทความวิจัยและบทความวิชาการจะต้องมีบทคัดย่อและคำสำคัญทั้งภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
4. ผลงานวิชาการจะต้องใช้ระบบการอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิงตามที่กำหนดไว้ใน การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง
5. ผลงานวิชาการจะต้องใช้ตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์ตามที่กำหนดไว้ในตัวอักษร และ รูปแบบการพิมพ์
6. บทความวิจัยจะต้องผ่านพิจารณากลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)
7. บทความวิชาการจะผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากบรรณาธิการ (Editor Review)
8. กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในบทคัดย่อ ภาษาอังกฤษโดยไม่ต้องแจ้งให้ผู้เขียนทราบล่วงหน้า

วิธีการและกำหนดส่งต้นฉบับ

ส่งต้นฉบับพิมพ์ พร้อมแผ่นซีดีข้อมูล จำนวน 1 ชุด และแบบเสนอผลงานวิชาการเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี 2554 หากเป็นบทความวิจัยจากวิทยานิพนธ์ ต้องผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาหลักก่อน และแนบใบรับรองของอาจารย์ที่ปรึกษาหลักมาด้วย ถึงบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 114 ถนนสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 ภายในเดือนธันวาคมของทุกปี

เงื่อนไขอื่น ๆ

1. กองบรรณาธิการจะมีจดหมายแจ้งผลการพิจารณาการลงตีพิมพ์ในวารสาร
2. หากผลงานใดได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ เจ้าของผลงานจะต้องแก้ไขต้นฉบับให้เสร็จ และส่งคืนกองบรรณาธิการภายในเวลาที่กำหนด มิฉะนั้น จะถือว่าสละสิทธิ์การตีพิมพ์
3. กองบรรณาธิการจะไม่ส่งคืนต้นฉบับและแผ่นซีดีข้อมูลให้แก่เจ้าของผลงาน
4. กองบรรณาธิการจะส่งวารสารจำนวน 2 เล่ม ให้แก่เจ้าของผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์ ถ้าหากประสงค์จะรับจำนวนเพิ่มเติม ให้มารับด้วยตนเองที่คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การติดต่อสอบถามรายละเอียด

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ ฯ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 114 ถนนสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 โทร. 0-2649-5000 ต่อ 5500 ติดต่อคุณกษวรรณ กฤษณคุปต์ หรือ คุณเบญจมาศ เขมาศักดาธรรม Email: journal_social@yahoo.com Website: http://soc.swu.ac.th/about-magazine.htm

การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง

1 การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง (Citation)

กรณีผู้เขียนต้องการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อเรื่อง ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี-เลขหน้า (Author-date-page in-text citation) โดยระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ เลขหน้า หลังข้อความนั้นๆ เพื่อบอกแหล่งที่มา ตามตัวอย่างดังนี้

- 1) สำหรับแหล่งที่มาภาษาไทย: (ชื่อ นามสกุล, ปีที่พิมพ์: เลขหน้า)
ตัวอย่าง (สุพัตรา สุภาพ. 2536:18) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2543: 36)
- 2) สำหรับแหล่งที่มาภาษาอังกฤษ: (นามสกุล, ปีที่พิมพ์: เลขหน้า)
ตัวอย่าง (Smelser.1995:145) (Thomson and Thomson. 1993: 12-13)

2. การเขียนเอกสารอ้างอิง (References)

การอ้างอิงส่วนท้ายเล่มในรูปแบบเอกสารอ้างอิง ให้จัดเรียงรายการเอกสารตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่งตามตัวอย่าง ดังนี้

- 1) หนังสือ ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ครั้งที่พิมพ์. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
ตัวอย่าง บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2547). ไทยสิบสองปันนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศยาม. Sebasta, Robert W. (2002). Concepts of Programming Languages. 5th ed. Boston, M.A.: Addison-Wesley.
- 2) หนังสือแปล ผู้เขียนเดิม. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่องภาษาไทย. แปลโดย ชื่อผู้แปล. ครั้งที่พิมพ์. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
ตัวอย่าง ชาเวตซ์, เควิน เอ็ม. (2539). ไขปัญหาอินเทอร์เน็ต. แปลโดย กิตติ บุญยกิจ โนนัย; มีชัย เจริญด้วยศิลป์ และ อมรเทพ เลิศทัศนวงศ์. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- 3) วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท หรือ วิทยานิพนธ์ หรือ สารนิพนธ์
ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวุฒิปริญญา (สาขาวิชาเอก). เมืองที่พิมพ์: ชื่อมหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
ตัวอย่าง เลิศชาย ศิริชัย. (2537). การสูญเสียที่ดินและการตอบสนองด้านอาชีพของชาวนา: ศึกษากรณีหมู่บ้านภาคกลาง. ปริญญาโท การศึกษาศึกษาบัณฑิต (พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- 4) บทความจากวารสาร
ชื่อ นามสกุล. (ปีที่พิมพ์, วัน เดือน). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร. ปีที่(ฉบับที่): หน้าที่ย่าง.
ตัวอย่าง สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. ม.ร.ว. (2540, มีนาคม). พระพุทธรูปพระพุทธรูปยออดฟ้าจุฬาลงกรณ์. ศิลปวัฒนธรรม. 18(5): 38-39.
Harris, Mark N., Loundes, Joanne, and Webster, Elizabeth. (2002). Determinants of Household Saving in Australia. The Economic Record. 78(241): 207-233.

- 5) บทความจากหนังสือพิมพ์
ชื่อ นามสกุล. (ปี, วันที่ เดือน). ชื่อบทความหรือชื่อหัวข้อในคอลัมน์. **ชื่อหนังสือพิมพ์.**
หน้าที่ตีพิมพ์บทความ.
ตัวอย่าง นวลจันทร์ จินตนาพันธ์. (2546, 14 กุมภาพันธ์). ปรับหนี้เพิ่มแรงขับฟื้นเศรษฐกิจยั่งยืน. **คมชัดลึก.** หน้า 15.
- 6) แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์หรือปีที่สืบค้น). **ชื่อเรื่อง.** สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี (หรือ Retrieved เดือน วัน, ปี), จาก (from) ชื่อเว็บไซต์
ตัวอย่าง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2548). **หลักสูตรประกาศนียบัตร 1 ปี ด้านบริหารจัดการสำหรับผู้บริหาร.** สืบค้นเมื่อ 24 พฤษภาคม 2548, จาก <http://news.swu.ac.th/newsdetail.asp?ID>
Kishwar, Madhu. (1997). Women's Marginal Role in Politics. Retrieved October 2, 2000, from <http://www.freespeech.org/manushi/97/politics.html>

ตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์

1. **ตัวอักษรการพิมพ์:** ขนาดตัวอักษร Cordia New 16, Single Space
ด้านบน 1 นิ้ว ด้านล่าง 1 นิ้ว ด้านซ้าย 1.25 นิ้ว ด้านขวา 1 นิ้ว
2. **รูปแบบการพิมพ์**

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	ตัวหนา	กลางหน้ากระดาษ	18
ชื่อผู้เขียนบทความ* (ไทยและอังกฤษ)	ตัวเอน	ชิดขวา	16
บทคัดย่อ	ตัวหนา	ชิดซ้าย	16
หัวข้อใหญ่	ตัวหนา	ชิดซ้าย	16
หัวข้อย่อย	ตัวหนา	ใช้หมายเลขกำกับ	15
หัวข้อย่อย	ตัวปกติ	ใช้หมายเลขกำกับ	15
เนื้อหาบทคัดย่อและบทความ	ตัวปกติ	-	15
การเน้นความในบทความ	ตัวหนา	-	15
ข้อความในตาราง	ตัวปกติ	-	14
ข้อความอ้างอิง	ตัวเอน	-	15
เอกสารอ้างอิง	ตัวหนา	ชิดซ้าย	16

ตัวอย่างการเขียนลำดับหัวข้อและตัวเลข

หัวข้อใหญ่

1. หัวข้อย่อย

1.1 หัวข้อย่อย

- 1) เนื้อหา.....

แบบเสนอผลงานวิชาการเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ ฯ

เรียน บรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ข้าพเจ้า นาย นาง นางสาว อื่นๆ (โปรดระบุ).....
 ชื่อ-สกุล.....
 ภาษาอังกฤษ).....

ตำแหน่งทางวิชาการ (โปรดระบุ)

- ศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ ดร.
 อื่นๆ ระบุ.....

ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ (ที่ติดต่อได้)

.....
 โทรศัพท์ที่ทำงาน..... โทรศัพท์มือถือ.....
 โทรสาร..... E-mail.....

มีความประสงค์ขอส่งผลงานวิชาการ เรื่อง :

ชื่อผลงาน (ภาษาไทย).....

ชื่อผลงาน (ภาษาอังกฤษ).....

ประเภทของผลงานวิชาการ

- บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ บทความปริทรรศน์

ในกรณีที่ไม่สามารถติดต่อข้าพเจ้าได้ กองบรรณาธิการสามารถติดต่อบุคคลดังต่อไปนี้

ชื่อ-สกุล.....
 โทรศัพท์..... โทรสาร.....
 E-mail..... มีความเกี่ยวข้องเป็น.....

- ข้าพเจ้าขอรับรองว่าผลงานนี้ เป็นผลงานของข้าพเจ้าเพียงผู้เดียว
 เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ที่ระบุชื่อในผลงาน

ผลงานนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และจะไม่นำไปเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นๆ อีก นับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งผลงานต้นฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์

.....ลายมือชื่อเจ้าของผลงาน

แบบรับรองบทความวิจัยจากปริญญานิพนธ์/วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์

เรียน บรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ข้าพเจ้า ศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ ดร.

ชื่อ-สกุล.....

ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ (ที่ติดต่อได้)

โทรศัพท์ที่ทำงาน..... โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร..... Email.....

ขอรับรองว่าได้ตรวจสอบบทความวิจัยจากปริญญานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง :

ชื่อผลงาน (ภาษาไทย)

ของ ชื่อ-สกุล.....

ว่าถูกต้องตามหลักวิชาการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ลายมือชื่อ

(.....)

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

<http://soc.swu.ac.th>